



Class _____

Book _____

PRESENTED BY



A VOLUME OF THE BOOK OF PRECEPTS

BY HEFEŞ B. YAŞLIAH

Hefez ben yasliah

EDITED FROM AN ARABIC MS. IN THE LIBRARY OF THE DROPSIE
COLLEGE, TRANSLATED INTO HEBREW, AND PROVIDED
WITH CRITICAL NOTES AND AN INTRODUCTION

BY B. HALPER, M.A., PH.D.



A THESIS SUBMITTED MARCH 12, 1913
IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE
DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN THE DROPSIE
COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING

PHILADELPHIA

1915

BM520
.8
H37
1915

PRINTED IN ENGLAND
AT THE OXFORD UNIVERSITY PRESS

Gift
The University
MAR 17 1918

CONTENTS

	PAGE
INTRODUCTION	
CHAPTER I. The Enumeration of Precepts . . .	1
CHAPTER II. Hefes b. Yaşliaḥ	9
CHAPTER III. The Book of Precepts	49
CHAPTER IV. The Preserved Fragment compared with Maimonides	59
CHAPTER V. The Style of the Book of Precepts .	88
CHAPTER VI. The Manuscript	94
CHAPTER VII. References to Hefes and his Book .	100
CHAPTER VIII. Conclusion	117
ARABIC TEXT	
Book 3, Section 3, Precept 8	121
" " " 9	122
" " 4 a " 1	127
" " " 2	130
" " " 3	135
" " " 4	137
" " " 5	138
" " " 6	140
" " " 7	141
" " " 8	142
" " " 9	143
" " 4 b " 1 and 2	143
Book 4, Section 1 a, Precept 1	145
" " " 2	147
" " " 3	147
" " " 4	149
" " " 5	149
" " " 6	149

	PAGE
Book 4, Section 1a, Precept 7	150
" " " 8	151
" " " 9	152
" " " 10	152
" " 1 b " 1	153
" " " 2	154
" " " 3 and 4	155
" " " 5 and 6	156
" " " 7	157
" " " 8	158
" " 2 a " 1	158
" " " 2	160
" " " 3	161
" " " 4	162
" " " 5	162
" " 2 b " 1	164
" " " 2	164
" " 3 A a " 1	165
" " " 2	167
" " " 3	168
" " " 4	169
" " " 5	171
" " 3 A b " 1	173
" " " 2	176
" " " 3	178
" " 3 B " 1	180
" " " 2	180
" " " 3	184
Book 5, Precept 1	195
" " 2	198
" " 3	201
HEBREW TRANSLATION	219
CORRECTIONS	278
ADDITIONAL NOTE	278

A VOLUME OF THE BOOK OF PRECEPTS

BY HEFEŞ B. YAŞLIAH

INTRODUCTION

I

THE ENUMERATION OF PRECEPTS

ALTHOUGH the Mosaic laws must have been exhaustively summed up during the early tannaitic period, no exact number of precepts contained in the Pentateuch is found in the Mishnah or Tosefta. The first indisputably explicit statement that the Lord gave Moses 613 precepts at Mount Sinai is that of R. Simlai,¹ a preacher of the third Christian century.² At first sight one is inclined to assume that R. Simlai is responsible for this far-

¹ This is the traditional pronunciation of this name. In Ezra 2. 46 we have the *Ketib* שִׁמְלִי and *Kerē* שִׁלְמִי. Comp. Gen. 36. 36. Accordingly we ought to pronounce it *Samlai*.

² דרש רבי שמלאי תר"ג מצות נאמרו לו למשה שלש מאות ושישים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. *R. Simlai preached: six hundred and thirteen precepts were revealed unto Moses, three hundred and sixty-five negative precepts, like the number of the days of the solar year, and two hundred and forty-eight positive precepts, corresponding to the number of the limbs of the human body* (Makkot 23 b).

reaching statement. Moïse Bloch who adopts this view gives an elaborate explanation of this talmudic passage.³ It is well known that many religious disputations took place between Jews and Christians during the third and fourth centuries. To some extent there was a danger that the line of demarcation between Jews and Christians would be removed, especially on account of the Jewish Christians. R. Simlai, a contemporary of Origen with whom he probably had some discussions, foresaw this danger, and in order to guard against the possible abrogation of certain ordinances, declared that just as the organization of the human body and the course of the sun are immutable, so are the Mosaic laws. Accordingly, the number 613 is not to be taken mathematically but symbolically. R. Simlai never meant to convey that all the Mosaic precepts amount to 613, but wished to emphasize their immutability by comparing them with two immutable phenomena of nature whose sum is 613.

However fascinating this theory may appear, there are serious objections which tend to invalidate it. To begin with, this number is found in the Midrashim, and is spoken of by subsequent Amoraim, as a fixed dogma.⁴ Had R. Simlai been the originator of this number, this statement would have been ascribed to him in at least one passage. One would expect to find such an assertion introduced by some such words as כראמר ר' שמלאי, as is customary throughout the Talmud. It is almost inconceivable that

³ *REJ.*, I, p. 208.

⁴ See *Tanḥuma*, *Ki Tēṣē*, ed. Buber, 2; Exod. Rabba 32. 1; Num. Rabba 13. 16; 18. 21; Shabbat 87 a; Yebamot 47 b; Nedarim 25 a; Shebu'ot 29 a. In all these places the statement that there are 613 precepts is indirectly referred to, and is obviously taken as a well-known fact.

a statement for which an individual preacher is responsible should be quoted as a self-evident truth which requires no support. Nobody in the Talmud or in the Midrash entertains any doubt as to the accuracy of the number. Such a fact would be all the stranger if R. Simlai intended that number to be symbolical. For it is obvious from the midrashic and talmudic passages that this number was taken in its mathematical sense.

Moreover, there are two passages in which Tannaim of the second century are credited with the knowledge of this number. In the Mekilta⁵ R. Simon b. Eleazar is reported to have said : והלא דברים קל וחומר ומה בני נח בשבע מצות בלבד לא יכלו לעמוד בהם בשש מאות ושלש עשרה על אחת כמה וכמה *If the children of Noah could not fulfil seven precepts, how much less will they be able to fulfil six hundred and thirteen!* It should be observed that this passage offers no conclusive evidence, since at the beginning the number is not mentioned, and Bloch may be right in considering it a later interpolation. Weiss,⁶ whom Bloch does not quote, arrives at the same conclusion, because in *Yalkuṭ Shim'oni* the number is missing. This point, therefore, need not be pressed. The other passage, however, is of greater weight. It occurs in Sifre,⁷ and is as follows : אמר רבי שמעון בן עזאי והרי ג' מאות וששים וחמש לא תעשה בתורה ואין בכל המצות כיוצא בזה לומר מה דם שאין בכל המצות קל ממנו הזהירך הכתוב עליו שאר כל המצות עאכ"ו. *R. Simon b. Azzai says: There are three hundred and sixty-five negative precepts in the Torah, and no such statement is made about any of them; this indicates that, if Scripture warned thee against blood which is the*

⁵ Yitro, Baḥodesh 5 (ed. Weiss, p. 74 a).

⁶ In a note to that passage.

⁷ Deut., § 76 (ed. Friedmann, p. 90 b).

lightest of all precepts, how much more art thou warned with regard to other precepts! Here we even have the exact number of the negative precepts. There is no possibility of interpolation, unless the whole passage is corrupt, or the name of the Tanna is to be replaced by that of an Amora. But as there is no independent reason for doubting the authenticity of this passage, it must be allowed to stand as it is.

A weighty objection to Bloch's view is also furnished by the very passage in which R. Simlai's statement is recorded. The explanation which that Amora offers is too flimsy to have suggested the number. Had he been at liberty to choose any number he pleased, he would have adopted one which would have made the thought of immutability more evident. For few people would associate the days of the year (not the course of the sun) and the members of the human body with the idea of immutability. Moreover, he might have at least chosen the lunar system rather than the solar. The impression one gains from that passage, therefore, is that R. Simlai offered a homiletic explanation for a well-known tradition. The novelty of his exposition does not lie in the number, but in the reason which he assigns to it.

There is accordingly nothing against the view of regarding this number as a tannaitic tradition. The scribes who counted every letter of the law⁸ could not have neglected to investigate the number of precepts. Bloch objects to this hypothesis, because by fixing the number of precepts the scribes would have been barred from finding a basis in the Pentateuch for their innovations; and a distinction would have been drawn between Mosaic and later ordinances.⁹

⁸ Kiddushin 30 a.

⁹ *RÉJ.*, I, p. 200.

This is, however, no weighty objection, as such a distinction would be noticed even if the precepts were not counted. The Rabbis in any case differentiated between Mosaic laws (דבר תורה) and Rabbinic institutions (דברי חכמים). Nowhere is there a tendency to consider the two as one category.

But beyond a mere statement, no indication is found in talmudic or midrashic literature as to the actual enumeration. Nor is there any reference to a method by which the number 613 is to be obtained. The earliest attempt known to us to give the individual precepts is that found at the beginning of the *Halakot Gedolot*. The authorship of this halakic work is variously attributed to R. Jehudai Gaon and to R. Simon K̄ayyara. Hardly anything is known of the life of either of these men, but it is certain that they flourished in the eighth century. Two different recensions have been transmitted, and there can be no doubt that the text, which is sometimes inconsistent, has been tampered with.¹⁰

A number of Halakists must have followed the method of the author of the *Halakot Gedolot* whom they recognized as the foremost authority. For Maimonides, who severely criticizes this method, remarks :¹¹ לאן כל מן עני בעד״ה או בוצע כתאב פי שי מן הוא אלג״ן קד תבעו בלהם צאחב הלכות גדולות ולא יחדפון ען אנראצ״ה¹² פי עדרהא אלא תחריפא יסירא כא״ן אלעקול וקפת ענר קול הוא אלרגל. *For all who occupied themselves with enumerating them (the precepts) or with composing a book on this subject followed the author of the Halakot Gedolot, and they only slightly deviated from his opinions, as if the*

¹⁰ See L. Ginzberg's thorough and ingenious discussion of this subject in his *Geonica*, vol. I, pp. 99-117.

¹¹ *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, pp. 4 ff.

¹² اغراض denotes here *opinions, views*. See Dozy, s. v.

intellects stopped still at the decision of this man. These works, however, are not preserved. Instead, we have a number of *Azharot* which enumerate the precepts in poetic form. The oldest extant is that which begins *אתה הנחלת*. The author of this composition is unknown, but it is surmised that he flourished in the eighth century, and was influenced by the *Halakot Gedolot*. Judging by the number of *Azharot* that have been transmitted, it seems that almost every liturgic poet took the precepts as his theme. Sa'adya Gaon, with his amazing versatility, composed two such poems. Some writers even tried their skill in employing the Arabic language to enumerate the precepts in metrical and rhyming lines. Fragments of two such attempts, obviously by different authors, are found at the Dropsie College. Although the *Azharot* seldom had any halakic value, they exercised some influence as liturgic compositions. They reached their culminating point in Ibn Gabirol whose *Azharot* are still recited in some congregations.

While practically all these writers followed the author of the *Halakot Gedolot* blindly, Ḥefes b. Yaṣliaḥ seems to have questioned the validity of that method. Here again we have the testimony of Maimonides who observes:¹³ *צאחב כתאב אלשראיע אלמשהור ראיתה תנבֿה עלי גז יסיר מן והם צאחב אלהלכות ועטם ענדה אן יעד בקור חולים וניחום אבלים כמא עד צאחב אלהלכות.* *The author of the famous Book of Precepts (or the famous author of the Book of Precepts) took notice of the errors of the author of the Halakot Gedolot, and considered it strange that visiting the sick and consoling the mourners should be counted, as did the author of the Halakot.* It is the merit of Rapoport to have been the first to suggest that

¹³ *Op. cit.*, p. 5.

by 'the author of the famous Book of Precepts' Hefes b. Yaşliaḥ is meant.¹⁴ This conjecture finds striking confirmation in Judah ibn Bal'ām's commentary on Deuteronomy. For in that passage it is explicitly stated that Hefes had objected to the method of a writer who had included the visiting of sick and the consoling of mourners among the precepts.¹⁵ Maimonides, who was in this respect anticipated by Ibn Bal'ām,¹⁶ found the method of Hefes inconsistent.¹⁷ He therefore laid down fourteen principles (אצול), in order to guard against all possible fallacies. Although Maimonides is not quite free from inconsistencies, as was shown by Naḥmanides in his *Refutations* or *Objections* (השנות), it must be granted that for logical enumeration he deserves the palm. Subsequent writers, like Moses of Coucy and Isaac of Corbeil, follow him with but few deviations.

It may thus be said that there are three main systems in enumerating the precepts: (1) that of the Halakot Gedolot; (2) that of Hefes b. Yaşliaḥ; and (3) that of Maimonides.

Against the literal interpretation of the idea that there are 613 precepts in the Pentateuch, protests were now and again heard. Judah ibn Bal'ām was, as far as is known, the first who sounded this protest.¹⁸ He blames all those who enumerated the precepts, and points out that there are two kinds of precepts: those that were enjoined for ever

¹⁴ See *Ḳebuṣat Ḥakamim*, p. 58.

¹⁵ וקר כאן [רב חפין] אנכר עלי מן אדכל פי גמלה אלשראיע בקור (Commentary on Deut. 30. 2, ed. Fuchs).

¹⁶ *Loc. cit.*

¹⁷ *Loc. cit.*

¹⁸ Bloch, who wrote before Ibn Bal'ām's commentary on Deuteronomy was published, stated that Ibn Ezra was the first (*RÉJ.*, I, p. 210).

and those that were given only for one occasion. Now if the former alone are counted, they would not amount to the required number, while if we also include the latter, they would exceed that number.¹⁹ Ibn Ezra²⁰ deals at length with this question, and employs logical arguments against all systems. His criticism is chiefly levelled at the liturgic writers. He likens them to a man who counts the number of herbs that are mentioned in a book on medicine, without knowing their use.²¹

It is noteworthy that the objection came from writers who were not specialists in Halakah. For although Ibn Bal'ām cultivated the study of Halakah in his old age, he can hardly be regarded as a specialist in that branch. Moses ibn Ezra in his *Kitāb al-Muḥāḍarah wal-Mudākarah*, while speaking of the Jewish scholars in Spain, says of Ibn Bal'ām: *אלמחפקה פי אכר עמרה*, *who studied Halakah during the latter part of his life*,²² but does not style him a Halakist. The only Halakist who was undecided on this matter is Nahmanides—that complex soul combining rationalism and mysticism—who expressed his doubts whether the Talmud meant this number to be taken seriously.²³ But even he, in spite of the difficulties he points out, is inclined to follow the majority. All other authorities have allowed this number to remain as a sort of dogma.

¹⁹ See passage *in extenso*, *loc. cit.*

²⁰ *Yesōd Mōrā*, chapter II.

²¹ והנה בעלי האזהרות דומים לאדם שסופר כמה מספר העשבים (towards the end of chapter II).
הכתובים בספר רפואות והוא לא יכיר מה תועלת בכל אחד מהם

²² I take this quotation from Derenbourg, *Gloses d'Abou Zakariya Yahia ben Bilam sur Isaïe*, p. 7.

²³ See his *השגות* to Maimonides's *Sefer ha-Miswot*, at the beginning.

II

HĒFEŞ B. YAŞLIAḤ

It is the fate of a good many Jewish writers that little or nothing of their lives and activities is known. Jews have always allowed books to supersede their authors. Even in the Bible, where every letter was scanned, many of the writers are not known by name, and it is only when an author accidentally revealed his personality that we know anything about him. This is perhaps to be accounted for by the nation's conception of inspiration. For only canonical books were preserved, and in such books the author is merely the vehicle of the word of God. Wellhausen somewhere accuses the Jews of ingratitude, because they failed to perpetuate the memory of the Maccabean heroes, and excluded from the Canon the books that relate their triumphs. But this again is in harmony with the Jewish conception. The Maccabees were the tools of the Almighty, and as such they deserved no credit, since God merely chose them to carry out His will, just as in former years He had chosen Assyria to punish His people.

It is, therefore, not to be marvelled at that HĒfeş b. YaşliaḤ, whose books were for centuries lost sight of, is nothing more than a mere name. Early Jewish historical works, like Abraham ibn Daud's *Seder ha-Ḳabbalah* and Abraham Zakuta's *Yuḥasin*, pass him over in silence. The honour of having drawn the attention of scholars to the existence of this wonderful personality is due to Zunz. As early as 1832 he mentioned the name of HĒfeş among the rational interpreters of the Bible in his *Gottesdienstliche*

Vorträge, p. 397. Ten years later he gave a brief sketch of this scholar in a note to Haarbrücker's *Specimen of Tanḥum Yerushalmi's Commentary on Judges*. For in his note on Judges 20. 28, Tanḥum quotes the Book of Precepts of Ḥefeş. Haarbrücker did not know the existence of such a writer, and he applied to Zunz for information.²⁴

When Rapoport wrote the biography of R. Ḥanan'el in 1830, he discussed in note 36 the authorship of the halakic work *Sefer Ḥefeş*, which was up till that time ascribed by most writers to that famous scholar of Ḳairuwān. Rapoport, however, found a number of difficulties, for some decisions quoted from the *Sefer Ḥefeş* are opposed to those that occur in the authenticated works of R. Ḥanan'el. Furthermore, in some passages both R. Ḥanan'el and the *Sefer Ḥefeş* are quoted, which makes it improbable to consider that scholar as its author. To overcome these difficulties, Rapoport made a sort of compromise: R. Ḥanan'el was the author of that book, but his disciples added some decisions and altered others.

In consequence of the suggestions thrown out by Zunz, scholars occasionally wrote about Ḥefeş. Fürst was, I believe, the first to connect Ḥefeş b. Yaşliaḥ with the *Sefer Ḥefeş*. In his *Literaturblatt des Orients* he gave two brief notices of Ḥefeş.²⁵ Using the sources indicated by Zunz, he added two important observations, and one of them is the identification of the *Sefer Ḥefeş* with the Book of Precepts. The other observation related to the place of residence of that author. For Zunz assumed that Ḥefeş had lived in Ḳairuwān, whereas Fürst suggested Babylon as Ḥefeş's place of residence. Neither Zunz nor Fürst had any valid reasons for their assumptions which they expressed

²⁴ See pp. x, xi and 53, 54.

²⁵ Vol. X, pp. 110 and 247.

with hesitation; but, as we shall see later on, a recent discovery proved the latter to be right. Two years later Reifmann published a short note in the same periodical, and without referring to any writer, identified the *Sefer Ḥefes̄* with the Book of Precepts.²⁶

About 1860 Rapoport wrote three articles on Ḥefes̄ b. YaṣliaḤ which he sent to Stern. One of these articles, evidently the most complete, was published in *Kebuṣat Ḥakamim*.²⁷ There the view is expressed that Ḥefes̄ lived in Palestine, or rather in Jerusalem. No reference whatsoever is made to Zunz. The *Sefer Ḥefes̄* is with great ingenuity and thoroughness ascribed to Ḥefes̄. One of the other articles subsequently came into the hands of Halberstam who published it in Kobak's *Yeshurun*.²⁸ In that article Rapoport refutes the view of Zunz about Ḥefes̄'s place of residence, and adduces proofs that Palestine was the home of that Halakist. Other scholars who wrote a more or less complete biography of Ḥefes̄ are Steinschneider,²⁹ Ginzberg,³⁰ and Poznański.³¹

All that could be gathered with certainty at that time was that Ḥefes̄ was blind,³² and was styled by various writers Gaon,³³ Resh Kalla,³⁴ Alluf,³⁵ and Rosh Yeshibah.³⁶

²⁶ Vol. XII (1851), p. 617. Steinschneider, in a note in Benjacob's *אוצר הספרים*, p. 197, seems to doubt Fürst's priority. See Fürst's remark on Reifmann's note.

²⁷ pp. 52-60.

²⁸ Vol. VIII, pp. 57-65 (Hebrew part).

²⁹ *Arabische Literatur der Juden*, § 62. See bibliography cited there.

³⁰ *Jewish Encyclopedia*, s. v.

³¹ אנשי קירואן, pp. 24-8; *אוצר ישראל*, s. v.; ענינים שונים, p. 55.

³² Solomon Parḥon, in his *Maḥberet he-'Aruk*, s. v. עמר and קצע, refers to Ḥefes̄ as ישיבה ראש.

³³ R. Moses of Coucy, *Sefer Miṣwot Gadol*, positive precept 48, p. 127 b; R. Abraham ha-Yarḥi in *Ha-Manhig*, p. 67 a.

³⁴ R. Jonah ibn Janāḥ, *Luma'*, p. 15.

³⁵ Alfasi, *Responsa*, 109.

³⁶ Solomon Parḥon, *loc. cit.*

A great deal of ingenuity was spent in attempting to determine the country in which he resided. In the absence of positive facts, imagination was allowed to roam unbridled. To the various opinions mentioned above should be added that of Poznański who suggested that Ḥefes might have been a native of Spain, since the earliest writers who quote him belong to that country.³⁷ Fortunately, however, among the Genizah fragments at the Jewish Theological Seminary of America there is a letter which settles this question. The writer of that letter remarks: **כי אותן העשרים והובים שקניתי : בהם כתב המצות למרב הפין אלוף בן יצליח האשורי ממנו לקחתים**.³⁸ We thus know that Ḥefes lived in Mosul, which Jewish writers called **אשור**. There certainly can be no reason for doubting the accuracy of this remark, as the writer of this letter seems to be well informed, and is very careful in placing the title Alluf immediately after **הפין** in order to avoid the possibility of taking Yaşliaḥ to be the bearer of that title.

As to the time when Ḥefes flourished, we are less fortunately situated, and some uncertainty still exists. It is usually assumed that he lived towards the end of the tenth century. But despite the consensus of opinion on this point, there is no basis for this conjecture, for it rests on assumptions which proved to be incorrect. No positive evidence was adduced for this view. Zunz hesitatingly suggests that Ḥefes is identical with the Alluf to whom reference is made by R. Hai Gaon in a Responsum.³⁹ In that Responsum it is stated that R. Hai had some

³⁷ **אנשי קירואן**, p. 25.

³⁸ See *JQR.*, New Series, I, p. 439. Professor A. Marx, to whom I am indebted for this sentence, assures me that nothing more can be gathered from that letter in connexion with Ḥefes.

³⁹ Haarbrücker's *Specimen of Tanḥum Yerushalmi*, p. 54.

correspondence with an Alluf in the year 997 or 998.⁴⁰ Relying on this identification Steinschneider states that Ḥefes̄ corresponded with R. Hai.⁴¹ But there was not the slightest justification for that identification, and it is more likely that the Alluf referred to is Jacob b. Nissim.⁴²

Scholars also attempted to fix the *terminus a quo* by the circumstance that Ibn Janāḥ is the earliest writer who quotes Ḥefes̄.⁴³ This is indeed a 'broken reed', for there probably was no occasion to quote him. If such an argument should be regarded as valid, we could place many an early writer at a late period. To mention only one glaring example. Nīsī al-Nahrwānī—an older contemporary of Sa'adya—who must have been a prolific hymn-writer⁴⁴ and scholar of high attainments, is only known from Nathan ha-Babli's report. When we consider the fact that many a scholar of past generations would have been doomed to oblivion, had it not been for some casual mention, it is impossible to lay stress on such an argument. Moreover, few books dating from the ninth and tenth centuries have been preserved, and, on the whole, writers of that period were not accustomed to quote their predecessors to a great extent. The talmudic and midrashic literatures alone were binding to them, whereas post-talmudic scholars had not yet acquired indisputable authority.

From the references to Ḥefes̄ nothing positive can be gleaned. He is grouped together with other writers in

⁴⁰ תמים דעים, 119.

⁴¹ *Arabische Literatur der Juden*, § 62. See also Ginzberg, *Geonica*, I, p. 178.

⁴² Comp. Poznański, אנשי קירואן, pp. 15, 25, 32.

⁴³ *Op. cit.*, p. 25.

⁴⁴ There are a number of hymns by Nīsī in the Genizah fragments at the Dropsie College. Some of the acrostics spell out נִיסִי בֶן בִּרְכִיָּה.

various ways. Thus Ibn Janāḥ mentions some of the reliable interpreters of the Bible in the following order: Sa'adya, Sherira, Hai, Samuel b. Ḥofni, Ḥefes̄.⁴⁵ That no stress can be laid on this order as regards chronology is evident from the fact that Hai is mentioned before Samuel b. Ḥofni. Then on the other hand Isaac ibn Ḡayyat places Ḥefes̄ before Sa'adya.⁴⁶ Also in a Genizah fragment, which is now at the Jewish Theological Seminary of America, Ḥefes̄ is casually mentioned before Sa'adya and Samuel b. Ḥofni. It is a remarkable fragment, written in fluent rhymed prose, and seems to be a description of a trial before a judge. The writer was probably a copyist or bookseller by profession. The passage referring to the Geonim runs as follows:⁴⁷ וואראה כי א[ין] לי חפץ בדברי חפ[ץ] :⁴⁷ ולא מ[ח]יה בדברי רבינו סעדיה ואין ידי לאל בספרי גאון שמואל. ואין לי ממש כי אם במכירת החומ[ש] ולא מצאתי מנוח עד שמכרתי בראשית. ואלה תולדות נוח. That Ḥefes̄ b. Yaṣliaḥ is here meant cannot be reasonably doubted. For there is only one other writer bearing that name whose identity has not yet been established. He was a philosopher and is quoted by Ibn Gabirol.⁴⁸ His full name was Ḥefes̄ b. al-Birr al-Futi or al-Ḳuti, and it was suggested that al-Birr is an Arabic translation of the Hebrew יצליח or *vice versa*.⁴⁹ However this may be, the writer of the fragment obviously speaks of Halakists, and it is interesting to note that Ḥefes̄ is classed among the most prolific writers of that period. At all events, owing to the conflicting arrangements, this point

⁴⁵ *Luma'*, p. 15.

⁴⁶ *Ša'arē Simḥah*, ed. Fürth, p. 63.

⁴⁷ I am under obligation to Professor Israel Davidson, who intends to publish the entire fragment, for drawing my attention to this passage, and for copying it for me.

⁴⁸ See Steinschneider, *Hebräische Übersetzungen*, p. 382.

⁴⁹ See Poznański, *אנשי קירואן*, p. 25.

must be abandoned as a basis for determining the time when Ḥefeş flourished.

Hitherto we have only examined the external evidence. Unfortunately there hardly exists any internal evidence, as no post-talmudic writers are cited in the Book of Precepts. Discussions of a polemical nature, with the exception of one passage which will be explained later on,⁵⁰ are entirely absent. Yet there is one point which deserves a full discussion. Ḥefeş gives in every precept a *résumé* in Arabic of the pentateuchal law, and then quotes the verses in Hebrew. The Arabic words he employs are, with rare exceptions, identical with those of Sa'adya's translation. Even the constructions resemble those of Sa'adya, and the deviations are such as one may expect to occur in a *résumé* as distinct from a literal translation. In order to illustrate this point I shall place in parallel columns Sa'adya's translation and the *résumé* given by Ḥefeş of the first four precepts that are preserved.

SA'ADYA	ḤEFEŞ
ואן כרנת נאר פונדט שוכא ואחרקת כדסא או סנבלא קאימא או סאיר מא פי אלציאע פליגרם מא יגב פיה. (Exod. 22. 5.)	תונב עלי מן אצרם נאר וכרנת מן מכאן צרימהא פצארפת שוכא ואחרקת כדסא או סנבלא קאימא פי מנבתה או גירה ממא פי אלציאע אן יודי קימה דלך. (Text, fol. 1 a.)
ואן נטח תור רגלא או מראה פקתלה פלירגם אלתור ולא יוכל מן לחמה ורב אלתור ברי. (<i>ibid.</i> , 21. 28.)	תונב אדא כאן תור גיר מערוף באלנטאח פנטח אנסאנא פמאת אלאנסאן לדלך אן ירגם אלתור ולא יוכל מן לחמה וצאחבה פברי. (fol. 3 a.)

⁵⁰ Chapter III. See note 157.

ואן כאן תורא נטאחא מן אמס
ומא קבלה פנושר צאחבה ולם יחפטה
וקתל רגלא או מראה פלידגם אלתור
ואיצא צאחבה יקתל ואן אלום ריה
פליעט פרא נפסה גמיע מא ילזמה.
(*ibid.*, 21. 29. 30.)

פאן אכטא גמיע מן זמיע אסראיל
וגאב אמר מן עיון אלגוק פיעמל
ואחרה מן פראיץ אללה אלתי לא
תעמל פאחמו: תם ערפת אלכטיה
אלתי אכטאוהא פליקרב אלגוק רתא
מן אלבקר ללדכוה ויאת בה בין ידי
אללה וידבח אלרת בין ידי כבא
אלמחצר: ויסנד שיוך אלגמיע אידיהם
עלי ראס אלרת בין ידי אללה:
וידבל אלמאם אלמסוח מן דמה
אלי כבא אלמחצר: ויגמס אצבעה
פיה וינצח מנה סבע מראת בין ידי
אללה קבאלה אלסנג: ומנה יצב עלי
ארכאן אלמדבח בין ידי אללה אלרי
פי כבא אלמחצר ובאקיה יצבה ענד
אסאם מדבח אלצעידה אלרי פי באב
כבא אלמחצר: ונמע שחמה ירפעה
מנה ויקתר עלי אלמדבח: ויעמל
בה כמא עמל בתור דכוה אלמאם
כדאך יעמל בה ויסתנפר ענהם ויגפר
להם: ויכרג אלתור כארג אלעסכר
פיחרקה כמא אחרק אלתור אלאל
הו דכוה אלגוק:

(Lev. 4. 13-21.)

תונב עלי מן לה תורא נטאח מן
אמס ומא קבל ונושר ליחפטה פלם
יחפטה פקתל אנסאנא אן ירגם אלתור
ויסתחק הו מותא אכתראמיא פאן
אלום דיה אלמנטוח פליעטא מא
תבת עליה אלתראצי.
(fol. 3 b.)

תונב מתי אכטת גמאעה ישראל
בסהו וגבי אמר ען עיון אלגוק פעמל
ואחרה מן אלנואהי פאתמו ועמל
בהא אן יקרב אלגוק אלי כבא
אלמחצר תורא ללדכוה ותסנד שיוך
אלגמאעה אידיהם עלי ראסה תם
ידבח וינצח אלמאם אלמסוח מן
דמה קבאלה אלסנג: מראר ויצע
מנה עלי ארכאן מדבח אלבכור ויצב
אלבאקי ענד אסאם מדבח אלצעידה
ואן יקתר עלי אלמדבח שחמה
וכלאה וויאדה כבדה ויסתנפר ענהם
ויגפר להם ויכרג גמיע אלתור כארג
אלעסכר אלי מוצע טאהר אלי מטרח
אלרמאד פיחרק תנאך.
(fol. 5 b.)

It will be observed that the differences in the passages from Exodus are more numerous than in the one from Leviticus. This is to be accounted for by the fact that the former are less technical. Moreover, some differences are only apparent. Thus Sa'adya renders בעל indifferently by רב and נאחב. In the passage quoted above Ḥefeṣ has only the latter; but on the same page he also employs the former. There is no need to quote any further passages, but it may be stated that the Leviticus passage represents the relation between the two renderings more correctly. Now the differences in the Leviticus passage are so insignificant that they may be expected to occur almost in two different manuscripts of one and the same book. The two manuscripts of Sa'adya's translation of and commentary on Job, for instance, differ from each other to a very great extent.⁵¹ The same is the case with Baḥya b. Paḳūda's *al-Hidāya ilā Farā'iq al-Kulūb*.⁵² In some places the Book of Precepts may help us to correct Sa'adya's text. Thus נאב (Lev. 4. 13) is hardly an accurate rendering of בעל, and it seems quite probable that it is a scribal error for נבי, as Ḥefeṣ has it. The rendering of פר by רת is very interesting. Although Ḥefeṣ in the above passage has תור, in other places he agrees with Sa'adya in using רת.⁵³ Now the ordinary word in Arabic for *steer* is ثور, or مغير, whereas حَت is an extremely rare word, and in Mohammedan works its usual signification is *hog*. There can be no doubt that in the dialect spoken by Sa'adya and Ḥefeṣ حَت meant nothing more than *bullock* or *steer*. For it is inconceivable

⁵¹ See Bacher's introduction to his edition, p. ix.

⁵² See Yahuda's edition, *Introduction*, pp. 7 ff.

⁵³ See text, fol. 10 b, l. 12.

that they employed such an ambiguous word which denotes *hog* in a passage dealing with sacrifices.

The resemblance of these two versions will appear still more striking when we compare them with the independent translation of the Bible printed in Beyrout. The Leviticus passage alone will suffice for our purpose. It is as follows :

وان سها كل جماعة اسرائل فاخفى امر عن اعين المجمع وعملوا واحدة من جميع مناهى الرب التى لا ينبغي عملها واثموا . ثم عرفت الخطية التى اخطلوا بها يقرب المجمع ثورا ابن بقر ذبيحة خطية ياتون به الى قدام خيمة الاجتماع . ويضع شيوخ الجماعة ايديهم على راس الثور امام الرب ويذبح الثور امام الرب . ويدخل الكاهن الممسوح من دم الثور الى خيمة الاجتماع . ويغمس الكاهن اصبعه فى الدم وينضح سبع مرات امام الرب لدى الحجاب . ويجعل من الدم على قرون المذبح الذى امام الرب فى خيمة الاجتماع وسائر الدم يصبه الى اسفل مذبح المحرقة الذى لدى باب خيمة الاجتماع . وجميع شحمه ينزعه عنه ويوقد على المذبح . ويفعل بالثور كما فعل بثور الخطية كذلك يفعل به ويكفر الكاهن فيصفيح عنهم . ثم يخرج الثور الى خارج المحلة ويحرقه كما احرق الثور الاول انه ذبيحة خطية المجمع ♦

In this version almost every technical expression is rendered differently from the other two, and this would lead one to assume an interdependence of the latter. As Sa'adya is by far the better known of the two as a translator and commentator of the Bible, it seems at first sight reasonable to conclude that Hēfeş borrowed from him. This, accordingly, would fix the *terminus a quo*, and would indeed place Hēfeş in the second half of the tenth century, for we must allow some time for Sa'adya's translation to become universally spread.

On reflection, however, this can hardly be considered conclusive evidence. To begin with, the fact that Sa'adya is the most renowned and admired Jewish writer of the

tenth century does not preclude the possibility of an earlier, though less satisfactory, attempt at translating the Bible, at least the Pentateuch, into Arabic. Ḥefes displays a thorough mastery of Hebrew, Arabic, and Aramaic. He shows great skill and a sense of appropriateness in choosing Arabic equivalents for the most obscure talmudic terms. Even in cases where his explanations lack philological soundness, the Arabic words he uses admirably convey the meaning he intended. And in this branch he has no predecessors known to us. Is it at all likely that a man of the calibre of Ḥefes would need to borrow from the translation of another writer without due acknowledgement? It, therefore, seems natural to reject the theory that the translation of Ḥefes is influenced by that of Sa'adya. The striking resemblance of the two translations may be accounted for in a simpler manner. Although we have no data for determining exactly the time when Jews in Babylon adopted Arabic as their vernacular,⁵⁴ there can be no doubt that this event took place centuries before Sa'adya. The Jews, accordingly, while studying the Bible, especially the Pentateuch, must have translated it into that language. Some sort of terminology must have gradually developed, and remained fixed to a considerable extent, especially in the case of technical terms. This terminology inevitably had some Hebrew colouring, otherwise such words as *معيدة* for *burnt-offering*, which is a literal translation of *עולה*,⁵⁵ and *سلامة* for *peace-offering*, Hebrew *שלמים*, could not have arisen. Accordingly, if Sa'adya really was the first translator of the Pentateuch, he merely committed to writing that which had been known orally, and it is only

⁵⁴ Comp. Steinschneider, *Arabische Literatur der Juden*, p. xvii.

⁵⁵ See Freytag's *Lexicon*, s. v. *معيد*.

for the literary touches that he deserves credit, not for the actual translation. Subsequent writers, who had Sa'adya's translation before them, were no longer aware of the oral terminology that had previously existed, and unduly praised him for his work. For it must be borne in mind that a translation of the Bible made by Jews in their vernacular differs radically from that made by non-Jews. The former are enjoined to 'meditate therein day and night', and as soon as they adopt a new mother-tongue, are bound to find equivalents for Hebrew words. Thus the adoption of the new mother-tongue practically coincides with the translation which may be regarded as raw material for subsequent literary attempts. The first non-Jew, however, who wished to translate the Bible, had to begin with a clean slate, and was obliged to coin new terms.

These considerations, to my mind, completely destroy the evidence to be adduced from the expressions Ḥefes employs in translating pentateuchal verses.

In this connexion it is convenient to discuss two passages in which Ḥefes is supposed to quote Sa'adya explicitly, and which would thus conclusively prove that Ḥefes flourished after that famous Gaon. In *JQR.*, VI, p. 705, Neubauer published an Arabic fragment which he hesitatingly suggested to be part of the Book of Precepts by Ḥefes b. Yaṣliaḥ. That fragment begins with a slightly abridged quotation from *Menahot*, *Mishnah*, 3, 6. 7.⁵⁶ Then comes the following passage: וְקִרְסָמָהָ רָאָם אֶלְמַתִּיבָה אֶלְפִיּוֹמִי נֶצֶר אֵלֶּלָה וְנָהָה פִי רִשׁוֹת לָהּ לְאַזְהָרוֹת כֹּה קָסָם נֶחַן נִדְבָרָהָ בְּאַכְתָּעָאָר בִּלְגָה אֶלְעָרֵב וְאֵן כֹּאֵן הוּא אֶנְמָא דְבִרְהָא בִלְשׁוֹן הִקְדֵּשׁ בְּחִית לָם יִהְיֶין גְּמִיעַ אֶלְמַעוֹת וְאֶנְמָא דְבִרְ בַּעֲצָהָ וְקִד מְצִי לָנָא כְּתִיר מְנָהָ. This is followed by an enumeration of twenty sections. After

⁵⁶ This was not noticed by Neubauer.

the mention of the twenty-first section there is a gap, and the subject is interrupted. The passage that follows deals with an important principle for enumerating precepts. The gap must have been considerable, for we have to allow room for at least four or five sections.⁵⁷

Another fragment which enumerated the first eight sections of Sa'adya's *Reshut* was published by Prof. Schechter.⁵⁸ That fragment is headed הדא תפסיר אלתרשות אלרי עמלה ראם אלתתיבה מרב סעדיה אלפיומי זל קסם פיה אלמצות כה⁵⁹ קסם עני בתפסירה מרב שמואל גאון בן חפני זצל. The remaining lines are, with the exception of a few insignificant variants, identical with those of Neubauer's fragment, and hence Prof. Alexander Marx was led to consider Samuel b. Ḥofni the author of the latter.⁶⁰ There is, however, no ground for this identification. That the two fragments do not belong to one and the same book is self-evident. In *Saadyana* we have the beginning of Samuel b. Ḥofni's commentary, whereas in Neubauer's fragment we have a direct quotation from Sa'adya's *Reshut* before it was translated into Arabic. Since the headings alone are quoted, there is no room for divergency in style, and there is nothing to connect the two writers. One feels inclined to agree with Neubauer that 'it is certainly not by Samuel ben Ḥofni'.⁶¹

On the other hand, I am now in a position to demonstrate

⁵⁷ There are a few misprints in that passage, and Neubauer, *JQR.*, VII, p. 172, corrected them in the name of Bacher, who had seen the manuscript. One important word, however, was left uncorrected. אטל, p. 707, l. 14, ought obviously to be אטלק or אחל.

⁵⁸ *JQR.*, XIV, p. 211; *Saadyana*, p. 53.

⁵⁹ It seems to me that כה is the more correct reading, as a slightly obliterated ה might easily be mistaken for ך.

⁶⁰ Ginzberg's *Geonica*, I, p. 179, note.

⁶¹ *JQR.*, VII, p. 172.

with certainty that Ḥefes̄ was not the author of that fragment, and the evidence is furnished by the preserved portion of his Book of Precepts. There is, to begin with, a difference in style. Ḥefes̄ consistently uses Arabic equivalents for Hebrew technical terms. Thus, he always says נואה, אואמר, שראיע, שריעה, while Neubauer's fragment has לא תעשה, עשה, מצות, מציה. Matters of style are always subject to doubt, and those who are loath to rely on them will find convincing proof for my contention in the following consideration. The author of Neubauer's fragment refutes the system of a certain . . . Bar Furḳān.⁶² In order to make this point clear I shall quote and explain the words attributed to that Bar Furḳān, especially as they are of importance for the various systems of enumerating precepts.

. . . בר פרקאן נע קולה חישוב עשה ולא תעשה בהתחברם כמו בפרסת האחד יורם נכחם במותר בהתקשרם ההתר פנה והאסור רם והראו אלדי קאל ענה פי כתאבה פי אלשראיע קאל ולו כאן אטל⁶³ אכל אלחיואן אלמגתר הו אלנהי עמא לא יגתר ולים במפרק חסבא . . . Bar Furḳān—*may his soul be in paradise*—says: *Count positive and negative precepts when they are combined (as in the case of the hoofs of animals) as one; one of them is sufficient to indicate them both; the opposite is superfluous, since they are joined. Turn to the permitted thing, and cast away the forbidden. And this is [the principle] concerning which he said in his book of precepts. He said: If it is permitted to eat an animal which chews its cud, this in itself is a prohibition against the eating of an animal which does not chew its cud and is not cloven-footed;—it is to be counted as one precept.*

⁶² The name is obliterated, and Neubauer supplied יהושע, while Bacher read it as צדקיה.

⁶³ Read אטלק or אחל; see above, note 57. ⁶⁴ *JQR.*, VI, p. 707.

The Hebrew quotation is no doubt part of *Azharot* or *Reshut*. We have four lines rhyming with רם. The style is paitānic, and I think that the last word רם stands for רָמִיָּה, just as לַי is the apocopated form of נִלְיָה. The Arabic is slightly clumsy, but my interpretation is the only one possible, for it would not do to take שְׂרָעָא וְאַחֲרָא as the complement of כֵּאֵן, since there would then be no apodosis. Moreover, the finite verb after כֵּאֵן (for there is no ground to read אֶתְלֵאֵק) precludes such an alternative. Accordingly Bar Furḡān lays it down as a principle that opposites are only to be counted as one precept. The writer of that fragment refutes this principle from a logical standpoint. Maimonides, too, agrees with the latter, for he consistently counts such cases as two precepts.⁶⁵ The permission to eat clean animals is positive precept 149,⁶⁶ and the prohibition against unclean animals is negative precept 172.⁶⁷ Now Hēfeṣ b. Yaṣliaḥ, as will be explained later on at the end of Chapter IV, is not at all aware of this subtle distinction. He usually reckons such cases as one precept, but sometimes as two. Thus, that a Nazarite must grow his hair is given as a positive precept, but the fact that he must not cut his hair is not given separately. On the other hand, he counts separately the commandment to bring all sacrifices to the special place (Deut. 12. 6) and the prohibition against eating any sacrifice outside that place (*ibid.*, 12. 17). The reason why he counts them separately is because they occur in different passages of the Pentateuch.

The other passage in which Hēfeṣ apparently quotes Sa'adya is the glossary to פִּיטוֹם הַקְטוֹרֶת published by Horowitz.⁶⁸ The passage is headed תַּפְסִיר אֵלֶּלֶפֶת מִפִּיטוֹם

⁶⁵ *Sefer ha-Miṣwot*, principle 6, ed. Bloch, p. 20.

⁶⁶ *Op. cit.*, p. 127.

⁶⁷ *Op. cit.*, p. 250.

⁶⁸ בית נבות ההלכות, II, pp. 63 ff.

זל הקטורת לרב חפץ זל, and is without any doubt excerpted from the Book of Precepts, as will be pointed out at the end of this chapter. The note on חלבנה runs as follows: חלבנה אלמיעה ורב סעדיה יקול פיה מחלב. It is, however, easy to prove that the explanation attributed to Sa'adya does not form part of Ḥefes's glossary. For it is impossible that Ḥefes should quote an opinion different from his own without refuting or accepting it. Moreover, if he wanted to give explanations by Sa'adya differing from his own, he had occasion to do so in the next word. Ḥefes translates קציעה by ענבר, while Sa'adya, according to Solomon Parḥon,⁶⁹ renders it by קסט. Then in this very passage Ḥefes quotes a talmudic statement on צרי which is against his own explanation. This statement is placed at the end of the passage, after all the difficult words have been explained. It is thus evident that Ḥefes did not interrupt himself in the middle, otherwise he would have placed the talmudic statement immediately after his translation of צרי, especially as this word occurs before חלבנה. It is also to be observed that Sa'adya does not translate חלבנה by מחלב. The text of his translation of Exod. 30. 34 has לבנא, while Derenbourg gives a variant מיעה. We thus see that this note in the glossary to פיטום הקטורת is spurious. The copyist did not have the Book of Precepts before him, but excerpted the passage from Ibn Bal'ām's *Kitāb al-Tarjīḥ*.⁷⁰ To any one who studies Ibn Bal'ām's works it is inconceivable that he should have incorporated the entire passage from Ḥefes

⁶⁹ *Maḥberet he-'Aruk*, s. v. קצע.

⁷⁰ At the end of the passage it is said : וישרה ה'ה אלפאט מאכור מן . כתאב אלתרניח תאליף לר יהודה בן בלעם רצי אללה ענה. The editor misread the text. These corrections are by Steinschneider, *Monatschrift*, 1885, p. 288.

verbatim without commenting on it. He usually quotes various opinions side by side. What really happened was this: Ibn Bal'ām gave various opinions among which those of Ḥefeṣ were prominent, and the copyist subsequently collected all of Ḥefeṣ's explanations under the heading לרב חפץ תפסיר... לרב חפץ. He was, however, unable, in some cases, to differentiate between the words of Ḥefeṣ and the comments of Ibn Bal'ām. It is also possible that that spurious explanation of Sa'adya was added by the 'redactor' himself, who obviously was not well informed.

The result of all these discussions appears convincing enough to enable us to state that for determining the time when Ḥefeṣ flourished we only have a *terminus ad quem*—he was dead in the first half of the eleventh century, since Ibn Janāḥ, when quoting him, adds the formula רחמה אללה—but the *terminus a quo* must be left open, until further evidence is brought to light. Vague and unfounded assumptions are of no avail.

Out of the four titles, Resh Kalla, Alluf, Rosh Yeshibah, and Gaon, that are bestowed upon Ḥefeṣ by writers who refer to him, the first is the one that was actually borne by him. This conjecture of Rapoport's⁷¹ is strikingly confirmed by our fragment in which he styles himself twice as ראם אלכל.⁷² That Ḥefeṣ was no Gaon in the technical sense needs no demonstration. In Sherira's *Epistle*, where a practically complete list of the Geonim of Pumbedita and Sura is given, no mention of this scholar is made. Writers subsequent to the gaonic period gave this term a wider denotation, and applied it almost to any great Talmudist. Thus Nissim b. Jacob of Kairuwān is also dignified with

⁷¹ Kobak's *Yeshurun*, VIII, p. 58.

⁷² See text, fols. 8 b, 25 a.

that title. Indeed Sherira himself does not always keep to the technical sense, and some of the Amoraim are styled by him as Geonim.⁷³

Nothing definite, however, is known of the functions of the Resh Kalla. It is usually considered synonymous with the title Alluf,⁷⁴ which is also obscure. The prevalent view among Jewish scholars is that he was third in rank to the Gaon. This is based upon the report of Nathan ha-Babli,⁷⁵ and there can be no doubt that within the constitution of the Babylonian Academies this was actually the case. But there is sufficient evidence for the assumption that the term Resh Kalla was used in two different senses. Here again Rapoport's ingenious conjectures help to clear up many difficulties.⁷⁶ He drew attention to the prayer יְקוֹם פּוֹרֶקֶן in which the Rēshē Kalla are mentioned before the exilarchs and the heads of the academies. For it is hard to get reconciled to the idea that the titles are enumerated at random. He accordingly concludes that this prayer was composed in Palestine where the Resh Kalla was the highest dignitary. The words לְרִישֵׁי כָּלָה refer to the preceding words דִּי בֵּאֲרַעָא דִּישְׂרָאֵל, while לְרִישֵׁי גִלּוּתָא וְלְרִישֵׁי וּדִי בִּבְבֶּל refer to מְתִיבְתָּא וְלְרִישֵׁי דִּי בִּבְנֵי גִינְצֶבֶרג, too, in his *Geonica*⁷⁷ has pointed out that 'besides the seven רִאשֵׁי כָּלָה, the title of the seven most prominent members of the Academy, there must have been also *the* רִישׁ כָּלָה who took an active part in the instruction given at the Academy'. The same scholar gave plausible reasons for his hypothesis

⁷³ See Neubauer, *Mediaeval Jewish Chronicles*, I, pp. 31, 32.

⁷⁴ Rapoport, *loc. cit.*, is undecided on this matter, but Poznański is of the opinion that the terms are identical. See עֲנִינִים שְׁוִיִּים, p. 48. The proofs he advances are, however, not convincing.

⁷⁵ See Neubauer, *op. cit.*, II, pp. 78 ff.

⁷⁶ See *op. cit.*, pp. 63, 64.

⁷⁷ I, p. 8, note 1.

that originally the head of the Academy at Pumbedita was styled Resh Kalla, not Gaon.⁷⁸

Then there is a talmudic passage which tends to prove that the Resh Kalla was higher in rank than the Rosh Yeshibah during the amoraic period. It is stated in Berakot 57a that if one enters a shrubbery in his dream it is a sign that he will become a Rosh Yeshibah, while if he enters a forest he will become 'head of the sons of the Kalla'. Now as a forest is larger than a shrubbery, one is inclined to think that a Resh Kalla was more important than a Rosh Yeshibah.⁷⁹

At all events it seems safe to assume that some Rēshē Kalla were heads of independent academies, and owed no allegiance to the Gaon. This accounts for the fact that some scholars outside the gaonic academies bore the title Resh Kalla. There would then be no need to assume, in some cases at least, that this title was conferred by the Gaon upon foreign scholars as a mark of respect. That Hefes̄ belonged to this class of Rēshē Kalla seems to be clear from the fact that he is styled Rosh Yeshibah by Solomon Parhon.⁸⁰ Moreover, the Resh Kalla in the gaonic academy would hardly have ventured to write a comprehensive work on Halakah. We know that they were not even allowed to answer Responsa.⁸¹

⁷⁸ *Op. cit.*, pp. 46-50.

⁷⁹ Rashi, who evidently knew that the Resh Kalla was inferior in rank to the Rosh Yeshibah, explains the passage in the following manner: a shrubbery which consists of big and small trees, and is dense, is a sign for a Rosh Yeshibah, for young and old gather together to listen to his lectures; while a forest which consists of big trees not close to one another is a sign for the head of the pupils, that is to say, the Resh Kalla who explains to the pupils the subject expounded by the teacher. This comparison is, however, too forced.

⁸⁰ See above, note 32.

⁸¹ See Ginzberg, *Geonica*, I, p. 8.

It should be noted that the meaning כּלָא has not been satisfactorily explained. It is usual to vocalize it כּלָא, and in deference to custom I transliterate it accordingly. But it seems doubtful whether it yields a suitable meaning. To take it to denote *crown* seems unlikely for various reasons. To begin with, a *crown* in Aramaic is usually כּלילָא, not כּלָא. Then even if we connect it with the *crown of the law*, the sense is still obscure. Rapoport takes it to signify a *lecture*,⁸² but does not explain the etymology. The most plausible suggestion appears to me to vocalize it כּלָא, and assign to it the signification of *assembly, gathering*. A striking parallel is found in Arabic كلية and جامعة, both of which denote *academy, university*.

As a writer Ḥefeṣ is only known by his Book of Precepts. All quotations hitherto found can be traced to that book which was a storehouse of Halakah, philology, and philosophy as it was understood in those days. First and foremost he was a Halakist, and it is chiefly in this branch of Jewish learning that his interests were centred. Philology and philosophy claimed his attention only so far as they had any bearing upon Halakah. His book was the standard work on Halakah in Baḥya b. Paḳūda's days. For in enumerating the various authoritative books in all branches, Baḥya names the Book of Precepts by Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ which gave a brief account of all laws as compared with the Halakot Gedolot which contained only those that are obligatory at this time.⁸³ It is always quoted with the

⁸² *Jeshurun*, VIII, p. 63.

⁸³ والضرب الثاني مختصر عین الشرائع اما كلها مثل كتاب ر حפין
בן יצליח ואما ما يلزمنا منها في هذا الزمان مثل הלכות פסוקות והלכות
גדולות (*Duties of the Heart*, ed. Yahuda, p. 7. It is also quoted by Kaufmann,
Die Theologie des Bahja ibn Pakuda, p. 5).

highest respect, and the author's decisions are usually accepted. There can be no doubt that had the author written this book in Hebrew, the references to it would have been more numerous. As it is, the author was lost sight of with the disappearance of the knowledge of Halakah in Arabic-speaking countries. The few references to R. Hefes̥ that occur in books by writers who did not know Arabic are borrowed from other sources.⁸⁴

Not being satisfied with a mere enumeration of the precepts, as was done by the author of the *Halakot Gedolot*, and, centuries later, by Maimonides, he gives a lengthy discussion of each detail. In the ethical precepts he had occasion to expound his philosophical speculations which show him to be a clear thinker, well versed in the philosophical doctrines of his times. Whenever he quoted an obscure passage from the Bible or rabbinic literature he appended to it a commentary which is remarkable for its precision. There is sufficient testimony that he was distinguished in all these branches. As a rational commentator of the Bible he is quoted by grammarians, lexicographers, and commentators like Ibn Janāḥ, Ibn Bal'ām, Solomon Parḥon, and Tanḥum Yerushalmi. Here, too, as in the case of Halakah, his opinions command the greatest respect, and are usually adopted.⁸⁵ Even the ill-tempered Ibn Bal'ām who had no regard for authorities⁸⁶ is glad to find in Hefes̥

⁸⁴ Thus *Pisḥē Recanate*, 38 b, is a direct quotation from Alfasi's *Responsa*, 109.

⁸⁵ Solomon Parḥon in his *Maḥberet he-'Aruk*, s. v. קצע, adopts the interpretation of Hefes̥ against Sa'adya's.

⁸⁶ See Moses ibn Ezra, *al-Muḥāḍarah wal-Mudākarah*, quoted by Derenbourg, *Gloses d'Abou Zakariya Yahia ben Bilam sur Isaie*, p. 7, and Fuchs, *Studien*, p. 23. לם יסלם אחר מן שרבה, *Nobody escaped his attacks* (lit. *his net*).

support for his view.⁸⁷ Naturally Ḥefes did not entirely escape the severe criticism of Ibn Bal'ām who in his commentary on Deut. 30. 2 blames him for having counted that verse as a precept and for interpreting R. Simlai's statement literally. And if writers on the Bible are greatly indebted to Ḥefes, there can be no doubt that he laid under still greater obligation early lexicographers and interpreters of the Mishnah and Gemara. His influence upon Maimonides is evident from the remarks of the latter in *Pe'er ha-Dor*, 140, 142, that his errors in certain matters are due to his having followed R. Ḥefes.

Some of the philosophic doctrines of Ḥefes have fortunately been preserved for us by Judah b. Barzillai, a writer of the twelfth century. In his commentary on the *Book of Creation*, whose value lies more in the lengthy quotations from books no longer extant than in the author's own views, he gives at length the first two precepts of Ḥefes's Book. This passage is an important contribution to mediaeval Jewish philosophy. In order to appraise Ḥefes as a philosopher it may not be out of place to reprint the entire passage here, and translate it into English. This is also rendered necessary by the fact that the printed edition is not free from errors. Halberstam who edited the text did not see the manuscript. According to the evidence of the transcriber, the unique copy upon which the edition is based teems with errors.⁸⁸ Add to these disadvantages

קד ראתי לרב חפין פי כתאב אלשראיע מא יאד קולי אן קצה⁸⁷
פילגש וקעת קריבא מן זמאן אלפתח קאל לאן פיהא הותרו שבטים לבוא
זה בזה. *I saw in the Book of Precepts by R. Ḥefes something which strengthens
my assertion that the narrative of the concubine took place closely upon the
time of the conquest. He said: because at that time the tribes were allowed to
intermarry* (Ibn Bal'ām's Commentary on Judges 20. 28, ed. Poznański).

⁸⁸ See Halberstam's preface, p. ix, note.

the circumstance that Judah b. Barzillai did not see the Book of Precepts, but quoted the passage second hand, and the corruptions will be accounted for. Owing to these cogent reasons, I hope to be pardoned for this digression.⁸⁹

המצוה הראשונה מצוה אותנו ליחד דעתנו ומחשבותינו באמתו של דבר להמציא בוראנו בלבבנו שהוא אדון הכל באין הרהור ספק ובלי שום מחשבה אחרת לדעת שהוא אמת כדכתיב⁹⁰ וידעת היום והשבותה אל לבבך וגו'. פ' וידעת היום כלומר בעוד שאתה בחיים כי לאחר מיתתו של אדם לא יועיל לו ידיעתו ולא יכול לשלם שגתו אשר שגג בחייו. ופיר' והשבות אל לבבך שתשיב אל דעתך ולראיית לבבך הדבר כדכתיב⁹¹ ואתנה אל לבי לדרוש ולתור בחכמה. וראייה שהשבת הלב יבחין בעליו לתוך הדבר כי כן אמר הנביא במי שלא ישיב אל לבו להבחין העקר מן הטפל⁹² לא ישיב אל לבו לא דעת ולא תבונה לאמר חציו שרפתי במו אש. ופ' כי ה' הוא האלהים הוא הנמצא באמת כי לשון הוא מורה על דבר המצוי. ופ' אלהים הוא לשון יסוד כי הוא יסוד והוא הכל כדכתיב⁹³ בראשית ברא אלהים. ולא נקרא בשם ה' אלא אחרי שנברא אדם והעולם. ולשון ה' מפורש שהוא רב ואדון לכל. הלא תראה כי לשון ה' מפורש שהוא אדון על כל המעשים ולא יתקיים שום אדון אלא עד שיתקיים המעשה שהוא אדון לו וגם המעשה לא יתקיים עד שיהיה לו אדון. אבל לשון אלהים שם מיוחד בלי שום קדימא ואיחור ומעשה. אמרו הראשונים⁹⁴ הזכיר שם מלא על עולם מלא על מה דכתיב⁹⁵ ביום עשות ה' אלהים

⁸⁹ *Commentary on the Sefer Yesirah*, ed. Halberstam, pp. 55, 56. The quotation is introduced by the following remark: וכתב אחד מן המתחברים: שעתיק מדברי חפץ אלוף ז"ל לאלו שתי המצות בתחלת חיבורו ואלו תורף דבריו וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

⁹⁰ Deut. 4. 39.

⁹¹ Eccles. i. 13. The reading there is ונתתי את. Comp., however, i. 17.

⁹² Isa. 44. 19.

⁹³ Gen. i. 1.

⁹⁴ Bereshit Rabba 13. 3. The reading there is מוזכר. See Theodor's edition, p. 115.

⁹⁵ Gen. 2. 4. From Hefes's statement it seems that the midrashic remark

ארץ ושמים. ופי' בשמים יורה על כל מה שבשמים כוכבים ומלאכים כי כולם יעברוהו ויאמינו באמת בכל כחם ובכל תבונתם כדכתיב⁹⁶ ויודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדושים כי מי⁹⁷ בשחק יערוך לה' ידמה לה בבני אלים וכל המזמור. ועל הארץ מתחת יורה על מה שבארץ בעלי לשון וכל מי שיש בו רוח חיים שבכל דבר ניכר כי הוא אל אמת וכל בעלי לשון יודו בכך ויאמינו בדבר ואע"פ שנתחלפו⁹⁸ שמותיו ודבריו אצלם דכתי'⁹⁹ כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים. [ומה]¹⁰⁰ שנאמר אין¹⁰¹ עוד יורה שהוא יחיד באמת כמו שאפרש בזה השער. ואמרו רבותינו ז"ל שצריך אדם להתלמד ראיות שיעלה על לב איש כי הוא יחיד ואין עוד דתנן¹⁰² הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב

was made upon this verse. In the Midrash, however, it is on verse 5. It is naturally more appropriate on the former, where אלהים ה' is mentioned for the first time.

⁹⁶ Ps. 89. 6, 7.

⁹⁷ The manuscript has מה, and it is corrected by Halberstam.

⁹⁸ The edition reads שנתח לנו שמותיו ודברם אצלם, which gives no sense at all. Halberstam emends it to שנהחילנו, which does not suit the context. My emendation is quite obvious: פ was misread as נ, and the word was therefore divided into two. ודברם may perhaps be read as וזכרם, but ודבריו is more suitable, and the corruption may be accounted for by the fact that יו written in a cursive hand may be easily misread as ח. What Hefes wrote in Arabic was no doubt ואקואלה ואקואמה ואן קד אבתלפת אסמאה ואקואלה. ענדהם. The idea expressed is that all rational beings know that He is the true God, they only differ as to His names and sayings. This is a thought often met with in mediaeval Jewish philosophy, and its origin is in Menaḥot 110a, where this very verse is cited.

⁹⁹ Malachi 1. 11.

¹⁰⁰ This word is missing in the text. As it is the method of Hefes in this passage, as well as in the fragment of the original, to explain each word and phrase, there can be no doubt that he elucidates the phrase אין עוד of the Deut. verse, and that it has no connexion with the preceding. Hence it is necessary to supply some such word as ומה. Hefes wrote קולה, and had one of the Ibn Tibbons translated it he would have put ואמר. But our translator lived before that period in which it was considered fashionable to imitate the Arabic idioms and constructions, and he therefore rendered that word by ומה שנאמר, or perhaps by ומה שאמר.

¹⁰¹ The printed edition has ואין, which is obviously an error.

¹⁰² Pirḳe Abot, 2. 14.

לאפיקרים. והוצרכתי לפרש בזה המקום ראייה להתחזק בה באמת כי הוא יחיד ויוצר הכל, הוי יודע כי כל הנמצא והידוע מצמחים של האדמה וכל בעלי החיים נוסד ונכון מארבעה דברים שהן אדמה ומים אש ואויר מהן נוסד ואליהן הוא שב ונמחה, וזה ידוע בראיות נכונות והיסוד בהן נראה ונבחן, ומאחר שהיסוד נראה ונבחן כי נכונ ונועדו יחד ידענו מבינתנו כי יוצר אחר יסדם ולא נוסדו מעצמם לפי שיש מהם שמתגבר על חבירו ובולעו ומפסידו כגון המים שמכבה את האש והרוח שמיבש את המים וכן כל אחד לחברו. ועוד שנפסדים ושבים לאין, וכן גלגלי עולם והכוכבים יודעים כי אחר יסדם¹⁰³ [ולא נוסדו מעצמם לפי שכל אחד לו מעלה וגבורה ומהו אנו יודעים כי אחר יסדם]¹⁰⁴ ולא נבראו מעצמם, ומאחר שידענו מבינת לבבנו כי יש לכל יוצר ויוסד ואין כל דבר נוסד מעצמו ברור וידוע באמת ובודאי כי יוצר העולם ובוראו ומושלו ומנהיגו אדון הכל בלא ספק ובלא תמיהה והוא אלהים לבדו אשר לא יערכנו דמות ותמונה כדכתיב¹⁰⁵ אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, וכן אמר משה רבינו¹⁰⁶ ותמונה רואים זולתי קול, ובאלו הראיות יתקיים בדעתנו ויתברר במחשבותינו שהאלהים נמצא ואין אנו יודעים לו תמונה ודמיון זולתי זוהר כבודו כדכתיב¹⁰⁷ ותמונת ה' יביט והוא דמות זוהר כבודו ומה¹⁰⁸ שהוא קרוב לכבודו לענין אע"פ שאינו דומה זה לזה. בזמן שאנו נכנסין לבית בנוי שאין הבנאי שבנאו מצוי ידענו כאלו היינו מצויין בשעת בניינו כי בנאי בנאו בלי ספק, ואלו היינו משיבין אל דעתנו דמות הבנאי וצורתו וקומתו¹⁰⁹ [וצבע שעריו ורב ענייניו] לא היינו משיגין¹¹⁰ [באמונתנו] כל עניינים שהזכרנו, ומאחר שאין משיגים אנו לדעת ענין

¹⁰³ The sentences enclosed in brackets were omitted by the copyist through homoioteleuton, and were afterwards supplied at Halberstam's request by two gentlemen who had the manuscript before them. See Halberstam's preface, p. x, and notes on p. 290.

¹⁰⁴ The printed edition has אחר, which gives no sense.

¹⁰⁵ Isa. 40. 18.

¹⁰⁶ Deut. 4. 12.

¹⁰⁷ Num. 12. 8.

¹⁰⁸ The printed text has ומהו.

¹⁰⁹ These words are added in the same way as is explained in note 103. Instead of שעריו the printed text has לכויער, which gives no sense. I am not confident about this emendation.

¹¹⁰ See note 103.

בן אדם כמונו ממלאכתו קל וחומר היאך נשיג דמות יוצר חבל ית"ש. והבאתי ראייה זו להתאמן¹¹¹ בלבבנו ולהתברר בדעתנו בודאי כי יש לכל מלאכה עושה מעדות המלאכה כאלו היינו רואים אותו בעשותו אותה¹¹² [ולא תנכר הדעת את עושה לפי שאינו מצוי עמנו כי זה המשל מקרב הדעת לכך] כרתיב¹¹³ הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו. **המצוה השנית** מצוה אותנו ליחד הבורא ולהאמין בלי שום ספק כי הוא אחד באמת בלבנו ובמחשבותינו ואין עוד אחר זולתו. לא נחשוב לו מראה ודמות שום גוף דבר בעולם ואע"פ שזכירו לו כתבי הקדש כגון ¹¹⁴עניי ה' ¹¹⁵ויד ה' ¹¹⁶והארץ הרום רגליו וכהנה רבות כי לא הזכירו כך אלא להמשיל ללשון בני אדם כרתיב עוד ¹¹⁷נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו. וחייבים אנו להאמין באמת ובוודאי שהוא אחד בעצמו ובכבודו בלא רבוי ובלא מיעוט ובלא חיבור ובלא פירוד ובלי שנוי ונענוע וכל אחד זולתו יתרבה ויתמעט ויתחלק ויתחדש ויתישן ומתחבר ומתפרד ויש לו תחלה ותכלה ושינוי ונפסד ונתכן. ובוראנו יתעלה זכרו לא ישיגנו אחת מאלה כרתיב¹¹⁸ שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. והרוצה להבחין שאין אחר זולתו על העקר¹¹⁹ יחפש בחק ענין אחד ורבים והמספר והספור יתברר לנו שהמספר רבים אחד אחד הוא כמו שהורו ראשונים. ומאחר ששנים וג' וד' ועוד אחרי האחד בידוע שהאחד ראשון לכל המספר בלי ספק. וכן יתברר כי¹²⁰ הרבים כלל על¹²¹ האחד והאחד מוקדם להם שאחר האחד אנו סופרים המספר האחר¹²² ואין אומרים ב' וג' ועוד אלא אחרי אחד מוקדם להם. ומאחר שנתברר לנו אמתת הדבר שבוראנו יתעלה זכרו ראשון לכל

¹¹¹ Kaufmann, p. 335, emends it to להתאמן. But there is no need to alter the text. The Hithpa'el is here used as the biblical Niph'al. Comp. Isa. 22. 23.

¹¹² See note 103.

¹¹³ Isa. 40. 28.

¹¹⁴ Zach. 4. 10, and many other places.

¹¹⁵ Exod. 9. 3, and many other places.

¹¹⁶ Isa. 66. 1, where it is רגליו, not רגליו.

¹¹⁷ Ibid., 62. 8.

¹¹⁸ Deut. 6. 4.

¹¹⁹ Arabic على الأصل.

¹²⁰ The printed text has וכן.

¹²¹ Arabic شمل على.

¹²² The printed text has האחר.

ראשון אנו יודעין שאין כמוהו ואין לו שני ודומה שהטועים האומרים שיש לו שני לא יוכלו לבין ברעת שלימה שהוא אחד, ולפי שנתברר שהוא ראשון לכל ראשון נתברר שאין לו שני. ובורא הכל לא יתכן להיות¹²³ [לו] מכל הפנים שהזכרנו שיש לכל דבר זולתו כי הוא אחד באמת ואין אחר זולתו כאשר הקדמנו לעיל. וכל דבר שיש לו דומה וחיבור ופירוד ושינוי וגוף ונענוע יתרבה ויתמעט ויש לו תחלה וסוף ואינו אחד על העיקר. ומאחר כל הראיות האלו ידענו באמת ובעיקר כי אלהינו אחד כדכתיב¹²⁴ ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמרי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. ועוד כתיב¹²⁵ הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו.

'The first precept enjoins us to unite our mind and thoughts on the truth of the matter; to make our Creator exist in our heart, and to consider Him Lord of all things, without a shadow of doubt, and without any other thought; to know that He is truth; as it is written: *Know therefore this day, and lay it to thy heart, &c.* The words *know therefore this day* imply: while thou art yet alive; for after a man's death his knowledge will not avail him, and he will not be able to repair the error which he committed during his life. And the words, *and lay it to thy heart*, imply that thou shouldst lay this matter to thy mind and the vision of thy heart, as it is written: *And I applied my heart to seek and to search out by wisdom.* The proof that laying a thing to one's heart makes one understand it is to be found in the words of the prophet, who says concerning a man who does not set his heart to differentiate between the essential and the unessential: *He calleth not to mind, neither is there knowledge or understanding to say,*

¹²³ See note 103.¹²⁴ Deut. 32. 39.¹²⁵ Isa. 40. 28.

I have burned half of it in the fire. And the meaning of the words, *that the Lord* (יהוה) *He is God*, is that He is existent in truth, for the word הוא denotes something that exists. And the name אלהים signifies something fundamental, for He is fundamental, and He is everything; as it is written: *In the beginning Elohim created.* He was only named יהוה after man and the universe were created. The word יהוה explicitly states that He is Master and Lord of all. Seest thou not that the word יהוה explicitly states that He is Master of all created things? Nor can any one be proclaimed Lord until the thing over which he is Lord becomes a fact; similarly no being can be established unless it has a master. But the name Elohim is fundamental, and does not imply priority, or posteriority, or the existence of a created thing. The ancients say concerning the verse *in the day when יהוה אלהים made earth and heaven: He mentioned a complete name concerning a complete world.* The words *in heaven* indicate all that is in heaven, stars and angels; for all worship Him, and believe in truth with all their power and understanding, as it is written: *And the heavens shall praise Thy wonders, also Thy belief in the assembly of the holy ones. For who in the skies can be compared unto the Lord? Who among the sons of the mighty is like unto the Lord? &c.* And the words, *and upon the earth*, signify that which is on earth, rational beings and animals; for it is evident from all things that He is the God of truth. All rational beings acknowledge this, and believe in that thing, although His names and words vary among them. For it is written: *For from the rising of the sun even unto the going down of the same, My name is great among the Gentiles.* And the words *there is none else* indicate that He is the only

one in truth, as I shall explain in this section. Our teachers of blessed memory said that a man should learn all proofs that might possibly occur to him that He is one, and there is no other, as it is said: *Be diligent to learn the Law, so that thou mayest know what to answer a heretic.* I am obliged to explain here this proof in order that one may be strengthened in the truth that He is one, and is the Creator of all things. Know that all things that exist and are known, vegetables and animals, are composed of four elements, which are earth, water, fire, and air: it is from them that they are created, and it is to them that they will return, and become effaced. This is known by true demonstration. The element in them is visible, and can be tested. Now since the element is visible and can be tested, for they are established and blended together, we know from our understanding that another creator moulded them, and they were not created of their own accord. For some of these elements may overpower the others, annihilate and destroy them, as, for instance, water extinguishes fire, and the wind dries up water; and similarly in other cases. Moreover, they decay and vanish. Similarly it is known that the spheres and stars were created by some one else, and were not created by themselves. Now since we know by the understanding of our heart that everything has a creator and a founder, and that nothing is created by itself, it is clear and evident with truth and certainty that He who founded and created the world, who rules and guides it, is Master of everything without doubt or uncertainty. He is God alone to whom no image or likeness can be compared, as it is written: *To whom then will ye liken God? or what likeness will ye compare unto Him?* And so did Moses our teacher say:

And ye saw no form, only ye heard a voice. By these proofs it is established in our minds, and becomes manifest in our thoughts that God exists, and that we know of Him no form or likeness except the splendour of His glory; as it is written: *And he beholds the form of the Lord.* And that is the form of the splendour of His glory, and that which is approximately near His glory, though they do not resemble one another.—When we enter a house, although the builder who built it is not present, we know that undoubtedly a builder built it, as if we were present at the time of its construction. But if we try to conjure up in our mind the form and likeness of the builder, his stature, the colour of his hair, and other details, we would fail to accomplish it by mere belief. Now since we are unable to grasp, from his work, the details about a man who is like us, how much less can we conceive the likeness of the Creator of all things, blessed be His name! I give this proof in order that it may be fixed in our heart, and established in our mind with certainty, that the fact that a thing is made is evidence that there is a maker, as if we had seen him make it; and the intellect cannot deny the existence of the maker merely because he is not present, for this parable makes this idea clear to the mind. As it is written: *Hast thou not known? hast thou not heard? The everlasting God, the Lord, the Creator of the ends of the earth, fainteth not, neither is He weary, there is no searching of His understanding.*

‘The second precept enjoins us to consider the Creator as the only one, and to believe in our heart and thoughts that He, in truth and without any doubt, is one, and that there is no other besides Him. We must not attribute to Him any likeness or semblance of any corporeal thing

in the world, although such things occur in Scripture, as for instance, *the eyes of the Lord, the hand of the Lord, the earth is My footstool*, and many other similar cases. These expressions are only used in order to liken Him in accordance with human speech, as it is also written: *The Lord hath sworn by His right hand and by the arm of His strength*. It is also our duty to believe with truth and certainty that He is one in His essence and glory, without increase or decrease, without conjunction or division, without change or motion. But everything else besides Him increases and decreases; is divisible; becomes new and old; is joined and divided; has a beginning and an end; is subject to change; decays and is set firm. None of these things, however, apply to our Creator, whose memory is exalted, as it is written: *Hear, O Israel, the Lord is our God, the Lord is one*. And he who desires to prove that there is no other besides Him at all, should investigate the law of singular and plural, of the number and the numbered. It will become evident that the plural is composed of units, as the ancients have taught. Now since 2, 3, 4, &c. come after 1, it is evident that 1 is without any doubt prior to any other number. It is also established that the plural contains 1, and that 1 is prior to all the others, for after 1 we count the other numbers, and we only say 2, 3, &c. after we said 1. Now since the truth of the matter has been established that our Creator, whose name is exalted, is prior to anything that is first, we know that there is none like Him, that He has no second or anything similar. For those misguided people who declare that He has a second cannot be consistent with a perfect mind and say that He is one. Since it has been established that He is prior to anything that is first, it is manifest

that He has no second. In consequence of all the reasons we have mentioned, it is inconceivable that the Creator of all things should have any of the qualities possessed by all other beings. For He is one in truth, and there is no other besides Him, as we have stated above. For anything that possesses a similitude, adjunct, divisibility, changeability, corporeality, and motion must necessarily be subject to increase and decrease, and must have a beginning and an end, and hence is not one at all. From all these proofs we know in truth and principle that our God is one, as it is written: *See now that I, even I, am He, and there is no God with Me; I kill and make alive; I wound and heal; and there is none that can deliver out of My hand.* It is also written: *Hast thou not known? hast thou not heard? The everlasting God, the Lord, the Creator of the ends of the earth, fainteth not, neither is He weary, there is no searching of His understanding.'*

In this passage the kernel of mediaeval Jewish philosophy is contained, for it is practically on these lines that later Jewish philosophers proved the existence and unity of God. Kaufmann was certainly right in pointing out that Baḥya followed Ḥefeṣ in proving the existence of God from the composition of the four elements.¹²⁶ Here again Ḥefeṣ meets with Sa'adya who treats of the same topic in the second chapter of *al-Amānāt wal-I'tiḳādāt*. They both explain the anthropomorphic expressions that occur in the Bible.¹²⁷ The difference in temperament between these two writers is clearly marked. Sa'adya was always in a polemical vein, and consequently treated the

¹²⁶ See Judah b. Barzillai, *Commentary on the Sefer Yesirah*, p. 335.

¹²⁷ Comp. especially *وهذه [الالفاظ الجسمية] ارشادك الله وامثاله ميجازات* (ed. Landauer, p. 89). عندنا في اللفظ

subject from all possible points of view, refuting actual and imaginary doctrines. He is never content to expound his own beliefs, but is always at pains to prove the untenability of any other opinion. Ḥefes̄, on the other hand, is calm and impassive. Nothing exists for him but his own convictions. His thoughts and ideas are simple and naive. He does not enter into intricate discussion, but gives illustrations from familiar objects. As his own convictions are to him self-evident, there is no need to refute the doctrines of others. Grant his premisses, and his conclusions will follow quite naturally.

Whether Ḥefes̄ wrote any special treatise on philosophy is unknown. As such a book is nowhere mentioned, the assertion may be hazarded that he incorporated all his philosophical speculations in the Book of Precepts.

Another book by Ḥefes̄ is alluded to by himself in the Book of Precepts.¹²⁸ This was a treatise on Quantities or Measures (שעורים, i. e. מִקְדָּרִים). But only the intention of composing a book devoted to this subject is recorded there, and it is not known whether he carried out his resolution. It should be observed that the passage in question is slightly corrupt. It is as follows: ושרוח הדת אלמעאני פיטול פנכתצה ולאן קד עולנא עלי בסט שרה אלמקאדיר אעני לה. אלשעורים פי כתאב אן נפרד לה. *The explanations of these subjects are long; we abridge them, because we have in mind to treat at full length of all the quantities in a book which we shall devote to this subject.* The verb עול is ambiguous, as it usually denotes *he relied upon*. Accordingly it would be reasonable to assume that the book had already been written. Dozy, however, gives also the meaning of *prendre résolution*, and this suits most admirably the continuation

¹²⁸ Fol. 19 a, l. 1. See note to that passage.

נפרד. It is the latter word, which is imperfect, that forces the conclusion upon us that when Ḥefeṣ wrote that remark the book on Quantities was not yet committed to writing. Whether it was ever written cannot be stated with certainty. It is nowhere else quoted, and in absence of any corroborative evidence about the existence of such a work, this question must be left undecided.

As to the glossary to the words of פטום הקטרת (תפסיר) (אלאפאט מפיטום הקטרת)¹²⁹ it can be stated with certainty that it never formed a separate work. It is a very brief commentary, and extends over half a page. It was the system of Ḥefeṣ to give an explanation of the difficult words that occurred in the biblical or rabbinic passages that he quoted. Such 'commentaries' are found in our fragment.¹³⁰ It is to the credit of Steinschneider that he recognized this commentary as an extract from the Book of Precepts.¹³¹ This conjecture is now indisputably verified.

It is unlikely that Ḥefeṣ is the author of the glossary to the Halakot Gedolot (אלפאין גדולת להפין) which is mentioned in a Genizah fragment containing lists of Hebrew and Arabic books.¹³² We know that Ḥefeṣ was no admirer of the author of that work. We have the testimony of Ibn Bal'ām and Maimonides that Ḥefeṣ severely criticized the method of the author of the Halakot Gedolot, and he would have had little reason to help to popularize that work, unless we assume that he wrote the glossary in the early part of his life, while he was still under the influence of that great codifier.

¹²⁹ It has been printed in its entirety by Horowitz in *בית נכות ההלכות*, II, pp. 63 ff.

¹³⁰ See fols. 27 b and 29 a.

¹³¹ *Arabische Literatur der Juden*, § 62.

¹³² See Poznański, *אנשי קירואין*, p. 27, note 2.

Two anonymous works on Halakah have been ascribed to Hefes without any justification. Part of a halakic Midrash was published by Dr. J. M. Freimann under the title והוהיר, Hefes Alluf being given as the author.¹³³ This assumption rests on faulty, though ingenious, combinations. The identity of the book itself cannot be established with certainty, and there is not a particle of evidence to justify any connexion with Hefes. There is accordingly no need to compare that book with the Book of Precepts in order to show the difference of method adopted in this work. Indeed, Freimann himself saw the weakness of his position, and in his preface to the second volume admits that his assumption is full of serious difficulties.¹³⁴ Nevertheless he allowed the name of Hefes to appear as the author. The statement of Freimann that Hefes lived after the author of the *Midrash Hashkem*¹³⁵ rests on a misunderstanding of the passage from Samuel b. Jam's הלכות שחיטה. Freimann had this passage in a Hebrew translation which was very vague. Samuel b. Jam's words do not in the least connect Hefes with the author of that book. He merely gives a certain opinion about הגרמה, and then remarks והי אלטרקא אלדי (!) סלכה ר' חפין חפין, *This is the way which Hefes Alluf entered*, that is to say, Hefes expressed the same opinion.¹³⁶

The other book is that which is known under the title of המקצעות. Rapoport at first ascribed it to R. Hanan'el.¹³⁷ But having been confronted with a number

¹³³ His reasons for this identification are given in his preface, I, § 3.

¹³⁴ Chapter V, towards the end.

¹³⁵ Preface, vol. I, § 4, end.

¹³⁶ See Steinschneider in Geiger's *Zeitschrift*, II, p. 77; *ibid.*, XI, p. 94; *Hebräische Bibliographie*, 1869, p. 133; *ibid.*, 1873, p. 4.

¹³⁷ See his biography of R. Hanan'el, note 36.

of difficulties, he was obliged to give up that view, and subsequently transferred the authorship to Ḥefes.¹³⁸ He even goes to the extent of suggesting that the ספר המקצעות was part of the Book of Precepts, and dealt with civil law. The name מקצעות is accordingly an allusion to the talmudic passage in which it is stated that he who wishes to be wise should occupy himself with civil law, for there is no branch of the law greater than that.¹³⁹ There is apparently some support for this view in the fact that one of the quotations from the ספר המקצעות actually occurs in the fragment of the Book of Precepts which has been preserved. Thus it is said in *Pisḥē Recanate*, 464: כתבו רי"ף ור"ח ז"ל: דאע"ג דאין גובין קנס בבבל מנדין ליה ער דמפיים לבע"ד וכן כתוב בספר המקצעות. The same opinion is expressed by Ḥefes who gives a more detailed description of the procedure: פאמא אן אסתעדא ראובן עלי שמעון פלילום אלחאכם ארצא ראובן וארצא פי דלך פניר מחדוד כאלמחדוד מנה פי ארץ ישראל וחדה פי גיר ארץ ישראל תוסט תקאת אהל אלמכאן חסב חאלתי אלכעמין פי אלומאן אלחאצֶר פאן תאבא שמעון ען קבול דלך פליחרם לרלך. *If Reuben complained against Simeon, the Judge must compel Reuben to satisfy Simeon. The amount wherewith he is to satisfy him is not fixed as it is in Palestine; but it might be determined by some of the respectable people of the town in accordance with the circumstances of the two litigants. If Simeon refuses to comply with the decision, he is to be excommunicated.*¹⁴⁰ This concurrence of opinion, however, must be regarded as accidental, for a number of authorities are cited who rendered the same decision. In *Pisḥē*

¹³⁸ *Kebusat Hakamim*, p. 55.

¹³⁹ Baba batra 175 b. See Rapoport, *op. cit.*, p. 58.

¹⁴⁰ Fol. 2 b, ll. 12 ff. The case treated of is as follows: Simeon owes Reuben some money which is in the category of *fine*, and hence cannot be collected in Babylon.

Recanate, Alfasi, R. Ḥanan'el and ספר המקצעות are quoted, while R. Meir of Rothenburg ascribes this opinion to the Geonim, Alfasi, Natronai, and Hefeş.¹⁴¹ Rapoport, accordingly, might have ascribed the ספר המקצעות to Natronai.¹⁴²

On the other hand the *Sefer Hefeş* which is frequently quoted by French and German Halakists should be allowed to have Hefeş as its author. Although none of the quotations from the *Sefer Hefeş* happens to be preserved in our fragment, and there is thus no evidence of a positive nature for this identification, there is no sufficient ground for rejecting this obvious connexion of Hefeş with that book. This *Sefer Hefeş* was in all probability the Book of Precepts which the Halakists who were not familiar with Arabic quoted second hand, and hence the name of the author was unknown to some of them.¹⁴³ There is hardly any likelihood of that book having been translated in its entirety into Hebrew. For in that case its disappearance would have been strange indeed.

Two objections have been raised against the identification of this book with the Book of Precepts, but on careful examination they will be found to have no weight. It has been remarked that the quotations from the Book of

¹⁴¹ *Responsa*, ed. Prague, 250. See Rapoport, *op. cit.*, p. 56.

¹⁴² I cannot resist the temptation of putting down a suggestion which occurred to me, and might occur to some one else, though I am perfectly convinced it is utterly unfounded, and that is to consider the ספר המקצעות as a translation of the כתאב אלמקאדיר. The root קצע is sometimes synonymous with קצב, which would be a good equivalent for قَدَر in some of its significations. But, as in Hebrew, the technical term is שְׁעוּר, this suggestion cannot be seriously considered.

¹⁴³ Abraham of Lunel, who quotes Hefeş in המנהיג, pp. 61 a and 67 a, took the passage from Isaac ibn Ḡayyāṭ. Similarly, in *Pisḡ Recanate*, 386, it is explicitly stated that the quotation is borrowed from Alfasi. Comp. especially Judah b. Barzillai's quotation discussed above.

Precepts are of a different nature from those of the *Sefer Ḥefeṣ*.¹⁴⁴ This is, however, not borne out by the data at our disposal. It can be safely asserted that all quotations from the *Sefer Ḥefeṣ*, with the exception of one or two which will be presently dealt with, may have easily formed part of the Book of Precepts. See especially the passage in *Or Zaruaʿ*, III, *Piṣḳē Baba Ḳamma*, 370, where the exact meaning of הָפֵס is determined by biblical usage of that verb. This is the method of Ḥefeṣ throughout his Book of Precepts.

The other objection is based upon the fact that Ḥefeṣ is supposed to be quoted in the *Sefer Ḥefeṣ*. R. Moses of Coucy, in his *Sefer Miṣwot Gadol*,¹⁴⁵ says: ובספר חפץ נזכר היה נזהר מר חפץ גאון שמביאין שנים וג' כתובות מקרובותיה כתוב שכך היה נוהג מר חפץ גאון. ונותנין כפחות' שבהן. If Ḥefeṣ was the author of the *Sefer Ḥefeṣ*, it is asked, how is it possible that he should mention his name in this manner? Rapoport, who anticipated this objection, suggests an ingenious, though hardly convincing, solution. Ḥefeṣ, he says, was blind, and was therefore unable to write. His pupils, accordingly, wrote down whatever he dictated to them, and subsequently added all the customs their teacher observed. As a mark of respect they called the book after their teacher, and dignified him with the title Gaon.¹⁴⁶ The explanation, however, has failed to carry conviction, and scholars are still undecided. But a careful examination of the passage in *Sefer Miṣwot Gadol* will not only do away with the objection, but will enable us to use it as proof that Ḥefeṣ was the author of the *Sefer Ḥefeṣ*. That R. Moses of Coucy does not quote the passage verbatim is evident from the fact that

¹⁴⁴ See Poznański, קירואן, p. 28.

¹⁴⁵ Positive precept 48, p. 127 b.

¹⁴⁶ *Ḳebuṣat Ḥakamim*, p. 56.

he does not state under what circumstances the marriage documents are to be brought. He only gives the mode of procedure, but does not say when this is to be done. Of course the circumstances are fully explained in the *Sefer Mišwot Gadol*, and hence the reader sees to what it refers. Accordingly the quotation from the *Sefer Hefes* is not in *oratio recta*, but in *oratio obliqua*, and the original words were *וכן המנהג*. R. Moses of Coucy, wishing to avoid ambiguity, stated whose custom it was. For if he said *וכן המנהג* it might have been taken to mean that he himself was accustomed to do so. This hypothesis is not without foundation. For this practice in the case of a widow or divorced woman who lost her marriage document is given at full length by R. Meir of Rothenburg in the name of the *Sefer Hefes*, and is as follows: *כתב בעל החפץ אשה שאברהם כתיבתה ונתאלמנה או נתגרשה גובה אפי' תוספת ומביאי' ב' או ג' כתובות של קרובותיה ונותני' לה כפחותה מהן ובשבועה וכן המנהג*.¹⁴⁷ Here we have the same passage from the same book in *oratio recta*, but instead of the words *וכן המנהג* גאון, we simply have *וכן המנהג*. That the last two words were not added by R. Meir of Rothenburg¹⁴⁸ is evident from the omission of the sentence *וכן המנהג* גאון. It thus becomes quite clear that R. Moses of Coucy, who seems to have been well informed, knew that Hefes was the author of the *Sefer Hefes*, otherwise he could not have amplified the words *וכן המנהג* in the manner he did.

Further support, though less conclusive, for this view is to be derived from the curious fact that a number of

¹⁴⁷ *Responsa*, ed. Prague, 852.

¹⁴⁸ Indeed, *Mordekai* on Ketubot IX, § 234 (ed. Wilna), who quotes this very passage, omits these two words. But it is obvious that he borrowed the quotation from R. Meir of Rothenburg, and did not know where it ended.

Halakists of the thirteenth century ascribed this book to R. Ḥanan'el.¹⁴⁹ Rapoport conclusively demonstrated that a number of decisions quoted from the *Sefer Ḥefes* are opposed to those found in R. Ḥanan'el's authenticated works. It was this consideration that led Rapoport to accept the suggestion of Reifmann, anticipated by Fürst, that Ḥefes was the author of that book.¹⁵⁰ Now this confusion of authors can only be accounted for if the real author of that book had the initials ר"ח, which were intended to stand for רב חפץ. But to some Halakists who were not familiar with Arabic this name was unknown, and they therefore took these letters to stand for ר' חננאל. Had not these letters been the initials of the real author, the confusion could hardly have arisen.

We thus have three arguments in favour of the authorship of Ḥefes: (1) The obvious connexion of the names; (2) the quotation in *Sefer Miṣwot Gadol* and Responsa of R. Meir of Rothenburg; (3) the wrong ascription to R. Ḥanan'el. On the other hand, no evidence whatsoever has been hitherto adduced against his authorship.

There are, however, some quotations from the *Sefer Ḥefes* which, to my mind, could scarcely have formed part of the Book of Precepts. Thus from the *Or Zarua'* it seems that the *Sefer Ḥefes* contained Responsa of Naṭronai and decisions of Palṭoi and the Academies.¹⁵¹ Now I have often had the occasion to remark that Ḥefes never quotes post-talmudic authorities. Moreover, in some cases this work is called ספר חפץ, and in others ספר החפץ. The latter occurs in the passage where Palṭoi is quoted. I therefore

¹⁴⁹ See Rapoport, *R. Ḥanan'el's Biography*, note 36.

¹⁵⁰ *Ḳebuṣat Ḥakamim*, pp. 55 ff.

¹⁵¹ III, Baba ḳamma 281, 284.

venture to suggest that there were two books, one called ספר החפץ, and the other ספר החפץ. The former was the Book of Precepts, and meant *the Book by Hefes*, while the latter was a collection of gaonic responsa and decisions, and was probably vocalized ספר הַחֲפִיץ, the allusion being to Ps. 34. 13. Later writers confounded these two books, and the distinction was lost sight of. We consequently find extracts from the Book of Precepts headed בספר החפץ,¹⁵² while a Responsum is ascribed to the ספר החפץ.¹⁵³

III

THE BOOK OF PRECEPTS

It is fairly certain that Hefes b. Yaşliah's Book of Precepts was the first attempt to codify the talmudic laws in Arabic. Indeed it may claim priority in giving an exhaustive, though brief, account of all ordinances in a logical order in any language. He went beyond his predecessors by collecting all the precepts, and arranging them into groups.¹⁵⁴ Instead of arranging positive precepts in one group and negative ones in another, as is done by practically all writers, including Maimonides, he incorporates all precepts, positive and negative, belonging to one category, in one book (בצל). He then divides them into two or more sections according to their subject-matter.

¹⁵² *Or Zarua'*, Baba ḥamma 370.

¹⁵³ *Ibid.*, 281.

¹⁵⁴ Rapoport (*Ḳebuṣat Ḥakamim*, p. 58) states that Hefes arranged the precepts without any order or logical division, but divided them into chapters in accordance with the punishments. That this is incorrect is easily seen from the preserved fragment as well as from the two precepts quoted by Judah b. Barzillai. The passage in Maimonides's *Sefer ha-Miṣwot*, p. 55, upon which Rapoport bases his assertion, does not in the least warrant such a conclusion, as will be seen below.

These sections are in their turn subdivided into positive and negative precepts. Where necessary, he assigns different classes to precepts that are obligatory throughout all ages and countries, and to those that are only incumbent during the existence of the Temple, or only in Palestine. It was a monumental work, a code in the real sense of the word, and contained a good deal of material which from the strict point of view of the codifier might have been considered irrelevant. But as a theologian Hefes had to assign reasons for every precept. What other writers did in various treatises, he attempted to incorporate in one book. Our fragment, which consists of sixty-three closely written pages, comprises fifty complete precepts and parts of two others, that is to say, about fifty-one precepts. Although they greatly vary in extent, it will be readily granted that we have here a fair sample of the average length of a precept. We are thus justified in assuming that these sixty-three pages represent a little less than a twelfth part of the book, minus the introduction, so that the enumeration and discussion of the precepts occupied approximately eight hundred pages. Add to this the introduction, which must have been rather lengthy,¹⁵⁵ and it is evident that the entire book contained something like a thousand pages.

As we do not possess Hefes's introduction (مدخل) to this book we cannot state with certainty the reasons that induced him to compose the Book of Precepts. It is, however, easy to see that his purpose was mainly halakic. Not being satisfied with the treatment of the subject in the Halakot Gedolot, which is incomplete, he determined to codify the ordinances in a more convenient manner.

¹⁵⁵ See below.

Furthermore, Arabic at that time practically supplanted Aramaic as the vernacular among the bulk of the Jews, and this book supplied a much-felt need. It could be used by the layman who did not care to enter into the minute discussions of the Talmud, which was written in a dialect that few understood in those days; while even the profound talmudic scholar might profit by it, as it contained all the sources upon which the decisions were based. Zunz hesitatingly suggests that it may have been directed against Karaitic works of the same title that were written at that time.¹⁵⁶ But the absence of any polemical allusion militates against this view. There is only one place where Hefes̄ refutes the opinion of another scholar. This is in connexion with the age when a girl attains her majority.¹⁵⁷ But as the dispute turns on the interpretation of the statement of Samuel אֵין בֵּין נַעֲרוֹת לְבָנוֹת אֵלָּא שְׁשֶׁה חֳדָשִׁים בְּלִבָּר, it is obvious that the scholar whose view Hefes̄ refuted was a Rabbanite.

As to the structure of the Book of Precepts we know that it had a lengthy introduction (مدخل) which, apart from defining the author's system and method, gave a survey of the principles underlying the biblical and talmudic ordinances. Hefes̄ states¹⁵⁸ that in the introduction he explained and discussed all cases where option was allowed. It was in that part of the work that his strictures on the author of the Halakot Gedolot were expressed. Although neither Ibn Bal'ām¹⁵⁹ nor Maimonides,¹⁶⁰ from whom we know that Hefes̄ criticized the method of the Halakot Gedolot,

¹⁵⁶ Haarbrücker's *Specimen of Tanḥum Yerushalmi*, p. 54.

¹⁵⁷ Text, fol. 22 b.

¹⁵⁸ Fol. 17 a, ll. 17 ff.

¹⁵⁹ Commentary on Deut. 30. 2 (ed. Fuchs).

¹⁶⁰ *Sefer ha-Miṣwot*, p. 5 (ed. Bloch).

states in what part it occurred, it is legitimate to assume that it found place in the introduction. For it is in the introduction to his *Sefer ha-Miṣwot* that Maimonides criticizes his predecessors.

It is impossible to say exactly how many parts the book consisted of; but there were at least thirty-six of them, for the thirty-sixth part is quoted by Ḥefeṣ himself.¹⁶¹ In his treatment of individual precepts he is quite methodical, though monotonous. He practically uses the same formula in every case. Positive precepts are introduced by תוּב or תֵּאֵמַר, while negative ones invariably begin with תִּנְהִי, all of which verbs are either used impersonally or have שְׂרִיעָה as their subject. In a comparatively few words a *résumé* of the biblical law is given. He then goes on to state the ramifications and amplifications added by the Rabbis. He always quotes the passage upon which his decisions are based, first giving the pentateuchal verses and then the rabbinic passages. In this respect he radically differs from Maimonides who does not reveal his sources.

The entire range of tannaitic and amoraic literature is at the command of Ḥefeṣ, and he makes ample use of both Talmudim and of all halakic Midrashim. He refers to the Tosefta, Sifra, Sifre, Sifre Zuṭā, and to both Mekiltas, all of which seem to be of equal authority to him. A curious instance may be given here. The Mishnah in Kelim¹⁶² records a controversy between the schools of Hillel and Shammai concerning the defilement of bands used for wrapping up scrolls. Shammai's school maintain that such bands are subject to ritual defilement, no matter whether they are embroidered or not, whereas Hillel's school are of opinion that only those that are not embroidered are

¹⁶¹ See text, fol. 12 a, l. 15.

¹⁶² 28. 4.

susceptible to uncleanness. Rabban Gamaliel adds his opinion that in both cases the bands cannot be defiled. The Mishnah gives no decision on this matter, but the Tosefta explicitly states that the matter is to be decided in accordance with the opinion of Rabban Gamaliel.¹⁶³ Maimonides in his commentary on the Mishnah,¹⁶⁴ and in his Code,¹⁶⁵ disregarding or overlooking the Tosefta, rejects Rabban Gamaliel's view, and adopts that of Hillel's school, as is usually the case when the Hillelites and Shammaites disagree on a point of law. Ḥefeṣ, however, decides in accordance with the opinion of Rabban Gamaliel, and quotes the passage from the Tosefta (without indicating the source, as is his custom) as his authority.

With the scanty material at our disposal it is impossible to attempt a reconstruction of this work. Nevertheless from the quotation found in the works of other writers, and from the numerous allusions in the preserved fragment, we are able to glean a few details which give us some idea of the nature and contents of the other parts. The introduction has already been referred to above. The first book contained ethical precepts, as may be seen from the first two precepts quoted by Judah b. Barzillai. The numerous references to this book show that it was of considerable length. In it Ḥefeṣ had the opportunity of giving utterance to his philosophical and theological speculations. This book also dealt with the relation of God to man, and hence some of the ordinances appertaining to first-fruits and heave-offerings were described there.¹⁶⁶ For the same reason the ethical side of vows was discussed in that book, and a principle was laid down whereby to know

¹⁶³ Tosefta Kelim, Baba batra 6, 4.

¹⁶⁴ Ed. Derenbourg, p. 217.

¹⁶⁵ Hilcot Kelim, 22. 6.

¹⁶⁶ See text, fol. 13 a, l. 22.

what kind of vows may be made nowadays, and which are forbidden.¹⁶⁷ It also pointed out that the judges are obliged to urge a man to fulfil his vows,¹⁶⁸ and that the vow is to be carried out during the time set for it; if no time was set, he must carry it out at the earliest opportunity.¹⁶⁹ Maimonides, too, preserved a short sentence which is supposed to belong to the first book. It is as follows: ומנהא אהנין וחלתין מעני אכברנא באנה תב ותע יתלי פעלהא : לא נחן נמיעהא מצמון. *Out of them are thirty-two cases concerning which He informed us that He who is blessed and exalted will supervise their committal, not we; all of them are explicitly stated.*¹⁷⁰ Maimonides who explains this passage says that the thirty-two cases are twenty-three persons who are punished with being cut off (כרת), and nine who are put to death by God. We thus know that this book treated of certain transgressions and their punishments. It should, however, be observed that Maimonides does not mention Hefesh by name in this passage. It is the plausible

ואלנדרור אלתו יצה פעלהא פי הדא אלומאן ומא לא יצה פעלהא
לאלנדרור (ibid., l. 19).

¹⁶⁷ See text, fol. 20 b, l. 4.

¹⁶⁸ Ibid., fol. 21 b, l. 20.

¹⁷⁰ *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, p. 55. My translation of the last word is against the Hebrew rendering of Ibn Tibbon, who translates מצמון by נערבים, *guaranteed*. Although that word happens to have that signification, it is more than doubtful whether it suits the context. Moreover, Maimonides explains the words נמיעהא מצמון in the following manner: אנה תע צמן אנה זה וימית זה, *that He who is exalted explicitly stated that He would cut off one and put the other to death*. Here again Ibn Tibbon has ערב for צמן. But where is the guarantee expressed? or what need is there for a guarantee? What Hefesh said is that some punishments are to be administered by God Himself, and this would naturally be in cases where the Bible states וְהִכָּרְתִּי or some other word. Now ضَمِنَ means *be placed, deposited*, and hence also *contained* (in the fifth conjugation, which has a passive meaning). The signification *he stated* is a simple development of *he made it contain* (as the contents of a book).

conjecture of Rapoport;¹⁷¹ but it has no independent corroboration, except that in the preserved fragment Ḥefeṣ enumerates twenty actions for which, according to tradition, God, not man, administers punishment.¹⁷² Then even if we grant that Ḥefeṣ is meant by *צאחב כתאב אלשראיע*, it is not certain whether the above quotation is from the first book. Maimonides uses the expression *פי אול פצל* which is not elegant Arabic for the *first book*, and ought to be *אלפצל אלאול*. It is only in colloquial Arabic that one says *awwal nauba* = 'the first time', instead of *annauba al-ūlā*, or better still, *al-marra al-ūlā*. Is it not possible that Maimonides merely meant *at the beginning of a book*, as if he would have said *פי צור פצל*?¹⁷³ It is true that Ibn Tibbon who rendered it by *בשער הראשון* took the phrase in its colloquial sense; but then it is quite possible that the translator misunderstood the author.

To the second book we have one allusion by Ḥefeṣ himself. From it we learn that that book dealt with the acquisition of slaves and all the laws appertaining thereto.¹⁷⁴

The third book, part of which is preserved, dealt with the laws of damages, and contained four sections. Our fragment begins with the middle of precept 8, section 3

¹⁷¹ *Ḳebuṣat Ḥakamim*, p. 58.

¹⁷² ותצמן אלנקל באן ז פּעלא לם תדכרהא אלשריעה עקאב פאעלהא ליסת אלינא בל אללה תברך (fol. 4 a, l. 21).

¹⁷³ The same usage is found in Ḥefeṣ (fol. 8 a, l. 16), *פי אול אלפצל אלב*, at the beginning of the second book.

¹⁷⁴ קר שרחנוא הדה אלשריעה שרחה שאפיא פי מי שרחנוא כי תקנה עבר עב פי אול אלפצל אלב נסתנני ען דבר שי מנה ההנא *I have already explained this precept* (concerning a man sold into slavery for theft, Exod. 22. 2) *satisfactorily in the midst of my explaining the law about the acquisition of a Hebrew slave, at the beginning of the second book; I have thus no need to mention anything here* (loc. cit.).

of this book. Further on a detailed discussion of the precepts that are preserved in this fragment will be given. For the present I only wish to remark that it seems to me that precepts 3-8 and 10, 11 of section 4 of this book do not belong here. All the other precepts deal with damages, while those just mentioned treat of sacrifices. Considering the numerous errors that crept into our copy such a supposition is not precluded.¹⁷⁵ Of course the reverse may just as well be the case, that is to say, it is possible that the precepts dealing with damages are misplaced here, while those treating of sacrifices are in their place. This alternative suggestion would find support in the fact that the immediately following book also deals with sacrifices.

The fourth book treats of free-will offerings, vows, consecrations, and a few other priestly laws. It contains thirty-six precepts, which are divided into three sections according to their subjects.

The fifth book is devoted to special kinds of ritual defilement resulting from coming into contact with dead bodies or creeping things. As the ramifications of these precepts are extremely vast, while only a few verses are devoted to them in the Pentateuch, each precept extends over considerable length. Fourteen pages are taken up by the first two precepts and a portion of the third.

There are two references by Hefes to the sixth book, and from them we learn that it dealt with the tithes of corn, &c.,¹⁷⁶ and the various kinds of blood.¹⁷⁷ It is very

¹⁷⁵ See, especially, text, fol. 8 a, l. 11.

¹⁷⁶ אֶלּוּ אֶלְפָּצַל אֱלֹ (fol. 13 a, l. 18).

¹⁷⁷ וּסְנֹדֶר צִנּוֹף אֶלְדָּמָא פִּי שְׂרִיעָה וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ פִּי אֶלְפָּצַל
אֶלְתֵּאֲלִי לְהִדָּא אֶלְפָּצַל אֵן שֵׁא אֱלֵלָה. *We shall enumerate the various kinds of blood in the precept 'ye shall eat no blood' in the book which follows this one,*

likely that its main subject was things that are permitted to be eaten and those that are prohibited. Tithes and blood would naturally be included under these headings.

The tenth book dealt with various kinds of blemishes found in animals, according to an allusion to it by Ḥefeṣ.¹⁷⁸

The fourteenth book is once referred to, and we learn that its theme was the firstlings of animals.¹⁷⁹

From the reference to the second precept of the nineteenth book it seems likely that that book dealt with various kinds of defilement. Ḥefeṣ quotes a passage from tractate Nazir dealing with certain causes of defilement, and he then remarks: *I shall explain this passage in the second precept of the nineteenth book.*¹⁸⁰

The thirty-sixth book was similar to the tenth, and treated of blemishes that are found in human beings. According to the allusion to it this book was specially devoted to the elucidation of all the terms used for the various kinds of blemishes.¹⁸¹

It will thus be seen that Ḥefeṣ arranged the precepts in a logical order, but tried to follow the Bible as closely as possible. The ethical precepts take precedence of all others, for they are the mainstay of religion. These ordinances disposed of, the author at once takes up the laws in Exodus, which are followed by those of Leviticus. Keeping the logical arrangement in mind, he is obliged

please God (fol. 26 b, l. 7). As this remark occurs in the fifth book it obviously refers to the sixth.

¹⁷⁸ וסנסתופי שרה דלך ואשבאהה פי אלפעל אלעאשר *I shall complete the explanation of this subject (of blemishes) and similar ones in the tenth book* (fol. 12 a, l. 21).

¹⁷⁹ ואלבכורות איצא פסנדרהא פי אלפעל אלוי (fol. 13 a, l. 19).

¹⁸⁰ וסנשרה דהא אלקול פי אלשריעה אלב מן אלפעל אלוי (fol. 20 a, l. 16).

¹⁸¹ See text, fol. 12 a, l. 14.

to deviate now and again from the biblical order. This is naturally unavoidable, as precepts of the same character are found scattered in two or more books of the Pentateuch. Thus the cardinal precepts of the fourth book of Ḥefes's work occur in Leviticus, for it is in that book that free-will offerings are first mentioned; but there are a few kinds of these offerings that are to be found in Numbers. Similarly in the case of vows. The laws appertaining to a Nazarite are to be included in this category, but they occur in the sixth chapter of Numbers, while other ordinances about vows occur in the thirtieth chapter of that book, and some are in Leviticus.

IV

THE PRESERVED FRAGMENT COMPARED WITH MAIMONIDES

While giving a *résumé* of the precepts that are preserved in this manuscript, I find it instructive to compare them with those enumerated by Maimonides in his *Sefer ha-Miṣwot*. In his younger days Maimonides regarded Ḥefes as a reliable authority, and followed him in various explanations of the Mishnah, though he seldom mentions his name. It is only in two places that Maimonides declares his indebtedness to Ḥefes, and in both cases he throws the responsibility of his errors upon the latter. When asked by his pupils about certain statements that occur in his *Yad ha-Ḥazaḳah* and do not harmonize with his commentary, he replies that the explanations found in his *Code* are the correct ones, whereas the others are due to the influence of Ḥefes.¹⁸² This, at all events, is sufficient ground for the assumption that Maimonides readily borrowed explanations from the latter.

Book 3, section 3, precept 8. Only the end of this precept is preserved. We are in the midst of a lengthy quotation

¹⁸² *Pe'er ha-Dor*, 140, 142. The Hebrew translation by Tama is very vague and sometimes misleading. See Geiger, מלך חפנים, p. 55. The Arabic original of the first reference is given by Munk in his *Notice sur Abou'l Walid*, p. 198.

from Tosefta Shebu'ot 1, 8, dealing with the case of a man who entered the Sanctuary while ritually unclean, without being aware of it. As the following precepts show, this precept must have dealt with civil matters, and it is hard to see for what purpose such a quotation was introduced. It is, however, possible that this discussion was a mere digression. But I suspect that this section is disarranged, since in any case we have ordinances appertaining to damages and sacrifices in one and the same section.¹⁸³

Ibidem, precept 9. He who kindled a fire which went forth and consumed his neighbour's crop or anything lying in the field should pay full damages. If the conflagration was caused by the wind, he who kindled the fire is free. It matters not whether he kindled the fire intentionally or not. If the fire crossed a river or pond which is eight cubits wide, or a public road which is sixteen cubits wide, he is not obliged to pay damages. If a man kindled a fire in his own yard and the flame or sparks flew over and consumed something in his neighbour's yard, it is necessary to investigate and see whether the fire as intended by him who kindled it was sufficiently strong to go over to the neighbour's yard or not. In the former case he is to pay for the damages, but not in the latter. As to the distance a fire is apt to cross while the wind blows, Tosefta Baba ḳamma 6, 22 is quoted. If while consuming a barn the fire also destroyed something which is customarily placed there, he who kindled it is obliged to pay for it.

This corresponds to Maimonides, positive precept 241, where three lines are devoted to it, reference being made to Baba ḳamma.

Ibidem, section 4a, precept 1. If an ox which is not in

¹⁸³ See above, chapter III.

the habit of goring gores a man to death, the ox shall be stoned, and its flesh shall not be eaten ; but the owner of the ox shall be free. Thrusting, biting, crushing, and kicking are included in the category of goring. Beasts of prey, or otherwise, and birds are to be treated like an ox. If the owner of the ox sold or consecrated it, before it was put on trial, the action is valid ; after that, the action is not valid. It is unfit for a sacrifice ; it must therefore be sold, and the price thereof is to be used for repairing the Temple. If the ox was trained to gore, it is not to be killed, and is fit for a sacrifice. It is prohibited to derive any benefit from the body of an ox that was stoned.

Maimonides divides this precept into two : positive precept 237, merely stating that we are commanded to adjudicate the case of a goring ox, and negative precept 188, dealing with the prohibition of eating the flesh of a stoned ox. Hefeş regards these two as one precept, because they are the consequences of one deed.

Ibidem, precept 2. If the ox was in the habit of goring, the owner having been warned to guard it, and it killed a man, the ox is to be stoned, and the owner is worthy of death at the hands of God. The owner should also pay ransom, which should be fixed by arbitration. An ox put in this category is one which gored on three consecutive days. The owner must be warned in the presence of the judges. In case the ox is unmanageable, it must be slaughtered. The court is to compel the owner of the ox to satisfy his litigant. Tradition tells us that there are twenty crimes whose punishment, which is not mentioned in Scripture, is to be meted out by God. The different laws, depending upon the ownership of the place where the accident of goring took place, are minutely described in the

name of R. Simeon (Tosefta Baba ḥamma 1, 6). The proof that these two precepts do not apply to our times is to be found in Sanhedrin 2 a, Shabbat 15 a, and Berakot 58 a.

Maimonides does not count this precept separately. He obviously includes it in the preceding, not differentiating between *tam* and *mu'ad*. He no doubt rejects this as a separate precept in accordance with principle 7 which he laid down in his introduction to his *Sefer ha-Miṣwot*.¹⁸⁴ The key-note of that principle is that the developments and ramifications of a precept must not be counted separately.¹⁸⁵ He goes on to explain at length that the various cases under one heading must not be mistaken for precepts, even if the Pentateuch enumerates them separately.

Ibidem, precept 3. If the congregation of Israel erred unwittingly, and the thing was hidden from the eyes of the assembly; when their sin becomes known unto them, they are to offer a young bullock for a sin-offering and bring it before the tent of meeting. The rites are to be carried out in accordance with Lev. 4. 13-21. By the words *the congregation of Israel* the judges of the first rank are meant. The words *and the thing was hidden* imply that part of a law, not the entire law, was broken. The transgression must be such that, if committed wittingly, the transgressor would be cut off from his people, that is to say, his punishment would be כרת.

This corresponds to Maimonides, positive precept 68, where reference is made to Horayot and Zebaḥim.

Ibidem, precept 4. If a king sinned, and did unwittingly a forbidden thing; when his sin becomes known unto him, he shall bring a goat, a male without blemish. The rites

¹⁸⁴ Ed. Bloch, pp. 21-6.

¹⁸⁵ לא ינבני אן יעד פקה אלשריעה (p. 21).

are to be carried out in accordance with Lev. 4. 22-6. It is necessary that he himself should become aware of his sin. This sacrifice is specially prescribed for a king. If he transgressed while being king, and was deposed in the meantime, before he brought the sacrifice, he is to bring it afterwards, as though he were still king.

Maimonides does not count this precept separately, and he obviously includes it in the following. Here again, as in the case of precept 3, 4 a, 2, principle 7 would bar this precept from being reckoned separately.

Ibidem, precept 5. If a layman transgresses unwittingly, and subsequently becomes aware of his transgression, he should bring for his oblation a goat, a female without blemish. The rites are to be performed in accordance with Lev. 4. 27-35. This ordinance applies also to a member of the court of justice who acted on his own decision. If, however, he acted on the decision of the court, he is not obliged to bring the sacrifice. The transgressor is to bring the sacrifice only in the case when he committed the deed alone; but if the deed was committed by more than one person, there is no need to bring an offering.

This corresponds to Maimonides, positive precept 69, where reference is made to Horayot, Keritot, Shabbat, Shebu'ot, and Zebaḥim.

Ibidem, precept 6. A man who commits a sin without knowing it, must bring a ram without blemish for a trespass-offering. The rites are to be performed in accordance with Lev. 5. 17-19. Tradition tells us that this sacrifice applies to a man in whose presence were two kinds of food, one of which was forbidden: he ate one kind and knows not which it was; or to a man in a similar case of doubt. If he subsequently realized that he had trans-

gressed, he should bring a trespass-offering; but if he is still in doubt, he brings a *suspended trespass-offering*. If, however, after bringing a *suspended trespass-offering* (before it was slaughtered) he realized that he transgressed, or became sure that he did not transgress, it is necessary to delay the slaughtering of the animal. It must be allowed to graze until it contracts a blemish, so that it might be sold, and for the price thereof another animal be bought and sacrificed as a free-will offering.

This corresponds to Maimonides, positive precept 70, where the case is explained as by Ḥefes and reference is made to Keritot.

Ibidem, precept 7. If the congregation of Israel erred by worshipping idols, they should bring a young bullock for a burnt-offering and a he-goat for a sin-offering. The rites are to be performed in accordance with Num. 15. 22-6. This precept, like precept 3 of this section, applies to the judges. The proof that this transgression is in connexion with idolatry is to be found in Sifre, p. 31 b, (ed. Friedmann).

Maimonides does not count this precept separately, according to principle 7,¹⁸⁶ and he obviously includes it in 68.

Ibidem, precept 8. One person who sins unwittingly by worshipping idols should bring a she-goat, a year old, for a sin-offering. The rites are to be performed in accordance with Num. 15. 27-8. The proof that this transgression is in connexion with idolatry is to be found in Sifre, p. 32 b.

This precept, too, is not counted separately by Maimonides, according to principle 7,¹⁸⁷ and he includes it in 69.

Ibidem, precept 9. A man who stole something, and is

¹⁸⁶ See the preceding two notes, and the page to which they refer.

¹⁸⁷ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

unable to restore the stolen property and its double, or the value thereof, to its owner, shall be sold for his theft.

Maimonides does not count this precept separately, according to principle 7,¹⁸⁸ and he obviously includes it in positive precept 239, which deals with theft.

Book 3, section 4 b, precepts 1 and 2. He who is commanded to bring a tenth of an ephah of fine flour in connexion with certain sacrifices is forbidden to pour oil or put frankincense upon it. The prohibition against pouring oil is one precept, and the prohibition against putting frankincense is another. Tradition tells us that this prohibition is only against that part which is to be offered up, but the priest may pour oil or put frankincense upon the remainder. If he put frankincense on the part that is to be offered up, he may remove it. This naturally does not apply to oil, which cannot be removed.

Maimonides, too, counts these two precepts separately. They correspond to negative precepts 102, 103, where Menahot 59 b is quoted in order to prove that these two precepts are to be reckoned separately. The reason why Ḥefes treats of these two precepts in one paragraph is because they are derived from one verse.

Book 4 deals with sacrifices which are offered freely ; it is explained that it is forbidden for a man who is not of the seed of Aaron to offer up sacrifices upon the altar ; it further treats of vows, consecration of property, estimation of lives, and similar subjects. It contains thirty-six precepts, which are divided into three sections. The first section treats of animal sacrifices, and does not apply to our times. This section is subdivided into two subsections : one containing ten positive precepts, and the other com-

¹⁸⁸ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

prising eight negative precepts. The second section contains seven precepts dealing with meal-offerings, and is also inapplicable to our times. It is subdivided into two subsections: one containing five positive precepts, and the other comprising two negative precepts. The third section consists of eleven precepts concerning the consecration of property and the estimation of lives, and is subdivided into two subsections: one containing eight precepts, five positive and two negative, which do not apply to our times, and the other comprising three positive precepts which are obligatory throughout all ages.

Book 4, section 1 a, precept 1. He who freely offers a burnt-offering of the herd is commanded to bring a male without blemish. The rites are to be performed in accordance with Lev. 1. 3-9. He has to be present while the animal is offered up. The slaughtering may be performed by anybody, including women and slaves, provided they are ritually clean. The offering up, however, must be done by priests. Details of the procedure are given in accordance with tractate Tamid.

This corresponds to Maimonides, positive precept 63, where the whole subject is disposed of in a few lines.

Ibidem, precept 2. He who freely offers a burnt-offering of the flock is commanded to bring a male without blemish. The rites are to be performed in accordance with Lev. 1. 10-13.

Maimonides, according to principle 7,¹⁸⁹ does not count this and the following precepts separately, but includes them in the preceding precept.

Ibidem, precept 3. He who freely offers a burnt-offering of birds is commanded to bring turtle-doves or young

¹⁸⁹ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

pigeons. The rites are to be performed in accordance with Lev. i. 14-17. Turtle-doves are fit for this oblation only when they become yellow, while young pigeons cease to be fit as soon as they become yellow. The priest must sever the head from the body in the manner described in Tosefta *Korbanot* 7. 4.

Ibidem, precept 4. We are commanded to bring our burnt-offerings, sacrifices, tithes, heave-offerings, vows, free-will-offerings, and the firstlings of our herd and flock unto the special place.

Maimonides counts this section of the Bible as three positive precepts (83, 84, 85) and one negative (89). Positive precept 83 of Maimonides is slightly different, but, as he derives it from the same verse, this precept of Ḥefes may be regarded as covering it entirely.

Ibidem, precept 5. He who brings a peace-offering must bring the fat with the breast upon his hand that it may be waved before the Lord. The rites are to be performed in accordance with Lev. 7. 30, 31. The waving must be done towards all directions.

Maimonides does not count this separately, according to principle 12,¹⁹⁰ and he obviously includes it in positive precept 66.

Ibidem, precept 6. It is commanded that the various kinds of fat of a peace-offering of the flock should be offered upon the altar. The rites are to be performed in accordance with Lev. 3. 9-11. If one who brought a peace-offering thought that it was a firstling or tithe, this thought disqualifies the sacrifice. But if while slaughtering a firstling

¹⁹⁰ This principle says that the parts of a ceremony in connexion with a precept must not be counted separately: לא יבנו אן תעד אגזא צנאעה מא (ed. Bloch, pp. 47-50).

or tithe he intended it to be a peace-offering, the sacrifice is not thereby disqualified.

This precept, too, is included by Maimonides in positive precept 66. It is not counted separately, in accordance with principle 12.¹⁹¹

Ibidem, precept 7. It is commanded that we bring fine flour, wine, and oil when we offer lambs, rams, or young bullocks as burnt-offerings, or sacrifices to accomplish a vow, or free-will offerings. The libation is not necessary for all sacrifices, but only for some of them.

This precept is also omitted by Maimonides, in accordance with principle 12.¹⁹²

Ibidem, precept 8. If the animal brought as an oblation has a blemish, it can only be brought as a gift, but must not be offered for a vow. The various terms mentioned in Lev. 22. 23 are explained in accordance with Bekorot 40 a. Such an animal must be sold, and the price thereof used for repairing the Temple.

Maimonides does not count this as a precept, because that verse in Leviticus really prohibits the offering of animals with blemishes. The permission to use it for a free-will offering cannot be regarded as a separate precept according to principle 7.¹⁹³

Ibidem, precept 9. A free-will offering and an oblation brought in fulfilment of a vow must be eaten on the day when it was sacrificed and on the morrow.

Maimonides does not count this separately, according to principle 7.¹⁹³

Ibidem, precept 10. He who brings a thank-offering is

¹⁹¹ See preceding note.

¹⁹² See note 190.

¹⁹³ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

commanded to bring unleavened cakes mingled with oil, and unleavened wafers anointed with oil, and cakes mingled with oil of fine flour soaked, and cakes of leavened bread. He must bring ten pieces of each kind, all of which amount to forty. The quantity of oil is half a log.

Maimonides omits this precept according to principle 12.¹⁹⁴

Book 4, section 1 b, precept 1. He who sacrifices a thank-offering must not leave the flesh thereof until the morning of the third day, but he must eat on the day when it was sacrificed and on the night of the second day. Tradition tells us that he must not eat of this sacrifice after midnight of the second day in order to avoid a transgression.

This corresponds to Maimonides, negative precept 131, which is of a much wider scope.

Ibidem, precept 2. It is prohibited to sacrifice an animal that is blind or has any other blemish mentioned in Lev. 22. 22. The various blemishes are described and explained in accordance with Bekorot 41 a, 43 a, 44 a.

Maimonides has three negative precepts about sacrificing an animal with a blemish: 92 forbids the slaughtering; 93 forbids the sprinkling of the blood; 94 forbids the burning of the limbs. He derives these precepts from Lev. 22. 22-24 as explained in Sifra.

Ibidem, precepts 3 and 4. It is forbidden to offer up an animal that is castrated or has any other blemish mentioned in Lev. 22. 24. These blemishes are explained in accordance with Bekorot 39 b, Tosefta Yebamot 10. 5, and Sifra. It is forbidden to castrate a human being or an animal. Tosefta Makkot 4. 6 is quoted to explain all cases.

¹⁹⁴ See above, note 190.

Maimonides omits precept 3 according to principle 7,¹⁹⁵ and obviously includes it in the preceding. Precept 4 corresponds to Maimonides, negative precept 361.

The reason why Hefesh groups these two precepts together in one paragraph is because they are both derived from one verse.

Ibidem, precept 5 and 6. It is forbidden to bring for an oblation the hire of a harlot and the wages of a dog. The explanation of *hire* and *wages* is given in accordance with Temurah 29 a. If two partners had a certain number of cattle and one dog, and they divided them into two parts equal in the number of the heads, the part without the dog is forbidden, for one of them corresponds to the dog in the other part, and is hence the exchange of a dog. But the share containing the dog is not forbidden. The offspring of the hire of a harlot or the wages of a dog is qualified for a sacrifice.

Maimonides, quite inconsistently, reckons these two cases as one precept (negative precept 100).

These two precepts are again grouped by Hefesh in one paragraph, because they are derived from one verse.

Ibidem, precept 7. It is forbidden to exchange an animal which has been prepared for a sacrifice for another. If such a thing took place, both animals are holy unto the Lord. If the offspring or exchange was exchanged, the other animal does not become holy thereby. Under no circumstances must the animal be exchanged, even if the first animal had a blemish, while the second was sound. He must not exchange one animal for a hundred animals and *vice versa*. Even if the exchange was done unintentionally, the other animal becomes holy.

¹⁹⁵ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

This corresponds to Maimonides, negative precept 106 where reference is made to Temurah.

Ibidem, precept 8. It is forbidden that we should eat outside the special place the tithes of grain, of new wine, or of oil, or the firstlings of the flock or the herd, or vows, or free-will offerings, or heave-offerings. Tithes will be explained in the sixth book, firstlings in the fourteenth book; vows of all description were dealt with in the first book, and will be further treated of in this book.

Maimonides counts this as eight separate negative precepts (141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149), thus reckoning each case separately. It is quite impossible to assume that Ḥefeṣ enumerated these cases separately in the other books to which he refers, for no trace of them is found in the present book where vows are dealt with.

Book 4, section 2 a, precept 1. He who brings an oblation of a meal-offering of fine flour is commanded to pour oil upon it and put frankincense thereon. The rites are to be performed in accordance with Lev. 2. 1, 2. The flour must not weigh less than seven hundred and twenty drachmae, and the oil not less than one hundred drachmae. There are ten kinds of meal-offerings from which a handful is to be taken, and all of them are enumerated in Menaḥot 72 b. The measure of a handful (*kemiṣah*) is the width of three fingers, that is to say, the hand without the thumb and pointer.

This corresponds to Maimonides, positive precept 67, which is of a more general character. Reference is there made to Menaḥot.

Ibidem, precept 2. He who brings an oblation of a meal-offering baked in the oven is commanded to bring unleavened cakes of fine flour mingled with oil, or un-

leavened wafers anointed with oil. He has the choice of bringing either cakes or wafers. The oil is to be smeared in the shape of a semi-circle.

Maimonides does not count this and the following two precepts separately, according to principle 7.¹⁹⁶ He includes them in the preceding precept.

Ibidem, precept 3. He who brings an oblation of a meal-offering of the baking-pan is commanded to bring it of fine flour, unleavened, mingled with oil; he should part it in pieces, and pour oil thereon. The word מִחֶבֶת is explained in accordance with Menaḥot 63 a and Sifra. Each piece must be of the size of an olive.

Ibidem, precept 4. He who brings an oblation of a meal-offering of the frying-pan is commanded to make it of fine flour and oil. The word מִרְחֶשֶׁת is explained in accordance with Menaḥot 63 a.

Ibidem, precept 5. It is obligatory to salt sacrifices. Only the part which is actually offered up should be salted, not the entire sacrifice. Thick salt is to be used, so that it should not dissolve quickly.

Maimonides makes two precepts out of this one: positive precept 62, which corresponds to this, and negative precept 99, which is a prohibition against offering up a sacrifice without salt. He refers to Menaḥot and Zebahim.

Book 4, section 2 b, precept 1. It is forbidden to burn leaven or honey as an offering. By *honey* is meant *dates*. If the slightest quantity of honey or leaven was mingled with anything that is to be offered up, that part becomes disqualified, according to Sifra.

This corresponds to Maimonides, negative precept 98,

¹⁹⁶ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

where a reason is given why honey and leaven are not counted separately.

Ibidem, precept 2. It is prohibited that one who is not of the seed of Aaron should associate with priests in matters wherein they are considered superior to all other men.

This corresponds to Maimonides, negative precept 74.

Book 4, section 3 Aa, precept 1. A man who vows his person unto the Lord should give as his value in accordance with Lev. 27. 2-7. If he is poor, he should pay as much as he can afford. There is a difference between making a vow and promising a value. Thus if a man says: 'I vow the price of my hand', the judge should estimate the excess in value of a slave who has a hand over one who lacks a hand. But if he says: 'I promise to give the value of my hand', he need not give anything. If he vowed one of his vital members, as, for instance, his heart or head, he must pay for his entire body. If he vowed the price of a child a month old, but did not pay until more than five years elapsed, he need only pay the value of the child at the time when the vow was made. If he says: 'I vow half of my value', he is to pay half of his value; if, however, he says: 'I vow the value of half of my body', he is to pay all his value. A poor man must not pay less than a sela'. If after having paid a sela' he became rich, he need not pay any more. But if he possessed less than a sela', and subsequently became rich, he is to pay the value of a rich man.

This corresponds to Maimonides, positive precept 114, where a few lines are devoted to the entire subject, reference being made to tractate 'Arakin.

Ibidem, precept 2. A man who consecrates his house unto the Lord is commanded to have it estimated by the

priest, and in case he wants to redeem it, must pay its value with the addition of the fifth part of the estimation. This ordinance refers to a dwelling-house according to Sifra.

This corresponds to Maimonides, positive precept 116.

Ibidem, precept 3. A man who vowed an unclean beast, which may not be offered as a sacrifice, unto the Lord, should have it placed before the priest, who should estimate its value; in case the former owner wishes to redeem it, he should pay its value with the fifth part of the estimation. By an *unclean animal* is meant one which is disqualified on account of a blemish, and does not refer to unclean species of animals. Our teachers declare that it is forbidden to sanctify, vow, or consecrate anything nowadays.

This corresponds to Maimonides, positive precept 115.

Contrary to his custom, Hefeş disregarded here the biblical order, and placed the consecration of a house before the vowing of an unclean animal. It is, however, not unlikely that the transposition is due to a scribal error. Maimonides follows in this case the biblical arrangement.

Ibidem, precept 4. A Nazarite who unwittingly became defiled by a dead body is commanded to shave his head on the seventh day, and to bring two turtle-doves, or two young pigeons, to the priest, to the door of the tent of meeting. If the seventh day happens to be Sabbath or a Festival, he must postpone his shaving. He has the option of bringing turtle-doves or pigeons. He has to bring the sacrifice, because he did not sufficiently guard himself against defilement. He is to commence counting again the days of his separation from the day when he shaved his head.

Maimonides counts this precept and the following one as one precept, positive precept 93. He explicitly states that these two shavings must not be counted separately,

since the shaving after defilement is a legal development of the ordinances appertaining to a Nazarite, and hence is to be excluded by principle 7.¹⁹⁷

Ibidem, precept 5. When the days of a Nazarite's separation are fulfilled, he is commanded to bring as his oblation a he-lamb a year old without blemish for a burnt-offering, a ewe-lamb a year old without blemish for a sin-offering, and a ram without blemish for a peace-offering, and a basket of unleavened bread, cakes and wafers, mingled with oil; and the meal-offerings and libations appertaining to them. These ordinances apply to a man who vows to be a Nazarite for a definite period, not to a perpetual Nazarite. As for the cakes and wafers, he must bring ten of each. It is stated that he must put some of the meat upon his hair, and throw them together into the fire. He must wave the offering towards the six directions.

This corresponds to Maimonides, positive precept 93.

Book 4, section 3 Ab, precept 1. It is prohibited for a Nazarite to eat grapes, fresh or dried, to drink anything made thereof, or to eat the husk or kernel. Even unripe grapes are forbidden. There is a difference between the word נֶפֶן and כֶּרֶם, the former specifies only various kinds of vines, while the latter embraces also olive-trees. The leaves of a vine are not forbidden to a Nazarite. If a Nazarite drank twenty-five drachmae of wine, he must be flogged. He is to be flogged for wine separately and for grapes separately.

Maimonides counts this section of the Pentateuch as five negative precepts: 202, a Nazarite must not drink wine; 203, he must not eat grapes; 204, he must not eat dried grapes; 205, he must not eat the kernels of grapes; 206, he

¹⁹⁷ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

must not eat the husk of grapes. He explains the reason why he counts them as five separate precepts, because the transgressor is flogged separately for each transgression.

Ibidem, precept 2. It is prohibited for a Nazarite to shave his head. Our teachers say that the shortest period of separation is thirty days. If a man says: 'I shall be a Nazarite for as many days as the hair of my head, or grains of sand, or dust', he is to remain a Nazarite for the rest of his life. If he says: 'I shall be a Nazarite like the number of the days of the year', he is to be a Nazarite thirty days for each day of the year. He must not cut his hair with a razor or any other instrument. If some of his hair fell out because he rubbed or scratched that place, there is no sin upon him. If a plague of leprosy appears on his head, he must shave his hair when he gets purified, even before the days of his separation are fulfilled. Thirty days are to be discounted from the days which he observed as a Nazarite. These ordinances apply to a man who vowed to be a Nazarite for a definite period, but not to a perpetual Nazarite. The commandment that a Nazarite should grow his hair naturally refers to one who has hair; if he is bald-headed, he must observe the other ordinances appertaining to a Nazarite. Even if the words which he uttered only hint at separation, and do not explicitly express it, he must become a Nazarite. If, however, they merely hint at a hint of separation, he need not become a Nazarite.

Maimonides counts this precept as two: negative precept 209, where the entire subject is referred to tractate Nazir, and positive precept 92, which asserts that the Nazarite must let his hair grow. He quotes a passage from Mekilta which explicitly states that there is a negative and positive precept in this connexion. Thus, if a Nazarite destroyed

his hair with a powder, the negative precept would not be transgressed by him, since he used no instrument; he, however, transgressed the positive precept, which enjoins him to grow his hair.

Ibidem, precept 3. It is forbidden for a Nazarite to enter into the presence of a dead body. He may, however, attend to the burying of a dead body that was found on the road where no other man is present. He must not come in contact with the blood of a dead body, if the blood weighs fifty drachmae, or with a part of a dead body of the size of an olive. The laws of a Nazarite are not applicable to our times.

This corresponds to two negative precepts of Maimonides: 207 and 208. He reckons the defilement through coming in contact with a dead body as one precept, and the entrance into the house where a dead body is lying as another. He quotes tractate Nazir 42 b, which shows that two prohibitions are involved.

Book 4, section 3 B, precept 1. He who makes a vow must fulfil it. The judges are to urge him to fulfil his vow.

This corresponds to Maimonides, positive precept 94, which is rather of a more general character.

Ibidem, precept 2. A man who makes a vow or swears an oath to bind himself with a bond is commanded not to profane his word, but must do all that proceeded out of his mouth. A boy of average intelligence must fulfil his vow, though he is only twelve years and one day old. But if his intelligence is below the average, the fulfilment of the vow is not incumbent on him. Under that age he need not fulfil his vow in any case. If an intelligent boy of thirteen years and one day old made a vow, and afterwards claimed that he had no conception of the meaning of a vow,

he is obliged to fulfil it. It matters not whether the oath is explicitly expressed or merely hinted at. An oath is only valid when it makes a man abstain from doing a permitted thing, but it cannot render permissible anything that is forbidden. His oath can have no effect upon restraining others. If he made an oath to perform an impossible task, he is to be flogged. If he vowed not to eat a certain food, because it is harmful, and it is found to be beneficial to him, his vow is not valid. One who vows not to dwell in a house, even the garret is forbidden unto him. One who vows not to eat meat, the liver, spleen, and entrails are thereby forbidden. He must fulfil his vow at the earliest opportunity, and if he specified a certain time, he must observe it before that time expires. The expression, *he shall not profane his word*, implies that he may have his vow annulled by some one else, but he himself, though he is a sage, must not annul his vow.

The gist of this precept is included by Maimonides in the preceding (positive precept 94). He, however, has a separate precept which permits the absolution of vows. This is positive precept 95, which is based on Num. 30. 3. Apart from this positive precept he has negative precept 157, which is a prohibition against the breaking of one's word. Naḥmanides¹⁹⁸ agrees with Ḥefes in counting Deut. 23. 24 and Num. 30. 3 separately.

Ibidem, precept 3. This precept deals with the vows of women whether they attained the age of puberty or not. They are divided into five classes:

(1) If a girl in her father's house, who has not attained the age of puberty and is not married, uttered a vow and her father heard it and did not protest, her vow is valid. If,

¹⁹⁸ See his *השגות* to Maimonides's *ספר המצוות*.

however, he protested on the day when he heard it, her vow is annulled. As soon as a girl is twelve years and one day old, her vows are valid, and there is no need to examine her intelligence, unless her mind is known to be defective. A girl who is eleven years old, or less than that, can make no vows. During her twelfth year it is necessary to examine her intelligence: if it is sound, her vow is valid, and her father has the privilege of annulling it; if her intelligence is defective, her vow is not valid. A girl, twelve years and one day old, of average intelligence, who claims that she did not know the purpose of the vow, and is therefore unwilling to fulfil it, is obliged to carry out all that proceeded from her mouth. On the other hand, a girl eleven years old who claims that she understands all about a vow, need not fulfil it. If her father thought at first that the vow was made by some one else, and subsequently realized that it was his daughter, he may annul the vow as soon as he learns this fact.

(2) If a betrothed girl makes a vow, her fiancé may annul it on the day he hears of it. If he did not protest, her vow must be fulfilled. That the verses Num. 30. 7-9 refer to a betrothed girl, not to a married woman, is explicitly stated in Sifre. If a man married a woman who had a long-standing vow which causes him pain, he may divorce her without giving her any money promised in her marriage document. A man may say to a woman at the time of marrying her: 'I annul all thy vows.' The vows of a betrothed girl who has not attained the age of puberty must be annulled by her father and fiancé. As soon as she attains the age of puberty, her father has no right to annul her vows.

(3) As for a married woman, the laws appertaining to

her vows are identical with those of a betrothed girl. The vows a husband may annul are such which cause him mental or bodily pain. If a father or husband did not know that God permitted him to annul the vows of his daughter or wife, and subsequently learned this fact, he may annul a long-standing vow on that day. If she vowed not to eat a certain thing for a month, and he permitted her to eat thereof for a week, her vow becomes automatically void. If she vowed not to eat of two kinds of food, and he permitted her to eat of one kind, she may also eat of the other kind ; similarly, if he confirmed her vow with regard to one kind, it is confirmed also with reference to the other kind ; provided the two kinds were included in one vow. If a man wanted to annul the vow of his daughter, and it happened that it was his wife who made that vow, but he mistook her for his daughter, the vow does not thereby become void. He may, however, annul it afterwards, if he so desires. The same applies to the case when his daughter made a vow, and he mistook her for his wife. If he heard of the vow on the Sabbath day, he must use different words in annulling it. He should say to her : ' Eat this which you vowed not to eat.' While saying these words, he must mentally annul her vow. The expression used by a husband in annulling the vows of his wife are different from those employed by a sage.

(4) A widow and (5) a divorced woman have to fulfil all their vows. This refers only to women whose marriage was consummated. If a widow or a divorced woman made a vow which should take effect after thirty days, and meanwhile she married, her husband cannot annul it. On the other hand, if while married she made a vow which should take effect after thirty days, and her husband annulled it,

she need not fulfil it, even in case she was divorced or became a widow during that time. If a widow has a brother-in-law,¹⁹⁹ he may annul her vows, but not if she has two brothers-in-law.

Maimonides does not count this as a separate precept, in accordance with principle 7,²⁰⁰ and he includes it in the preceding precept.

Book 5, precept 1. One who came in contact with the carcasses of unclean animals and beasts is obliged to be unclean until sunset. If he carried a carcass, he and his garments become unclean. After having a bath and after being washed, he and his garments are to remain unclean until sunset. It matters not whether he touched the entire carcass or only part thereof. Even if he carried the carcass by means of another object, his garments become unclean. If the carcass was upon a vessel, under which lay some food or drink, the latter do not become defiled. The law imposed upon him to remain unclean until sunset is only to prevent him from coming in contact with sacred things. Aquatic animals, with the exception of the sea-dog, do not defile.

This corresponds to Maimonides, positive precept 96. He explains that in calling this a precept he does not mean that it is necessary to become defiled; nor is it forbidden to become defiled, otherwise this would be a negative precept. It merely tells us the ordinances to be observed when a man becomes defiled.

It is to be observed that Maimonides, like Ḥefes, places the laws of uncleanness immediately after those appertaining to vows.

¹⁹⁹ In the Levirate law.

²⁰⁰ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

Ibidem, precept 2. One who comes in contact with the carcasses of the eight creeping things must be unclean until sunset. A part of the flesh of these animals defiles, as well as the entire body, provided it is not smaller than the size of a lentil. Anything smaller than that size having flesh and bone combined is also defiling. In this case it makes no difference whether the part was severed while the animal was alive or dead. If a rat which is created from the earth had already flesh and skin on one part, while the remainder was joined by the skin, and it was able to move about, it defiles one who comes in contact with it. Aquatic animals belonging to this species do not defile. The garments of him who came in contact with these animals are not unclean.

This corresponds to Maimonides, positive precept 97, which is disposed of in a few lines.

Ibidem, precept 3. Any vessel or instrument upon which one of the eight creeping things fell while dead is to be unclean; it must be dipped in water, and remain unclean until sunset. These vessels are such as are fit for the work for which they were intended. The difficult words occurring in the tannaitic passages quoted in this connexion are briefly explained. Vessels are divided into two classes: (1) those which have a receptacle containing air; (2) those which are of a flat surface and contain no air. In both classes are vessels which are subject to defilement and those which are not. Vessels not subject to defilement, though they have receptacles, are sacred vessels, and those that cannot be moved when filled with the things for which they were made. Children's toys are not subject to defilement, though they can be carried when filled. If, however, these toys are durable, they are subject to defilement. A num-

ber of other cases are mentioned and passages quoted. The difficult words occurring in these passages are briefly explained. All other vessels which have receptacles, not mentioned in the foregoing, are subject to defilement. The minimum measure of a garment subject to defilement is given for various cases in accordance with Kelim 27. 5 and other tannaitic passages. If a garment smaller than the minimum measure was completed, and a piece of material subject to defilement was added to it, the entire garment may be defiled only in the case when the attached piece is of material subject to a stricter defilement than the other. If an unclean vessel decreased in size, and another vessel was made of the material, it remains unclean only in the case when it can be used for the work for which it was originally made. Vessels of a flat surface, not containing air, which are not subject to defilement are wooden vessels which are only used directly, and are not a means of using other vessels. If their usage is indirect, they are subject to defilement. A number of instances belonging to this class are mentioned.

Maimonides does not count this precept separately. He evidently includes it in the preceding precept, according to principle 7.²⁰¹ The only surprising thing is that he counts the laws appertaining to the defilement of food and drinks as a separate precept (98).

The following tabular recapitulation of the above discussion will show at a glance the relation of the two systems in enumerating precepts.²⁰²

²⁰¹ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

²⁰² The first number refers to the book (פסד), second to the section (דדד), the letters to the subsections, and the third number to the precept. The abbreviation p.p. = positive precept, and n.p. = negative precept. Where only two numbers occur there are no subsections.

Hefeş	Maimonides	Hefeş	Maimonides
3, 3, 9 = p. p. 241		4, 1 b, 7 = n. p. 106	
3, 4a, 1 = p. p. 237, n. p. 188		4, 1 b, 8 = n. p. 141, 142,	
3, 4a, 2 —		143, 144, 145,	
3, 4a, 3 = p. p. 68		146, 147, 149	
3, 4a, 4 —		4, 2a, 1 = p. p. 67	
3, 4a, 5 = p. p. 69		4, 2a, 2 —	
3, 4a, 6 = p. p. 70		4, 2a, 3 —	
3, 4a, 7 —		4, 2a, 4 —	
3, 4a, 8 —		4, 2a, 5 = p. p. 62, n. p. 99	
3, 4a, 9 —		4, 2b, 1 = n. p. 98	
3, 4b, 1 = n. p. 102		4, 2b, 2 = n. p. 74	
3, 4b, 2 = n. p. 103		4, 3Aa, 1 = p. p. 114	
4, 1a, 1 = p. p. 63		4, 3Aa, 2 = p. p. 116	
4, 1a, 2 —		4, 3Aa, 3 = p. p. 115	
4, 1a, 3 —		4, 3Aa, 4 —	
4, 1a, 4 = p. p. 83, 84, 85,		4, 3Aa, 5 = p. p. 93	
n. p. 89		4, 3Ab, 1 = n. p. 202, 203,	
4, 1a, 5 —		204, 205, 206	
4, 1a, 6 —		4, 3Ab, 2 = n. p. 209, p. p. 92	
4, 1a, 7 —		4, 3Ab, 3 = n. p. 207, 208	
4, 1a, 8 —		4, 3B, 1 = p. p. 94	
4, 1a, 9 —		4, 3B, 2 = p. p. 95 (?), n. p.	
4, 1a, 10 —		157	
4, 1b, 1 = n. p. 131		4, 3B, 3 —	
4, 1b, 2 = n. p. 92, 93, 94		5, 1 = p. p. 96	
4, 1b, 3 —		5, 2 = p. p. 97	
4, 1b, 4 = n. p. 361		5, 3 —	
4, 1b, 5 } = n. p. 100			
4, 1b, 6 }			

We thus see that out of the fifty-one precepts (the first of our fragment is not considered, because it is impossible

to ascertain what it dealt with) Hefes̄ and Maimonides agree on thirty. Out of the twenty-one precepts counted separately by Hefes̄, but omitted by Maimonides, twenty can be accounted for by two of the principles laid down by the latter. Sixteen are excluded by principle 7,²⁰³ while four (4, 1a, 5; 4, 1a, 6; 4, 1a, 7; 4, 1a, 10) are omitted by principle 12.²⁰⁴ The remaining precept which Maimonides counts as one (n. p. 100), whereas Hefes̄ reckons it as two (4, 1b, 5; 4, 1b, 6), is the prohibition against offering the hire of a harlot or the wages of a dog upon the altar. This case must be put down, I think, to the inconsistency of Maimonides.

To make up for these twenty-one precepts, Maimonides has twenty-one other precepts which are not counted separately by Hefes̄. It is true that we cannot be certain about a few of them, for they may have been placed in another part of the book. This is, however, unlikely, for Hefes̄, according to his method of presentation, would not have neglected to inform us of that fact. Moreover, practically in every case we were able to see the reason of the discrepancy.

As a result of this examination it may be stated that there are three fundamental differences between the systems employed by Hefes̄ and Maimonides, respectively.

(1) The various ramifications and hypothetical cases of a certain group of laws, provided they are explicitly mentioned in the Pentateuch, are counted separately by Hefes̄, whereas Maimonides regards them all as one precept. The latter emphatically differentiates between a law (משפט) and

²⁰³ See above, notes 184, 185, and the page to which they refer.

²⁰⁴ See above, note 190.

precept (מצוה).²⁰⁵ Principle 7, in which this point is clearly brought out, seems to have been chiefly directed against Ḥefeş.²⁰⁶ This principle was sometimes broken also by Maimonides himself. He felt the inconsistency, and when he counts certain precepts which should have been excluded, he defends himself by saying that in the Talmud or in a halakic Midrash it is explicitly regarded as a separate precept. But then this proves that according to the Talmud this principle is not valid.

(2) Ḥefeş does not count contraries twice. He either reckons it as a negative or positive precept. Thus since a Nazarite is prohibited to shave his head, there is no need to reckon as a positive precept that he is commanded to let his hair grow. If a sacrifice must be salted, there is no need to count as a negative precept that it is forbidden to offer up a sacrifice without salt. Maimonides, on the other hand, counts them separately. It is chiefly for this reason that in the part which we have discussed in detail Maimonides has more negative precepts than Ḥefeş. In counting such a case as a positive or negative precept the latter is mainly guided by the context of the Pentateuch, but he probably was also influenced by circumstances, and put the precept in the category he required. It should be stated

²⁰⁵ *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, p. 25.

²⁰⁶ While reading *Pe'er ha-Dor*, 140, where Maimonides designates Ḥefeş as בּוֹתֵב הַדִּינִין, I was led to believe that there was an intentional slur in that title, as one would say, that Halakist is a good codifier, 'a writer of laws', but is not sufficiently logical to enumerate the precepts. Fortunately, however, Munk (*Notice sur Abou'l Walid*, p. 198) quotes the Arabic original from a manuscript which is now, I believe, in the hands of D. Simonsen of Copenhagen. There Maimonides calls Ḥefeş 'the author of the Book of Precepts' (صاحب كتاب الشرائع). It is only in Tama's inaccurate Hebrew translation that the words בּוֹתֵב הַדִּינִין were supposed to cover that expression.

that Hefeş is not quite consistent in this respect. Thus he counts as a positive precept that we are commanded to bring our burnt-offerings, sacrifices, vows, free-will offerings, and the firstlings of our herd and flock unto the special place.²⁰⁷ But practically the same thing is reckoned as a negative precept: it is forbidden to eat outside the special place the tithes of grain, or of new wine, or of oil, or the firstlings of the flock or the herd, or vows, or free-will offerings, or heave-offerings.²⁰⁸ This inconsistency is, however, due to the circumstance that the Pentateuch stated both cases, the positive and the negative, explicitly.²⁰⁹ Maimonides, on the other hand, is not guided by the Pentateuch in this matter.

(3) Hefeş never makes use of a verse or set of verses more than once. It is only in extremely rare cases that he derives two precepts from one verse, and then there are usually two clauses in that verse.²¹⁰ In such cases he groups the precepts together in one paragraph. Maimonides, however, derives sometimes as many as eight precepts from one and the same verse.²¹¹

In general it may be stated that Hefeş follows the Pentateuch division very closely. If a certain law is repeated twice, it must be counted separately, especially as tradition

²⁰⁷ Book 4, section 1 a, precept 4 (text, fol. 10 a, l. 11).

²⁰⁸ Book 4, section 1 b, precept 8 (text, fol. 13 a, l. 15).

²⁰⁹ Deut. 12. 5, 6 and 12. 17.

²¹⁰ See, for instance, book 3, section 4 b, precepts 1 and 2 (text, fol. 8 a, l. 17), where two negative precepts are derived from the two clauses in Lev. 5. 11. Similarly, book 4, section 1 b, precepts 3 and 4 (text, fol. 12 a, l. 16) are derived from Lev. 22. 24. An exception to this rule is book 4, section 1 b, precepts 5 and 6 (text, fol. 12 b, l. 7), where two precepts are derived from one clause.

²¹¹ Thus negative precepts 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149 are derived from Deut. 12. 17.

usually makes the various paragraphs apply to different cases. Maimonides, on the other hand, while taking the Pentateuch as his basis, is guided by logical principles in the system of enumerating the precepts. Indeed, one may even go as far as to reduce the above three differences to this one only.

From the purely logical point of view the charge of inconsistency might with justice be brought against both Halakists. Maimonides, as was remarked above, pointed out that Ḥefes̄ had committed the same errors for which he had censured the author of the *Halakot Gedolot*.²¹² The former in his turn did not escape the stricture of subsequent Halakists like Nahmanides and Isaac of Corbeil, the author of *פ"מ*, neither of whom can be accused of being hostile to him on general principles. The inconsistencies are quite natural in a subject which has no basis in reality. For, although the Tannaim and Amoraim, as was pointed out above,²¹³ believed that six hundred and thirteen precepts had been revealed to Moses, the writers or redactors of the Pentateuch had certainly no inkling of this number.

V

THE STYLE OF THE BOOK OF PRECEPTS

The language of the Book of Precepts is in the usual style of Jewish-Arabic, and shares most of its characteristics. In dealing with manuscripts which are not autographs, but copies of the third or fourth hand, one is at a loss to determine which mistakes emanated from the author, and which are to be ascribed to the ignorance of the copyist. The latter, however, cannot always be made the scapegoat, and

²¹² *Sefer ha-Miṣwot*, p. 5, ed. Bloch.

²¹³ Chapter I.

it is a striking fact that almost all texts contain the same kind of mistakes. Even the oldest manuscripts show the usual characteristics. Great caution must be taken in studying the grammatical and lexical peculiarities of Jewish-Arabic. One should not rely too much on the printed texts, for it has been the custom of most editors to consider it legitimate to correct mistakes. It is quite natural to credit an author with a knowledge of grammar of the language in which he writes. But it must be borne in mind that the Hebrew and Aramaic quotations occurring in such texts are sometimes misread, but seldom, or never, tampered with, and this would tend to prove that the copyists tried to be as faithful to the original as possible. Now when due allowance is made for errors for which the copyists can reasonably be held responsible, there still remains a vast number of mistakes which would convince one that those authors were not masters of Arabic diction. This is no doubt to be ascribed to the circumstance that the Jews devoted most of their time to the study of other literatures besides Arabic. Being bilingual they fell between two stools. They seldom wrote a natural Hebrew, and their Arabic never attained the elegance of even a mediocre native writer. Their Hebrew is abounding in Arabic idioms, while their Arabic is interspersed with Hebrew words and phrases which make it unintelligible to the Arab.

When we speak of Jewish-Arabic we mean the dialect spoken and written by Jews who did not assimilate, and were therefore devoting their time and energy to the study of the Bible and the Talmud. Nobody denies the possibility of a Jew being able to acquire elegance of style in Arabic. Indeed, some of the Jews who practically assimilated with the Bedouins wrote elegant verses. It is not

a question of race, it is merely a question of pursuit and surroundings. This is a sufficient reply to those who ask why should not men like Maimonides write as good an Arabic as Heine wrote German.²¹⁴ There is no justification in comparing Maimonides with Heine, for the latter had a thorough German training. We ought rather to compare Maimonides with R. 'Akiba Eger. One would certainly not expect the latter to write an elegant German. To my mind the difference between an Arabic classic and the average Jewish-Arabic book is about the same as between Goethe and the memoirs of Glückel von Hameln published by D. Kaufmann.

On the whole the majority of post-biblical writers were slovenly in their syntactical constructions. To them the matter was the dominant factor, and the style played no important rôle. This tendency produced that careless halakic style, a mixture of Hebrew and Aramaic, of which R. Sherira's Epistle is a conspicuous specimen. Of course their Arabic was superior to their Hebrew, for after all the former was their mother-tongue.

The greater bulk of mistakes committed by these writers are such as do not apply to the spoken language. There can be no doubt that at the period from which the earliest Jewish-Arabic production dates, the nunation was no longer pronounced, and hence there were no case-endings. In practically all manuscripts we find the cases wrongly used, the accusative being employed where syntax demands the nominative, or even the genitive, and *vice versa*. They almost invariably used the accusative in the predicate when ك or its 'sisters' is absent. This is against the rules of

²¹⁴ See I. Friedlaender, *Der Sprachgebrauch des Maimonides*, p. xi.

elementary grammar, for the predicate is under such circumstances in the nominative, even when the subject is in the accusative. Numerous examples of such mistakes occur in the text of Hefes, and a few of them will suffice as an illustration.

Accusative for nominative : מן אנכסר לה צרפא (fol. 4 b, l. 20) ; וצורה אלאחנאן איצא חיואנא יסלמה רנל לרגל (fol. 12 b, l. 11) ; מן לנסכה (fol. 15 a, l. 14) ; ודלך משירא אלי אלכורים (fol. 17 b, l. 22) ; זמאנא מחדורא (fol. 27 b, l. 23) ; ואלכלים נועין (fol. 27 b, l. 23).

Accusative for genitive : נחו נארא (fol. 4 b, l. 13) ; תיך גיר תאבתא (fol. 21 a, l. 23) ; פאן חלף עלי שי ממתנעא (fol. 22 a, l. 11).

Nominative for accusative : יצב עלי הרא אלקרבאן לא רהן ולא (fol. 8 a, l. 20) ; ואי שריבין אקתסמא אננאם (fol. 12 b, l. 15) ; פאן כאן צאחב אלכלים צאנע (fol. 31 a, l. 22).

Nominative and accusative used promiscuously : מן לה יתנפל ללקרבאן חיואן הו אעמי או (fol. 3 b, l. 25) ; תורא נטאח (fol. 11 b, l. 23) ; ויומא ואחר (fol. 22 a, l. 21).

As in the verbs the mood-endings were dropped in the spoken language, there is great confusion in this respect in Jewish-Arabic works. We find such constructions אנ יכן (fol. 16 b, l. 23) ; אן חכן (fol. 22 b, l. 10) ; קד נדרת אלא תאכלין (fol. 24 b, l. 18) ; אלשי אלרי ינגסא מנה (fol. 30 b, l. 21). Cases like לם ידרי (fol. 7 a, l. 24, and many other places) and לם יכטי (fol. 7 b, l. 12) may belong to this class, but it is also possible to consider them as that kind of exceptional orthography which Arabs call اشباع, that is to say, the unnecessary lengthening of a vowel.

As an indication of these writers' lack of appreciation for the finesses of the language, it may be mentioned that they employ the particle ف without any force whatsoever. Hefes practically uses it instead of و. The monotonous

repetition of the construction $\text{פנמנ} \dots \text{נ}$ is exceedingly irksome. The copyist cannot be held responsible for such inaccuracies, unless we assume that he deliberately changed the letter, or that the original was written in Arabic script without diacritical points, so that , could be confounded with ف in many cases, especially when the writing was cursive. Both suppositions are, however, highly improbable. Copyists seldom change such matters, and had the original been written in Arabic script without diacritical points, there would have inevitably occurred some other mistakes of a similar nature. In the absence of such traces, we must hold the author responsible for these confusions. On the other hand the particle ج , which is employed with graphic effect by the Arabs to introduce the apodosis, is almost entirely absent in Jewish-Arabic works.

It is to be observed that most of the above-named grammatical peculiarities have been found in the texts of Mohammedan writers. Ibn Abī Uṣṣeibī'a's *History of Physicians* is often referred to in this connexion. It is true that that book contains a number of mistakes. But whereas with Mohammedan writers it is a rare exception, with Jewish writers these mistakes are practically the rule. Moreover, the evidence adduced from the mistakes is not to prove Jewish-Arabic is a separate jargon, but to indicate the fact that those writers paid no attention to the study of Arabic grammar. For such forms like אלא תאכלין were certainly never used in the spoken language, and were due to want of knowledge. If a few Mohammedan writers also committed such mistakes, they, too, lacked accurate knowledge of their language.

Taking all the lexical characteristics of Jewish-Arabic into consideration, we would not be far wrong if we stated

that it is a kind of a jargon.²¹⁵ This is a natural consequence of Jewish exclusiveness. A group of people speaking a language of an alien race, and forming a separate circle, would easily develop a dialect of their own, which, though essentially resembling the parent-tongue, would have a number of words peculiar to itself. Thus when Jews conversed with their co-religionists they naturally employed a number of Hebrew words appertaining to religion, and these terms gradually became part of *their* Arabic. Furthermore, Jews had a vast literature of their own which they never abandoned, and as some words, especially technical terms, are not readily found to exist in another language, they were compelled either to retain the Hebrew words or to coin new expressions. It was hard to find an equivalent for עולה; but since עלה = Arabic صعد, they coined a form صعيدة. I even suspect the existence of a form צאערה in Jewish-Arabic. For the broken plural of forms like صعيدة is usually فَعَائِلٌ; but Jewish writers employ צואער,²¹⁶ which is usually the broken plural of the active participle feminine. This would accordingly be a literal imitation of עולה. In some cases they introduced new words where genuine Arabic terms were at hand. For מותר, *permitted*, they could easily have used مُمْسَكٌ, but they preferred a literal translation of this word, and used מטלק.

Even nowadays, when public schools tend to do away with dialects, the Arabic spoken by the Jews of Tunis and Algiers differs considerably from that of the natives. A

²¹⁵ I use this term in no disrespectful sense. I would define a jargon as a dialect which had no natural development. Thus if a nation, while adopting a foreign tongue, still uses words and expressions of its former language, it may be said to speak a jargon, since it would not be readily understood by natives.

²¹⁶ See text, fol. 10 a, l. 12; Sa'adyā's translation, Deut. 12. 6.

careful study of Marcel Cohen's book on the Arabic dialect of the Jews of Algiers²¹⁷ proves this point. It is true that M. Cohen repudiates the idea that it is a jargon, but this merely depends on the point of view. The natives, who are after all the best judges, regard it as such.

It must, however, be admitted by all that want of stylistic elegance is to some extent compensated for by the marvellous vocabulary these writers have at their command. It is astounding the way Ḥefes finds Arabic equivalents for the most obscure mishnic words and phrases. It is quite immaterial for our purpose whether these terms were first employed by Ḥefes, or were in common use among Arabic-speaking Halakists. The fact that they were employed by Jewish writers is sufficient to indicate the extent of their vocabulary. I have no doubt that Jewish-Arabic texts have preserved some genuine Arabic words which long ago became obsolete and are not found in any of the lexica,²¹⁸ just as Jewish-German and Jewish-Spanish have retained some obsolete words of German and Spanish, respectively.

VI

THE MANUSCRIPT

The manuscript herewith edited was recently discovered by me among the Genizah fragments of the Adler Collection at the Dropsie College.²¹⁹ These fragments were acquired by Dr. Cyrus Adler while in Cairo in 1891. The entire codex consists of thirty-six and a half leaves which

²¹⁷ *Le Parler arabe des Juifs d'Alger*, Paris, 1912.

²¹⁸ A good instance is פּוֹנְד (text, fol. 1 b, ll. 9, 11), which obviously denotes a *pond*.

²¹⁹ See *JQR.*, New Series, III, 317 ff.

are held together by a string. The first four leaves do not belong to the Book of Precepts. Though the writing of those leaves closely resembles that of the remainder, it is safe to say that they were not originally bound together. They have 18, and sometimes 19, lines to a page, while the number of lines on the other pages ranges from 23 to 27. These leaves are of a lighter hue than the rest. They contain gaonic Responsa dealing with widely different subjects. As the writer of these Responsa is addressed as Gaon, they could not have proceeded from the pen of Hefes, who never bore that title officially.

The thirty-two leaves of the Book of Precepts are made up into four fascicles. Although the fascicles appear now to be unequal in the number of their leaves, I have sufficient proof that originally each fascicle consisted of ten leaves. The last page of every fascicle bears at the bottom the word with which the following fascicle begins. Each fascicle is marked by a letter of the alphabet. Guided by these signs, we can state with certainty that eight leaves of fascicle 1 are preserved, the first two leaves (not the outer sheet) being lost, while the last two are pasted to the following fascicle. The second and third fascicles are preserved in their entirety, having ten leaves each. The last fascicle has only three and a half leaves of writing, the rest being blank (except the last strip, concerning which see below), and practically torn off. The second, third, and fourth fascicles are marked א, ב, ג respectively, on the upper right-hand corner. We thus may safely assume that this volume never contained more than four fascicles, and that, with the exception of the first two leaves, we possess it in its entirety. For, although the last leaf breaks off in the middle of a sentence, the outward appearance makes it

quite evident that no writing is missing at the end, especially as the verso of the thirty-second leaf is blank.

That this was not the first volume of the Book of Precepts is self-evident, for it is inconceivable that the copyist managed to crowd the introduction and nearly three books in the narrow compass of two leaves, especially when we consider the magnitude of the first book. It was, no doubt, customary in olden times to copy separate volumes of a large work, just as pamphlets are issued nowadays. In Genizah lists of books we often come across the expression . . . **זו מן כתאב**. Among the Genizah fragments of the Jewish Theological Seminary of America I saw a number of lists with such phrases.²²⁰ Indeed, Harkavy announced²²¹ that such a list registered **זו מן כתאב חפץ**. These words, however, were afterwards obliterated, for they are missing in Bacher's edition of this list.²²² Our fragment probably was such a pamphlet, and hence I am justified in supplying the title, 'A Volume of the Book of Precepts' (**זו מן כתאב** (אלשראיע).

The last leaf is a narrow strip which was originally blank. One of the owners wrote on the recto the following words in bold square characters:

ליעקוב ברבי יצחק הלוי
לבנו יחירו להנות בו הוא וצאצאיו
אמן סלה

Verso was used as an account book by another owner, for it has the following inscription in a different hand, which is a sort of Oriental cursive:

²²⁰ See also *RÉJ.*, XXXIX, pp. 199 ff.

²²¹ *Jüdisches Literaturblatt*, 1878, p. 43.

²²² *RÉJ.*, XXXII, p. 127. Comp. Poznański, קירואן, p. 28.

ענר אבו אלעלא ד דנא ויא קרא
 ענר אבו אלפרג ב וי קרא
 ענר יוסף י ורק ענר אלמעלם ז ורק.

The leaves measure $7\frac{1}{8} \times 5\frac{7}{8}$ in. ($= 17.6 \times 13.5$ cm.), and the number of lines in a page ranges from 23 to 27. The writing, which is in Oriental square with a distinct tendency to cursiveness, is very close, no space being allowed between separate words. It is the context alone that can help us to decide how the words are to be divided. On the whole it is written in a fairly legible hand. The only letters that are not clearly differentiated are ם and ס , while ד and ר are quite distinct, though not always correct. The copyist, however, frequently misread his original, and a vast number of mistakes crept in, apart from the usual errors due to homoioteleuton and dittography. In the original, which was before the copyist, ה , ח , and ת seem to have been subject to confusion. He accordingly wrote *מתחאליה* instead of *מתחאליה* (fol. 4a, l. 4), *אלמותל* instead of *אלמותל* (fol. 7b, l. 12). Similarly ד and ר , ב and כ were sometimes indistinguishable.

The orthography employed in this manuscript is that which may be termed classical, in contradistinction to the phonetic or vulgar spelling which is now and again met with in Jewish-Arabic fragments. It is, however, not quite consistent throughout the book, especially in the case of \bar{a} at the end of the word. Short vowels are, as a rule, without any signs whatsoever; but in a few exceptional cases \bar{a} is followed by י , as *סיואן* (fol. 1b, l. 6) = *سِيَوَان*; \bar{u} by ו , as *ואלמותל* (fol. 26a, l. 11) = *وَالْمُوتَل*; \bar{a} by א , as *אקרעא* (fol. 19b, l. 15) = *أَقْرَعَ*.²²³ It is hard to decide whether forms like *לם* *יקול* are to be taken as orthographic peculiarities or syntac-

²²³ This, however, may be a mistake in form: the author or copyist considered this word as a triptoton.

tical errors. As I have pointed out above²²⁴ there are cases which indisputably show that the author or copyist confounded the moods.

In classical Arabic, *ā* at the end of the word is in some cases indicated by **ا** and in others by **ى**, and there are practically fixed rules when to write the one and when the other. Thus it would be regarded as an orthographic error to spell **يُعْطَا** or **دَعَى**. Dictionaries are careful to give the accurate forms, and where tradition wavers the fact is recorded. In this manuscript, as in all other Jewish-Arabic manuscripts, there is no fixed rule in this matter, and even one and the same word is found sometimes with **א** and sometimes with **י**. Thus **סָלָא** *was in the direction, was similar* (verb of **נָסַר**) is spelt **נָהא** (fol. 2a, l. 22) and **נחי** (28a, l. 7) indifferently. Even *ā* followed by a hamza is sometimes represented by **י**, as **אֶלְבִּי** (fol. 2a, l. 22) = **الْبِنَاء**; **אדי** (fol. 3b, l. 11) = **أَدَّى**; **אֶלְאֶסְתַּחֲתִי** (fol. 20b, l. 23) = **الاسْتِشْنَاء**. It should be observed that such orthographic inconsistencies occur also in early Mohammedan manuscripts.²²⁵

A hamza is seldom represented even in the middle of a word. Thus we have **אֶלְאֶרֶס** (fol. 12b, l. 16) = **الْأَرْوَس**. It is naturally awkward to represent a hamza at the end of the word by a letter, as it is usually preceded by **א**. When hamza, however, at the end of the word follows a consonant, **י** is sometimes the bearer thereof, as **וּלְנֹי**²²⁶ (fol. 25b, l. 1) = **وَالْجُزَى**. This **י** then becomes part of the word, and hence remains even in the accusative singular, as **פְּנוּא** (fol. 5b, l. 12).

The system of transcribing Arabic words in Hebrew

²²⁴ Chapter V.

²²⁵ See Nöldeke, *Geschichte des Qorāns*, pp. 248-60.

²²⁶ Other manuscripts have **נֹי**.

characters employed in this manuscript is that customary in Jewish-Arabic. Diacritical points are only placed over **ב** and **ז** to represent **ظ** and **ض**, respectively, while **ג**, **ד**, **כ**, and **ת** retain their double nature without any distinguishing mark. Thus the context alone will decide whether **ג** stands for **ج** or **غ**, &c. The consistency with which this is carried out proves that this is due to phonetic influences, although this would not account for the omission of the point over **כ** when it represented **خ**, and this is one of the reasons why I did not feel justified in supplying any points. Another phonetic trace is to be found in the confusion of **ב** with **ז**. Thus we have **זרפא** (fol. 4 b, l. 20) = **ظرفا**. In colloquial Arabic these letters are often confused. **ظَهْرٌ**, *midday*, is pronounced *duhr*; **نُظَّارَةٌ**, *spectacles, glasses*, is pronounced *naddāra*. On the other hand **ضابط**, *an officer*, is pronounced *zābit*.

The Hebrew quotations, too, offer some interesting peculiarities. Biblical words are in the majority of cases reproduced with masoretic accuracy. But post-biblical words deviate considerably from the system of orthography to which we are accustomed. In these words there is no uniformity, and one and the same word is spelt differently in one passage, as **ראבא** (fol. 2 b, l. 9) and **רבא** (*ibid.*, l. 10). The most striking mode of spelling is the frequent use of **א** to represent *ā* in the middle of the word, as **קנאכא** (*ibid.*, l. 7). In this respect our manuscript resembles the bulk of Genizah fragments. It is quite legitimate to assume that this is due to Arabic influence where such a mode of spelling is the rule.

VII

REFERENCES TO ḤEFES AND HIS BOOK

As this is the first time that anything by Ḥefes is published, it will not be amiss to give the passages where he or his book is quoted or merely mentioned. Whether Ḥefes is the author of the *Sefer Ḥefes* or not, it will be useful for easy reference to have also those passages included here. But owing to the fact that there is no unanimity of opinion on this matter, I place the passages from the *Sefer Ḥefes* and *Sefer he-Ḥafeş* separately. Rapoport collected a great many passages that were found in books published up till 1861. The literature that appeared subsequently was thoroughly searched by bibliographers, chiefly by Poźnański. A few further references from manuscripts and printed books were supplied to me in friendly communications by Professors Davidson, Ginsberg, and Marx, of the Jewish Theological Seminary of America, to whom I give credit in the respective places. One may feel certain that no passage occurring in books printed in modern times was overlooked; but I entertain some doubts whether the halakic literature was exhausted. It is only by mere chance that I was able to add one passage from *Mordekai*, Ketubot, IX, 234 (Wilna edition).

I have arranged the passages according to the subject-matter: halakah, philology and philosophy. Authors within the same class are placed, as far as possible, in chronological order. When one passage is quoted by various authors, whether in identical form or not, I thought it advisable to give cross-references.

A. HALAKAH

(1) Isaac Alfasi, *Responsa*, 109.

שאלה. אם יש מן הדין למי שקנה חצר ומצא בה מומין שיחזור על המום ולפרש לנו טעם רבותינו ז"ל שאמרו אין אונאה לקרקעות ופירש חפץ אלוף ז"ל שדבר זה במה שקנה אדם בעצמו אבל מה שקנה על ידי שליח יש לו אונאה דיכיל למימר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי: תשובה. יש מן הדין למי שמצא מום בחצר אם לא הכיר באותו מום בשעת הלקחה. והוה שכתב חפץ אלוף ז"ל בענין האונאה יפה אמר.²²⁷

(2) Isaac b. Judah Ibn Gayyat, *Sha'arē Simḥah*.

a. *Day of Atonement Laws*, p. 63 (ed. Fürth, 1861).

כיצד היה מתורה אנה השם עויתי פשעתי וחטאתי לפניך דברי ר' מאיר וחכמים אומרים חטאתי עויתי פשעתי . . . בהלכות פסק כרבנן וכן נמי פסק רב פלטואי. ורב חפץ ומר רב סעדיה פסק[ו] כר' מאיר.²²⁸

b. *Laws of Lulab*, p. 103.

יבשו רוב עליו ונשתיירו בו כדי ג' עלין לחין . . . והכי אמר רב חפץ אם נשתיירו ג' עלין כשר.²²⁹

(3) Samuel b. Jacob b. Jam', *Ordinances concerning slaughtering*.²³⁰

הגרמה היכא דמיא כגון דקא שחיט עילוי חיטא דרישא או שחיט משיפוי כובע ולמטה . . . וצאחב מדרש השכם נקל אלמסתורה לם יוד ולם ינקן סוי מא אכרנה מלשון ארמית ללשון הקדש והי אלטריקה אלדי (!) סלכהא מר חפץ אלוף ז"ל.

(4) Isaac b. Abba Mari, *Ha-Ittur*, אות גט חליצה, p. 32c.

וכן כתב בעל הלכות צריכי למיתב בההיא דוכתא בית דין ה' וכרכתו' גיטא לכתבו במותב תלתא הוינא וכן נמי אמר מר רב חפץ גאון.

²²⁷ See *Piskē Recanati*, 386.

²²⁸ See Abraham of Lunel, *Ha-Manhig*, p. 61 a.

²²⁹ *Ibid.*, p. 67 a.

²³⁰ See Steinschneider in *Geiger's Zeitschrift*, II, p. 77.

(5) Moses of Coucy, *Sefer Mišwot Gadol*, positive precept 48, p. 127 b.

ובספר חפץ כתוב שכך היה נוהג מר חפץ גאון שמביאין שתיים ונ' כתובות מקרובותיה ונותנין כפחות' שבהן.²³¹

(6) Samuel b. Solomon in *Responsa of R. Meir of Rothenburg*, 250 (ed. Prague).

וכן מנהג של ישראל מנדין על דיני קנסות עד שיפייס עפ"י הגאונים ורב אלפס ומר נטרונאי ומר חפץ ואין מרגישי' על מה שהוקשו לניקטאי' בכובסי' וכו'.

(7) Abraham of Lunel, *Ha-Manhig*.

a. p. 61a.

בהלכות פסקו כרבנן וכן פסק רב פלמוי. אך רב חפץ ורבי' סעדיה פסקו כר' מאיר מההוא דנחית קמיה דרב ועבר כר' מאיר ושביק ליה.²³²

b. p. 67 a.

וכן כתב רב חפץ גאון אם נשתייר בו בכל אחד ג' עלין לחין כשר.²³³

(8) R. Menaḥem of Recanati, *Pisḳē Recanati*, 386.

כתב רב אלפס בשם חפץ אלוף ז"ל הא דאמר אין אונאה לקרקעו' הני מיילי במה שקנה הוא בעצמו אבל על ידי שליח יש לו אונאה דיכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.²³⁴

(9) Mas'ūd Ḥai b. Aaron, *Ma'asē Roḳeah*, quotes in his preface the following note from an old commentary on Maimonides (p. 6):

ורב חפץ אמר חופר בארץ וקיבוצין העפר ושרייתו. חפר אלארץ' ונמעהא ונבלהא ועננהא ותשכילהא וסכרהא.²³⁵

²³¹ See Meir of Rothenburg, *Responsa*, 852.

²³² See Isaac b. Judah Ibn Gayyāṭ, *Sha'arē Simḥah*, p. 63.

²³³ *Ibid.*, p. 103.

²³⁴ See Isaac Alfasi, *Responsa*, 109.

²³⁵ The text is slightly corrupt, and I corrected the grammatical errors.

B. PHILOLOGY

(1) Ibn Janāḥ.

a. *Kitāb al-Uṣūl* (ed. Neubauer), s. v. אשר, p. 73, l. 31 ff.

וראית פי כתאב השראע לחפץ. ואמא האשרה פשגרה יעצמונהא ויטשפון
בורפהא ויטופון חואליהא כקולה המתקדשים והמטהרים אל הגנות. וקאלו
רבותינו פי שרחה שלש אילנות הן אילן שנטע מתחלה לעבדה זרה הרי
זה אסור שנ' ואשריהם תשרפון באש החליף [נוטל] מה שהחליף שנ'
ופסולי אלהיהם תגרעון לא החליף אלא העמיד תחתיו עבדה זרה וסלקו
הרי זה מותר שנ' ואבדתם את שמם.

b. s. v. כסת, p. 328, l. 3 ff.

הוי למתפרות כסתות. הנני אל כסתותיכנה هذه اللفظة مشهورة في
كلام الاوائل ז"ל פי מלל קוליהם הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים
והי הוסיאד: ואמא הכרים פהי המזריאט מן כתאב השראע לחפץ ז"ל.

c. s. v. כרר, p. 331, l. 5 ff.

והי תסעי פי קללם האואל כר פי קוליהם הכרים והכסתות אין בהם
משום כלאים וכר וכסת מתקדד ענדמם והכזא פסרפיה חפץ פי כתאב השראע.

d. s. v. כרכב, p. 337, l. 18 ff.

קאל חפץ פי כתאב השראע ואמא כרכב המזבח פכאלזין הנאני מן
البناء واهل الشام يسمون ذلك شرحا قال والنقل ورد بأنه كان المذبح
شرجبان احدهما معدّ ليمشي عليه הכהנים למלא יזלעו אידא חדמו המזבח.
والثاني للزينة لقولهم תנו רבנן אי זה הוא כרכב בין קרן לקרן ומקום רגלי
הכהנים אמה אטו כהנים בין קרן לקרן הוו מסגו אימא מקום רגלי הכהנים
והכתיב תחת כרכבו מלמטה עד חציו אמר רב נחמן בר יצחק תרי הוו
חד לגואי וחד לכהנים דלא לשתרקו:

e. s. v. עמר, p. 535, l. 14 ff.

וקאל חפץ רחמא אלה פי לא תתעמר לא תטשדמהא בענף אכר מן
استخدامك للاسرائيلية واستشهد بقول الاوائل لا تתעמר בה שלא תשמשנה.

وفي قول الأوائل أيضا הגונב נפש מבני ישראל אינו חייב עד שיכניסנו
לרשותו ז' יהודה ואמר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנ' והתעמר
בו ומכרו.²³⁶

f. s. v. קצע, p. 642, l. 24 ff.

وهكذا فسر فيه راس المتيبة القيومي رحمه الله. الا اني رأيت في طوم
הקטורת קציעה וקשט الذى هو القسط قد ذكر معا بوزنين مختلفين. قيل
מור וקציעה ושבילת נרד וכרכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה הקושט
שנים עשר. וקולחם הקשט هو القسط وقد كانوا ذكروا קציעה. وهكذا ترجم
הפין فى הקושט وترجم فى קציעה عنبر.²³⁷

g. s. v. ראה, p. 656, l. 19 ff.

وقد قال بعض الأوائل ان رאה بالذال وראה بالراء اسمان لنوع
واحد. قالوا ماي שנא הכא דכתיבא דאה ומאי שנא הכא דכתיבא ראה
אלא שמע מינה דאה וראה אחת היא وعلى هذا القول عول הפין ראש
כלא رحمة الله عليه فى كتابه فى الشرائع.

h. Kitāb al-Lumā' (ed. J. Derenbourg), p. 15, l. 17.

אסתכרזת תפסירה (יעני תפסיר אלסמא גיר אלמשתקד מן אלספעאל)
מן כתב אלעלמא ואלרוסא אלמותוק בנקלהם כרב סעדיה ורב שרירא
ורב האיי ורב שמואל בן חפני ראס אלמתיבה וחפין ראש כלל וגיריהם
מן אצחאב אלספאסיר ואלטאונים רצי אללה ענהם אנמעין.

(2) Judah Ibn Bal'am.

a. Commentary on Num. 4. 7 (ed. Fuchs).

ואסתדל רב חפין נע אנ קשות אלואח מן קד וקסת הסופר במתניו.
וליס לה פיה דלילא.

b. Commentary on Deut. 30. 2.

ראית רב חפין נע קד אדכל ושבת עד ה' אלהיך פי גמלה עדר
אלשראיע פי אול פצל מן כתאבה. . . ואנמא לגא חפין נע אלי תעדיד
הדה פי גמלה אלשראיע לכי מא יכמל לה אלעדד אלדי דכר אלאלולן פי

²³⁶ See Solomon Parhon, *Maḥberet he-'Aruk*, s. v. עמר.

²³⁷ See *ibid.*, s. v. קצע.

קולחם דרש ר' שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נצטוו ישראל... ולדלך לנא רב חפץ וגירה מן ידכל פיה מא לם יקע אלאמר פי הר סיני מתל נר חנכה ומקרא מגלה ומו סקט ענא פעלה מחל מעשה משכן אלדי כאן מחל הורית שעה טול מקאמהם דון בנא אלבית וקד כאן אנכר עלי מן אדכל פי נמלה אלשראיע בקור חולים וניחום אבלים פדכל פימא אנכר ובעד דלך פלם תבלג מן קולה איצא אלי היא אלעדר בונה.²³⁸

c. Commentary to Judges 20. 28 (ed. Poznański).

בל קד ראית לרב חפץ נע פי כתאב אלשראיע מא יאיד קולי אן קצה פילגש וקעת קריבא מן זמאן אלפתח קאל לאן פיהא הותרו שבטים לבוא זה בזה במעניי אנה אביה להם אלחיוג למן שאוא באלאכתלאט פי אלסבאט עלי גיר מא כאן וצעה פי בנות צלפחד ולא שך אן כאן ענדהם אסתתנא מתי שאוא אן יפצה פצוה.²³⁹

d. *Sefer Ha-Tagnis*, s. v. חרם.²⁴⁰

e. In his *Kitāb al-Tarjih*, Judah Ibn Bal'ām is supposed to have had the following passage, which was afterwards excerpted by an unknown writer who mistook some of Ibn Bal'ām's remarks for those of Ḥefes.²⁴¹

תפסיר אלאפאט מפיטום הקטורת לרב חפץ ז"ל. הצרי אלאצטראק והו צמג אללבני. הצפרן אלטפרה. חלבנה אלמיעה. ורב סעדיה ז"ל יקול פיה מחלב.²⁴² קציעה אלענבר. שבלת סנבל. כרכם אלזעפראן.

²³⁸ See Maimonides, *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, p. 5.

²³⁹ See Tanḥum Yerushalmi on the same verse.

²⁴⁰ This is mentioned by Dukes, *Literaturblatt des Orients*, VIII, p. 680; but the passage is not quoted.

²⁴¹ Horowitz, *בית נכות ההלכות*, II, p. 63 ff. As the editor did not understand Arabic, the mistakes are exceedingly numerous. I corrected them as far as was possible, but did not consider it worth while to call attention to every correction, as this would require too many notes. The reader interested in the corrections may compare the original publication with this reprint.

²⁴² This is an interpolation, as I pointed out above, notes 68-70, and the pages to which they refer.

הקשט אלקסט. קילופה אלבסבאסה, קנמון אלעוד. בורית ברשינה אלשאנאן. יין קפריסין שראב אלכבא. מלח סדומית מלח דראני. מעלה עשן ראפע אלרזאן וכאנת חשישה מן כאציאתהא אן יצעד דזאן אלקטרת אלתי פיהא צעידה מסתקימא. . . בתוקיף אלראס עליה. פכפי אמרהא וזא פי מסכת יומא א"ר עקיבא סח לי ר' שמעון בן גולה פעם אחת יצאתי אני ואחר מבני בניהם של. . . לשרה ללקט עשבים ראיתיו שבכה ושחק אמרתי לו מפני מה בכיתה אמר לי כבוד נזכרתי ומפני מה שחקת שעתיד הקב"ה להחזירו לנו ומה ראית אמר לי מעלה עשן כנגדי אמרתי לו הראהו לי אמר לי שבועה היא בידינו שאין מראין אותו לכל אדם. ואמא הצרי אלדי פסרתה אלאצטראק פהו עלי גיר מא ענד אלאולין ז"ל פאנה ענדהם אלבלסאן וכמא שרח דלך פי שבת ק"ו תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי מאי טעמ' אמר רבא מתוך שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו אמר ליה אביי ולימא מר משום שהוא עיף וכו'. ואלדי הו עלי הדה אלצפה פהו אלבלסאן פאן דהנה עטר ויתטאיר ענד וקודה לא יתבת והדה אברא (אבין?) מא ראית פי הצרי פאעל מא וכאן אלחבכיר מנה פי כל יום מאיה דרהם סוי מלא חפניו ביום הכפורים.

(3) Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruk* (ed. Stern).

a. s. v. עמר, p. 49 d.

והתעמר בו (דברי' כ"ד) לא תתעמר (דברי' כ"א) דרך סחורה. ורבינו חפץ סגי נהור ראש ישיבה ז"ל אמר לא תשתמש בה בפרך יותר משימושך באשתך הישראלית כדתנן הגונב נפש אינו חייב עד שיכנסנו לרשותו ר' יהודה אומר עד שיכנסנו לרשותו וישתמש בו שנא' והתעמר בו נמצא עכשיו כי והתעמר בו והשתמש בו.²⁴³

b. s. v. קצע, p. 60 c.

מר ואהלות קציעות (תהלים מ"ה) תרג' וקדה וקציעתא ובפרק פטום הקטרת קציעה פ' ענברא. ורבי' סעדיה ז"ל פ' קשט ונתפס [לפי שנאמר בפטום הקטרת קציעה וקשט לשני סמנים] ורבינו חפץ אלוף סגי נהור ראש ישיבה אמר ענברא והדין עמו.²⁴⁴

²⁴³ See Ibn Janāḥ, s. v. עמר.

²⁴⁴ *Ibid.*, s. v. קצע. See also Kimḥi, s. v.

(4) *Tanḥum Yerushalmi*, Commentary on Jud. 20. 28 (ed. Haarbrücker), p. 17.

وقال רב חפץ ב' כתב השריע אן قصة فيلنש בגבעה وقعت قريبا من زمان الفتح قال لان فيها هותרו שבטים לבוא זה בזה.²⁴⁵

C. PHILOSOPHY AND GENERAL REFERENCES

(1) Bahya Ibn Paḳūda, *Farā'id al-Ḳulūb* (ed. Yahuda), p. 7.

والضرب الثاني مختصر عيون الشرائع اما كلها مثل كتاب ر' חפץ בן יצליח ואما ما يلزمنا منها في هذا الزمان مثل הלכות פסוקות והלכות גדולות وما מائلها ואما جزئى من اجرائها مثل كتب سائر הגאונים في השאלות ותשובות في فرائض الاجسام ועقد الاحكام.

(2) Judah b. Barzillai, Commentary on *Sefer Yeṣirah* (ed. Halberstam), pp. 55, 56. This long passage, which gives a Hebrew translation of the first two precepts of the Book of Precepts, was quoted, translated, and annotated above, Chapter II.

(3) Maimonides.

a. *Sefer ha-Miṣwot* (ed. Bloch), p. 5, l. 3 ff.

צאחב כתאב אלשראיע אלמשהור ראיתה תנבָה עלי גז יסיר מן והם צאחב אלהלכות ועטם ענדה אן יעד בקור חולים וניחום אבלים כמא עד צאחב אלהלכות ואלדי אסתעטמה פהו עטים לבנָה אתי באעטם מנה ותבעה איצא במא הו אשנע כמא סיבין למן נטר פי כלאמנא הדא.²⁴⁶

b. *Ibid.*, p. 55, l. 13 ff.

צאחב כתאב אלשראיע צדָה בולך וקאל פי אָל פצל ענר תנמילה מא ישתמל עליה דלך אלפצל כלאמא הדא נצָה קאל: "ומנהא אתנן

²⁴⁵ See Ibn Bal'ām on this verse.

²⁴⁶ See Rapoport, *Ḳebuṣat Ḥakamim*, p. 58, and Ibn Bal'ām's Commentary on Deut. 30. 2.

ותלאתין מעני אכברנא באַנָה תב' ותע' יתולי פעלהא לא נחן גמיעהא מִצְמוֹן. "אמא קולה ומנהא יעני מן אלשי אלדי ישתמל עליה דלך אלפצל ואלאתנין ותלאתין מעני הם תלאתה ועשרין שכן אלדי ילזמהם כרת פקט ותסעה מחויבי מיתה בידי שמים כמא עד ומעני קולה גמיעהא מִצְמוֹן יעני אַנָה תע' צִמֵן אַנָה יכרית זה וימית זה. פלא שך אן הדא מא בקי ענדה אן יעתקד שש מאות ושלש עשרה מצות כלאה לאומה לנא בל מנהא לאום לנא ומנהא לאום לה תע' כמא קאל ובין אנה יתולי פעלהא לא נחן והדא עלם אללה כלה ענדי אכתלאט מחין לא ינבני אלכלאם פיה בונה לאַנָה אקאוויל בינָה אלפסאר.

c. *Pe'er ha-Dor* (ed. Amsterdam), 140, p. 25 d.

תשובה. מא שכתבנו בחבור [בדבר הפרחבול] הוא האמת אשר אין בו שום ספק וכמו כן זכרנו בפירוש המשנה וזאת המשנה אשר בידכם היא הנוסחא הראשונה אשר יצאה מתחת ידינו קודם הנהגתה ובארנו שם כפי מה שראינו במה שכתב כותב הדינין רב חפין ז"ל.

Munk, *Notice sur Abou'l-Walid*, p. 198, quotes part of the original of this passage.

وتبعنا في ذلك القول ما ذكره صاحب كتاب الشرائع في حفي ز"ل وهو غلط منه وكان ممّا في تبعه دون تصحيح.

d. *Ibid.*, 142, p. 26 d.

ואלו הבלבולים שהוא מבלבל והקושיות שהוא מקשה הם כלם בפ' המשנה אבל אני אתקנם בע"ה במקומותם והשי"ת יודע כי רובם הטעוני בהם המשכני אחרי דברי הגאונים כמו רבינו נסים ז"ל במגלת סתרים ורב חפין נ"ע בספר המצות וזולתם ממה שאחוס על כבודם לזכרם.

(4) A Genizah fragment containing rhymed prose.²⁴⁷

ואראה כי א[ין] לי חפין בדברי חפ[ין] ולא מ[ח]יה בדברי רבינו סעדיה ואין ידי לאל בספרי גאון שמואל. ואין לי ממש כי אם במכירת החומ[ש] ולא מצאתי מנוח עד שמכרתי בראשית ואלה תולדות נוח.

²⁴⁷ This fragment is now at the Jewish Theological Seminary of America. I am indebted to Professor Davidson for drawing my attention to this passage, and for copying it for me.

(5) A Genizah letter at the Jewish Theological Seminary of America.²⁴⁸

כי אותן העשרים זהובים שקניתי בהם כתב המצות למרב חפץ בן יצליח האשורי ממנו לקחתים.

(6) Abraham b. David of Portaleone, in his preface to *Shiltē ha-Gibbōrim*, acknowledges his indebtedness to Hefes.

THE *Sefer Hefes*

(1) R. Eliezer b. Nathan.

a. § 30. אבן העזר ספר ראב"ן.

וה"נ מצאתי בספר חפץ שטר שחתמו עליו עדים חמש ונמצאו ג' ראשנים קרובים או פסול תתקיים העדות בשא' והוא דאיכא עדים דבמילוי חתמו.²⁴⁹

b. *Ibid.*, p. 115 c.

וכן נמצא בספר חפץ היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך יכול לחזור בו עד שיקבל שבועה מפי ב"ד.

(2) R. Eliezer b. Joel ha-Levi (ראבי"ה). This writer quotes this book, according to Gross.²⁵⁰ The ראבי"ה is now being edited by Dr. Aptowitzer, but the first volume that has hitherto appeared contains no reference to the *Sefer Hefes*.

(3) R. Isaac of Vienna.

Or Zarua'.

a. I, § 615.

ובספר חפץ נמי הביא דברי הירושלמי על ההיא דר"א פ"ק דתשובות ולא כתב אי סמכי' עלה אי לא.

²⁴⁸ See *JQR.*, New Series, I, p. 439. I am indebted to Professor Marx for copying this sentence for me.

²⁴⁹ See *Sefer Mordekai*, Makkot, I.

²⁵⁰ *Monatschrift*, 1885, p. 561.

b. *Ibid.*, III, Baba ḥamma, § 281.

בספר חפץ כתוב מצינו בתשובות שאילות של רב נטרונאי גאון שיהודי שמגרים ומאנים את חבריו ומפסידו ומענישו ממון ואין עדות באותו הענוש מה יעשה. והשיב שהמוסר והמגרים לא מצו לאשתבועי ואפקועי דהיכא דאמרי' כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין היכא דקים להו עלה דמלתא אבל הכא כיון דאמ' דסתם אנס . . . וממון דישאל כיון דנפל ביד . . . אין להם חנינה לפיכך נשבע הנגרם והנמסר ושקיל כל הענוש מיד המוסר.

c. *Ibid.*, § 284.

בספר החפץ. רב פלמואי ראש ישיבה אמר מסור פסול לעדות לא מיבעיא מסור גמור ומפורסם אלא אפי' אינש דסני לחבריה וא"ל בפני רבים אוילנא ומסירנא לך מן דיבריה רשע הוא וכי אמרו רבנן לא נחשדו ישראל על כך ה"מ דסני ליה ושתיק מישתק אבל הכא דקא פעי בפרהסי' מדיבורא קא מוזיק ופסול לעדות והכי איפסיקית בתרתי מתיבתא דינא דמסור.²⁵¹

d. *Ibid.*, § 370.

בספר החפץ. הכהו בנייר בפנקס בעורות שאינן עבודין בטימוס שטרות שבידו נותן לו ארבע מאות זוז לא מפני שהיא מכה של צער אלא מפני שהיא מכת בזיון, שנאמר קומה ה' הושעני כי הכית את כל אויבי לחי. ואומ' בשבט יכו על הלחי את שופטי ישראל. ואומר גוי נתתי למכים ולחיי למורטים.

e. *Ibid.*, § 380.

ופר"ח זצ"ל הילכתא כרבא דאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. וכן בספר חפץ לא הביא אלא דברי רבא.

f. *Ibid.*, § 381.

בספר חפץ גליון. החובל בחבירו ומת החובל יתנו הירושין שלו לנחבל. מת הנחבל יתנו ליורשין [של] הנחבל בין שיש שם טענה בין

²⁵¹ See R. Meir of Rothenburg, *Responsa*, 252 (ed. Cremona); 307 (ed. Prague); R. Samson b. Zadok, 569; R. Meir ha-Kohen, *Haggahot Maimoniyot*, *Hilkot 'Edut*, II. 3.

שאין שם טענה הרי זה נשבע ונוטל. היה נשוך במקום שאין יכול לישוך את עצמו הרי זה נוטל בלא שבועה. לאחר זמן זה אומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה כאחת מן הטענות.

g. Ibid., Baba meši'ā, § 38.

בחפץ הניזקין בגירסת ירושלמי ראובן גזל שדה משמעון ומכרה ללוי ולוי נתנה במתנה ליהודה בא שמעון וטרפה. יהודה לא אויל בלוי ולוי לא אויל בראובן א"ל לאו מתנה יהבת א"ל בעינ' תתן כמה משלם לי טיבו אבל בעל מתנה לא יכול למיטרף לנותן דאמר ר' יוסי אין שעבוד למתנה וה"מ שלא באחריות.

h. Ibid., Baba batra, § 76.

ובספר גאונים הנקרא ספר חפץ כתב ואם מת ראובן תחילה ואחר כך מתה אמו אם יש לו בן עומד במקום אביו להנחיל אחיו מאביו. אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר שמעון אשה יורשת את בנה דבר תורה דאמר קרא ממות מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב יורש את בנו אף מטה האם יורשת את בנה. וליתא אלא כמתני' קיימא לן.

i. Ibid., § 78.

ובספר גאונים הנקרא ספר חפץ כתב פסק דינא דמר יהודאי גאון ראובן הוו ליה בני ובת קטנה שכיב בכור בחיי אבוהו ושבק בני וברת ושבק ראובן אבוהון וקא תבעין בני בריה ראובן חלק בכורה דאבוהון. דינא הוא דשקלין בני דבריה חלק בכורה ואע"ג דשכיב אבוהון בחיי דראובן ובת בכור אין לה עישור נכסי אלא בנכסי אביה ואי בעאן מסלקין ליה בזווי ויהבין לבעלה ברמי נסבא עכ"ל הגאון ז"ל.

j. Ibid., § 99.

ופסק בספר חפץ דקיימא לן ערעור דחד.

k. Ibid., § 110.

ובספר חפץ גרסי' האומר תטול בתי כאחד מן הבנים וכו' והא נמי הלכתא היא.

l. Ibid., § 112.

ובספר החפץ כתוב ת"ר ר' יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין. כיצד אם אמר על בת הבן בין הבנים ועל בן הבת בין הבנות דבריו קיימין אמר על בת בין הבנים ועל האח בין הבנות לא אמר ולא כלום עכ"ל.

(4) R. Moses of Coucy, *Sefer Mišvot Gadol*.

a. Negative precept 111, p. 36 d.

אבל אם בדקה יום ראשון ויום שמיני בלבר ולא בדקה ביום השביעי בזה נחלקו רב ורבי חנינא בפרק אהרן ואליאב דרבי אליעזר דרב מתיר הואיל שבדקה בתחילתן של שבעה אף על פי שלא בדקה בסופן ורבי חנינא אוסר הואיל ולא בדקה בסופן. . . הואיל ולא נתברר הלכה בדברי מי ראוי להחמיר בדברי רבי חנינא. . . ובספר חפץ פוסק רב ורבי חנינא הלכה כרב.

b. Positive precept 107.

וגרסי' נמי ביר' בפ"ק דסנהדרין ובספ' חפץ הביאו בימי ר' שמעון בן יוחי בטלו דיני ממונות א"ר שמעון בן יוחי בריך רחמנא דליכא חכם מידון רבי יוסי בר חלפתא באו שני אנשים לפניו לזון אמרו לפניו על מנת שתדוננו דין תורה אמר להם איני יודע לזון אתכם דין תורה.²⁵²

(5) R. Meir of Rothenburg, *Responsa*.

a. (Ed. Cremona), 127.

וכוה שתמהת שכתבתי דנכסי בחזקת יתמי קיימי. ר"ח פסק בן בפירושו ובספר חפץ משום דמסיק לבסוף פרק אלמנה דע"כ נכסי בחזקת יתמי קיימי.

b. Ibid., 252.

כתב בספר חפץ מסור פסול לעדות ולשבועה וכן פסקו בשתי ישיבות עד כאן לשונו.²⁵³

²⁵² I am indebted to Professor Louis Ginzberg for this reference. That Hefes in his Book of Precepts discussed such matters is evident from text, fol. 5 a, ll. 13 ff.

²⁵³ See above, note 251.

c. (Ed. Prague), 175.

[לענין נסבא] כלומר שאם בא להתיכן ולעשות מהן גרוטאות נמצא מרויח. דיהא בהן כסף יותר מן הראשונים והועיל עליו אפי' פרוטה אסור משום רבית כך פרש"י וכן נמצא בספר חפ"ן.

d. *Ibid.*, 307.

נמצא בספר חפ"ן דהבי אמר רב פלטי גאון ראש ישיבה מסור פסול לעדות ולא מבעי' מסור נמור ומפורסם אלא אפי' אינש דסני להברי' וא"ל בפניו אוילנא ומסירנא לך הו"ל רשע והא דאמרו רבנן לא גהשדו ישראל על כך ה"מ דסני לי' ושתיק אבל היבא דקצווה בפרהסיא דקמזיק לי' פסול לעדות וכן נפסק בב' ישיבות.²⁵⁴

e. *Ibid.*, 852.

כתב בעל ההפ"ן אישה שאבדה כתובתה ונתאלמנה או נתגרשה גובה אפי' תוספת ומביאי' ב' או ג' כתובות של קרובותיה ונותני' לה כפחותה מהן ובשבועה וכן המנהג.²⁵⁵

(6) R. Ephraim b. Jacob, *Responsa* of R. Meir of Rothenburg (ed. Lemberg), 318.

ובספר חפ"ן נמצא כתוב שכך נמצא בהלכות פסוקות דר' אבא ההוא הביתא דאשתקיל [ברוי'] אתא עכו"ם סכרי' באצבעתי' אתא לקמיה דרב ואמר מברוא ולעיל אסור בהנאה ומברוא ולתחת מותר בהנאה.

(7) R. Isaac of Corbeil, *Sefer Mišwot Katan*, 82, headed ל' רבינו חננאל פסק בספר חפ"ן שעשה שאפי' אדם שנשבע בנקיטת

חפ"ן שיש לו התרה לדבר מצוה.²⁵⁶

(8) Tosafot Baba meši'a, 4 a, headed ששת ורב.

אך בספר הפ"ן משמע דהילך חייב.²⁵⁷

²⁵⁴ See above, note 251.

²⁵⁵ See R. Moses of Coucy, *Sefer Mišwot Gadol*, positive precept 48, p. 127 b; *Sefer Mordekai*, Ketubot, IX, 234 (ed. Wilna).

²⁵⁶ See R. Samson b. Zadok, 412.

²⁵⁷ See *Haggahot Maimuniyyot*, *Hilkot To'en we-Niṭ'an*, 4. 1.

(9) R. Samson b. Zadok, חשב"ץ.

a. 412.

וכתב שאם נדר אדם לגרש את אשתו יגרשנה ואח"כ יחזור וישאנה
ובשיביל שעברו כבר ימים רבים שלא למדו מסכת נדרים בשיבה החמיר
בשבועות ונדרים. אמנם ר"ח פסק בספר חפ"ן שעשה שלדבר מצוה יש
לו התרה.²⁵⁸

b. 569.

נמצא בספר חפ"ן הכי קאמר רב פלטוי ראש ישיבה מוזיק פסול לעדות
ולא מבעיא מוזיק גמור ומפורסם אלא אפילו אינש דסני לחבריה ואמר
בפני עדים אוילנא ומזיקנא לך הוי רשע והא דאמור רבנן לא נחשדו
ישראל על כך הני מילי דסני ליה ושתיק אבל הובא דעווח בפרהסיא
דקא מוזיק ליה פסול לעדות והוא הדין לשבועה וכן נפסק בשתי ישיבות.²⁵⁹

(10) R. Mordecai b. Hillel, *Sefer Mordekai*.

a. Yebamot, II, 6 (ed. Wilna).

זוקא לא פקעא בכדי וכן הלכה וכ"פ רבינו חננאל וכן ספר חפ"ן וכן
שאר הגאונים.

b. *Ibid.*, II, 7 (ed. Wilna).

דרבי חייא לא איפשיטא אם יש להם הפסק או לא ואולינן לחומרא
ויחלוין וכ"פ ר"ח וספר חפ"ן.

c. Ketubot, IX, 234 (ed. Wilna).

כתב בעל החפ"ן אשה שאבדה כתובתה ונתאלמנה או נתגרשה גובה
אפילו תוספת ומביאין ב' כתובות או ג' מקרובותיה ונותנין לה כפחות'
שבהן ובשבועה.²⁶⁰

d. X, 243 (ed. Wilna).

וששאלתם במילתא דאיכא פלוגתא דרבוותא אם יש לעשות שורא
רדייני לא עברינן שורא אלא מי שהוא גדול הדור ומומחה לרבים מדאמר

²⁵⁸ See R. Isaac of Corbeil, *Sefer Mišvot K'atan*, 82.

²⁵⁹ See above, note 251.

²⁶⁰ See above, note 255.

ליה ר"נ לרב ששת חדא דאנא דיינא ומר לאו דיינא אלמא רב ששת לא מצי למיעבד שודא אלא ר"נ שהיה דיין מומחה דהלכתא כוותיה ברינא ועוד לא עבדינן שודא אלא היכא דאיתמר בהדיא בנמרא והיכא דלא איתמר המוציא מחבירו עליו הראיה ושלום מב"ב וכדברי הר"ם. כך כתב בספר חפ"ן.

e. XII, 265 (ed. Wilna).

וכן כתבתי לעיל פרק הכותב משום ספר חפ"ן [בדבר אשה שתבעה כתובתה].

f. *Kiddushin*, I, 488 (ed. Wilna).

והלכתא כרב פפא וכרב שרביא וכו' [דשטר אירוסין צריך להיות מדעתה] אבל בספר חפ"ן פסק כרבא וכרבינא.

g. *Ibid.*, 489 (ed. Wilna).

ובספר חפ"ן פסקו דלית הלכתא כשמואל ובעינן דלהוי הכא ש"פ.

h. *Sanhedrin*, III, 696 (ed. Wilna).

ובספר חפ"ן משמע דאוהב או שונא פסולין לדון כדאמרינן פרק שני רייני גזירות.

i. *Makkot*, I, 728 (ed. Wilna).

ובספר חפ"ן נמצא דלא מכשרינן אלא היכא דאיכא עדים דלמלוי חתמו,²⁶¹

j. *Glosses to Mordekai*, Yebamot, X.

ובספר חפ"ן תירץ הא דקאמר מפיהם ולא מפיו כתבם כשאנו כתב ידם.

(II) R. Meir ha-Kohen, *Haggahot Maimuniyyot*.

a. *Ahabah*, end of *Seder Tefillot*, 4.

ור"ח כתב בספר חפ"ן שאין להזכיר של ר"ח וכן איתא בירושלמי בריש שבועות עבר קומי תיבות' בריש שתא לא אדכר דריש ירחא וקלסוניה וסיים בספר חפ"ן כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט.

²⁶¹ See ספר ראב"ן § 30.

b. Hilkot Shekēnim, 3, 5.

וכ"פ ר"ה בספר חפץ [שמגלגלין עליו את הכל אם נגדרה הרוח הרביעית של חורבתו].

c. Hilkot Ishshut, 14, 30.

ואי בעי' למיפק משום דאיתמרעת ולא בעי' דלירו' לה בעל לא דיינינן לה דינא דמורדת וכן בכל הני דכופין אותן להוציא אי מיתת איתתא מקמי גיטא ירת לה בעל וכן כתב בה"ג ובפר"ח ובדברי ר"י אלפס ובספר חפץ.

d. Hilkot To'en we-Nit'an, 4, 1.

ורלא כספר חפץ ומהדורא בתרא דר"ת שפסק מכאן דהילך חייב.²⁶²

e. Hilkot 'Edut, 11, 3.

כתב בספר חפץ שכך אומר רב פלטוי דלא מבעיא מסור גמור אלא אפי' אדם מפורסם ומריב עם חבירו ואמר לו אלך ואמסור ממונך הואיל ומעיז פניו בפרהסיא נחשב רשע ופסול לעדות והוא הדין לשבועה, וכן נפסק דין המסור בשתי ישיבות ס"ה ע"ב.²⁶³

(12) A commentary to a Maḥzor.²⁶⁴

a. Fol. 37 a.

וכן פסק האילפס ראשמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדי עליהן רותחין בכלי שני ומשהו להו בגוייהו עד דפלטי שפיר דמי וכן פסק נמי בספר חפץ.

²⁶² See *Tosafot*, Baba meṣi'a 4 a, headed ש"ת.

²⁶³ See above, note 251.

²⁶⁴ I am indebted to Professor A. Marx for his kindness in copying these two passages for me. He also drew my attention to Marco Mortara, *Catalogo dei Manoscritti Ebraici della Biblioteca della comunità Israelitica di Mantova*, Livorno, 1878, p. 36, where the following note occurs in a description of *Responsa* mostly by R. Meir of Rothenburg: 'Molte opere ed autori vi sono citati come il חפץ ס' (no. 385, 389, 526) di ר"ח.'

6. Fol. 38 a.

וכן פסק האלפסי בתוך ע"ז ובסיפו של גוי שחותמו חמין בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה מותר דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר וכן פסק רבינו חננאל בספר הפיז וכל הגאונים התירו אפילו בקדירה בת יומא.

(13) R. Abraham (brother of R. Meir of Rothenburg)
in ספר סיני.

VIII

CONCLUSION

In copying this manuscript I have endeavoured to give a faithful reproduction of the original. Even in cases where there was an obvious scribal error I preferred to let it stand in the text and correct it in a note, rather than give the emendation in the text and call attention in a note to the error in the manuscript. I felt justified in doing so, because this is a unique manuscript, and I wanted to give the reader the opportunity of seeing at a glance what is actually there. The best emendation, unless it is independently corroborated, necessarily contains an element of subjectivity, and it is hard to draw a line of demarcation between the certain and the probable, for what may appear obvious to one writer may be considered far-fetched by another. By giving only 'correct' readings the editor unduly influences the reader. In one minor point, however, I have perhaps deviated from the original. I have joined the definite article אל to the following word in accordance with Arabic usage. Now the words in the manuscript are not sufficiently separated from one another, and it is hard to tell what was the copyist's intention in this matter. There are one or two cases, however, where אל is at the end of the line, and belongs

to the word with which the next line begins.²⁶⁵ This would seem to indicate that the copyist considered this particle as a separate word. Owing, however, to the rarity of such cases, I did not deem it advisable to disfigure the text.

My omitting to supply diacritical points over the letters was based on very careful considerations. At first sight it seems strange that there should be a consistency in placing dots over ו and ז, while the other letters are systematically neglected. This characteristic is shared by practically all old Genizah fragments that I examined. That the Jews who employed the Hebrew alphabet for Arabic words adopted a phonetic scheme is evident from the circumstance that خ is represented by ו and غ by ז, and not by ה and י, respectively. They attempted as far as possible to write down the words as they were pronounced. Now we have no means of determining exactly at what period the distinction between some letters differentiated by dots was dropped in pronunciation, but it is safe to assume that this process took place before the Jewish-Arabic period. In colloquial Arabic there is no difference between د and ذ, ت and ث. This at once explains why no diacritical mark was put over כ and ח. Then غ approximates so closely the pronunciation of the hard g that Arabs (even in Egypt where ج has the hard pronunciation) in the majority of cases transliterate the hard g by غ. European Arabists are sometimes puzzled by such a word as غاربت, which simply represents *gazette*.²⁶⁶ This would accordingly dispense with the necessity of placing a mark over ז. The pronunciation

²⁶⁵ See e. g. text, fol. 4 a, l. 1.

²⁶⁶ Karaite writers who transcribed Hebrew words in Arabic characters employed غ for ז. Thus הנוג'יע = هـنوع'يع (G. Margoliouth, 'Abu'l-Faraj Furkan', *JQR.*, XI, p. 207, l. 8).

of כ without a *dagesh* coincides with that of Arabic خ, and there was no need to indicate that no *dagesh* was in that letter, just as in unvocalized Hebrew texts that mark is omitted.²⁶⁷ Had they intended to place a diacritical mark over כ, they might have more judiciously chosen letter ה with a mark to represent خ. It is only to represent ض and ط, which have no equivalents in the Hebrew alphabet, that they were compelled to resort to diacritical marks. Accordingly we have no right to tamper with these texts. It is easy to supply the diacritical points, and to make the language appear more classical. But what benefit would we derive? Our loss is evident; for by altering the text we destroy the only material we possess for the reconstruction of Jewish-Arabic. I wish to lay especial emphasis on this point, for I confess that I attach more value to the linguistic aspect of such texts than to the philosophic or halakic. The reader who is not sure of the values of some ambiguous letters will find sufficient guidance in the translation and notes.

The Hebrew translation follows the original as closely as is compatible with the Hebrew idiom. I did not feel bound to follow the style of the Tibbonites in vocabulary or construction. The Tibbonites have no doubt enriched the Hebrew language, but their conception of the duty of a translator is, to say the least, out of date. Why should one be compelled to write בנה השער merely because the Tibbonites wrote so in conformity with the Arabic construction? The Hebrew idiom is to say כדברך, where in Arabic كقولك would be used. Why, then, should we say באמרך, which

²⁶⁷ It may be of interest to mention that some old manuscripts place diacritical marks, dots or lines, over ט, כ, and צ, thus avoiding all possible cases of ambiguity.

is an infinitive, and would convey a different idea? Moreover, Hefeş mostly had biblical or talmudic expressions in mind, and I thought it advisable to reproduce these expressions as far as possible. This naturally makes the style slightly uneven, for biblical and talmudic constructions occur side by side. To obviate too great a contrast, I refrained from employing the waw consecutive. Hefeş invariably introduces biblical and talmudic passages by בִּלְבָּד and לִבְלָד , respectively. The ל of לִבְלָד does not mean *because*. It is, to my mind, employed as a technical distinction between biblical and post-biblical passages. Considering the various terms by which this distinction may be expressed in Hebrew, I decided to render בִּלְבָּד by כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב and לִבְלָד by כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ . The expression לִפִּי שֶׁאָמְרוּ would certainly not have done justice to the latter. The Tibbonites would, I suppose, have rendered these expressions by לֵאמֹר and כִּאֲמֹר .

I herewith take the opportunity of expressing my gratitude to Dr. Cyrus Adler, President of the Dropsie College, for his kindness in placing the manuscript at my disposal and for encouraging me in my work. I am also indebted to Prof. Henry Malter for reading the proof-sheets and for some valuable suggestions, to Prof. Louis Ginzberg for locating a few passages for me, and to Prof. Alexander Marx for his promptness in forwarding me books, which I needed in connexion with this publication, from the library of the Jewish Theological Seminary of America.

ARABIC TEXT

I a

זכר את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה והשתחוה או ששהה כרי השתחוה
 או שנדבר עם חברו כרי השתחוה או שנכנס לתוספת העזרה ושהה כ[די]
 השתחוה חייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמע' שהיה ר' ישמע' אומ' ונעלם
 ממנו ונעלם ממנו שני פעמים לחיב על העלם טמאה ועל העלם מקד[ש]
 5 ר' אליעזר ור' עקיבא אומ' אינו חייב אלא על העלם טמאה בלבד וקאלו
 ונעלם ממנו נעלמה ממנו טמאה או יכול נעלם ממנו מקדש תלמ' לומ'
 ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טמאה הוא חייב ואין חייב על העלם
 מקדש דברי ר' עקיבא ר' אליעזר אומ' השרץ ונעלם ממנו על העלם השרץ
 הוא חייב אין חייב על העלם מקדש ר' ישמ' אומ' ונעלם ממנו ונעלם מו'
 10 שני פעמים לחייב על העלם טמאה ועל העלם מקדש וקאלו תניא מנין

Fol. 1 a, l. 1. This is the end of the eighth precept of the third section of the third book. As this section evidently dealt with civil matters, chiefly with the laws of damages, the discussion about the punishment for remaining in the sanctuary while unclean, must be regarded as a digression. Owing to the author's scheme of treating every detail from all possible points of view, such digressions are frequently indulged in. See especially fols. 4 a, ll. 21 ff., and 18 b, ll. 8 ff. On the other hand it would serve no useful purpose to speculate as to what this precept actually was. The passage occurs in Tosefta Shebu'ot 1. 8, where it is corrupt, as several words obviously fell out through homoioteleuton. In order to describe all possibilities the text must be נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טמאה וזכר את המקדש נעלם ממנו ונעלם מו' ונעלם מו'. This emendation is suggested by our text as well as by Babli Shebu'ot 14 b.

l. 2. [שנדבר] The printed text has ונדבק which is certainly inferior, if not impossible. Zuckermann] has שמדבר.

l. 6. [ונעלם ונו'] *Sifra Wayyikra*, chapter 12. 7 (ed. Weiss, p. 23 b). See also Shebu'ot 14 b, Keritot 19 a, Niddah 28 b.

l. 10. Shebu'ot 4 a.

שאינו חייב אילא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והיעלם בְּתִים
 תלֵם לֹם ונעלם וקאל אלתלמוד פי שרר אלסגרה אמ' רבה לא שנו אילא השת[חווה]
 כלפי חוץ אבל השתחווה כלפי לפנים אף על גב דלא שהא: והא השתחווה
 קאתני הכי קאמ' איוו היא השתחואה שאין בה שהייה ואיוו היא השתחוא[ה]
 15 שיש בה שהיה שאין בה שהייה כריעה שיש בה שהייה פישוט ידיים ורגל[ים]
 וכמה שיעור שהייה פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו ר'
 שמעון בן פזי ואמרי לה ר' שמעון בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני[ני]
 ואמרי לה ר' שמעון בר נחמני חד אמ' מכריעה ואילך וחד אמ' כנגד הפסוק
 כלו וכל ישראל ראים בדרת הא' וג' ודלך כב לפטה:
 20 אלשריעה אלט מנה" תונב עלי מן אצרם נאר פכרגת מן מכאן
 צרימאה פצאדת^פ שוכא ואחרקת כרסא או סנבלא קאימא פי מנבת[ה]
 או נירה ממא פי אלציאע אן יודי קימה דלך כק' כי תצא אש ומצ' וג'

1. 11. The נ of בְּתִים is suspended in the manuscript.

1. 12. *Ibid.*, 16 b. רבא, not רבה, is the authority there. Although the passage is corrupt in this quotation, as an essential sentence is omitted after הכי קאמ', the phraseology would suggest that Ḥefeṣ had a slightly different text. In the Talmud two versions of Raba's statement are recorded, and Ḥefeṣ quotes the second.

1. 19. [כב] This is not accurate: the verse in 2 Chron. 7. 3 contains twenty-three words, and there is no possible way of reducing it to twenty-two, for if we omit monosyllabic unaccented words there would be less than that number.

1. 20. [תונב מנה] The pronominal suffix of מנה refers to קסם. This verb may be active, having אלשריעה as its subject, or passive, being used impersonally. The Hebrew translator of the first two precepts quoted by Judah b. Barzillai in his commentary on the *Book of Creation* construed it in the former way. But the dots and space after מנה seem to indicate that the copyist took it to be passive. For the sake of clarity I followed the latter in my Hebrew translation.

1. 21. [סנבלא אלך] Literally: *ears of corn standing in the plantation*. These four words represent Hebrew קָמָה. Sa'adya translates it by סנבלא קאימא.

1. 22. Exod. 22. 5.

צארם אלנאר ונאלבהא פאחרקת סואן פי אדי דלך ' פאמא אן כאן אלסכב
פי צרימהא הבוב ריח לא גיר פאלנאלב להא בריא לקו' וכי תצא איש ומצ'

I b

ומצאה קוצ' וג' כי תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הב' פתח בתוב
בנזקי מזמונו וסיים בנזקי גופו ואיצא השלח את הבערה ביד חרש עוטה
וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים שלח ביד פקח הפקח חייב
אחד מביא את העצים ואחד מביא את האור המביא את האור חייב בא
5 אחר ולבה המלכה חייב לבתו הרוח כלם פטורין: ואלעאמד אחראקהא
ואלגיר עאמד סיואן פי אדא אלקימה לקו' אדם מועד לעולם בין ~~ישמש~~
שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן סמה את עין חברו ושבר את הכלים
משלם נזק שלם ואיצא לעשות שאין מתכוין כמתכוין: פאמא אן
עברת אלנאר נהרא או ראצעה ערין כל ואחד מנהמא ח' אדרע או ערין
10 נאדה י' דראעא פמא פוק דלך פאחרקת פלן ילום לדלך תאדיה קימה
ולא גיראהא פאן כאן אלנהר או אלראצעה ואלנאדה אקל מקדארא מן דלך

l. 23. [ונאלבהא] I rendered this word by **مَبِيَا** = **جَالِبٌ** *one who brings, or transfers from one place to another*. Does it, perhaps, represent **המלכה**? But I have never met **جَلِب** or **غَلِب** in that sense.

l. 24. Baba kamma 22 b, 60 b. In these texts another passage is inserted before **שלם**; but Hefes only quotes the interpretation bearing on Exod. 22. 5.

Fol. I b, l. 1. **הבתוב** [בתוב] Scribal error for **הבתוב**.

l. 2. Baba kamma 59 b.

l. 4. **מביא** [מביא] The printed text has **הביא** in both places.

l. 6. [סיואן] The orthography is exceptional, as usually short vowels have no symbols in this manuscript. Baba kamma 26 a.

l. 8. *Mekilta d' R. Simeon b. Yoḥai*, p. 141 (ed. Hoffmann).

l. 9. **ראצעה** [ראצעה] This word obviously represents **שְׁלֹולִית** *a pond*, but is not recorded in any lexicon in that sense. As **رَاقَعَ** denotes *he sucked*, **رَاقَعَةٌ** may be a *place where water gathers*.

l. 10. **נאדה** [נאדה] = **جَادَّةٌ** which is an excellent equivalent for **דרך הרבים**.

פילומה אלקימה לקו' עברה נהר או שלולית שהן רחבין שמנה אמות
 פטור ואיצא עברה נהר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר
 פטור וקאלו דרך הרבים מאן תנא אמ' רבא ר' אליעזר היא דאמ' שש עשרה
 15 אמה דרך הרבים ומן אצ'רם נארא פי מלכה פארתפעת הי או שרארהא
 או טפרת פאחרקת מלך גירה פלינטר אן כאן מקדאר גסמהא אלדי
 קצד צארמהא מתי יתעדי מנה אלי מא אחרקתה פילום צארמהא
 קימה דלך' פאמא אן כאן לים פי קוה גסמהא דאך מא יתעדי מנה אלי
 מא אחרקתה בל סבב דלך ריחא ללוקת פקות להיבהא או גיר דלך פאחרקת
 20 פצארמהא לרלך בריא לקו' המרליק בתוך שלו כמה תעבר הדלקה ר' אלעזר
 בן עזריה אומ' רואין אותה כאילו היא באמצע בית כור ר' אליעזר אומ' שש
 עשרה אמה דרך הרבים ר' עקיבה אומ' חמישים אמה ר' שמעון אומ' שלם
 ישלם המב' אה הכל לפי הדלקה אמ' רב נחמן אמ' רבא בר אבונה אמ'

2 a

רב הכל לפי גובהה של דלקה אמ' רב יוסף אמ' רב יהודה אמ' שמואל הלכה
 בר' שמעון' וקאלת אלתוספה פי כמיה מא תתנאוזה אלנאר אד אצ'רמ[ת]
 ואלריה עאצף פאחרקת המדליק בתוך שלו כמה תעבר הדלקה ר'
 אליעזר אומ' שש עשרה אמה דרך הרבים בשעת הרוח שלשים
 5 אמה ר' יהודה אומ' שלשים אמה בשעת הרוח חמישים אמה ר' עקיבה אומ'

1. 12. Baba ḥamma 61 a.

1. 13. *Ibid.* The first נהר is no doubt a scribal error for גדר, as these words are graphically similar.

1. 14. *Ibid.* Instead of דאמ' the printed text has דתנן.

1. 17. Read מא, as in the next line. [מתי

1. 18. [כאן לים] A vulgar combination.

1. 20. *Ibid.*, 61 b.

1. 23. *Ibid.* The word ואיצא or קאל probably fell out.

Fol. 2 a, 1. 3. Tosefta Baba ḥamma 6, 22. 23. There are only a few insignificant variants, as שוב before the second מועשה is omitted in the printed text. Z. has תבעיר instead of תעבר !

חמשים אמה בשעת הרוח שלש מאות אמה מעשה בערב שקפין האור
 יתר משלוש מאות אמה והזיק שוב מעשה שעברה הדלקה את הירדן
 שהיתה קטה במה דברים אמור בזמן שקפצה אבל אם היתה מכבסכת
 והולכת או שהיו עצים מצויים לה אפילו עד מיל הרי זה חייב עברה נהר
 10 או נדר או שלולית שהן רחבין שמנה אמות פטור: פאן אהרקת כרכא
 פאהתרק פימא בין דלך אלה אלודע או נדא או חמלאן מכתופה או גירה
 ממא פי אלעאדה וצעה הנאך פילום צארמחא קימה נמיע דלך פאן
 אהתרק פי כלאל דלך מא לים פי אלעאדה וצעה הנאך פלן ילום עוצה
 ואן אהרקת מנולא מא פלילום קימה נמיע מא אהתרקת פיה איצא לקו
 15 המדליק את הנדיש והיו בו כלים ר' יהודה אומ' משלם כל מה שבתוכו וחבמ'
 אומ' אין משלם אילא נדיש של חטים או נדיש של שעורים היה נדי כפות לו
 ונשרף עמו חייב עבר כפות לו ונדי סמיר לו ונשרף עמו פטור ומורים חבמ'
 לר' יהודה במדליק את הכירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח
 בביתם: וקאלו ר' יהודה סבר ישלם כל מה שבתוכו ואפילו אדק אנרקי ורבנן
 20 סברי כלים הראיין לה אין שאין ראויין לה לא ומא אינהו מורנין וכלי בקר
 פאמא קול או השדה פמא מן רסמה או יוצע פי אלהקיל מן כשב וקצב

l. 15. Baba ḥamma 6r b. Differs from the printed text in omitting
 ודלקו after כלים, and in inserting נדיש before שעורים. Comp. Tosefia
 6, 24.

l. 17. סמיר [כמיר. Read

l. 19. *Ibid.* The phraseology, which is different from that of the printed
 text, seems to indicate that Ḥefeṣ had another reading.

l. 21. . . . או . . . פמא] This sentence offers some difficulty. The
 most obvious solution is to emend ואן to אן, and to take רסם in the sense of
custom, manner, for which Ḥefeṣ usually employs the word עאדה (see above,
 ll. 12, 13). The translation would then be להניחו בשדות כל דבר שררכו
 If, however, the text is to be left unemended, we have to consider the words
 מן רסמה או as a gloss or parenthetical phrase. רסם would then have the
 meaning of *he wrote*. According to this explanation Ḥefeṣ wishes to convey
 that the inclusion of wood and reeds is to be derived from the word אן.
 As this explanation does not involve any change in the manuscript, I adopted
 it in my Hebrew translation, in spite of the fact that it is slightly awkward.
 אלהקיל] *Plots of land not for sowing.*

והנארה אלבני ומא נחא דלך פקימה דלך ילום אלצארם לקו' וכן סוד של ק[נים]
ושל קורות וכן מרביך של אבנים ושל צורות שהתקין לסיד שנא' או הקמה

2 b

או האילו בשמע או השרה אפילו לחכה את העפר : והרה אלה אשראיע
אלמצדר דכרהא וגוב קבין אלארוש משרוח פיהא פפי ארין יש לא פי אל
גלות לקול רבא אדם באדם ואדם בשור אן גובין אתו בבבל גרין דלך אדם
שהזק באדם ואדם שהזק בשור פאמא אן תמכן ראובן פי גיר ארין ישראל
5 פקבין מן שמעון אלארש אלואגב לה עליה פי ארין יש פאסתעדא שמעון דלך
אלי אלחאכם לן יגב עלי אלחאכם אסתכראנה מן ראובן ורדה אלי שמעון
לקו' השתה דאמרת פלגו נזוקא קנאסא האיי כלבא דאכל תמרי ושונארא
דאכל תרנולי משונה הוא ולא מגבינן בבבל ואו תפש לא מפקין מיניה
וקאלו ההוא גברא דאלם ידא דינוקא אתא לקמיה דראבא אמ' לו לושמו
ליה כעברא היכי דאין רבא הכי והא רבא הוא דאמ' כל ששמין אתו כעבר
10 אין גובין אתו בבבל אין הכי נמי ואילא שאני הכא דאקדים ניוק תפש

1. 22. *Mekilta d' R. Ishmael*, p. צ"ז (ed. Weiss). סוד should be changed into סור, as in that edition. See also *Ohalot* 3, 7.

1. 23. Both מרביך and מרבך are recorded. But נרפך (*Ezra* 6. 4) would support the second reading.

Fol. 2 b, l. 1. [או האילו] A corruption of אף האילן. On the other hand בשמע may be retained as a variant instead of the usual במשמע אלה. This may be a scribal error for אלט. It is also possible that one of the nine was not included in this category.

1. 2. [אלארוש] Plural of أَرَش, used here in the sense of *fine*.

1. 3. [אדם וכו'] *Baba ḥamma* 84 a. The printed text has twice נוקי before אדם. אין Read אין.

1. 7. *Ibid.*, 15 b. תמרי and תרנולי are obviously scribal errors for אמרי and תרנגלי, respectively. On the other hand it appears that in the printed text the sentence והני מילי ברברבי אבל בוזטרי אורחיה הוא, which interrupts the logical sequence, is a later insertion, due, perhaps, to the Saboraim.

1. 9. *Ibid.*, 84 a. גברא is a corruption from תורא. The other variants seem to be genuine and are mostly superior to the readings of the printed text.

פאמא אן אסתעדא עלי שמעון פלילום אלחאכם שמעון ארצא ראובן ואלרצא
 פי דלך פניר מחדוד כאלמחדוד מנה פי ארץ יש' וחדה פי גיר ארץ ישראל
 תוסט תקאת אהל אלמכאן חסב חאלתי אלכצמין פי אלזמאן אלחאצ'ר פאן
 15 תאבא שמעון ען קבול דלך פליחרם לדלך פאמא אן קבל שמעון ולם ירין
 ראובן פלישהד לשמעון ואן אלחמם ראובן אשכאץ שמעון אלי ארץ ישראל
 ליתחאכמא הנאך פלה דלך פאן תאבי שמעון ען דלך פליחרם לקו' ואי אַמ
 מתינן
 אזמניה לדינא בהדא אַ לארץ ישראל' מומנון ליה ואו לא אזיל משתמינן
 ליה ובין כך ובין כך משמתינן ליה לסלוקי הויקיה מדר' נתן דתניא ר' נתן
 20 אומ' מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ויעמיד סלם רעוע בתוך
 ביתו תלמ' לומ' ולא תשים דמים בביתך' תם שרחנא אלקסם
 אלנ' אלמשתמל עלי אלט' אלשראיע אלמצרר דכרהא'
 אלקסם אלד' יהוי יא' שריעה לים ילום פעלהא פי הדא אלזמאן

3 a

לא פי ארץ ישראל' ולא פי גיראה מנהא ט' שראיע אמרא ושריעתין נהיא'
 אלשריעה אלאולי מנהא' תונב ארא כאן תור גיר מערופ באלנטא[ח]
 פנטח אנסאנא פמאת אלאנסאן לדלך אן ירגם אלתור ולא יוכל מן לחמה וצאח[בה]
 פברי מן דלך כק' וכי יגח שור את איש וג' ואלנקל פתצמן באן אלעדס ואלע[ינ']

1. 12. The word *אסתעדא* evidently fell out after *ראובן* by mistake.

1. 14. [תוסט] This word is best taken as fifth conjugation, either imperfect third person singular feminine, *تَوَسَّطَتْ*, or infinitive *تَوَسَّطَ* = *arbitration*. The second conjugation is syntactically possible, and perhaps preferable, but is unknown in the sense required here. [תקאת] Plural of *خَلِيفَةً* (from *وَقِيَ*) a *faithful man*. For the ending comp. *خَلِيفَةً*.

1. 15. [פליחרם] The signification *he excommunicated* is recorded only by Dozy. It would thus not be unlikely that its occurrence here is due to Hebrew influence.

1. 16. [אשכאץ] Infinitive fourth conjugation = *to cause to come, or to appear*. See Dozy.

1. 17. Baba qamma 15 b. The superfluous א after *בהדא* ought to be '. Instead of *מומנין* read *מומנינן*. The rest are genuine variants.

Fol. 3 a, l. 4. [וכי וגו'] Exod. 21. 28. After the *y* the paper is

5 ואלרביץ ואלרפיץ מתסאוייה פי חכם אלנניחה לקו' כנוס שורך ואני אשמרו
הזק חייב הזק פטור כנוס שורך ושמרו הזק פטור הזק ר' מאיר אומ'
משלם נזק שלם וחכמו אומ' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נניחה ועל
נניפה ועל נשוכה ועל רבוצה ועל בעוטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם
חצי נזק ואלקתל איצא פינב עלי כל ואחד מן אלבהאים אלמפתרם מנהא ואלניר
מפתרם וכדלך אנואע אלטאיר מתי פעל פי אלננסאן מתל פעל אלחור אלנאטח 10
אלדי ינב לדלך קתלה לקו' לעשות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור: ואן
באע הדא אלחור צאחבה או אקדסה קבל מחאכמתה עליה פדלך גאיו פאמ[א]
פימא בעד פלא לקו' שור תם שהמית עד שלא עמד בדין מכרו מכור והקדש[ו]
מוקדש שחטו ונותנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והנהיגוהו
15 בין חב עד שלא הזק ובין הזק עד שלא חב מה שעשה עשוי ומשעמד בדין
מכרו אינו מכור הקדישו אינו הקדש שחטו ונותנו במתנה לא עשה כלום
קדמו בעלי חובות והנהיגוהו בין חב עד שלא הזק ובין הזק עד שלא חב
לא עשה כלום לפי שאין משתלם אילא מנופו פאמא ליקרב לא יגזו כל יבאע
ויצרף תמנה פי מרמה אלבית או יחמל ויכדם ללקדש * וקו' את האיש או את
20 האשה פישמל אלממסוח ואלכנתי ואלאטפאל איצא לקו' אין לי אילא איש

torn off. As this word represents נשיכה, there can be no doubt that ין is to be supplied.

l. 5. [ואלרפיץ] A dialectic variant for the ordinary רָפִיץ. See Dozy. [כנוס וכו'] Tosefta Baba ḥamma 5, 8. The reading of Z., confusing חייב and פטור can scarcely be defended. See also Babli Baba ḥamma 48 b. The variants are insignificant.

l. 11. *Mekilta d' R. Simeon b. Yoḥai*, p. 135 (ed. Hoffmann). See also p. 131. The former passage which practically agrees verbatim with this one applies to a different case. It is the latter which Hefeş had in mind.

l. 13. Baba ḥamma 33 b. See Tosefta 5, 1. There are numerous variants in arrangement of the sentences as well as in individual words.

l. 19. מַרְמָה = [מרמה] which is an excellent equivalent for בִּדְק. [יחמל] In this manuscript ח and ה are quite different from each other, and the copyist no doubt wrote יחמל. But the sense demands יחמל = יחמל should be left alone. It seems that in the first manuscript of which the present one is a transcription ה, ח, and ת resembled one another.

l. 20. [אלממסוח] מִסּוּח usually denotes castrated, but it no doubt

ואשה מנין לרבות קטן וקטנה וטומטום ואנדרגנוס תלם לזמ את האיש
או את האשה¹ ואן כאן הדא אלתור קד עלם אן ינטח ועוד ליפעל דלך כתור
אלמקאמדין פנטח פקתל פלן יגב קתלה לקו' שור האצטדין אינו חייב מיתה
שנ' כי יגח ולא שיניחוהו² ואיצא שור האצטדין כשר לגבי מזבח טפני

3 b

שהוא כמעוסה³ וינצם אלי קוה קולה ולא יאכל את בשרו תחרים
אלאנתפאע בה איצא וכולך אלקול איצא פי בעין אלמחרמאת אלמקול
פיהא לא יאכל לא תאכל לא יאכלו לא כלהא לקו' אמ' ר' אלעזר כל מקום שנ'
לא יאכל לא תאכל לא יאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע
5 במשמע עד שיפרוט לך הכתוב בו כדרך שפרט לך הכתוב בנבלה לגר
אשר בשעריך ולגוי במכירה דתניא לא תאכלו כל נבלה ולרבות' לרלך שרוח
ותכניצאת נכתצר דכרהא לטולהא⁴ ובעל השור נקי פברי מן סאיר אל
תבאעאת⁵ ואלאנואע אלואנבה עלי רב אלתור אלמועד אעני אלמשהוד
עליה באלנטאח לא ילום גמיעהא רב אלתור אלגיר מערוף בדלך אעני
אלתם ואללאזמה רב אלתור אלמועד⁶ כמסה⁷ מנהא אלתזאמה שהאדה
10 אלשהוד עליה בדלך ומנהא אדי פיה דיה כאמלה וקתל אלתור אן כאן למא

אנדרגנוס = חֲנִיטִי = [ואלבנתי. טמטם represents here
האיש and האשה is to be deleted. *Mekilta d' R. Simeon b. Yoḥai*, p. 131. The ה in

1. 23. [אלמקאמדין] = مُقَامَرُونَ = gamblers. But as this word represents
here האצטדין, I translated it accordingly. The Hebrew equivalents would
be משחקים, מתערכים, or מתחרים. Baba ḥamma 39 a. [שור וכו']

1. 24. *Ibid.*, 41 a. The words אינו חייב מיתה ו are omitted here.

Fol. 3 b, l. 3. [לא כלהא] This is a further strengthening of בעין of the
preceding line: the prohibition of deriving any benefit applies only to some
cases, not to all. To read it as one word לאכלהא would yield no suitable sense.
[אמ' ר' אלעזר וכו'] Baba ḥamma 41 a, &c. One במשמע is to be deleted as
dittography. The variants are insignificant.

1. 11. [אדי אלך] The paying of ransom and the killing of the ox are
regarded as one point. See the passage from *Mekilta* quoted below.

פעלה קאצד ואן יכן לרלך קאצדא פלן יגב קתלה באלדייה • ומנהא אן
 יודי ללעבר ל מתקאלא ומנהא אקאמה עוין אלמתלוף • ומנהא אדי דלך
 מן אנין מאלה אלגמיע ה' אנואע: פאמא אלדי ילום רב אלתור אלגיר מערוף
 15 באלנטאח פנועאן אלאול מנהמא אדי נצ' קימה אלמתלוף ואלמפסוד פאן
 נטח פקתל פלם יכן לנטחה אלמקתול קאצדא פלן יגב אן יקתל ואלב אן יכן
 אדאה דלך מן תמן דאתה לא מן באין מאלה לקן' חמשה דברים בין שור
 תם למועד מועד צריך עדים ותם אין צריך עדים מועד משלם את
 הכופר ותם אינו משלם את הכופר מועד משלם שלשים סלע ותם אינו נותן
 20 שלשים סלע מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק מועד משלם מן
 העלייה ותם משלם מגופו ואיצא יש חייב בכפר ופטור מן המיתה יש
 שחייב במיתה ופטור מן הכפר יש שחייב בזה ובזה ויש פטור מזה
 ומזה מועד בכונה חייב בזה ובזה תם שלא בכונה פטור מזה ומזה
 מועד שלא בכונה חייב בכפר ופטור מן המיתה תם בכונה חייב במיתה
 25 ופטור מן הכפר" אלשריעה אלב מנה" תוגב עלי מן לה תורא נטאח

4 a

מן אמם ומא קבל ונושד ליחפטה פלם יחפטה פקתל אנסאנא אן ירגם אל
 תור ויסתחק הו מותא אכתראמיא פאן אלום דיה אלמנטוח פליעטא מא

l. 12. [ואן יכן] The word לם was omitted between these two words by the copyist.

l. 14. נאין Read نَائِن. نَائِن مَالٍ is the ordinary expression in Arabic for *cash*. There can therefore be no doubt that the author meant this word. See below, l. 17.

l. 15. [נצ'] All other abbreviations in this manuscript are either biblical words or frequently recurring terms like לָק or וְנָ. That נצף is abbreviated seems rather curious. Is it through the influence of colloquial Arabic where *nuṣ* = نَصَف?

l. 17. נאין Read נَائِن. See above, l. 14. [חמשה וכו'] *Mekilta*, p. 93 (ed. Weiss). The variants are insignificant.

l. 21. Baba ḥamma 44 b. Comp. Tosefta 4, 6. The four cases that are enumerated are not in the same order as in the printed text.

Fol. 4 a, l. 2. [אכתראמיא] = اختراَمِيَا, the literal translation of which is חטופה. It is used here in a more general sense, and is the equivalent of בירי שמים.

תבת עליה אלתראצי כק' ואם שור נגה הוא מתמול שלשום וג' אם כופר יו'
 ע' וג' או בן יג' וג' מתמול שלשום יריר בדלך תלתה איאם מתחאליה לקו' ר'
 5 יהודה אומ' מועד שהעידו בו שלשה ימים זה אחר זה ואיצא יום ואמש
 ושלפניו: והועד בבעליו במחצר מן אלחאכם איצא לקו' העולם אין נעשה
 שור מועד עד שיעידוהו בפני הבעלים ובפני בית דין העידוהו בפני הבעלים
 בית
 ו'א' בפני בית דין בפני"דין ולא בפני הבעלים אין נעשה שור מועד עד שיעיד
 עד שיעידוהו בפני בעלים ובפני בית דין העידוהו בפני שנים יום ראשון ובפני
 10 שנים יום השני ובפני שנים יום השלישי הרי אילו ג' עדיות והן עדות
 אחת ואמא ולא ישמרנו בעליו או לס' יחפטה בדביחתה לקו' ר' אליעזר אומ'
 אין לו שמירה אילא סכין' וגם בעליו יומת פמותא אכתראמא לקו' שור
 שנגח את האדם ומת מועד משלם את הכופר ותם פטור מן הכופר וזה
 וזה חיבין מיתה וכן בבן או בבת: וקאלו פי שרח דלך אתה אומ' בידי שמים
 15 או אינו אילא בידי אדם וכשהוא אומ' לא תקחו כופר לנפש רוצח וג' הא
 אין נותנין פדיון למומתין בידי אדם אבל נותנין פדיון למומתין בידי שמים
 וקאלו איצא א"ז חזקיה וכן תינא דבי חזקיה מות יומת המכה רוצח הוא על
 רציחתו אתה הורגו ואין אתה הורגו על רציחת שורו' פאמא אם כפר יושת
 עליו פאלואם בית דין אן ירצי כצמה לקו' יכול אם אמר לו מנה יהא נותן
 20 מנה ואם א"ז מאה מנה יהא נותן מאה מנה נאמר כן יושת עליו ונאמר להלן
 יושת מה יושת עליו האמור להלן בבית דין אף האמור כן בבית דין: ותצמן

1. 3. Exod. 21. 29-31.

1. 4. Read מתתאליה = مَتَّالِيَةً, as the meaning demanded is consecutive. [ר' יהודה וכו'] Tosefta Baba ḥamma 2, 2. See also Babli 23 b.

1. 5. Mekilta, p. 93 (ed. Weiss).

1. 6. Tosefta Baba ḥamma 2, 2. See also Babli 24 a. Instead of העולם read לעולם.

1. 11. Read אן. Baba ḥamma 45 b. [או יו']

1. 12. Ibid., 41 a.

1. 14. Mekilta, p. 1"צ (ed. Weiss).

1. 17. Sanhedrin 15 b.

1. 19. Mekilta d' R. Simeon b. Yoḥai, pp. 132 f. (ed. Hoffmann). The variants are insignificant.

1. 21. [יושת (first)] Read יושת.

אלנקל באן ז פּעלאַ לם תּדכּרהא אלשריעה עקאב פּאעלהא ליסת אלינא בל
 אללה תּברך מנהא מדהש צאחבה במא דהל לדלך עקלה לקו' המבעת את
 חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומנהא מנפר בהימה צאחבה
 פדהלת לדלך לקו' המבעית בהמת חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור 25
 לשמים * ומנהא מן ~~עלך~~ ^{בה} ילעק בהימה צאחבה טעאמא חארא או מרה

4 b

או קדרא או מודיא קתאלא לקו' הלעיטה חלית הרדופני וסם המות
 וציאת התרנגלין פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים: ומנהא אלדי יברל
 רמאד פרה אדומה ומא ינצח מנהא לכון בעין אלצנאיע או שרב בעין
 אלחיואנא לקו' העושה מלאכה במי חטאת ובאפר חטאת והנותן מי חטאת
 לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומנהא שליח בית דין 5
 אמר בגלד מלקות ארבעים פגלד גלדא עניפא לקו' שליח בית דין שהכה ברשות

1. 23. Tosefta Baba ḥamma 6, 16. See Babli 56 a.

1. 25. *Ibid.*

Fol. 4 b, l. 1. [מודיא] This word may be either ^{מִוְדִּיָּא} (fourth conjugation of ^{וְדָי} *he molested, harmed*), or ^{מִוְדִּיָּא} (fourth conjugation of ^{וְדָי} *he destroyed*). It is, however, more likely that the former is intended here, as the latter is specifically connected with destroying as a result of vengeance. See Lane s. v. Moreover, no adjective or noun ^{מוֹדֵ} is otherwise known, whereas Dozy quotes ^{מוֹדֵ} *venimeux, mordant*. It seems that it is used here as a noun, and that קתאלא specifies it. I have translated it accordingly. [הלעיטה וכו'] Tosefta Baba ḥamma 6, 17.

1. 2. [יברל] Either ^{יִבְדֵּל} *he substitutes* or ^{יִבְדֵּל} *he gives* would suit the context.

1. 3. [שרב] This may be either the finite verb ^{שָׁרַב} *he gave to drink*, or infinitive ^{שָׁרֵב}. In the latter case it would be parallel to לבון.

1. 4. *Ibid.* The printed text is corrupt, and an entire sentence fell out through homoioteleuton. It should be emended in accordance with this quotation. See also Babli Baba ḥamma 56 a and Giṭṭin 53 a.

1. 6. *Ibid.*

בית דין והויק פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומנהא טביבא חאדקא
 טב באדן בית דין פאוהן פי רלך לקו' רופא אומן שרפא ברשות בית דין והויק
 פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ומנהא צאחב בעין אלחכאם אמר
 10 בתקטיע גנינא מיתא מן אחשא מראה לילא תמות לאנלה פננא עליהא
 פי גמלה רלך לקו' המחחק את העובר במעי אשה ברשות בית דין והויק
 פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים ומנהא תאלם גדארא לתסרח מנה בהאים
 צאחבה: ומנהא ממיל זרע צאחבה או גירה מן נבאת לה נחו
 נארא מחמיה פתיבסה או תחרקה. ומנהא מסתאגר שהודא לישהדו ומנהא
 15 כאתם שהאדה במא יגב לצאחבה ועליה לקו' אמו י' יהוש' בן לוי ארבעה
 דברים העשה אתם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואילו הן הפורין גדר בפני
 בהמת חברו והכופף קמתו של חברו בפני הדלקה והשובר עדי שקר לחברו להעד
 והיודע עדות לחברו ואינו מגיד לו: ומנהא מרסל צרימא ידי אצם או אהוג
 או צניר אלסן פאפסרת לרלך לקו' השולח את הבעירה ביד הרש שוטמה
 20 וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים: ומנהא מן אנכסר לה צרפא

1. 8. *Ibid.*

1. 9. [צאחב בעין אלחכאם] This is an awkward phrase. *حَاكَم* is usually the plural of *حَاكِم* which denotes *judge* or *master*. This does not suit the context, as the phrase can scarcely represent *שליח בית דין*, for *בעין* would then be quite unnecessary, and it would be against the Arabic idiom. In colloquial Arabic *حَاكِم* is the ordinary word for *physician*, and it is possible that *حَاكِم* is used in that sense in some dialects (comp. *حَادِم* and *خَدَام* a *servant*). In that case, however, it would be required to delete *צאחב*. Moreover, it is likely that *حَاكِم* in that sense is a modern creation based on European *doctor*. The best solution appears to me to take the *א* of *חכאם* to represent a short *ā*. The phrase would then be *صَاحِبُ بَعْضِ الْعِلْمِ* = *master of one of the sciences*. Hefes advisedly uses this expression, as special skill is required for this kind of operation.

1. 11. *Ibid.*

1. 13. [נחו] The text is rather obliterated; but there can be no doubt that *נחו* is correct.

1. 15. Baba ḡamma 55 b. The variants are insignificant.

1. 19. *Ibid.*, 59 b.

1. 20. [צרפא] *ظرف* a *vessel*.

פי מסלך אלנאם פלם יצמה פימנע מן דלך אלחאדי בה לקו' נשברה כרו
 ולא סלקה פטור מדיני אדם וג' ומנהא מן תנאפל ען שיל חיואן לה ואקעא
 פלם ישילה לקו' נפלה גמלו ולא העמידה פטור מדיני אדם וג' ומנהא
מן תנאפל : אלאמר בקתל נפס בריה פקתלת לדלך לקו' תניא האומר
 לשלוחו צא והרג את הנפש הוא חייב ושלוחו פטור שמאי אומ' משום חגי 25

5 a

הנביא שולחו חייב שנ' ואתו הרגת בחרב בני עמך וג' מאי שולחו חייב ביד
 שמים וקאל ר' שמעון פימא ילוס אדא אפסר אלחיואן פי חייו מאלכה ופי
 חייו גיר מאלכה ופי חייו אלמשתרך פימא בין צאחב אלמזיק ואלמזוק וגיר דלך
 ארבעה דברים היה ר' שמעון בן אלעזר אומ' בנזקין כל מקום שיש רשות לניזק
 5 ולא למזיק חייב בכל למזיק ולא לניזק פטור מן הכל לזה ולזה כגון חצר השותפין
 והבקעה על השן והרגל פטור על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל
 בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק וכל מקום שאין רשות לא
 לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם על השן ועל הרגל משלם נזק שלם ועל
 נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם
 10 ותם משלם חצי נזק ר' אלעזר ור' שמעון אומ' ר' טרפון אומ' על הכל משלם נזק
 שלם וחכמ' אומ' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם ועל נגיחה ועל נגיפה ועל
 נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק ולדלך
 תחריאת דכרהא רבו' וממא ידל עלי אן הרין אלפריצתין גיר לאומה לנא פי

1. 21. *Ibid.*, 28 b.1. 23. *Ibid.*

1. 24. [תניא וכו'] קידושין 43 a. Our text is corrupt and should be emended in accordance with printed edition.

Fol. 5 a, l. 1. Read עמון [עמך].

1. 4. Tosefta Baba ḥamma 1, 9. See Babli 14 a.

1. 13. [תחריאת] The first ר is above the line in the manuscript. תַּחְרִיֵּר is second conjugation of חָרַר he wrote accurately. See Lane and Dozy s. v. It seems that the author had the word דיוקים in mind. The reading تحذيرات warnings which is textually possible does not suit the context.

הדא אלזמאן קו' דיני נפשות בעשרים ושלשה הרבע והנרבע בעשרים
 15 ושלשה שנ' והרגת את האיש ואת הב' ואו' ואת הבהמה תהרגו שור הנסקל
 בעשרים ושלשה שנ' השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כן מיתת
 השור וקד אנקטע חכם אלנאס בגמיע דלך מנד מ' סנה תבקת מן עמראן אלבית
 אלתאני לקו' ארבעים שנה קודם חרבן הבית גלתה לה סנדרי וישבה לה בחנות
 למאי הילכתא אמ' ר' יצחק בר אבדימי שלא דנו דיני נפשות וקאלו איצא
 20 ר' שילא נגדיה לכהוא גברא דבעל גויה אול אכל ביה קירצה בי מלכא איכא
 גברא חד בהודאיי דקא דאין דינא כי לא נקוט חד מנא ממלכא אתויה
 ל' שילא אמרי ליה אמאי צערתיה להאיי גברא דבעל חמאר אי הכי
 בר קטלא הוא אמ' להו מיכי חרוב בית המקדש לית לן רשותא למידן דיני
 נפשות' אלשריעה אלג' מנה'
 25 תוגב מתי אכטת גמאעה ישראל בסהו וגבי אמר ען עיון אלגוק פעמלו

5 b

ואחרה מן אלנואהי פאתמו ועמלו בהא או יקרב אלגוק אלי כבא אלמחצר
 תורא ללדכוה ותסנדר שיוך אלגמאעה אידיהם עלי ראסה תם ידבה וינצח
 אלמאם אלממסוח מן דמה קבאלה אלסנף i מראר ויצע מנה עלי ארכאן
 מדבח אלכבור ויצב אלבאקי ענד אסאם מדבח אלצעידה ואן יקתר עלי אלמדבח

1. 14. Sanhedrin 2 a.

1. 18. Shabbat 15 a, Sanhedrin 41 a, 'Abodah zarah 8 b. The sentence about קנסות, which does not concern us here, has been omitted by the author. The other variants are insignificant.

1. 20. Berakot 58 a. Our text is much shorter than that of the printed edition, and the variants are interesting.

1. 21. Read [אתויה. הרמנא Read [חד מנא ביהודאיי Read [בהודאיי. אתויה or איתיה.

1. 25. [וגבי] وَغَبِيَ was hidden, concealed. In Sa'adya's translation of the Pentateuch ונאב was absent is used here. There can be no doubt that وَغَبِيَ is the accurate rendering of Hebrew נעלם, and I therefore suspect that ונאב is a corruption of וגבי.

5 שחמה וכלאה וויאדה כבדה ויסתגפר ענהם ויגפר להם ויכרג גמיע אלתור
 כארג אלעסכר אלי מוצע טאהר אלי מטרג אלרמאר פירק הנאך כק' ואם
 כל עדת ישראל יש' ונע' וג' ונודעה החטאת וג' וסמכו זקני העדה וג' והביא הכהן וג'
 וטבל הכהן וג' ומן הדם וג' ואת כל חלבו וג' ועשה לפר וג' והוציא את הפר וג'
 יחוי קו' עדת ישראל ועיני הקהל וזקני העדה אלטאבקה אלעאליה מן אלחבאם לקו'
 10 עדת ישראל העדה המיוחדת בישראל ואיוו זו סנדרין גדולה היושבת בלשכת
 הגזית ואיצא פר שנא בו קהל ונאמר להלן קהל מה קהל האמור בית דין אף כן
 בית דין ואמא ונעלם דבר פגוא לא פרצא כאמלא לקו' ונעלם דבר ולא
 שתתעלם מצוה כלה וקאלו הורו בית דין לעקר את הגוף אמרו אין נדה
 בתורה אין שבת בתורה אין עבדה זרה בתורה הרי אילו פטורין חזרו
 15 לקיים מקצתן ולבטל מקצתן הרי אילו חייבין כאיוצד אמרו יש בתורה
 אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור יש שבת בתורה אבל המוציא
 מרשות היחיד לרשות הרבים פטור יש עבדה זרה בתורה אבל המשתחוה
 פטור הרי אילו חייבין שנ' ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף הורו לבטל מקצת
 ולקיים מקצת הרי אילו חייבין כאיוצד יש דם בתורה אבל אין חייבין אילא
 20 על הדם הקרב לשמים יש חלב בתורה אבל אין חייבין אילא על חלב הקרב לשמים

l. 6. Lev. 4. 13-21.

l. 10. *Sifra Wayyikra*, section 4, 2 (p. 19 a, ed. Weiss).

l. 11. *Ibid.*, section 4, 15. The word פר belongs to the preceding sentence in the printed edition. Read [בו] Insert [האמור] כן. [פר וכו'] להלן after this word.

l. 12. *Ibid.*, section 4, 7; Horayot 4 a.

l. 13. Horayot 3 b.

l. 14. [חזרו] A scribal error for הורו.

l. 15. Insert [יש] נדה after this word.

l. 18. [הורו] The word איצא must have fallen out here, for there is no place in which this forms a continuous passage. From הורו onwards is found in Tosefta Horayot 1, 7. In Z. the sentence about חלב is omitted through homoioteleuton.

l. 20. [לשמים] Z. has שלמים. But this seems to be a genuine variant, and the reading of our manuscript is perhaps preferable: the eating of fat and blood is forbidden in all cases, but the court erred and decided that this prohibition is to be restricted to sacrificial blood and fat. The confusion in Z. may have arisen through שלמים in connexion with פגול.

יש פגול בתורה אבל אין חייבין אילא על פגול שבשלמים הרי אילו חייבין וקו'
מכל מצות יי' פופצל דלך ממא ליסת מצות יי' לקו' מצות יי' ולא מצות המלך
ולא מצות בית דין: וקו' אשר לא תעשינה מן אלתו מתי פעלת קצדא לא
סהוא וגב ענד אללה תעאלא עלי פאלהא קטעה אעני כרת לקו' אין חייבין
25 אַילא על דבר שזדונו כרת ועל שגנתו חטאת מן דלך העשה מלאכה ביום

6 a

הכיפורים והאכל חמין בפסח וערל שלא מל ואשבאההא ואלסמיכה
פתנב פי הרא אלקרבן ופי קרבן שעירי עבדה זרה איצא לא פי סואהא מן
קרבנות ציבור לקו' וכל קרבנות ציבור אין בהן סמיכה חוץ מפר הבא על כל
המצות ושעירי עבודה זרה ואיצא אַז ראבינא גמירי שתי סמיכות בציבור
5 ויגב אן יכון בכלתי ידי אלסומך לקו' סמיכה ידו על הראש ובשתי ידיו ואלדי
יגב פעל דלך עליה ג מן צדר אלעדה לקו' עדה המיוחדים שבעדה וסמכו זקני
הרי שנים ואין בית דין שקול הרי שלשה ויגב אן יכון ראבא אלתור מתונהא
פי דביחתה אלי גהא אלגרב לקו' כהן גדול היה עומד במזרח ופניו כלפי מערב
ואמא אלתור פאנה ידבא אלי גהא אלמדבא אלשמאליה לקו' לפני יי' בצפון ואמא
10 מחוץ למחנה פיקתצי בארג גמיע עסאברהם לקו' חוץ לשלוש מחנות
אלשריעה אלד מנה"

תוגב עלי שריף אכטא פפעל סהוא בעין אלמנהיאת פאתם לדלך תם עלם
בכטאה אן יאתי קרבאנה עתודא מן אלמעז צחיחא פיסנר ידיה עלי ראסה
וידבחה פי מועז דבא אלצעירה ויאכר אלמאם מן דמה באצבעה ויצעה

l. 22. *Sifra*, section 4, 11.

l. 24. *Tosefta Horayot* I, 8. See *Babli* 8 a.

Fol. 6 a, l. 3. *Menahot* 92 a, *Tosefta* 10, 9.

l. 4. *Ibid.*, 62 b, 88 a, 92 b.

l. 5. *Ibid.*, 93 a. The reading is slightly different.

l. 6. *Sanhedrin* 13 b, *Sifra Wayyikra*, chapter 6, 1. 2 (ed. Weiss, p. 19 b).

The passage is abridged, and R. Simeon's view is given anonymously.

l. 8. *Yoma* 35 b. See also *Tamid* 30 b. The variant is insignificant.

l. 9. *Sifra Wayyikra*, chapter 6, 4 (p. 19 b).

l. 10. *Ibid.*, 6, 8 (p. 19 c).

15 עלי ארכאן מדבח אלצעירה ובאקיה פיצבה ענד אסאסה ואן יקתר
 נמייע שחמה כשהם דבח אלסלאמה ויסתגפר ענה אלאמאם ען כטאה
 פיגפר לה כק' אשר נשיא יחט' וג' או הודע א' וג' וסמך ידו ולקח הכהן וג' ואת
 כל חלבו וג' אמא ק' נשיא פיקתצי מלכא לק' איזה הוא נשיא זה ~~המלך~~
 המלך שנ' ועשה אחת מכל מצות יי אלהיו ולהלן ~~ע~~ הוא אומ' למען ילמד
 20 ליראה את יי אלהיו מה אלהיו האמור להלן נשיא שאין על גביו אילא יי אלהיו
 אף אלהיו האמור בן נשיא שאין על גביו אילא יי אלהיו פאמא או הודע אליו
 חטאתו פיקתצי מערפתה הו בכטאה לק' הודע אליו ולא שיודיעוהו
 אחרים מנין אפילו אמרו לו שנים תלמ' לומ' הודע אליו ולא שיאמרו לו אחרים
 והדא אלקרבאן פאנמא יגב עליה פי כונה מלכא לא קבל דלך לק' נשיא יחטא
 25 כשחטא והוא נשיא ולא כשיחטא והוא הדיוט' פאמא מתי וגב עליה הדא

6 b

אלקרבאן פי כונה מלכא תם כלע מן מלכה ולם יכן קרבה פליקרבה מן
 בעד דלך לק' כהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו וכן הנשיא
 שחטא ואחר כך עבר מגדלתו משיח מביא פר ונשיא מביא שעיר
 פאמא אן אכטא אלכטא אלמקדם דכרה וקד זאל מלכה ענה פיגב עליה
 5 קרבאן כואחר מן אלעאמה לק' כהן משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך
 חטא וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא כהן משיח מביא פר
 והנשיא כהדיוט: אלשריעה אלה מנה' תוגב עלי אחד

1. 17. [אשר וגו'] Lev. 4. 22-6. Insert ון after this word.

1. 18. The first part is in Horayot 10 a, and the second in 11 a. See also *Sifra Wayyikra*, section 5, 1 (p. 19 c). Perhaps ואיצ' fell out before ולהלן.

1. 22. *Sifra Wayyikra*, chapter 7, 1 (p. 20 a). See also Keritot 11 b. The part of the *Sifra* not necessary for our subject is omitted here. Otherwise the variants are insignificant.

1. 24. Horayot 10 a. See *Sifra*, section 5, 2 (p. 19 d). The variants are phraseological.

Fol. 6 b, l. 2. Horayot 9 b.

1. 5. *Ibid.* The word כהן is omitted before משיח in the printed text. But see *Mishnah* 3, 2.

עואם

אלעאמה אדא אכטא סהוא פפעל בעין אלמנהיאת ענהא תם ערף כטאה
 אן יאתי קרבאנה אנתי מן אלמעז או אלצאן ללדכוה פיסנר ידיה עלי ראסהא
 10 תם תדבח פי מוצע אלצעירה ויצע אלמאם מן דמהא באצבעה עלי ארכאן
 מדבח אלצעירה ויצב אלבאקי ענר אסאסה ותנוע שחמהא כמא נוע
 שחם קראבין אלסלאמה פיקתר עליה ויסתנפר לה אלמאם פיגפר
 לה כק' ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ וג' או הודע אליו חט' וג' וסמך
 את ידו וג' ולקח הכהן מדמה וג' ואת כל חלבה וג' ואם כבש וג' וסמך את ידו וג'
 15 ולקח הכהן מדם החט וג' ואת כל חלבו וג' הדא אלקרבן יגב עלי פקיה איצא
 עמל בפתיאה לא בפתיא בית דין פי דלך פאמא אלעאמל בפתיא בית דין
 סוא פי דלך פקיהא כאן או לא פקיהא וגוב אלקרבאן סאקט ענה לק' תולה
 בעצמו חייב תולה בבית דין פטור כאיזצד הרו בית דין וידע אחד
 מהם שטעו או תלמיד ראוי להוראה כשמעון בן עזאי וכשמעון בן
 20 זומא והלך היחיד ועשה על פיהן יכול יהא חייב תלמ' לומ' בעשותה תולה
 בעצמו חייב תולה בבית דין פטור ואיצא הורו בית דין לעבור על
 אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שגג על פיהם
 בין שעשו ועשה עמהם ובין שעשו ועשה אחריהם ובין שלא עשו ועשה

7 a

הרי זה פטור מפני שתלה בבית דין פאמא מעם הארץ פליכין אלמלך
 ואלמאם מן אלנפש אלמקול פיהא ואם נפש אחת תחטא ויכרנהמא מן

1. 8. [אלעאמה] Neither of these words is crossed out, and it seems that the copyist did not make up his mind which was the right reading.

1. 9. [אלמעז] Sa'adya has מאעז. But ^{עז}עז, which is a collective noun, is a more correct rendering of עוים.

1. 12. [שחם] In the text there is some space after this word. There are traces of an erasure. But no word is missing.

1. 13. Lev. 4. 27-35.

1. 17. *Sifra Wayyikra*, section 7, 8 (p. 21 d). See Horayot 2 b. The reading of our text **יכול יהא חייב** may be a scribal error for **פטור**, or may be a genuine variant involving a different interpretation of this Halakah. The other variants are certainly genuine.

1. 21. Horayot 2 a.

H.

M

הרא לאחכם לקו' מעם הארץ פרט לנשיא פאמא בעשותה אחת פיקתצי
 כמאל אלפעל אלרי יגב עליה אלקרבאן לא גזו אלפעל פאמא אן תעאנו
 5 גמאעה בפעלו סהוא כליה אלפעל אלרי יגב עלי פאעלה אלקרבאן פלם יגב עלי
 כל ואחד מנהם קרבאן לדלך ולא עלי גמאעתהם איצא לקו' תניא המוציא כבר
 לרשות הרבים חייב הוציאוהו שנים ר' מאיר מחייב ר' יהודה אומ' אם לא
 יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ואם לאו פטורין ר' שמעון אומ'
 אף על פי שלא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים פטורין מנא הני מילי
 10 דתני רבנן בעשתה אחת בעשה כלה ולא בעשה מקצתה הא כאיזד שנים
 אותון במלנו ולוגזין בכדכר ושובטין בקולמוס וכותבין בקנה והוציאוהו
 לרשות הרבים יכול יהו חייבין תלמ' לומ' בעשתה בעגול של דבלה והוציאו
 לרשות הרבים בקורא ~~הקורא~~ והוציאוהו לרשות הרבים ר' יהודה אומ' אם
 לא יכול להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ואם לאו פטורין ר' שמעון אומ'
 15 אף על פי שלא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים פטורין לכך נאמר
 בעשתה יחיד שעשה חייב שנים שעשו פטורין וקו' פי הרא אלשרע מצות
 יי ואיצא או הודע אליו פמתסאויין פי אלואנב לקו' מצות יי או הודע אליו איצא
 אלמקולה פי שרח אלשריעתין אלמתקדמתין להרא אלשרע אלכאמס:
 אלשריעה אלז מנה: תונב עלי מן אכטא פפעל בעץ אל
 20 מנהא ען פעלה ולם יעלם באנה קד אתם אן יאתי בכבש צחיה מן אלגנם
 לקרבאן אלתם אלי אלאמאם ויסתגפר ענה ען סהוה פיגפר לה כק' ואם נפש
 כי תחטא ועש' וג' והביא איל תמים מ' וג' אשם הוא וג' תצמן אלנקל אן הרא
 אלכטא ואלסוהו קד יברו מן אנסאן מא כאן בחצרתה נועין מן אלטעאם
 אחדהמא מחטור ואלאכר מבאח פאכל מן אחדהמא ולם ידרי מן אוהמא

Fol. 7 a, l. 3. *Ibid.*, 11 a. *Sifra Wayyikra*, section 7, 6 (p. 21 d).

l. 5. $\text{כְּלִיָּה} = \text{totality, entirety.}$

l. 6. Shabbat 92 b. The variants prove that our author had a different text.

l. 11. [בכדכר] The readings כרכר and כרכר are recorded in the dictionaries, and now a third variant is added. כרכר, however, appears to be the most likely.

l. 13. [בקורא] Read בקורה. The following word was crossed out by the copyist.

l. 21. Lev. 5. 17-19.

l. 24. [אוהמא] Read איהמא.

7 b

אכל או כאנת זונתה ואכתה ענדה ואתי אהרתהן ולם ידר איהו אתי או עמל
 עמלא פי זמאן מא ולם ידר הל דלך אלעמל פי זמאן אלבדל כאן או פי זמאן אלחטר
 לקו' חלב ושמן לפניו אכל את אחד מהן ואין ידוע איזה מהן אכל אשתו ואחותו
 עמו בבית שנג באחת מהן ואין ידוע באיזה מהן שנג שבת ויום חול עשה
 5 מלאכה באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה מביא אשם תלוי פאמא אן
 אכל שיא סהוה יגב עלי אכלה עאמדא כרת פיגב עליה מתי תחקק פעלה הדא
 קרבן חטאת ועלי שכה פי דלך קרבן אשם תלוי לקו' דבר שחייבין על זדונו כרת
 ועל שגנתו חטאת ספקו אשם תלוי ו' עקיבא אומ' האוכל חלב מביא חטאת
 בסלע ספק אכל ספק לא אכל מביא אשם תלוי בשני סלעים חתכה של חלב
 10 וחתכה של בשר נותר אכל את אחת מהן ואינו ידוע איזו מהן אכל מביא חטאת[ת]
 ואשם תלוי: פאן תחקק בעד אן אתי באלקרבאן אנה כאן קד אכטא או עלם
 אנה לם יכטי פיגב תאכיר דביחה אלחיואן אלמוהל ללקרבן ליעתרצה פי
 זמאן רעוה עיבא ליבאע לרלך וישתרא בתמנה חיואנא אכרא ליקרב
 קרבן נדבה לקו' המביא אשם תלוי ואחר כך נודע לו שחטא או נודע לו
 15 שלא חטא מה יעשה לו יצא וירעה בעדר דב' ו' מאיר וחכמ' אומ' ירעה
 עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה: אלשריעה אלז מנה

Fol. 7 b, l. 1. [אהרתהן] This is very likely a colloquial form. In classical Arabic we would prefer إحداهن. Read איהו. إحداهن.

1. 3. Keritot 17 b. See *Sifra Wayyikra*, section 12, 3 (p. 26 c).

1. 7. Three separate passages are quoted here. It is possible that the word ואיצא fell out before עקיבא ו' and before חתכה. The first two passages occur in *Sifra Wayyikra*, sections 12, 6 and 12, 8 (p. 26 d), respectively, while the third is in *Tosefta Keritot* 3, 8. Z. has חתכה של חלב בכו' פגול קודש וחתכה של חלב בכו'.

1. 12. [אלמוהל] This may represent ^{moḥall}الموهل that is worthy or fit, a meaning which is not quite suitable. As ה, ח, and ת are not infrequently confounded in this manuscript, I should like to suggest the reading ^{moḥall}الموهل = ^{moḥall}الموهل prepared, arranged. Comp. Freytag ^{moḥall}أثّل sanctificavit opes suas data Deo ex lege portione debita.

1. 14. Keritot 23 b. The few additional words in our text are explanatory.

תונב עלי גמאעה סהת פי שי מן עברה זרה אן יאתו אלי אלאמאם
 בתור ללצעירה והדיתה ומזאנה כמא יגב ועתוד מן אלמעז ללדכוה
 ויסתגפר להם פיגפר להם כק' וכי תשגו ולא תעשו וג' את צוה יי' וג' והיה
 20 אם מעיני העד' וג' וכפר הכהן וג' ונסלח לכל עדת וג' קד דכרנא פי שרח
 ואם כל עדת יש' וג' אן דלך משאר בה אלי סנדרון ואלאשארה פי הדה אלשריע[ה]
 פאליהם איצא לקו' נאמר כן עדה ונא להלן עדה מה עדה האמורה להלן כלם
 ראויין להוראה אף עדה האמורה כן עד שיהיו כלם ראויין להוראה י' והד[א]
 אלסחו פפי שי מן עברה זרה דליל דלך קול' אתה אום בעברה זרה הכתו[ב]

8 a

מדבר או אינו אילא באחת מכל המצות שבתורה תלם לומ' והיה אם
 מעיני העדה נע' וג' ייחד הכתוב מצוה זו ואמרה בפני עצמה והיו זו
 עברה זרה" אלשריעה אל' מנה תונב עלי שכין
 [א]כטא סהוא פי שי מן עברה זרה אן יקרב שאה אבנת סנתהא ללדכוה
 5 [וי]סתגפר ענה אלאמאם ויגפר לה כק' ואם נפש אחת תחטא בשגגה וג'
 [ו]כפר הכהן על הנפש הש' ואלדליל עלי אן הדא אלסחו מן אלסאהי גרי פי
 עברה זרה קו' ואם נפש אחת תחטא בש' עברה זרה היתה בכלל כל
 המצות שהיחיד מביא עליה כשבת או שעירה נשיא שעיר משיח ובית
 [ד]ין מביאין פר הרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולדין בקבעה
 10 שיהא היחיד נשיא ומשיח מביאין עליה עז בת שנתה לחטאת לכך נאמרה

1. 19. Num. 15. 22-6. The words כל אשר (ver. 23) are omitted through oversight.

1. 21. [סנדרין] Read סנדרין.

1. 22. Horayot 4 b.

1. 24. *Sifre Numbers*, section 111 (p. 31 b, ed. Friedmann). The variants are phraseological.

Fol. 8 a, l. 5. Num. 15. 27, 28.

1. 7. *Sifre Numbers*, section 112 (p. 32 b).

1. 9. [מכללה] Read מכללם.

1. 10. [שיהא] Read שיהו.

[פר]שה: תמת ישרה אלט אלשראיע אלתי הי אמר מן נמלה אליא אל
 [ש]ריעה אלמצדר דברהא פי הרא אלפעל דברהא: אלשריעה אלט
 תאמר אי רנל כרק ולם ימכנה אן ירד דלך עלי צאחבה וצפה
 [א]ו קימה דלך אן יבאע ליודי אלי אלמסרוק מנה דלך כק' שלם ישלם ואם אין
 15 וג' קד שרחנא הרה אלשריעה שרחא שאפאי פי טי שרחנא כי תקנה
 [ע]בר עב' פי אול אלפעל אלב נסתני ען דבר שי מנה ההנא: פאמא אלקסם
 [אל]תאני מנה אלמתצמן שריעתין נהוי אלואלי מנהה ואלב איצא תנהא
 [אל]מאמור באחצאר עשירית האיפה אלמדכורה פי פעל וגפיש כי תחטא
 [רע]ג' וג' אן יצב עליהא דהנא ואן ינעל עליהא לבאנא כק' לא ישים עליה שמן
 20 [ול]א יתן עליה לבנה תצמן אלנקל באנה ואן כאן לא ינוז ללאמאם אן יצב עלי
 [ה]רא אלקרבהאן לא דהן ולא לבאן קבל תקריבה פינזו אן יצע אלדחן עליהא
 [מ]ן בעד אן יקרב מא יגב תקריבה ואן וצע עליהא לבאנא מן קבל אן
 קרבהא פנאיו אן יקרב מא יגב תקריבה מנהא בעד אכד אללבונה לק' יכול
 אם נתן לבונה פסל תל לוט כי הטאת ה מפני מה מכשיר לבונה מפני שהוא

1. 11. Insert ו' after this word. The sentence from תמת to the second דברהא is misplaced. It should obviously be put after ההנא (l. 16), at the end of the ninth precept.

1. 12. [דברהא] The second דברהא is redundant, and should be deleted. It seems too awkward to consider the whole phrase פי הרא אלפעל דברהא as an explanatory gloss.

1. 14. Exod. 22. 2. This precept is given here, perhaps, on account of Lev. 5. 20-26. He does not quote the latter verses here, as they were probably fully discussed in the second book.

1. 15. [ש'אפאי] The text is not quite legible here. ש' are joined together in a manner which is rather unusual in this manuscript. At first sight one is inclined to read ש'אפוא. But I have no hesitation in reading ש'אפאי, as the former gives no sense. For the expression comp. Khazraji's *Pearl-strings*, 297, 2; 442, 8. Ordinarily شَقَى means *he cured*; but the secondary signification *he satisfied* is given by Dozy. See also כלאם ש'אף (Abu'l-Barakāt Hibat Allāh's *Commentary on Ecclesiastes*, specimen, ed. Poznański, Z/HB., XVI, p. 33, l. 4, text). The St. Petersburg MS. has כאף. But there is no doubt that ש'אף, being the rarer word, is the correct reading.

1. 19. Lev. 5. 11.

1. 23. *Sifra Wayyikra*, chapter 19, 5 (p. 25 a). See Menaḥot 59 b. The clauses unnecessary in this connexion are omitted.

8 b

יכול ללקטם ופוסל בשמן שאין יכול ללקטן וקאלו פי אלשמן איצא עליה אין
נותן * נותן הוא על שיריה תם שרחנא אלקסם אלד אלמשתמל עלי
אליא אלשריעה אלמצדר דכרהא*

אלפצל אלד מן אלשריע תאליף ראם אלכל חפץ בן יעליה פי אלקראבין אלמ[פעולה]
5 תטועא ופי מנע תקריב דלך עלי אלמזבח מן לים מן ולד הרון ופי אלנדור [פי]
אלאמואל וקים אלנפוס וגיר דלך יחיו לו שריעה תנקסם אקסאם תלתה
אלאול מנהא יתצמן זח שריעה פי אלקראבין אלתי מן אלחיואנאת לא יל[זם]
פעלהא פי הדא אלזמאן תנקסם קסמין אלאול מנהמא יתצמן ז שראיע
אמרא אלב יתצמן ח שראיע נחיא אלקסם אלב יתצמן ז שראיע פי אלק[ראבין]
10 אלתי מן אלבר וגיר דלך לא ילום פעלהא פי הדא אלזמאן תנקסם קסמין*
אלאול מנהמא יתצמן ח שראיע אמרא* אלב יתצמן שריעתין נחיא*
אלקסם אלז יתצמן יא שריעה פי אלאמואל וקים אלנפוס וגירה תנקסם
קסמין לא ילום פעלהא פי הדא אלזמאן אלאול מנהמא יתצמן ח שראיע
ח מנהא אמרא ותלתה נחיא אלתי יתצמן ז שראיע אואמר ילום
15 פעלהא פי כל זמאן ומכאן* אלגמיע לו שריעה* שרח אלקסם אלאול

[עליה וגיר. ללקטו Read [ללקטן. ללקטם] Fol. 8 b, l. 1. *Sifra Wayyikra*, chapter 19, 5 (p. 25 a). The reading is slightly different.

1. 4. [אלמפעולה] This leaf which is the last of the fascicle is pasted to the following fascicle, and the words at the end of the lines are therefore obliterated. פ and ל are fairly visible.

1. 5. [תטועא] *تَطَوَّعًا* = *doing something which is not obligatory*. The preceding part dealt with sacrifices which one was obliged to bring in order to expiate his sins; but in the present book the author treats of free-will offerings.

1. 7. [יתצמן] As a rule צ which = *ض* has a diacritical point. This word, however, forms an exception.

1. 8. [קסמין] קסם here means a sub-section.

1. 10. [אלבר] The curved line over the ב evidently stands for a ḍamma, which differentiates this word from *بَر* and *بَر*.

1. 13. The clause לא ילום—אלזמאן should be transposed after נחיא in the following line. See below, fol. 15 b, ll. 4 f.

אלשריעה אלאולי מן אלי אלשראיע אלתי הי אמרא^א
 תאמר אלמתנפל בתקריב צעידה מן אלבקר אן יאתי בה דכרא צחיחא לא עיב
 פיה אלי כבא אלמחצר תם יסנר ידיה עלי ראסה ליגפר לה^א תם ידבה וירש מן
 דמה מסתדירא עלי אלמדבח אלדי ענד באב כבא אלמחצר תם יסלך ויעצ^א [י]
 20 תם יחרק באלנאר עלי אלמדבח בעד גסל אלגוף מנה ואלאכארע כק^א אם
 עלה קרבנו מן הבק^א וג^א וסמך את יד^א וג^א ושחט וג^א והפשיט וג^א ונתנו וג^א וערכו וג^א
 וקרבו וכרעיו וג^א קולה אל פתח וג^א ישיר אלי חצורה תקריבה קרבאנה ש^א [א]
 אם אבא לקו^א יקריב אתו מלמד שכופין אתו יכול על כרחו תלמו לומ^א לרצ^א [ונו]
 הֲאֵ

9 a

ב

הא כאיזרד כופן אתו עד שיאמר רוצה אני וקו^א וסמך ידו על ראש הפ^א וג^א
 פי אלמוצע אלמכצון לא גיר לקו^א במקום שסומכין שוחטין וקו^א ונרצה
 לו פנפראן אלתגאוו עלי מצות עשה אלתי לם ידבר לנא אלכתאב עקובה
 מתגאווהא ודלך מתל ועשית מעקה ועשו להם ציצית ואשבאההמא :
 5 ונפראן אלתגאוו עלי מצות לא תעשה אלתי ימכן תלאפיהא פתלופית מתל
 א^א לא תקח האם על הבנים וג^א שלח תשל^א וג^א ולא תותירו ממ^א עד ב^א וג^א ואשבאההמ
 לקו^א פי דלך מלמד שהמקום נרצה לו על מה המקום נרצה לו אם תאמר על
 דברים שחיבין עליהן מיתת בית דין מיתה בירי שמים כרת בידי שמים

1. 19. [ויעצי The last י is faintly visible. The word is a denominative of ^אعُضْوٌ a member, limb. The indicative is meant here, unless we assume that the final י is a mere *mater lectionis*. Sa'adya has יעץ which is the jussive.

1. 20. Lev. i. 3-9.

1. 22. [תקריבה The ה makes the construction very cumbersome, and should be deleted. ש^א The ש is faintly visible, while the א is entirely torn off. But there can be no doubt that ש^א is right.

1. 23. *Sifra Wayyikra*, section 3, 15 (p. 5 c), *Kiddushin* 50 a, &c.

Fol. 9 a, l. 2. Menahot 93 a, *Sifra Wayyikra*, section 4, 1 (p. 6 a).

1. 4. [ועשו וכ^א Deut. 22. 8. Num. 15. 38.

1. 6. [לא תקח וכ^א Deut. 22. 6, 7. Exod. 12. 10.

1. 7. *Sifra Wayyikra*, chapter 4, 8 (p. 5 d). The use of נרצה and מרצה, especially the former, of our text is better than רוצה of the printed edition.

מלקות ארבעים חטאות ואשמות הרי ענשן אמור על מה המקום מרצה
 10 על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בהם קום עשה^א ולאגפראן פיתם
 מע אלאקראר תם אלאקלאע לקו' פי דלך ופי אלסמיכה איצא כאיוצד סומך
 15 זבח עומד בצפון ופניו במערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו של זבח
 ולא היה מניח ידיו על גבי החזה ולא היה מניח ידיו זו על זו ולא היה דבר חוצץ
 בין ידים לקרנות ומתורה עליו עון עבירה על חטאת עון חטאת על אשם
 15 עון אשמה על עולה עון לקט ושכחה ופיאה שאין להם ודוי דברי ר' יוסי
 הגלילי אומ' לו ר' עקיבה על מה עולה מכפרת דברים שיש בהן עונש אמור
 לא תעשה שלהן אמורה על מה עולה מכפרת על מצות עשה ועל מצות
 לא תעשה שיש בה קום עשה^א ובקולה ושחט קולא מהמלא אנאז לכהן
 וגירה איצא אן ירבח לקו' שחיטה בכל בשרה בנשים ובזרים ובעבדים
 20 ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים ובלבד שלא יהיו הטמאים נוגעין
 בבשר^א פאמא והקריבו בני אהרן הכהנים אה פמכצוצה באלאימה לא
 גירדם לקו' מקבלה והלך מצות כהנה אבל שחיטה בשרה בכל אדם וקו'
 סביב יקתצי רש אלהם עלי ואויה אלמדבח אלמנאורה ללגרב ואלגנוב וכדלך
 עלי אלזאויה אלמנאורה ללשמאל ואלשרק לקו' שתי מתנת שהן ארבע ואיצא

9 b

יכול יקיפנו כחוט תלם לומ' וורקו הא כאיוצד הפסיק ארבע מתנות סביב
 וקו' ונתח אותו לנתחיו פאעצא מכצוצה והו אלראם ואלירין ואלגנבין ואלענק

1. 11. [אלאקלאע] *Removal* (infinitive fourth conjugation of ^{עָלַע}). It evidently refers to the removal of the hands from the sacrifice. [כאיוצד וכו'] Tosefta Menaḥot 10. 12; see also Babli Yoma 36 a. A comparison of these two passages with our text will prove the superiority of the latter, where, however, we have to insert the clause *וסומך במערב ופניו במערב* which has been omitted through homoioteleuton.

1. 19. Zebaḥim 31 b, *Sifra Wayyikra*, section 4, 2 (p. 6 a). Slight variants in phraseology.

1. 22. *Sifra, ibid.*, Zebaḥim 32 a. Slight difference in phraseology.

1. 24. Zebaḥim 53 b, *Sifra Wayyikra*, section 4, 9 (p. 6 c).

Fol. 9 b, l. 1. *Sifra, ibid.* See Zebaḥim, *ibid.* Our text differs at the

ואלרגלין ואלקין ואלמזן ואלנוף ואלפכדין לקו' פי דלך חותך את הראש ונותנו
למי שזכה בו חותך את הכרעים וג' חותך את הירדים עלה לרגל הימנית **חזפה**
5 חותכה וג' נטל את הקרבים וג' נטל את הח'ה וג' עלה לדופן הימנית וג' בא לו
לגרה וג' בא לו לדופן השמאלית וג' בא לו לעוקץ וג' נטל רגל השמאלית וג'
וערכו אל האש איהא כאן מא סוא כשב זיתון וכרם לקו' כל העצים כשרים
חזין משל זית ושל גפן אבל באלו רגילים במרכוות של תאנה ושל אנוז ושל עין
שמין' אלשריעה אלכ מנה' תאמר אלמתנפל בתקריב צעידה
10 מן אלגנם אן יאתי בה דכרא צחיחא לא עיב פיה תם ידבח אלי גאנב אלמדבח
שמאלא בין ידי אללה וירש בני הרון אלאימה דמה עלי אלמדבח מסתדירא תם יעצי
תם יחרק בעד גסל אלנוף מנה ואלאזראע כק' ואם מן הצאן קר' וג' ושחט וג' ונתח
אתו וג' והקרב והכרעים וג' ונתח פאעצא מכצועה חסב מא תקדם בה
שרחנא פי אלשריעה אלתי קבל הרה אלשריעה תם אצעאדהא עלי מא הי
15 עליה עלי אלמדבח לקו' לנתחיו אין נתחים לנתחיהם'
אלשריעה אלג מנה' תאמר אלמתנפל בתקריב צעידה
מן אלטאיר אן יכון דלך שפאנין או פראך חמאם ואן יקדמה אלמאם אלי אלמדבח
תם יחו ראסה וקתרה עלי אלמדבח וימצו דמה עלי חאיט אלמדבח **עלי** תם ינוע
מנה אלחוצלה ואלקאנסה ויטרה דלך לזיק אלמדבח שרקיא מוצע אלרמאד

end from the printed edition ; but the Yalkuṭ proves that the original reading is here preserved.

1. 3. Tamid 31 a.
1. 5. Instead of **נטל את החזה** the printed edition has **נקב וג' נטל את החזה**.
1. 7. *Ibid.*, 29 a, *Sifra Wayyikra*, chapter 6, 4 (p. 7 b).
1. 8. **במרביות** Printed editions have **במרכוות**.
1. 12. **ואלאזראע** Fol. 8 b, l. 20, Ḥefeṣ uses **ואלאזראע** which is the more regular plural of **זָרָע**. Lev. i. 10-13. **[ואם וכו' זָרָע]**.
1. 15. *Sifra Wayyikra*, chapter 7, 3 (p. 8 a).
1. 18. **[וימצו]** The root **מ** in the second conjugation is given in *Muḥīṭ al-Muḥīṭ* and by Dozy in the sense of *draining to the last drop*. As the **י** is clear in our text, we may suppose that the first conjugation also existed, though it is quite possible that the author wrote **י**. In Sa'adya's translation there is **ימצו** which is obviously a mistake for **ימצו**. Derenbourg's note there is erroneous.

1. 19. **[אלחוצלה]** **חֻזְלָה** = *gizzard*. Mishnic **קירקבן**. That is how Sa'adya

20 תם יפצך גנאחיה ולא יפרוהא ויקתרהא עלי אלמרבח כך ואם מן העוף על
 ק' וג' והקריבו הכהן וג' והסיר את מ' ושסע אתו בכ' וג' אפדנא מן קולה והקריב
 מן התורים או מן בני היונה אק' אן כבאר אלשפאנין וצנאר אלחמאם יצלחון
 ללקראבין לא צד דלך ואלחד פי זמאן אלשפאנין לתצלח ללקראבין פמנר כמאל
 אצפראר לונהא ואלפראך פמנר תבתרי אצפראר לונהא לא תצלח
 25 ללקראבאן לקו' מן התורים ולא כל התרים מן בני היונה ולא כל בני היונה פרט

10 a

לתחלת הציהוב שבזה ושבוה אימתי תורין כשרין משיצהיבו אימתי בני
 יונה פסולין כשיצהיבו פאמא ומלק את ראשו פיקתצי חז מפצל אלכרוה
 ואלתרוקה תם אלחלקום ואלמרי גמיע דלך בטפרה ואן יפעל אלראס מן אלב[דן]
 לקו' מולק בצפורן ואינו מבדיל וכשם ששחיטתה אחד או רוב אחד כך
 5 מליקתה אחד או רוב אחד וכשם שמולק בחטאת העוף כך הוא מולק
 בעולת העוף אילא שבעלת העוף היה מבדיל ולצעובה הרה אלצנאעה
 קאלו וזו מעבודת קשות שבמקדש ואלתוספה פקאלת כאיזד מולקין

This is the equivalent of נצה. Sa'adya also translates מראה. *Qāṣṣa* gives the same translation. But this word is more correctly spelt *Qāṣṣa*. *Qāṣṣa* = *side, border*. See Dozy. זק in Sa'adya's translation is incorrect.

1. 20. Read יפצך [ואם וכו'] Lev. i. 14-17.

1. 21. Insert ון before this word.

1. 25. Hullin 22 b, *Sifra Wayyikra*, chapter 8, 5 (p. 8 c).

Fol. 10 a, l. 1. [משיצהיבו] The printed editions have משיצהיבו here and משיצהיבו in the second place. It is, however, evident that our text has preserved the original reading. The Baraita gives one limit for both: when they become yellow. The מ and כ admirably indicate the *termini a quo* and *ad quem*, respectively.

1. 2. [מפצל אלכרוה] = *مَقْصِلُ الْخَرَزَةِ*.

1. 3. [ואלמרי] = *مَرِي* or *مَرِي* = the gullet.

1. 4. *Résumé* of Tosefta Zebahim 7, 4. 8. Perhaps the word ון fell out in a few places.

1. 7. [כאיזד וכו'] Zebahim 64 b, &c. Tosefta Zebahim 7. 4. Insignificant variants.

חטאת העוף נותן שני גפיה בין שני אצבעותיו שתי רגליה בין שתי אצבעותיו
 והיה מותח צוארה על גבי אצבעותיו והיה מולק בצפורן ממול ערפה ואינו
 מבדיל והוא מדמה על קיר המזבח וכשם ששחיטתה אחד או רוב אחד כך 10
 מליקתה אחד או רוב אחד: אלשריעה אלד מנה
 תאמר אן נחמל צואעדנא ודבאיחנא ועשורנא ורפאינא ונדורנא ותברענא
 ובכור בקרנא וגנמנא אלי אלמוצע אלכאין כק' לשכנו תדרשו ובאת שמה
 והבאתם שמה ע' וג' קו' מעשרותיכם יקתצי אלעשר מן אלבהאים ואלבר
 לקו' 15 בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר
 דגן' אלשריעה אלה מנה' תאמר אן יחמל צאחב קרבאן
 אלסלאמה עלי ידיה אלשחם מנהא מע אלזור איצא ליחרבה בין ידי אללה תם
 יקתר אלשחם עלי אלמדבכ כק' ידיו תביאנה את אש' וג' והקטיר הכהן וג' ואלנקל
 פתצמן אן אלכהן כאן יצע ידיה תחת יד צאחב אלקרבאן פי וקת אלתחריק
 לקו' 20 כהן מניח ידו תחת יד הבעלים פאמא אלתחריק פאלי גהאת
 מכתלפה לאסבאב דכרוהא לקו' מוליך מביא מעלה ומוריד וקאלו
 אמו ר' חייה בר אבא אמו ר' יוחנן מוליך ומביא למי שהרוחות שלו
 מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתני הכי אמו
 ר' חמא בר עקבא אמו ר' יוסי בר חנינה מוליך ומביא כדי לעצור רוחות

10 b

רעות מעלה ומביא כדי לעצר טללים רעים: אלשריעה אלו מנה'
 תאמר אן יוכד מן אלגנם אלצאן אלמקרב סלאמה ליתא ותרבה וסאיר

l. 13. Deut. 12. 5, 6.

l. 15. *Sifre Deuteronomy*, section 68 (p. 88 b), Bekorot 53 a.

l. 18. Lev. 7. 30, 31.

l. 20. Menahot 61 b. See *Sifra Saw*, section 11, 3 (p. 39 c). In the latter the word ידו fell out.

l. 21. Menahot 61 a.

l. 22. *Ibid.*, 62 a.

Fol. 10 b, l. 2. [אלצאן] This word can hardly be in apposition to אלגנם. We should perhaps prefix י or insert או. [אלמקרב] This is passive participle qualifying אלגנם אלצאן. [ליתא] = *its fat*. Dictionaries do not give such

אלשחם אלדי עלי אלנוף וכלותיה ואלשחם אלדי עליהמא ועלי אלאחשא
 ואלוידה מן אלכבד פיקתר דלך עלי אלמדבה כק' והקריב מובח השלם וג'
 5 ואת שתי הכליות וג' והקטירו הכהן המז' וג' או אעתקד דאבה קרבאן
 שלמים אנה לא שלמים כל בכור ומעשר פקד אפסדה אעתקאדה דלך ואן
 אעתקד פי חאל דביחתה בכור ומעשר אן דלך שלמים לם יפסדה ~~אעתק~~
 אעתקאדה דלך לקו' הבכור והמעשר ששחטן לשום שלמים כשרין
 ושלמים ששחטן לשום ואן תכלף איצא צאחבה ען אסנאד ידיה עליה
 10 פלא יפסדה לקו' השלמים אף על פי שלא סמך עליהן
 אלשריעה אלו מנה' תאמר אן יקרב מע אלחמלאן ואלכבאש ואל
 רתאת אלתי הי עולות ונדרים ונדבות וגירא סמרא וכמרא ודהנא לכל
 חמל עשרון יכון חשכ דרהם ומן אלכמר רבע קסט יכון ש דרהם ומן אלדהן
 מתל אלכמר וללכבש עשרין סמד ותלת קסט כמרא ומתל אלכמר דהנא
 15 וללרת ג עשור סמד ונצף קסט כמרא ומתל אלכמר דהנא כק' ועשיתם

a noun in this sense; but as there is an adjective *fat*, *מֵלֵיִת*, we should have no hesitation in considering *לֵיִת* as a genuine noun. *תָּרֵב* [ותרבה] is an excellent equivalent for the phrase *החלב המכסה את הקרב*. Sa'adya translates every word separately.

1. 3. [וכלותיה] Ḥefes uses *כְּלוּתָא* for the more usual *כְּלֵיָא*.

1. 4. Lev. 3. 9-11.

1. 5. [או] Read אן.

1. 8. Zebahim 11 b. The end of the quotation is omitted by mistake.

1. 9. [ען] The text is not quite plain, but there can be no doubt that *ען* is correct.

1. 10. *Sifra Wayyikra*, section 14, 1 (p. 13 d).

1. 12. [רתאת] *רִתָּא* plural *רִתָּא* usually denotes *hog*. In the sense of *bullock* or *steer* it is found only among Jewish writers. See Dozy. It is remarkable that such an ambiguous word should be employed in connexion with sacrifices. It is therefore best to assume that in the dialect spoken by these Jewish writers *רִתָּא* signified only *bullock* or *steer*. In Sa'adya's translation of Lev. 4. 3 and other passages this word is written *רת*, as if *רִתָּא*. But the latter root denotes *was lean, meagre*. The correct reading is thus obviously *רת*. The plural *רִתָּא* is nowhere else recorded.

1. 13. [עשרון] This is the Hebrew term. In the other cases *עשר* is Arabic *عَشْرَة*.

1. 15. Num. 15. 3-10. In the last verse *תקריב* is omitted by mistake

אשה לוי עלה או זבח וג' והקריב המקריב קר' וג' ויין לנסך רביעית ה' וג' או לאיל
 תעשה מ' וג' ויין לנסך של' וג' וכי תעשה בן בק' ע' וג' והקריב על בן הב' וג' ויין
 לנסך חצי ההין וג' אלנסכים לא תנב לסאיר מא דכרנאה בל לבעצה וקאל רבֹת
 שומע אני כל הקרב לאשים יטען נסכים תלמ' לזמ' עולה אין לי אילא עולה
 20 מנין לרבוב את השלמים תלמ' לזמ' זבח משמע מביא את אילו ומביא את
 חטאת ואשם תלמ' לזמ' לפלא נדר או בנדבה לא אמרתי קדשים הבאים
 בנדר ובנדבה משמע מוציא את אילו ומוציא את עולה חובה הבאה
 ברגלים כשהוא אומ' או במועדיכם להביא את עולה חובה הבאה ברגלים
 משמע מביא את עולה חובה הבאה ברגלים ומביא את חטאת חובה הבאה
 25 ברגלים תלמ' לזמ' וכי תעשה בן בקר עלה או זבח בן בקר היה בכלל יצא

II a

מוצא מן הכלל ולימד על הכלל מה בין הבקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון
 נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאינם
 באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים: אלשריעה אלה מנה"
 תאמר אדא כאן אלמתנפל בה מן אלבקר או אלגנמ מסתרכי אלרכבה או
 5 משתמרה פליכן תברעא לא נדרא בק' ויזור ושה שרוע וק' וג' קולה שרוע
 יקתצי מסתרכי אלרכבה פיגד מן אנל דלך בעין קואימה * פאמא קלוט
 פאלדי קר תקלס עצבה פעלא מן אנל דלך בעין קואימה לק' השחול והכסול

after ויין. By a remarkable coincidence LXX also omits that word. This is perhaps due to the tendency to harmonize that verse with verses 5 and 7.

l. 19. *Sifre Numbers*, section 107 (p. 29 a). See Menahot 90 b. Read throughout עולה חובה instead of עולה חובה.

l. 21. [קדשים] Insert אלא before this word.

Fol. 11 a, l. 1. [בין] Read בן.

l. 5. [משתמרה] שִׁמְרָ in the eighth conjugation denotes *be hastened*, a signification which does not suit here. But as שִׁמְרָ means *contracted, drawn together*, מִשְׁתַּמְרָה may signify *an animal whose limbs are contracted*. [ויזור וכי] Lev. 22. 23.

l. 6. [פיגד] Read פִּיגֵר = פִּיגֵר.

l. 7. [תקלס] The more usual spelling is תִּקְלָס. [השחול] Bekorot 40 a.

איזה הוא שחול שנשמטה ירכו כסול שאחת מירכותיו גבוהה או רגלה
 כרגל אלפרס או אלחמאר לקו' שרוע שנשמטה ירכו וקלוט פרסות רגליו
 10 דומות לסוס פרסות רגליו דומות לחמור וקאל אלתלמ פי שרח דלך קלוטות
 אמ' רב פפא לא תימ' דענילן ולא סדיקן אילא כיון דענילן אף על גב דסדיקן
 וקו' נרבה תעש' א' פיקתצי ביעהא ואצראף תמנהא לבדק הבית לקו'
 נרבה תעשה אתו אתו אתה עשה נרבה לבדק הבית ואין אתה עושה
 תמימים לבדק הבית מיכן אמרו המקדש תמימים לבדק הבית עובר
 15 בעשה: אלשריעה אלט מנה' תאמר אדא כאן
 אלקרבאן תברעא או נדרא אן יוכל פי יום קרב פיה ומן גדה כק' ואם
 נדר או נרבה וג' למא קאל ביום הקריבו את זבחו יאכל ומז' ולם יקל עד
 בקר כקולה דלך פי אלתודה גאו אלאכל מנה פי זמאן אליום אלאול
 לרביחתה ולילה גדה וגדה לא פי זמאן אלליל אלדרי יתלו גדה לקו' יכול
 20 יאכל לאחר שלישי ודין הוא זבחים נאמר ליום אחד זבחים נאמר לשני
 ימים יהא לילו אחריו תלמ' לומ' עד יום עד יום הוא נאכל אינו נאכל לאור
 שלישי: אלשריעה אלי מנה' תאמר מקרב קרבאן
 שכרא ללה אן יציף אליה גראדקא פטירא מלתותה בדהן ורקאקא
 פטירא ממסוחא בדהן וגראדק רפכה מן סמד מלתותה בדהן וגראדק

1. 9. *Sifra Emor*, chapter 7, 6 (p. 98 d). See also *Bekorot* 40a which contains important variants.

1. 10. *Ibid.*

1. 13. *Sifra Emor*, chapter 7, 8 (p. 99 a), *Temurah* 7 b.

1. 16. *Lev.* 7. 16.

1. 18. *Ibid.*, 7. 15.

1. 19. *Sifra Şaw*, chapter 12, 13 (p. 35 d), *Zebahim* 56 b. Our text is corrupt.

1. 20. Read נאמר. לאור [לאחר]. Read נאכלין (twice).

1. 21. Insert after this word: מה זבחים הנאכלין ליום אחד. [ימים]. This sentence obviously fell out through homoioteleuton.

1. 24. رَفَعَ with the signification *swelled, was raised* (of dough) is found in *Muḥīṭ al-Muḥīṭ*. Sa'adya, too, translates מרבכת by רפך. Ibn Janāḥ, however, is more accurate, and renders it by مَرْدُوكَة which means *mixed* and is etymologically identical with Hebrew רבך.

11 b

כבו כמיר בק' אם על תודה יקר' וג' על חלות לחם חמין יק' וג' ויק' אלכבו
 אלמכתמר עשרה עשרנים ובאקי אלאנואע אלתי הי חלות מצות
 ורקימי מצות וג' וסלת מרבכת וג' עשרה עשרנים לקו' על חלות לחם
 חמין כנגד חמין הביא מזה מה חמין עשרה עשרונות אף מצות עשרה
 5 עשרונות פאמא אלגראדק ואלרקאק פמן כל ואחר מנהא עשרה ערדא
 פאלגמיע מ' דליל דלך והקריב ממנו אחד מכל קרבן וג' לאנה למא סמא
 אלמדכור מן דלך תרומה צה אנה גווא מן עשרה ואלבאקי יאכלונה
 אצחאבה לקו' תרומה ליי' איני יודע כמה הריני דן נאמר כן תרומה ונא
 תרומה בתרומת המעשר מה תרומת המעשר אחד מן עשרה אף זו אחד
 10 מעשרה וקאלו לא יהו כלם אילא קרבן אחד תלמ' לומ' והקריב על זבח
 התודה ואומ' והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליי' נמצה לחמה
 של תודה ארבעים חלות נוטל מהן ארבע ונותן לכהן שנה לכהן הוורק
 את דם השלמים לו יהיה והשאר נאכל לכהנים וכמיה אלהן חצי לג
 יכון ז' דרהם לקו' חצי לג שמן לתודה ורביעית יין לנויר ויא' יום שבן
 15 נדה לנדה הלכה למשה מסיני' תם שרחה אל' שראיע
 אלמצדר דכרהא' פאמא אלה אלשראיע אלתי הי נהיא'
 אלשריעה אלאולי מנה' תנהא דאבה קרבאנא שכרא
 ללה תכרך אן יכלף שיא מן אללחם אלי' גר צביחה גר יום תקריבה כל
 יאכלה פי יום תקריבה ולילה גרה כק' ובשר זבח תורת שלמיו וג' וטאהר
 20 לא יניח ממנו עד בקר יקטצי אכר אנוא אלליל לכן אלנקל תצמן באנה

Fol. 11 b, l. 1. Lev. 7. 12, 13.

l. 3. *Sifra Saw*, chapter 11. 9 (p. 35 a). See also *Menaḥot* 77 b.

l. 6. Lev. 7. 14.

l. 8. *Sifra Saw*, section 7, 1 (p. 35 a), *Menaḥot* 77 b.

l. 10. *Sifra, ibid.*, 7. 9 (p. 35 c). A part unnecessary for our purpose is omitted here. On the other hand the *Sifra* text should be emended and read שנאמר לכהן וז'.

l. 13. לבעלים Read לכהנים.

l. 14. *Sifra Saw*, chapter 11, 6 (p. 35 a).

l. 19. Lev. 7. 15.

לא יגב אן יתעדי פי אכלה בעד סלך אלנצ' אלאול מן אלליל לקו' אוכל הוא
 כל הלילה אם בן למה אמרו חכמ' עד חצות כדי להרחיק את האדם מן
 העבירה: אלטריעה אלב מנה' תנאה אן יתנפל
 ללקרבאן חיואן הו אעמי או מככורא או מבתורא או דא תאלול או

12 a

גרב או חוזא בק' עורת או שבור או חרוין או יבלת או גרב או ילפת לא
 תק' א' ליי' קול' עורת יעם אעמי ואעור איצא לקו' בין הסומדה בשתי עיניו
 ובין הסומה באחת מעיניו פאמא שבור פישמל כסר אליד ואלרגל ואלדנב
 לקו' שבור מה תלמ' לפי שנאמר שבר יד או שבר רגל אין לי אילא שנשברה
 ידו או רגלו מנין לרבות שבר תלמ' לומ' או שבור פאמא חרוין ^{בז} ~~פאלחא~~
 פאלחאגב אלמתקוב ואלמכתור ואלמשקוק לקו' חרוין חריין של עין שנקב
 או שנפגם או שנסדק: וקו' יבלת דא שפשגתין אלתי מתלהא פי חלק
 גדי לקו' זה בעל היבלת ואמא גרב פיקתצי גרב רטב לקו' גרב זה החרם
 פאמא ילפת פחוזא וישבה אן יכון גרב יאבס לקו' ילפת זו חזוית המצרית
 ודק ותבלול הו בעין עיוב אלאנסאן פמתי ערצת פי אלבהאים אלתי תצלח 10

1. 21. [סלך] This is best taken as infinitive ^{سَالَحَ} *elapsing, passing*.

[אנצ' וכו'] See above, note to fol. 3 b, l. 15. *Sifra Šaw*, chapter 12. 5 (p. 35 c). See Berakot 2 a.

Fol. 12 a, l. 1. Lev. 22. 22.

1. 2. ^{أعمى} = blind in general; ^{أعمور} = blind on one eye. *Sifra* [בין וכו'] *Emor*, section 7, 11 (p. 98 c), Bekorot 44 a. Read הסומה, or better still הסומא.

1. 4. *Sifra, ibid.*

1. 6. *Ibid.*, 7, 12. See Bekorot 38 a. Both readings חריין and רים are recorded.

1. 7. [שפשגתין] This word is very clearly written; but it is impossible to say whether it is ^{شَفَّشَجَة} or ^{شَفَّشَعَة}, as neither word occurs in the Arabic dictionaries in the sense required here. There can be no doubt that it is synonymous with ^{كَلْوَلَة} *a wart*.

1. 8. [זה בעל וכו'] *Ibid.*, 7, 13. *Ibid.*, Bekorot 41 a.

1. 9. *Ibid.*

ללקרבאן פתפסדה לדלך לקו' הא יבלת דלא כתיבא באדם דק ותכלול דלא
 כתיבא בבהמה מילף ילפי מהדדי דתניא באדם לא נאמר יבלת בבהמה לא
 נאמר דק ותכלול מנין ליתן את האמור בזה לזה ואת האמור בזה לזה
 תלם גרב גרב ילפת ילפת לגזירה שוה וסנוצח גמיע מא תקדם בה אלשרה
 15 פי הדה אלשריעה וגירה פי מוצעה מן פצל שראיע אללו*

אלשריעה אלג מנה ואלד איצא* תנהא אן יקרב חיואנא
 ממרוסא ומרצוצא ומנצולא ומקטועא ואן נפעל שי מן דלך פי בלדנא כק' ומעוך
 וכתות ונ' וג' קולה מעוך חיואן לינת כציתה פרקת וכרג אלביץ מנהא*
 וכתות פיקתצי ממרוס אלכציתין או געל עליהא דוא פתרצח או תפתרת
 20 ונתוק פאלמקטוע אלכציב מן אצלה וכרות פאלמקטוע מנה בעין
 קציבה לקו' ומעוך וכתות ונתוק וכרות כלן בבצים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ'
 מעוך וכתות בבצים ונתוק וכרות בגיד: וסנסתופי שרח דלך ואשבאהה
 פי אלפצל אלעאשר: ופעל דלך פיהרם פי אלנאס איצא וגירה לקו' אין לי אילא
 בהמה וחיה ועוף מנין תלם לומ' בארצכם* ואלתוספה פקאלת המסרם

12 b

את האדם ואת הבהמה ואת החיה ואת העופות בין גדולים ובין קטנים
 בין זכרים ובין נקבות הרי זה ר' יהודה אומ' המסרם את הזכרים חייב את
 הנקבות פטור* וקו' ובארצכם פיעם בלד אלשאם וגירה איצא נטיר דלך
 שפטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וג' לא תעשק שכיר עני ואביון מ' וג'

l. 11. Bekorot 43 a. The variants are slight.

l. 17. Lev. 22. 24.

l. 21. *Sifra Emor*, chapter 7, 9 (p. 99 a). See Tosefta Yebamot 10, 5, and Babli Bekorot 39 b. The opinion of R. Jose is adopted by Ḥefeṣ while that of R. Eliezer b. Jacob is omitted.

l. 23. *Sifra, ibid.*, 7. 11.

l. 24. [וחיה] Delete the 1. [המסרם וכ'] Tosefta Makkot 5, 6.

Fol. 12 b, l. 2. [זה] Insert חייב after this word. The other variants are insignificant.

l. 4. [שפטים וכ'] Deut. 16. 18. *Ibid.*, 24. 14.

l. 5. *Sifra Emor*, chapter 7, 11 (p. 99 a).

5 ואשבאההמא לקו' אין לי אילא בארץ מחוץ לארץ מנין תלם לומ' לא תעשו
 כל מקום שאתם מנין אף באדם תלם לומ' ובכם דברי בן כינאי"
 אלשריעה אלה מנה ואלו איצא" תנהא אן נאתי
 בקראבין מן גדר זאניה ועיף כלב כק' לא תביא אתנן זונה ומח' כל וג'
 וקאל רב' איזה הוא אתנן האומר לחבירו הא לך זה בשכרך הרי זה אתנן
 10 ואפילו מאה כלם אסורים וקאלו אין לי אילא אתנן זונה אתנן כל העריות
 מנין תלם לומ' לא תביא אתנן זונה מכל מקום: וצורה אלאאתנן איצא
 חיואנא יסלמה רגל לרגל לה נאריה אגרה מביתהא ענדה פיקבלה מנה
 לקו' האומר לחברו הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי רבי אומ' אינו
 אתנן וחכמ' אומ' אתנן" פאמא מחיר כלב פחיואן קר עורף בכלב
 15 ואי שריבין אקתסמא אננאם להמא וכלב קסמין מתסאויין פי עדר
 אלארם פתחרם אלחצה אלתי לם יחצל פי גמלתהא אלכלב לקו' איזה הוא

1. 6. [כינאי] Read חכינאי. Comp., however, Shabbat 110 b where such a statement is recorded in the name of רבי חנינא.

1. 8. [גדר] This noun with such a signification is not recorded in the Arabic dictionaries. Nor does the manuscript help us to decide whether the letters meant are גדר or גרר, or any other combination of the last two letters. Moreover ג may stand for ج or غ. But as جَدِيْرٌ signifies *worthy, fit*, there can be no doubt that جَرَد is here intended. I have some time ago suggested that Hebrew אתנן is not to be derived from נתן, which is a by-form to נתן, but from an independent root תנן whose meaning is *was like, worthy*. See *AJSL*, XXIV (1908), pp. 366 ff. Accordingly this rendering of Hefesh would be peculiarly appropriate. Sa'adya translates this word by كَرَأ = كَرَأ. Ibn Janāh, too, has جَعَلَ. In the Taylor-Schechter Collection there is a fragment in which this word is translated by كَرَأ = كَرَأ. [לא תביא] Deut. 23. 19.

1. 9. [איזה וכו'] Temurah 29 a, *Sifre Deuteronomy*, section 261 (p. 121 a). A few slight variants. [לחבירו] Read לזונה.

1. 10. *Sifre, ibid.*

1. 13. Temurah 29 a, *Sifre, ibid.* Our text agrees with the latter in ascribing this opinion to רבי, not to ר' מאיר.

1. 16. [אלארם] This stands for أَرُوسٌ (plural of رَأْسٌ). As Hamzah is usually omitted in this manuscript و is not inserted. [איזה וכו'] Temurah 30 a. See *Sifre, ibid.*

מחיר כלב האומר לחברו הא לך טלה זה תחת כלב זה וכן שותפין
 שחלקו אחד נוטל עשרה ואחד נוטל תשעה וכלב שכנגד כלב אסורין
 ושעם כלב מותרין פאמא אי אנסן פעל עכס הדה אלשריעה פאתי
 20 ללה תברך אתנן כלב ומחיר זונה פדלך מטלך לקו' תנו רבנן אתנן
 כלב ומחיר זונה שניהם מותרין שנ' שנים ולא ארבעה ואולאד
 אלאתנן ואולאד מחיר כלב מטלקין ללקרבאן לקו' ולדותיהן מותרין
 שנ' גם שניהם ולא ולדותיהן וקאלו פי שרח בית יי' אלהיך לכל נדר להביא
 פרת חטאת שאינה באה לבית לכל נדר להביא את העוף שהיה
 25 בדין ומה המקודשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר כלב חלין עליהן

I3 a

עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חלין עליהן תלם
 לומ' לכל נדר להביא את העוף' אלשריעה אלז מנה'
 תנהא אן יבדל בהימה אעדת אן תקרב בבהימה אכרי או תגיר פאן גרי דלך
 פיציר אלגמיע ללה כק' לא יחליפנו ולא ימי' את' וג' אן אבדל ולד אלנדר
 5 לא יציר בדלה לדאך קדש ולא אן אבדלת תרומה יציר בדלה קדש לקו'
 הקדש עושה תמורה ולא הולד עושה ולא תמורה עושין תמורה: טוב
 ברע ואן כאן דא עיב במא לא עיב פיה לקו' תמימין בעלי מומין ובעלי

1. 19. *Unusual spelling of* اِنْسَان *אנסן*.

1. 20. Temurah 30 a, Yebamot 59 b, Soṭah 26 b. The reading תנו רבנן is found nowhere. It is indeed a Mishnah in the first-named place.

1. 22. Temurah 30 a.

1. 23. *Sifre Deuteronomy*, section 261 (p. 121 a). See Temurah 30 b. Some sentences are omitted here. [להביא] This is obviously a mistake for להוציא. The printed texts are unanimous in reading פרט. There are a few more variants.

Fol. 13 a, l. 4. Lev. 27. 10.

1. 5. תמורה Read תרומה.

1. 6. *Sifra Beḥukḥotai*, chapter 9, 5 (p. 113 a). See also Temurah 12 a. The variants are slight.

1. 7. *Sifra, Ibid.*, 9, 6.

מומין בתמימין ואם המר ימר מבדרא ליצם אלי דלך אלמראה ואלואר^ח
לקו' ואם המר ימר לרבות את האשה ואם המר ימר לרבות את היורש
10 פאמא בהמה בבהמה פלא יבדל ראסה ואחדא בק' ראס או ק' ראס בראס
ואחד או אכתר ואקל לקו' אחת במאה ומאה באחת אד אלעבראני יסמי
אלחיואן אלבהימי אלכתיר בהמה ואלואחד מנהא בהמה לקו' ר' שמעון אומ'
בהמה בבהמה לא בהמה בבהמות אמרו לו בהמה אחת קרואה בהמה
ובהמות רבות קרואות בהמה פאמא יהיה קדש פעלי אלוגוה כלהא
15 קצדא וסהוא לקו' יהיה קדש לעשות שוגג כמזיד: אלשריעה אלח' מנה
תנהא אן נאכל פי גיר אלמוצע אלכאץ עשור אלבר ואלעציר ואלרהן
ובכור אלגנם ואלבקר ואלנדור ואלתרע ואלרפאיע כק' לא תוכל לאכל
בשעריך וג' אלמעשרות סנדכרהא פי אלפצל אלו ואלבכורות איצא
פסנדכרהא פי אלפצל אליד ואלנדור אלתי יצח פעלהא פי הדא אלזמאן ומא
20 לא יצח פעלהא פקד דכרנא עיונהא פי אלפצל אלאול ודלך סוא מא סנדכ^ה[א]
פימא יסתאנף: פאמא ותרומת ידיך פקאל רבות' אילו הבכורים וקר
דלך פי אלפצל אלאול תם שרחנא אלקסם אלאול אלחאו עלי
אליה אלשריעה: אלקסם אלב יהוי ז' שראיע פי אלקראבין מן אלבר
וגירהא לא ילום פעלהא פי הדא אלזמאן תנקסם קסמין אלאול יתצמן

13 b

ה' שראיע אמרא אלב יתצמן שריעתין נהיא^ה שרח אלקסם
אלאול^ה אלשריעה אלאולי מנה^ה תאמר מתנפל בקרבאן

1. 8. Read מכררא [מכרר] = *repeated*. There can hardly be any doubt that this particular law is derived from the fact that the infinitive absolute is employed, that is to say, from the repetition of the verb.

1. 9. *Sifra, ibid.* (p. 113 b). See Temurah 2 a, f.

1. 10. Read ראסא [ראסה].

1. 11. *Sifra, ibid.*

1. 12. *Ibid.*

1. 15. *Ibid.*, 9, 16. See Temurah 17 a.

1. 17. Deut. 12. 17.

1. 21. [אילו וכו'] *Sifre Deuteronomy*, section 72 (p. 89 b), Pesahim 36 b and many other places. Insert שרחנא after this word.

הדיה מן סמר אן יצב עליהא דהנא ויגעל עליהא לבאנא ויאתי בהא אלי
אלאמאם ויקבץ מנהא מלו קבצתה מן סמדהא ודהנהא מע גמיע לבאנהא
5 ויקתר דלך עלי אלמדבה קרבאן מקבול מרצי ללה כק' ונפש כי תקריב קרבן
מנחה וג' והביאה אל בני אהרן הכהנים וג' אקל אלכמיאת פי הדא אלקרבאן
עשרון יכון וזנה תשכ דרהמא ואלדהן אקל דלך וון ק דרהם לקו' ר נתן אומ
בנין אב לכל המתנרב מנחה שלא יפחות מעשרון ולג שמן: ואלמנחות אלדי
יגב אן יקבץ מנהא עשרה אנואע והי מנחת הסלת והמחבת והמרחשת
10 והחלות והרקיקים ומנחת גוים ומנחת נשים ומנחת העומר ומנחת חוטא
ומנחת קנאות ר שמעון אומ מנחת חוטא של כהנים נקמצת והקומין
קרב בעצמן והשירים קרבין לעצמן ואלקמיצה פחדהא בסט ג' אצאבע
אלכף אלתי דון אלאבהאם ואלסבאבה אלי מא ילי אלכף לא לילצקהא באלכף
פיקבץ בהא מן תחת מלו קבצה לא זאיד עליה לקו' אמ אביי לרבה
15 כאיזד קומצין כדקמצי אינאשי אותיביה זו זרת זו קמיצה זו
אמה זו אצבע זו גודל אילא להשוות היכי עאביד אמ רב זוטרא בר
טוביה אמ רב חופה שלש אצבעות על פס ידו וקומין תניא נמי הכי
מלוא קמצו יכול מלוא קמצו מבורץ תלם לומ בקמצו או בקמצו יכול
קומין בראשי אצבעותיו תלם לומ מלא קמצו הא כאיזד חופה את
20 פס ידו במחבת ובמרחשת מוחק באצבעותיו מלמעלה למטה וקאלו

Fol. 13 b, l. 5. Lev. 2. 12.

l. 7. *Sifre Numbers*, section 107 (p. 29 b).

l. 8. [בנין] The printed edition has בנה.

l. 9. See *Menahot* 72 b.

l. 12. [בעצמן] Read בעצמו.

l. 14. *Menahot* 11 a.

l. 15. [כדקמצי] The printed edition has אמר ליה before this word.

l. 16. [להשוות] After this word there is the following Hebrew gloss in the Talmud: כלומר קומין מלא היד כרי שלא יהא חסר ואח"כ מוחק באצבע: קטנה מלמטה. There can be no doubt that this is a very late addition.

l. 17. [אצבעות] The printed edition inserts עד שמגיע after this word.

l. 19. [חופה וכו'] The talmudic text is more elaborate and explicit. It is as follows: חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומין במחבת ובמרחשת: מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה.

איצא הקומץ הותיר והחסיר פסול איזה הוא יתיר שקומצו מבורץ וחסר
 שקמצו בראשי אצבעותיו אלשריעה אלב מנה
 תאמר מתנפל בקרבאן הדיה מן כבו תנור אן יאתי בה גראדק פטירא
 מן סמך מלתותה בדהן או רקאק פטירא ממסוחה בדהן כק' וכי תקריב

14 a

[א] ר
 קרבן מנחה מאפה ת' וג' קו' חלות מצות בלולות בש' וג' יקתצי אכתיא
 יעני אן אכתאר גראדק או רקאק לקו' אמ' ר' יהודה מנין לאומר הרי עלי
 מנחת מאפה שלא יביא מחצה חלות ומחצה ריקים תלמ' לומ' קרבן
 קרבן אחד הוא מביא ואין מביא חלות וריקים אמ' ר' שמעון וכי נאמר
 5 קרבן קרבן שני פעמים והלא לא נאמר אלא קרבן אחד ונאמר בן חלות
 וריקים רצה להביא חלות יביא ריקים יביא מצה חלות ומחצה ריקין
 יביא ובשהוא קומץ בולל וקומץ משניהם ואם קמין ולא עלה בידו
 אילא אחד משניהם דין וקאלו איצא אילו מנחות נקמצות ושיריהן
 לכהנים מנחת הסלת והמחבת והמרחשת וג' וקאלו אמ' רב פפא כל היכא
 10 דתנן עשר תנן ומאי קמיש לן לא מדך שמעון דאמ' מחצה חלות ומחצה
 ריקין יביא קא משמע לן דלא' וחד אלדהן אלדי ימסח בה אלרקאק עלי

1. 21. *Ibid.*, 6 a. Instead of the verbs הותיר והחסיר the Mishnic text has the adjectives היתר והחסר. It is possible that adjectives are intended also in our text, and we simply have to change הותיר into היתר.

1. 24. Lev. 2. 4.

Fol. 14 a, l. 2. *Sifra Wayyikra*, section 10, 1. 2 (p. 10 c). See also Menaḥot 63 a. The variants are insignificant.

1. 5. [בן] Read בו.

1. 6. [מצה] Read מחצה.

1. 8. [דין] Read דיו וכי. Menaḥot 72 b.

1. 9. *Ibid.*

1. 10. [לא] Although there is no abbreviation mark in this word, there can be no doubt that it stands for לאפוקי, otherwise the preposition מ of the following word would be impossible. If, however, we wish to regard לא as a complete word, we ought to read דלא כר'. This expression, though quite suitable, is weaker than the other.

כל ואחד מנהא כנצף דאירה לקו' באיזרד מושחין מושח פני כל הרקיק
 ר' שמעון אומ' מושח פני כל הרקיקים כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים
 מנחה שהיתה באה מחצה חלות ומחצה רקיקין מביא לג' שמן וחוצהו
 15 נותן מחצה לחלות ומחצה לרקיקין ר' שמעון אומ' מושח את הרקיקין
 כמין כי ושאר השמן נותן לחלות וכן היה ר' שמעון אומ' רקיקי מנחת ישראל
 פְּתִיתָתָן בְּכִוִּיתִים כדי שיהא שולט בהן לקמצן חצי לג' מים לשוטה וחצי
 לג' שמן לתורה נותן מחצה לחלות ומחצה לרקיקין ר' שמעון אומ' מושח
 את הרקיקין כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים וכן היה ר' שמעון אומ'
 20 האומ' הרי עלי מנחת מאפה מביא מחצה חלות ומחצה רקיקין ובולל
 ונוטל מן האמצע ואם נתן ממין על חברו יצא מאי כמין כי אם רב כהנא
 כמין כי יוני אלשריעה אלג' מנה'
 תאמר מתנפל בקרבאנא הריה עלי טאבק אן תכון סמרא פטירא
 מלתותא בדהן תם יתרדהא ויצב עליהא דהנא כק' ואם מנחה על המחבת

14 b

קר' וג' פתות אותה וג' וממא ידל עלי אן מחבת טאבק קול רבותינו מחבת
 צפה ומעשיה קשים פתות אתה פת' פכמקדאר אליותון לקו' מנחת
 ישראל קופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל מנחת כהנים קופל
 אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל מנחת כהן משיח לא היה -

1. 12. Tosefta Menahot 8, 8-12. The few variants are obviously genuine.
 See also Babli 74 b.

1. 17. [לשוטה] More accurate than the usual spelling סוטה.

1. 21. [מאי וכו'] Menahot 75 a. Some such word as וקאל or איצא must
 have fallen out before this word, as the following is no continuation, but an
 explanation of the preceding.

1. 23. [בקרבאנא] A double mistake in orthography: it ought to be
 genitive and without the nunation. Read בקרבאן.

1. 24. Lev. 2. 5, 6.

Fol. 14 b, l. 1. Menahot 63 a, *Sifra Wayyikra*, chapter 12, 7 (p. 11 a).

1. 2. Menahot 75 b, *Sifra*, *ibid.*, 12, 4. The Mishnah uses קפל, whereas
 Sifra has כפל. Our text uses both indiscriminately.

5 מַּפְלָה ר' שְׁמֵעוֹן אוֹמַר מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מְשִׁיחַ אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה
מִפְּנֵי שְׂאִין בָּהֶן קְמִיצָה וְכָל שְׂאִין בָּה פְּתִיתָה אֵין בָּה קְמִיצָה וְכָל פְּתִיתָן
בְּכוֹתִים וְקֹאֵלוֹ תֵּנִיא הִיָּה עוֹמֵד וּמִקְרֵב מִנְחוֹת בִּירוּשָׁלַם אוֹמַר בִּרְשֵׁי
וְקִימְנוּ וְג' נִטְלָן לֹאכְלָן אוֹמַר הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ וְתִנֵּן וְכָל פְּתִיתָן
בְּכוֹתִים וְגַמִּיעַ אֲנוּאֵעַ אֲלִמְנָחוֹת תִּתְרַד מֵא סוּי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים
10 לְקו' מִנְחָה לְרִבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִפְתִּים יִכּוֹל אִף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים
תִּלְמָ לֹמַם אַתָּה מַה לְרִאִית לְרִבּוֹת אֵת כָּל הַמִּנְחוֹת וְלִהְיוֹת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם
וְלֶחֶם הַפָּנִים אַחֵר שְׂרִיבָה הַכְּתוּב מִיעֵט מַה אֵילוֹ מִיּוֹחֲדִין שִׁישׁ מֵהֶם לֹאִישִׁי
יֵצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שְׂאִין מֵהֶם לֹאִישִׁים*

אֲלִשְׂרִיעָה אֵלֶּךְ מִנָּה* תֹּאמַר מִתְנַפֵּל בְּקִרְבָּאן מִצְטַנֵּעַ

15 פִּי טַנְגִיר אֵן יִצְנֵעָהּ מִן סַמֵּד וְדִהֵן כֶּק' וְאִם מִנְחַת מִרְחַשֵּׁת קִרְבַּךְ וְג'
אֲלִדְלִיל עָלֵי אֵן מִרְחַשֵּׁת טַנְגִיר קוּלָה מַה בֵּין מִנְחָת לְמִרְחַשֵּׁת מִרְחַשֵּׁת
יֵשׁ לָהּ כִּיסוּי וּמַחְבַּת אֵין לָהּ כִּיסוּי דְּבִרֵּי ר' יוֹסִי הַגִּלְלִי ר' חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל
אוֹמַר מִרְחַשֵּׁת עֲמוּקָה וּמַעֲשִׂיָה רוּחִשִׁים מַחְבַּת צִפָּה וּמַעֲשִׂיָה קִשִּׁים:
אֲלִשְׂרִיעָה אֵלֶּה מִנָּה* תֹּאמַר תִּלְיָח אֲלִקְרָאבִין כֶּק' וְכָל קִרְבָּן
20 מִנְחָתָךְ בַּמִּלָּח תִּמָּ וְג' לִים קו' דְּלָךְ יַעֲם תִּמְלִיחַ סֹאִיר אֲלִמְנָחוֹת בֵּל אֲלִמְקִרֵב
מִנָּה עָלֵי אֲלִמְזוּבָח לֹא גִיר לְקו' יִכּוֹל תֵּהֵא מִנְחָה כֹּלָה טַעוֹנָה מִלָּח תִּלְמָ לֹמַם
קִרְבָּן הַקּוּמִין טַעוֹן מִלָּח וְאֵין כָּל הַמִּנְחָה טַעוֹנָה מִלָּח* פֹּאמָא וְלֹא תִשְׁבִּית

1. 6. [וכל שאין בה קמיצה אין בה פתיתה וכו'] Read The nouns have changed positions in our text.

1. 7. Berakot 37 b, Menaḥot 75 b.

1. 10. *Sifra, ibid.*, 12, 5. See Menaḥot 75 a. The variants are phraseological.

1. 15. Lev. 2. 7.

1. 16. Menaḥot 63 a, *Sifra, ibid.*, 12, 7.

1. 19. Lev. 2. 13.

1. 21. *Sifra, ibid.*, 14, 2 (p. 12 a). See also Menaḥot 20 a. Insignificant phraseological variants.

1. 23. [אלמנכאתה] Although *ٱلْمَتَكَائِفُ ٱلْأَجْزَاءُ* is a defensible construction in Arabic (see Wright, *Arabic Grammar*, vol. II, p. 222 A, and Nöldeke, *ZDMG.*, 32 (1878), p. 402), it is more elegant to say . . . *مُتَكَائِفٌ*. Its literal meaning is *thick as to its parts*.

23 מלח וג' פיקתצי אלמכתאתף אלאמא מן אלמלח לתבאתה עלי אלממלוח
פלא ינחל בסרעה לקו' ולא תשבית לא תשבית מלהביא מלח שאינה

15 a

שובתת ואיוו זו סודמית' ומנין אם לא מצא סודמית יביא אסתרקנית
תלמ' לומ' תקריב מלח רבה' על קרבנך ת' מ' פיקתצי תמליח סאיר
אלמקרבאת לקו' תניא בשלשה מקומות המלח ניתנה בלשכת המלח
ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח בלשכת המלח ששם מולחין עורות
קדשים ועל גבי הכבש ששם מולחין את האברים ובראשו של מזבח 5
ששם מולחין הקומין והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת
נסכים ועלת העוף וכיפיה מלח אלממלוח פמלח גהתי אלעצו לקו' תנו
רבנן כאיוצד הוא עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו
ונותן עליו מלח ומעלהו אם אביי וכן לעלי: תם שרחנא אלה שראיע

1. 24. $\text{חָל} = \text{حَلَّ}$ (seventh conjugation of حَلَّ) is melted, dissolved.
Sifra, *ibid.*, 14, 4. See also Menaḥot 21 a. Important variants.
[ולא וכו'] להביא is inferior, on account of its ambiguity.
The Talmud has הבא which is imperative. The omission of the second
 לא תשבית in the printed editions is scarcely defensible. It seems likely
that our manuscript has preserved the original reading. Perhaps the reading
of Sifra arose through taking מלהביא as $\text{מ' להביא} = \text{מלח להביא}$, and the
second לא תשבית was omitted through homoioteleuton. According to
Hefes מלח שאינה שובתת ought to be translated *salt which melts not* (lit. *which*
ceases not). This is preferable to the explanation of Rashi (Babli, *ad loc.*)
who takes it in its literal sense: *which is found in all seasons*. For according
to this interpretation the second clause is slightly illogical.

Fol. 15 a, l. 1. [סודמית] Read סודמית . Sifra has אסתרקנית , while Babli agrees with our manuscript.

1. 2. Menaḥot 21 b. See also Tosefta 6, 2. 3.

1. 7. Menaḥot 21 a. There is no רבנן there. See Tosefta 6, 4.

1. 9. [לעלי] The printed edition has לקרירה . Our manuscript, however,
offers a genuine variant. See Maimonides's Code, *Issure Mizbeah*, 5, 11, and
Kesef Mishneh, *ad loc.* But Tosafot, *Hullin* 14 a under heading ונסבין
remarks: $\text{גרסינן אמר רבה וכן לקרירה ולא גרסינן וכן לעלי}$. Comp. also
112 a, under heading ה"מ . In *Pesahim* 74 a, under heading האי , the reading

10 אלמצודר דברהא^א פאמא אלשריעתין אלתינ המא נהיא^א
 אלשריעה אלאולי מנה^א תנהא אן יקרב כמיר או עסל בק' כי כל
 שאר וכל דבש וג' ואלקדמא תסמי אלחמר דבש לקו' איזה הוא דבש זה
 דבש תמרים וממא ידל עלי אן דלך תמר לא עסלה קו' קרבן ראשית
 תקריבו א' ל ודלך משירא אלי אלבכורים ולמא אסתחאל אן יקרב בכורים
 עסל עלמנא אן דלך תמר לא עסלה לקו' אין מביאין בכורים משקין אילא
 היוצא מן הזיתים ומן הענבים ואין מקריבין על גבי המזבח אלא היוצא מן
 הזיתים ומן הענבים ואן אכתלט שי מן הדין בשי מן אלמקרבאית לא יגח
 תקריבה לקו' אין לי אילא המרבה הממועט מנין תלמ' לומ' כל שאר ואין
 לי אילא הוא עצמו ערובין מנין תלמ' לומ' כי כל שאר דבש לא תקטירו
 20 אין לי אילא המרבה הממועט מנין תל' לומ' דבש אין לי אילא הוא עצמו
 ערובין מנין תלמ' לומ' וכל דבש: אלשריעה אלב מנה^א
 תנהא אלגנבי מן אלהרון מדאכלה אלהרון פימא והלו לה דון גירהם בק'
 וזר לא יקרב אליכם וקאלו רבות' וזר לא יקרב אליכם למה נאמר לפי

15 b

שהוא אומ' והזר הקרב יומת עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמ' לומ'
 וזר לא יקרב אליכם: תם שרחנא אלקסם אלתאני אלחאוי עלי ז' אלשראיע

לקדירה. In the latter passage *לצל* is mentioned, and is refuted, as most copies have *רבה*, not *אבי*, is the authority for this decision.

1. 11. Lev. 2. 11.

1. 12. *Sifre Deuteronomy*, section 297 (p. 127 b). The words *איזה הוא* are missing in the printed edition.

1. 13. Lev. 2. 12.

1. 15. Terumot 11, 3. That part of the Mishnah which is irrelevant to our subject is omitted here.

1. 18. *Sifra Wayyikra*, section 12, 4 (p. 11 d). The unnecessary part is not quoted. See also *Menaḥot* 58 a.

1. 19. [ערובין] Printed edition has *ערובין*.

1. 20. [דבש] *Sifra* has *וכל דבש*. Our reading appears to be superior, as *וכל* is required for the following derivation.

1. 22. *והלו* = *והלו* are considered.

1. 23. [וזר וכו'] Num. 18. 4. *Sifre Numbers*, section 116 (p. 36 b). Some phraseological variants.

אלמצדר דכראה^א אלקסם אלג יחוי יא שריעה פי אלמואל וקים אלנפוס
 וגיר דלך תנקסם קסמין אלאול יתצמן ה שראיע פעלהא סאקט ענא פי הדא
 5 אלומאן ה מנהא אמרא ונ נהיא^א אלתאני יתצמן ג שראיע אמרא
 ילום פעלהא פי כל זמאן ומכאן^א שרח אלה אלשראיע אלתי הי
 אמרא^א אלשריעה אלאולי מנה תאמר אי רגל נדר נפסה ללה אן תכן קיממה
 מנד ימצי מן עמרה כ סנה אלי סתין סנה ג מתקאלא מן אלורק במתאקיל
 אלקרם בק איש כי יפליא נדר ונ והיה ערכך הו ונ פאן כאן אלנאדר מראה
 10 פקימתהא מנד ימצי מן עמרהא כ סנה ואלי ס סנה תלתין מתקאלא בק ואם
 נקבה היא ונ פאן כאן אלרגל אלנאדר בן ס סנה ומה פוקהא פאלקימה פי דלך
 זו מתקאלא ואלמראה אבנת הדא אלסן י מתאקיל בק ואם מבן ששים
 שנה ומעלה ונ וקימה מנדור מנד ימצי מן עמרה שהרא ואלי ה סנין ה
 מתאקיל מן אלורק פאן כאנת אנתי פג מתאקיל בק ואם מבן חדש ועד בן
 15 חמר שנה ונ וקימה מנדור מנד ימצי מן עמרה ה סנין ואלי כ סנה עשרין
 מתקאלא ורקא פאן כאנת אנתי פעשר מתאקיל בק ואם מבן חמש שנים
 ועד בן עשרים ש ונ פאן כאן אלנאדר מהינא יעני מן אלקימה פילומה אלאמאם
 מן דלך חסב מא תנאל ידה בק ואם מך הוא מערכך ונ וקאלת אלמשנה
 הכל מעריכין ונערכין ונודרין ונדרין כהנים ולוים וישראל גרים ונשים

Fol. 15 b, l. 8.] Read ^ج [אלורק ^{ورق} leaf, paper, coin. The author found it necessary to specify מתקאל with this word in order to exclude the idea of weight.

1. 9. Lev. 27. 2, 3.

1. 10. Ibid., 27. 4.

1. 12. Ibid., 27. 7.

1. 14. Ibid., 27. 6.

1. 16. Ibid., 27. 5.

1. 17.]עני This word may be ^{يَعْنِي} it signifies, used in the sense of namely or that is to say. It is also possible that Hefes meant it to be ^{يَعْنِي} is lowly, is in distress = Hebrew מהינא. In my translation I adopted the former alternative, as the unnecessary repetition is somewhat cumbersome; but for the sake of lucidity I thought it advisable to add מך without intending it to be a double rendering.

1. 18. Ibid., 27. 8.

1. 19.]הכל וכו' [Arakin I, 1. גרים The printed editions omit this word.

20 ועבדים וטומטום ואנדרגנום נודרין ונדרין ומעריבין אבל לא נערכין
 שאינן נערך אילא זכר ודאי ונקבה ודאית חרש שומה וקטן נודרין
 ונערכין אבל לא נודרין ולא מעריבין מפני שאין בהן דעת פחות מבן
 חרש נדר אבל לא נערך סבב קולחם שאינו נערך אילא זכר ודאי
 ונקבה ודאית לקו' אללה תב והיה ערכך הזכר וג' ואם נקבה היא וג' וסבב

16 a

קו' איצא פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך לקו' אללה תברך פי אלערכים
 ואם מבן חדש וג' ובין אלנדר ואלקימה פרוק מנהא אן קאל קאיל אן תמן ידי
 עליי פיקומה אלהאכם זיאדה תמן עבר לה ידי עלי עבר מתלה לא ידי לה.
 פאמא אן קאל קימה ידי עליי פלא יגב עליה שיא פאן קאל בעין
 5 אלאריסה מן אעצאה אעני קלבה או ראסה או כברה פילומה קימה גמיע
 דאתה אד בכל ואחר מן הדה קואם דאתה לקו' דמי ידי עלי שמין אתה כמה
 הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא ידי ערך ידי וערך רגלי עליי לא אמור כלום
 ערך ראשי וערך כבדי עלי נותן ערך כלו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה
 בו נותן ערך כלו פאן נדר אבן שהר או אבן כמס סנין או גירחמא פלם יורי
 10 רלך פלא ילומה אלא חסב סן אלמנדור וקת אן נדר לקו' העריכו פחות מבן
 חדש ונעשה יתר על בן חמש פחות מבן עשרים ונעשה יתר על בן עשרים

1. 20. [וטומטום. Delete the *waw conjunctivum*, as a new sentence begins here.

1. 21. [נודרין Read נידרין.

1. 24. Lev. 27. 3, 4.

Fol. 16 a, l. 2. Lev. 27. 6.

1. 5. [אלאריסה Read אלאריסה = *الرَّيْسَةُ* chief, vital; *الأعضاء الرئسية* denotes the capital, or vital members of a living being.

1. 6. 'Arakin 19 b. Some phraseological variants.

1. 7. [ערך וכו'] *Ibid.*, 20 a. Perhaps *ואיצא* fell out before this word. It is also possible that Ḥefeṣ quotes the Mishnah (5, 2), omitting the unnecessary part.

1. 10. [וקת אן] This is a colloquial expression. In good prose אן would be omitted. *Ibid.*, 18 a.

1. 11. [חדש] Read חמש.

נותן כומן הערך פאן קאל עלי נצ' קימתי פיודי דלך לקו' חצי ערכי עלי נותן חצי
 ערכו פאן קאל קימה נצפי עלי יגב עליה קימה כלה ואן קאל נצ' תמני עלי יגב
 עליה נצ' תמנה פאן קאל תמן נצפי עלי פיגב עליה אדי תמנה לקו' ערך חציי
 15 עלי נותן ערך כלו חצי דמי עלי נותן חצי דמיו דמי חציי עלי נותן דמי כלו זה
 הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כלו' ואקל מא יגב אן יקום אלפקיר לא
 אקל מן סלע פאן אסתגני לא ילומה שי אכר' פאן אלתום אקל מן סלע תם
 אוסר פילומה קימה מוסר לקו' אין בערכין פחות מסלע ולא יתר מחמשים
 סלע כאיזנר נתן סלע והעשיר אין נותן כלום פחות מסלע והעשיר נותן
 20 חמשים סלע היו בידיו ה' סלעים ו' מאיר אומ' אין נותן אילא אחת וחכמ'
 אומ' נותן את כלם: אלשריעה אלב מנה' תאמר אי רגל
 אקדם ביתה ללה פליקומה אלאמאם בחסב גורתה ורדאתה פאן אכתאר
 מקדסה פכאכה פליון מא קומה אלאמאם וזיאדה אלכמם כק ואיש כי
 יקדיש את ביתו קד וג' ואם המקדיש יגאל וג' קאל רבותינו פי שרה דלך יכול

1. 12. 'נצ' Perhaps colloquial *nus*. See above, fol. 3 b, l. 15.

Arakin 20 a. [חצי וכו']

1. 14. *Ibid*.

1. 17. [אלתום] *he owned, possessed*. The ordinary signification of this word is *he was responsible, obliged*, and in modern Arabic it has acquired the idea of *ownership*, since one is responsible for a thing one owns. This latter meaning is quite frequent in the Egyptian dialect. See S. Spiro's *Arabic-English Vocabulary* where the meaning *to have a monopoly* is given. An Egyptian Sheikh who presented me with a copy of an Oriental edition of the Diwan of Muslim b. al-Walid wrote down *هدية من ملتزمة* *a gift from the owner*. See also Dozy who quotes such an expression as *التَّزَمْتُ للتاجر* *He also records the signification he took a farm* which approaches the meaning *he possessed*. The context of our passage clearly proves that this meaning is very old, and is no modern innovation, since *he was responsible* does not suit here.

1. 18. [אוסר] Better *איסר* = *أيسر*, since this verb is a *primae Ya*. *Ibid*, 7 b.

1. 22. [פליקומה] Either a short clause fell out before this word, or we have to read *אן* instead of *פל*. It is also possible that it is merely a slovenly construction, the author having *והעריכו* in mind and forgetting that he started with *תאמר*. Sa'adya has the same construction.

1. 23. Lev. 27. 14, 15.

1. 24. *Sifia Behukkotai*, section 4, 8 (p. 113 d).

16 b

יכול בבית דירה הכתוב מדבר כשהוא אומ' ואם המקדיש יגאל את
 ביתו הרי בית דירה אמור וקאל ואם המקדיש יגאל את ביתו לרבות
 את האשה ואם גאל יגאל לרבות את היורש' אלשריעה אלז מנה
 תאמר אי אנסאן נדר ללה בהימה נגסה לא יקרב מנהא קרבאנא
 5 ללה אן תוקף בין ידי אלאמאם פיקומהא בחסב גודתה ורדאתהא פאן
 אכתאר מקדסהא פכאכהא פליזר אלכמס עלי אלקימה כק' ואם כל בהמה
 טמאה וג' והעריך הכהן א' וג' ואם גאל יגאלנה וג' לים קו' בהמה טמאה
 אלנגס מן אלבהאים בל דואת עיוב לא יגו אן יקרב מתלהא לקו' יכול בבהמה
 טמאה הכתוב מדבר כשהוא אומ' ואם בבהמה טמאה ופדה בע' וג' הרי
 10 בהמה טמאה האמורה הא אינו מדבר אילא בפסולי המוקדשים שיפרו
 יכול יפרו על מום עובר תלמ' לומ' אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליי' יצא
 בעל מום עובר שהוא כשר למחר: טמאה לרבות את המתה: וקאל
 רבות' פי אלאקדאס ואלקיים ואלצואפי תניא אין מקדישין ואין מעריבין
 ואין מחרימין בזמן הזה הקדיש העריך החרים בהמה תעקר פרות
 15 כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח איזה הוא

Fol. 16 b, l. 1. [יכול] To be omitted as dittography.

1. 2. *Ibid.*, chapter 10. 2 and 11. In Sifra the inclusion of *the wife and the heir* is given twice: on verses 15 and 19. Our text, however, derives *the wife* from verse 15 and *the heir* from verse 19. But as these two verses treat of different kinds of consecrations this combination is hardly justifiable. On the other hand the Sifra text excites suspicion, as it is not in accordance with rabbinic logic to derive two things from one word.

1. 6. Lev. 27. 11-13.

1. 8. [יגאל] Read יגו. [יכול] Sifra, *ibid.*, section 4, 1. 2. See also Temurah 32 b. Some phraseological variants.

1. 10. [האמורה] The first ה is to be deleted as dittography.

1. 13. [ואלצואפי] = [וَالْقِيمَةُ] plural of قِيمَةٌ. This is how Sa'adya renders חרם in Lev. 27. 28 and Num. 18. 14. See Dozy who quotes passages in which the meaning *confiscation* is assigned to this word. The singular thereof is صَافِيَةٌ. See also Qur'an, XXXII, 37. The signification of the latter is, however, dubious. [חניא וכו'] 'Abodah zarah 13 a, Bekorot 53 a.

עיקור נועל דלת בפניה ומתה מאליה¹ אלשריעה אלד מנה²
 תאמר אי נאסך מאת מעה מית בנתה או גפלה פקד קטע אול
 נסכה פ'חלק ראסה פי אליום אלז ודלך יום טהרה ופי אליום אלז לנגאסטה
 יאתי שפנינן או פרכי חמאם אלי אלמאם אלי באב כבא אלמחצר יעמל
 20 אחרהמא דכזה ואלאכר צעירה ויסתגפר ענה ממא אכטא מן אגל מית
 ויקדם ראסה פי דלך אליום תם יעור אלי נסכה ויאתי ללקרבאן אלתם חמל
 אבן סנתה ומא מצי מן נסכה קבל נגאסטה פיסקט מן אלזמאן אלדי נדר
 אן יכן פיה נאסכא למא אנקטע נסכה כק' וכי ימות מת עליו ב' וג' וביום
 השמיני וג' ועשה הכהן וג' והזיר ליי' את ימ' וג' ק' וכי ימות פיקתצי חציר

17 a

נויר פי מוצע פיה מריץ פמאת בנתה והו האצ'ר פיה או כונה ענד
 צחית פמאת פנאה סאהיא כאן אלנויר או מאנע מנעה ען אלכרוג מנה
 לק' וכי ימות לרבות שנפל הבית עליו ועל המת בפתע פתאם לרבות
 שמת עמו בפונדק' ואיצא בפתע להביא את האנוס פתאם להביא את
 5 השונג דברי ד' יאשיה ד' יונתן אומ' בפתע זה שונג פתאם זה אנוס
 וגלח ראשו ביום טהרתו פי אלסאבע לנגאסטה מן מית תם יגב אן ינצח
 עליה פי אלתאלת ופי אלז איצא מן אפר פרה כק' הוא יתחטא בו ב' הש' וג'
 וקאל רבות' תגלח טמאה כאיצוד היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח
 בשביעי ומביא קרבנותיו בח' ואם גלח בח' מביא קרבנותיו בו ביום דב'
 10 ד עקיבא אמ' לו ד טרפון מה בין זה למצורע אמ' לו שזה טהרתו תלויה

1. 21. [ללקרבאן] The two dots indicate that the first ל is to be deleted.

1. 23. Num. 6. 9-12.

1. 24. [חציר] Read חצור infinitive of حَضَرَ was present.

Fol. 17 a, l. 3. *Sifre Zuṭa*, ad loc. (ed. Horovitz). See Yalkuṭ.

1. 4. *Sifre Numbers*, section 28 (p. 9 b). The part irrelevant to our subject is omitted here. See also Keritot 9 a and Bemidbar rabba 10, 13.

1. 7. Num. 19. 12. This verse does not refer particularly to a Nazarite but to any one who comes in contact with a dead body.

1. 8. Nazir 44 b. Read תגלחת.

1. 10. [תלויה] The following clause fell out after this word by homoio-teleuton: בימיו ומצורע טהרתו תלויה.

בתגלחתו אינו מביא את קרבנותיו אלא אם כן היה מערב שמשו'
 פאן אתפק יום סאבעה סבת או עיר יוכר דלך אלי גדה לקו' ביום טהרתו
 ביום הזאתו בשביעי אין לי אלא בשביעי שמיני תשיעי עשירי מנין
 תלם לומ' יגלחנו אין לי אלא ביום בלילה מנין תלם לומ' יגלחנו אין לי אלא
 15 תגלחת טמאה תגלחת טהרת מנין תלם לומ' יגלחנו מיכן אמרו תגלחת
 טמאה כאיוצד מגלח ואחר כך מביא ואם הביא ואחר כך גולח לא יצא
 וביום השמיני יביא שתי ת' וג' פתכירה איהם ולדלך נטאיר תקצינא
 שרחהא פי אלמדכל אלי הדא אלכתאב והביא יקתצי אלוגוב עליה אתיאן
 דלך בנפסה לקו' מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן עד שיביאם אל הכהן
 20 אל פתח אהל מועד: מאשר חטא על הנפש פיקתצי גנאיתיה עלי נפסה
 בקלה אחתראסה מן אלגנאסה במית לקו' ר' אלעזר הקפר אומ' וכי באיוז
 נפש חטא זה שצריך כפרה שצוער עצמו מן היין צריך כפרה קל וחומר
 למצער נפשו מן כל דבר ר' ישמעאל אומ' בנויר טמא הכת' מדבר שני'
 וכפר עליו מאשר חטא על הנ' שמיטמא למתים וקדש את ראשו

17 b

ביום ההוא והויר ליי' את ימי נזרו יוגב אן יכון אול איאם אלנסך מן יום אל
 חלק אעני אליום אלסאבע לקו' ומצאנו למדים שמתחיל למנות מיום שגולח

1. 12. *Sifre, ibid.* Insignificant variants.

1. 15. [טהרת] Read טהרה.

1. 17. [פתכירה] This may be infinitive fifth conjugation of *חָרַץ*. But the construction is rather awkward. It would be more natural to read פיתכירה imperfect: *he shall choose, or select it*. [תקצינא] This is fifth conjugation of *קָצַץ* which has the same signification as tenth.

1. 18. [אתיאן] Infinitive first conjugation of *אָתָּה*.

1. 19. *Sifre Numbers*, section 29 (p. 10 a). See Bemidbar rabba 10, 14.

1. 21. *Sifre, ibid.*, section 30. See Nazir 19 a. Some phraseological variants.

1. 22. [זה] *Sifre* has *בה* which cannot be correct. [שצוער] Read שציער. The following clause fell out after this word by homoioteleuton: והלא דברים ק"ו ומה אם המצער נפשו מן היין.

Fol. 17 b, l. 2. *Sifre, ibid.* Read נמצאנו.

והימים הראשונים יפלו אן כאן קד תבקי איאמא מן איאם נסכה לקו' והימי^ם
 הראשונים יפלו אן כאן קד תבקי איאמא מן איאם נסכה לקו' והימים הראשונים
 5 יפלו וג' מי שיש לו אחרונים סותר את הכל מנין שאם אמר הריני נוזר מאה
 יום נטמא ביום מאה חסר אחד סותר את הכל תלמ' לומ' והימים הראשונים
 יפלו וג' פאן אכל שי ממא יכרג אלכרם לא יהדר דלך מא מצי מן זמאן נסכה
 בל יגלד וכמא שנשרח דלך פימא יסתאנף' אלשריעה אלה מנה
 תאמר אי נאסך כמלת איאם נסכה אן יאתי פי יום כמאלהא אלי באב
 10 כבא אלמחטר ג ארס מן אלגנם מנהא חמלא אבן סנתה צחיחא ללצעידה
 ורכלה אבנת סנתהא צחיחה ללצעידה וכבשא צחיחא לדבה אלסלאמה וסלה
 פטיר גראדק פטיר מלתותה בדהן ורקאק פטיר איצא ממסוחא בדהן וברהם
 ומזאגהם פיקדמהם אלאמאם בין ידי אללה ויצנע דכותה וצעידתה ואלכבש
 יצנעה דבה אלסלאמה ללה מע סלה אלפטיר תם יצנע אלבר ואלמזאג אלרי
 15 מועהא ויחלק אלנאסך ענד באב כבא אלמחצר שער ראסה ויאכדה ויטרח
 עלי אלנאר אלתי תחת דבה אלסלאמה ויאכד אלאמאם אלדראע מטבוכ מן
 אלכבש וגרדקה ורקאקה מן אלפטיר וידע דלך עלי כפי אלנאסך בעד חלקה
 שעה ויחרכהם תחריכא בין ידי אללה וליכן קדסא ללאמאם מע קין אלתחריך

1. 3. *Ibid.*, section 31. See also Nazir 19b. Some phraseological variants.

1. 4. [אן] This sentence as far as 'יפלו וג' (1. 5) should be omitted as dittography.

1. 8. [יגלד] The slanting line over י evidently represents a *ḍamma*.

1. 10. [אלמחטר] = *المحضر*. *ḥ* is now and again confused with *ḥ̣* in Jewish Arabic, and sometimes even in manuscripts written by Mohammedans. This is no doubt due to the pronunciation of these letters. In colloquial Arabic *ظَهْرٌ* *midday* is pronounced *ḍuhr*, as if it were *مُحَرَّرٌ*. Similarly, *نَظَّارَةٌ*, *spectacles*, is pronounced *naḍḍara* as if it were *نَضَارَةٌ*. On the other hand *ظابطٌ* *a police officer* is pronounced *sābiṭ*, as if it were *ظابط*.

1. 11. [ורכלה] This is correct, as it is *رَحَلَهُ*. Sa'adya's *רחלה* (Num. 6. 14) is an error that crept into a copy written in Arabic characters.

1. 17. [וידע] A by-form to *וידע*. This confusion is not infrequent in Arabic, and is certainly due to the pronunciation. Thus in modern Arabic some words are spelt indifferently with *د* or *ض*, as, for instance, *أُودَةٌ* *a chamber* is sometimes written *أوضة*.

וסאק אלרפיעה ובעד דלך ישראל אלנאסך כמרא כק' זאת תורת הנזיר ביום
 20 מלאת וג' והקריב את קרבנו ליי' וג' וסל מצות וג' והקריב הכהן לפני יי' וג'
 ואת האיל יעשה וג' וגלח הנזיר פתח וג' ולקח הכהן וג' והניף אתם הכהן תנופה
 ל וג' קול ביום מלאת ימי נזרו ירידו בה מן לנסכה זמאנא מחדודא לא נאסך
 אלהר לקו' אחד קרבן נזיר ימים ואחד קרבן נזיר עולם לקרבן טהרה או

18 a

אף קרבן טמאה תלמ' לומ' ביום מלאת ימי נזרו ירידו בה מן לנסכה זמאנא
 מחדודא לא נאסך אלהר לקו' אחד קרבן נזיר ימים ואחד קרבן לא אמר[תי]
 אילא במי שיש לו פסיק לנזירותו ואלחלות ואלרקינים אלתי יגב אן יאתי
 בהא עשרה עשרה לקו' חלות תודה והנזירה שהן באות עשר עשר ואלמסח
 5 פכנצף דאירה לקו' ורקיני מצ' מש' יכול בדרך המשוחים בשמן כדי קיום
 שמן כאינד הוא עושה טובל באצבעו ונותן אחת על זו ואחת על זו כמין
 כי ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש קאלו אנה כאן יציף אלי אלשער שי
 מן מרק אללהם וילקי אלגמיע עלי אלנאר לקו' תניא ואחר כך נותן את הרוטב
 ונותן על שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד של שלמים ואם שלח תחת הדוד
 10 של חטאת יצא רוטב מנ' לן אמו קרא אשר תחת זבח השלמים מובח יהיה תחת'

1. 19. Num. 6. 13-20. ו זאת fell out before.

1. 23. *Sifre, ibid.*, section 32 (p. 10 b). Omit קרבן in both places. The printed edition has a few biblical words after עולם.

Fol. 18 a, l. 1. [ירידו] The scribe noticed that, owing to the confusion of נזרו, he had copied twice the sentence beginning with this word. He accordingly deleted all these words by marking them with circles.

1. 4. Menaḥot 76 a.

1. 5. *Sifre Zuḥa* (Yalkuṭ) *ad loc.* See also Bemidbar rabba 10, 19. [המשוחים] It may be an active fa'ūl form, or we have to read המושחים.

1. 8. [תניא וכי] Nazir 45 b. Instead of תניא the printed edition has נוטל. [נותן ת"ר].

1. 10. [חטאת] The printed text has ואשם after this word. [יצא] A short irrelevant discussion is omitted after this word. [רוטב] The printed text has the more general question מנהני מילי, and the answer is given in the name of Raba.

והניף אתם הכהן תנופה לפני יי' פיקחצי דלך תקריבא אלי נחו כל ואחרה מן אל
 גהאח לקו' מוליך ומביא מעלה ומוריד שנ' אשר הונף ואשר הורם וקאלו אמ'
 ה' חיה בר אבא אמ' ה' יוחנן מוליך ומביא למי שהרוחות שלו ומעלה ומוריד
 למי שהשמים שלו הוא במערבא מתני הכי אמ' ה' חמא בר עוקבה אמ' ה'
 יוסי בר חנינא מוליך ומביא כדי לעצר רוחות רעות מעלה ומוריד כדי
 לעצר טללים רעים: לפני יי' פי גהא אלמשרק לקו' לפני יי' במזרח שבכל
 מקום שנא' לפני יי' הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב
 תם שרחנא אלה אלשראיע אלמצדר דכרהא: פאמא אלז אלשראיע אלנואהי
 אלאלוי מנהא תנהא אלנאסך אבל שי מן ענב אלכרם רטבא ויאבסא ושרב
 אלמצטנע מנה מן כמר ומסכר וכל כמר ומסכר ונקיע ואכל פרצן ותניר

1. 11. [תקריבא] Read preferably תחריבא, the copyist having mistaken
 ב for ק and כ for ב.

1. 12. [מוליך וכו'] Menaḥot 61 a. *Ibid.* 62 a, Sukkah 37 b.

1. 14. [שלו] Insert והארץ before this word.

1. 16. *Sifre Numbers*, section 37 (p. 11 a). A phraseological variant.

1. 20. [פרצן] Although this word is not found in the Arabic lexica, it is
 attested by its occurrence several times in the Syriac-Arabic glossaries of
 Bar Bahlul (ed. Duval: 482, bottom; 904, 21; 1421, 1; 1635, 19), and
 Bar Ali (ed. Hoffmann, p. 184, l. 21). In all these places its meaning is
 unmistakably *kernel*, or *stone of a grape*, or *raisin*. It is the equivalent of
 ܦܪܥܢܐ, ܦܪܥܢܐ, ܦܪܥܢܐ, and ܦܪܥܢܐ. Some of these words, it is
 true, have more than one meaning; but ܦܪܥܢܐ is given throughout to denote
kernel, and where ambiguity may arise, they take care to avoid it, by saying
 ܦܪܥܢܐ ܕܗܘ ܥܝܢ ܕܝܝܒ (BB 904, 1635; BA 184). It is thus synonymous
 with ܦܪܥܢܐ and may be a dialectic variant thereof, like ܦܪܥܢܐ. Hefes, however,
 uses it in the sense of *skin of a grape*, as he explicitly states that ܦܪܥܢܐ is the
 kernel, and quotes a talmudic passage which says that ܦܪܥܢܐ is the external
 part (see below, fol. 19 a, l. 8). We must therefore assume that in the
 dialect spoken by Hefes ܦܪܥܢܐ signified *a skin of a grape*. Sa'adya also
 renders ܦܪܥܢܐ by אלפרצאן, but it is not certain what he meant by it.
 Derenbourg's note to that word is inadequate. Ibn Janāḥ translates
 ܦܪܥܢܐ by ܦܪܥܢܐ and uses, without acknowledgement, the explanation and talmudic
 passage which Hefes gave. From Bar Ali (p. 184, l. 21) it seems that the
 correct vocalization is ܦܪܥܢܐ = ܦܪܥܢܐ that which is expressed from
 grapes, &c., including the dregs. As may be seen from the preceding note,
 this word is taken here to mean *grape-kernel*.

איצא כק' דבר אל בני ישראל ואמ' אלה איש או אשה כי יפלא לנדר וג'
 מיין ושכר יזיר וג' כל ימי נ' וג' וינצאף אלי ק' ענבים לחים אלחצרם
 מן אלכרם לקו' לחים להביא את הבסר' יבשים להביא כל יבשים'

18 b

ואלפרק פימא בין לפטה גפן וכרם לאן גפן יכין אנואע אלכרם
 לא גירה וכרם פיעם אנואע שגר אלזיתון איצא לקו' ויבער מגדיש ועד
 קמה וע' ז' וקאל רבות' אמ' רב פפא כרם זית איקרי כרם סחמא לא
 איקרא' פקו' מנפן היין לאן אלכרמה מכצועה בה לא גירה וורק דלך גיר
 5 מחטור עלי אלנזיר ולא מחטורא איצא פי אלערלה ונטע רבעי בל ורק שגר
 אלאשרה לקו' העלים והלולבין מנפנים ומסמדר מותרין בערלה וברביעי
 ובנזיר ואסורין באשרה ומתי שרב אלנזיר וזן כה דרהמא כמר פמא
 פוקה ויגב גלדה לקו' אמ' ר' אלעזר עשר רביעיות נקיט כהנא בתריה
 חמיש סומקאתא וחמש חיוראתא חמש סומקאתא מאי ניהי נזיר ועשי
 10 הפסח הורו ונכנס ומתים נטר רביעית יין לנזיר עושי הפסח דאמ' רב יהודה
 אמ' שמואל ארבעה כוסות הללו צריכין שיהו בהן כדי רביעית שהורו
 רביעית יין לא יורה במקדש ונכנס שתה רביעית יין ונכנס למקדש

l. 21. Num. 6. 2-4.

l. 23. *Résumé of Sifre Numbers*, section 23 (p. 8 a).

Fol. 18 b, l. 2. [לקו'] Judges 15. 5. This is the only case where this word introduces a biblical verse. As this verse merely explains the usage of a term and does not form part of the precept, the directness of כק' is not necessary. It is also possible that the words וקאל רבות' of the following line are to be omitted, and that the entire passage is a talmudic quotation.

l. 3. Berakot 35 a, Baba meši'a 87 b.

l. 6. 'Orlah 1, 7.

l. 8. Nazir 38 a. With the exception of one or two phraseological variants, all the deviations are scribal errors. See following notes. [נקיט] Insert הן before this word and רב after it. [בתריה] The printed text has ביריה.

l. 9. [נזיר וכו'] The mnemonic sign of the Talmud is more skilful. It is נזיר ועושה פסח שהורו במקדש ומתו.

l. 10. [נטר] Read נזיר.

l. 11. [שהורו] Insert שתה after this word.

l. 12. [במקדש] This is the mnemonic word of the talmudic text, and if

חייב מיתה דתניא מנין לרביעית דם שיצאה משני מתים שיהא
 מטמא באהל שנא' ועל כל נפשות מת לא יב' חמש חירותא חלת נויר
 15 ומצורע שנפסלו בשבת חלת רביעית שמן לחלה נויר רביעית שמן לנויר
 מצורע רביעית שמן למצורע שנפסלו דתנן ושאר כל המשקין ברביעית
 ושאר כל המשקין פוסלין את הגויה ברביעית בשבת דתנן ושאר כל
 המשקין ברביעית ושאר כל השפוכים ברביעית להוצאת שבת ותו ליכא
 והאיכא מי רביעית נוטלין ממנה לידים לאחד ואפילו לשנים בפלוגאת^א
 20 לא קא מירי והאיכא היה מביא פולי של חדש ונותנין לתוכה חצי לג
 מים מן הכיור ור' יהודה אומ' רביעית בפלוגאתא לא קא מירי והאיכא
 והאיכא כמה מים נותנין לתוכה כל שהוא ר' זכאי אומ' רביעית
 בפלוגאתא לא קא מירי והאיכא מקוה בר מההיא דבטליה רבנן:
 ושרוח

19 a

ג

ושרוח הדה אלמעאני פיטול פנכתצרהא ולאן קד עולנא עלי
 בסט שרח אלמקאדיר אעני אלשיעורים פי כתאב אן נפרדה לה: וקאלו

our mnemonic sign is genuine this word should be deleted. Otherwise
 1000 should be struck out. As it stands we have a fusion of two different
 readings.

1. 13. [רתניא] Insert ומתו or ומתו before this word. It fell out by
 a sort of homoioteleuton.

1. 16. [וישאר] Delete to the end of the line. This clause crept in
 through confusion with דתנן after בשבת.

1. 18. [להוצאת שבת] These two words which appear to be essential are
 missing in the printed text.

1. 20. [פולי וכו'] Read פולי של חרס.

1. 23. [רבטליה] Read רבטלוה.

Fol. 19 a, l. 1. עולנא عَلَى usually denotes *he relied upon*. But Dozy
 gives also the meaning *prendre la résolution de*, which suits here admirably,
 though one is not precluded from translating this sentence by וסומכים
 וסומכים. Whether Hefes actually wrote this book or not is unknown.
 No reference is made to it in any other place.

1. 2. [אן] This is a very loose and awkward construction. To relieve
 this sentence from its awkwardness we merely have to delete אן. Perhaps

פי דלך ופי תואיד אלמלקות מן אנלה חייב על היין בפני עצמו ועל הענבים
 בפני עצמו ועל החרצנים בפני עצמן ועל הוגין בפני עצמן¹ אמר רבא אבל
 5 חרצן לוקה שתיים משום חרצן ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין וזג לוקה
 שתיים חרצן וזג לוקה שלש משום חרצן ומשום זג ומשום מכל אשר
 יעשה מגפן היין: ואיצא ר' אלעזר בן עזריה אומ' אינו חייב עד שיאכל שני
 חרצנין וזוגן אחרצן הו' אלפרצן ואלצג הו' אלחב אלרי דאכל אלענב לקו'²
 אילו הן החרצנין ואלו הן הוגין החרצנין אילו החרצנין והוגין אילו הפנימיים
 10 דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' כדי שלא תטעה בזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי³ [י]
 עַב ענבול וקאלו פי נקיע אלענב משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה
 ענבים במים ויש בהן טעם יין אסור⁴ אלשריעה אלב מנה⁵
 תנהא אלנאסך חלק שער ראסה והו' נאסכא בל ירביה כק' כל ימי נדר
 נורו וג' קאל רבותינו באן אקל זמאן אלנאסך לקו' סתם נזירות שלשים

this word was intended by the copyist to be the ending of כתאב, the nunation being written out, as is sometimes the case in manuscripts of this kind. See *Jefeth b. Ali's Arabic Commentary on Nāḥūm* (ed. Hirschfeld, p. 16, note 7), where זַמָּאן = זמאן אן. In that place, however, אן may merely be a case of dittography. Accordingly כתאב אן = كَتَابًا, the accusative being erroneously used instead of the genitive, as נארא (fol. 4 b, l. 14). It is also possible that some such word as נרגו *I hope* fell out before אן.

1. 3. Nazir 34 b.

1. 4. [עצמן] Read 'עצמו. *Ibid.*, 38 b. We should perhaps insert וקאל אלתלמוד before this word. This passage seems to be corrupt in the printed editions, where it is shorter. This decision is given in the name of Abayya, not Raba. The same passage is quoted in Pesahim 41 b, where Raba is credited with this decision. See *Tosafot, ibid.*, under heading אמר רבא.

1. 7. Nazir 34 b.

1. 8. [ווגין] Does the pronominal suffix refer to חרצנין, or should we delete the ך and read ווג in accordance with the talmudic text? [אלפרצן] See above, note to fol. 18 a, l. 20. [ואלצג] Read ואלג.

1. 9. *Ibid.* [אילו החרצנין] Read אילו החיצונין.

1. 11. Nazir 37 a.

1. 12. [אסור] The printed text has חייב.

1. 13. Num. 6. 5.

1. 14. [סתם וכו'] Insert תלתן יומא after this word. Nazir Mishnah 1, 3. Slight variants.

15 יום אמר הריני נזיר אחת גדולה הריני נזיר אחת קטנה אפילו מיכן
ועד סוף העולם נזיר שלשים יום הריני נזיר יום אחד קטנה הריני נזיר
שעה אחת הריני נזיר אחת ומחצה הריני נזיר שנים הריני נזיר שלשים
יום ושעה אחת נזיר שלשם ואחת יום שאין נזירין שעות פאן קאל
נאדרא באני קד געלט עדר איאם נסכי כעדד שער ראסי או עדר אנזא
20 אלרמל ואלתרעאב פיגב נסכה גמיע מא תבקא מן עמרה לקו' הריני נזיר
כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר עולם ומגלח אחל
אחת לשלשים יום פאן קאל כעדד איאם אלסנה פילום לכל יום מנהא
תלתין יום לקו' הריני נזיר כמינין ימות השנה מונה נזירות כמינין ימות
השנה אמו ר יהודה מעשה היה וכיון שהשלים מת וינצם אלי מעני

19 b

תער לא יעבר על ראשו סאיר אלא לאת אלתי יחט בהא אלשער פאן
סקט בעץ שערה לחכה דלך אלמוצע או דלכה דלכא שדיא פדלך
גאיז לקו' נזיר בין שגלח בין בזוג ובין בתער או שספספ כל שהוא
חייב נזיר חופף ומספספ אבל לא סורק ר ישמעאל אומ לא יחוף
5 באדמה מפני שהיא משרת את השער: פאן כאן נאסך אלהר פיגוז
תכפף שערה מתי תקל עליה פאדאה מע קרבן יקרבה לקו' נזיר עולם
הכביר שערן מקל בתער ומביא שלש בהמות ומתי טהר פי אלנאס
אלנאסך ברצה נגסה פיגב ענד אלטהארה מנה חלק גמיע שערה
ואן לס תכמל איאם נסכה לקו' נאסר הנזיר בשלש מצות מלשתות
10 יין ומלגלח ומלטמא למתים והותר בשנים מהם מצוה לגלח

1. 16. Read . . . ויום.]יום אחד 16.

1. 17. Read ושעה. Instead of second הריני read זה הריני.

1. 20. Ibid., 1, 4.

1. 23. Ibid., 1, 7.]השנה The printed edition has החמה in both places.

Fol. 19 b, 1. 3. Ibid., 6, 3. Both readings ספספ and פספס are recorded ; the former, however, is to be preferred.

1. 6. Nazir 4 a.

1. 9. Sifre Zuta, as quoted in Midrash ha-Gadol (ed. Horovitz, p. 34).

1. 10. ומלטמא Read [ומלטמא 10.

תגלחת מצוה וליטמא על מת מצוה ויסקט ממא מצי מן זמא
 נסכה תלתין יומא לקו' והתגלחת אינה סותרת אילא שלשים יום ואינן
 חייבין עליה קרבן פאמא עד מלאת הימים אן כאן לזמאנה זמאנה
 מחדורא לא נזיר עולם וקו' גרל פרע שער ראשו אן כאן דא שער פאן
 15 כאן אקרעא פילזמה באקי חכם אלנזירות לקו' כי נזר אלהיו על ראשו
 בין שיש לו שער ובין שאין לו שער: ואלדי יומי בוגוב אלנסך עליה ואן כני
 ען אלאפלאט אלמסתגרקה למעאניהא פילזמה אלנסך בעד אן תכון אלאפלאט
 אלתי אטלקהא מן פיה תקתצי נסכא לקו' כל כינויי נזרות כנזירות האומר
 איהא נזיר הרי זה נזיר איהא נאה נזיר נזיק נזיח ופזיח הרי זה נזיר
 20 הריני כזה הריני מסלסל הריני מכלכל הרי עלי לשלח פרע הרי זה נזיר
 הרי עלי כציפרים ו מאיר אומ נזיר וחכמ אומ אינו נזיר פאן אשאר
 באשארה מא תומי אלי הדה אלאשארה פלא ילזמה לרלך ואנבאת אל
 נאסך לקו' בית שמאי אומ כינויי כינויין אסורים ובית הלל אומ כינויי
 כינויין מותרין היכי דאמי כינויי כינויין דנזירות תני ר' יוסף מנוקנא

20 a

מנויהנא מיפוזאנא אלשריעה אלג מנה תנהא אל
 נאסך אן ידכל אלי חצרה מית כק' כל ימי חזירו ליי' ע' וג' יגוז אן יתולי

1. 12. Nazir 44 a.

1. 15. *Sifre Numbers*, section 25 (p. 8 b).

1. 18. Nazir 2 a. A few slight variants.

1. 21. [כציפרים] The mishnic text has צפרים without כ. From the amoraic discussion on 3a it would appear that our manuscript has preserved the better reading.

1. 23. Tosefta Nazir 1, 1; Nedarim 10 b.

1. 24. [היכי דאמי] Nedarim 10 b. This does not form a continuation of the preceding. It is hardly possible that Ḥefes had an entirely different text, and it is therefore best to assume that some such word as וקאלו fell out. [מנוקנא] The printed edition has מחזקנא. But our reading is preferable. See Nedarim 10 a.

Fol. 20 a, l. 1. [מיפוזאנא] Read מיפוזחנא.

1. 2. Num. 6. 6.

אלנויר דפן מת מצוה אדא לם יכן גירה ממן יגוז לה דפנה לקו' כהן גדול
 ונויר אינן מיטמאין לקרובותיהן היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה
 5 ר' אליעזר אומ' יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר וחכמ' אומ' יטמא נזיר
 ואל יטמא כהן גדול אמ' להו' ר' אליעזר יטמא כהן גדול שאינו מביא
 קרבן על טמאתו ואל יטמא נזיר שהוא מביא קרבן על טמאתו אמרו לו
 יטמא נזיר שקדושתו קדושת שעה ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת
 עולם: וקאלו איזה הוא מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרין
 10 עונין אתו זה הוא מת מצוה: וינצאף אלי תחרים דנוה במית דנוה איצא
 בדמה או כאן וזן כמסין דרהמא פמא פוקה וינגס איצא מן גוז מן מית
 מקדאר זיתונה פמא פקאה לקו' פי דלך ופי גירה עלי אילו טמאות הנזיר
 מגלח על המת ועל כזית מן המת ועל כזית נצל ועל מלוא תרוד רקב
 ועל השדרה ועל הגלגלת ועל איבר מן המת ועל איבר מן החי שיש עליהם
 15 בשר כראוי ועל חצי קב עצמות ועל חצי לג דם ועל מגען ועל משאו ועל
 אהלו ועל עצם כשעורה. וסנשרח הדא אלקול פי אלשריעה אלב מן אל
 פצל אליט וקאלו פי שרח אלרקב תנו רבנן איזה הוא מת שיש לו רקב
 מת שנקבר ערום בארון של שיש על גבי רצפה של אבנים זה הוא מת
 שיש לו רקב ואיזה הוא מת שאין לו רקב נקבר בכסותו בארון של שיש
 20 על רצפה של אבנים וזה הוא מת שאין לו רקב אמ' עולא אין רקב אילא
 הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות וקאלו תנו כל שבמת מטמא חוץ

1. 3. Nazir 47 a. Some interesting variants. See *Sifre Numbers*, section 26 (p. 9 a).

1. 9. 'Erubin 17 b, Yebamot 89 b, Nazir 43 b; see also *Semaḥot* 4, 29.

1. 10. [זה] Insert אין before this word. It probably fell out, because in the manuscript it resembled אתו.

1. 11. [או] Read אן.

1. 12. Nazir 49 b.

1. 15. [משאו] Read משאו.

1. 16. [אהלו] Read אהלן.

1. 17. Nazir 51 a. There are some variants, and our manuscript offers superior readings.

1. 20. [וזה] Delete the ו.

1. 21. *Ibid.* The printed text has תנו תנן instead of תנו, and טמא instead of מטמא. Niddah 55 a has מטמא, while Ohalot 3, 3 has טמא.

מן השנים ומן השער והצפורן ובישעת חבורן הכל טמא: ושריעה
אלנאסך פניר לאומה פי הדא אלומאן דליל דלך קול רבו' כל נזיר עד
שלא חרב בית המקדש נזיר משחרב בית המקדש נזיר משחרב בית
25 המקדש אינו נזיר: תם שרחנא אלגז אלשראיע אלמצדר דכרהא

20 b

פאמא אלקסם אלמתצמן ג שראיע ואומר:
אלשריעה אלאל' מנה' תאמר אלוארד איפא באלנדר כק' מוציא
שפתין תשמר ועש' וג' קולה ועשית יקתצי חתה עלי פעל מא נדר בה
ויקתצי דלך אלואם בית דין חתה עלי פעל דלך מע עלמהם בה אן כאן פעל
5 דלך ממכנא לקו' ועשית הרי זו אוהרה לבית דין שיעשוק' וקאלו פי
שרח דלך כאשר נדרת זה נדר ליי' אלהיך אלו ערכין וחרמין והקדש
נדבה זו נדבה כאשר נדרת זה הקדש ובדק הבית בפ'ך זו צדקה:
וקר שרחנא דלך פי אלפצל אלאל' אלשריעה אלגז מנה
תאמר רגל נדר נדרא ללה או חלף ימינא ליעקר עקרא עלי נפסה אלא
10 יבדל קולה בל יעמל גמיע מא כרג ען פיה כק' איש כי ידר נדר ליי' או
הש' וג' אלעאקל יגב עליה איפא בנדרה ואן כאן בן יז סנה ויומא ואחדא
וקת נדר דלך פאן כאן לא עאלם במא נדר ולא עאקל סקט נדרה' פאן
כאן זמאנה אקל מן יז סנה ויומא ואחדא פאן כאן עאקלא פלא יגב
נדרה פאן כאן קאררא עלי פעלה פאן כאן והו נאדר אבן יז סנה ויומא
15 ואחדא פמא פוקהא ועאקלא וימכנה פעל מא נדר בה פקאל לם אכן מחצלא

1. 23. Nazir 32 b. The Mishnah has כל שנזר.

1. 24. The last three words of this line and the first of the following are to be deleted as dittography.

Fol. 20 b, l. 2. אלנאדר Read [אלוארד] Deut. 23. 24.

1. 5. *Sifre Deuteronomy*, section 265 (p. 121 b). 1. 6. *Ibid.*

1. 7. [כאשר נדרת] Read אשר דברת. The confusion arose through this clause in the preceding line. 1. 10. Num. 30. 3.

1. 15. [מחצלא] חָמַץ = *he discriminated, differentiated*. I translated this participle by a noun to suit the Hebrew idiom, as לא הייתי מבחין would not bring out the exact force of the original.

ללדי נדרת בה ולא קיים בה ולא עארפא בה פילום איפאה נדרה לק' בן י'ז
שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן י'ז שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן י'ז שנה
ויום אחד נדריו קימין ובודקין כל שלש עשרה קודם הזמן הזה אף על פי
שאומרין יודעין אנן לשם מי נדרנן ולשם מי הקדשנן אין נדריהן נדרין ואין
20 הקדישן הקדש לאחר הזמן הזה אף על פי שאומרין אין אנן יודעין לשום
מי נדרנן ולשום מי הקדשנן נדריהן נדרים והקדישן הקדש וקו' כי תידר
נדר ליי' יקתצי שרח אלנדר וביאנה ואן יכן אסם אללה אליה מצאפא ודכר
אלאסתתני אן כאן אלנדר באסתתני או כאן אלמעני אלדי נדרה ממכנא פאן
כאן לא ממכן פאלנדר סאקטא לקו' את שהסמך את נדרו בדבר שאיפשר

21 a

לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר: ואפצאח באלנדר ואלאשארה אליה
סוא פי אלנדר לקו' האומר קונם קונח קונם הרי אילו כנויים לקרבן חרק
חרך חרף הרי אילו כינויין לחרם נזיק נזיח ופזיח הרי אילו כינויין לנזירו^ח
פאן כאנת אלאשארה אשארה אלי הרה אלאשארה פלא ינב לרלך פעל
5 אלנדר לקו' בית שמאי אומ' כינויין אסורין ובית הלל אומ' כינויין
כינויין מותרין היכי דאמי כינויין כינויים תיני רב יוסף מקנימנה
מקנינא מקניסנה כינויין כינויים דחרם תיני רב יוסף טפשא הרקיא

1. 16. $\text{قَاسَ} = \text{he compared, measured}$. No adjective قَاسٍ is elsewhere recorded. [בן י'ז וכו'] Niddah 45 b.

1. 17. Delete the last four words of this line and the first three of l. 18.

1. 19. [אנן] The Aramaic form of the first person plural is quite clear in our manuscript for all these cases.

1. 22. [ודכר] This infinitive is still governed by יקתצי. The clause ואן יכן אסם is inelegantly thrust in between the two infinitives.

1. 23. [אסתתני] $\text{اِسْتِثْنَاءٌ} = \text{exception, or condition}$. [או] This word is scarcely correct, as the following clause does not form a parallel to the preceding. We should perhaps read ודלך אן .

1. 24. *Sifre Numbers*, section 153 (p. 56 a).

Fol. 21 a, l. 2. Nedarim 10 a.

1. 5. *Ibid.*, 10 b. Some of the words are corrupt.

1. 6. [תיני] Insert נדריים before this word.

1. 7. [מקנינא] Read מקניחנא , or מקניחנא in accordance with the other

הדסיא הרפיא: כינוי כינויים דנורות תני רב יוסף מנייהא מפזאנא
 ואלקול פי אלימאן בדלך איצא לקו' כינוי כינוין דשבועה היכי
 10 דאמי שבואל שביסאל שקוקאל שבואל בן גרשום משמע אילא
 שבובאל שביתאל אמ' שמואל שיבתא לא אמ' כלום אשקיא לא
 אמ' כלום כל קדנאסא לא אמר כלום: ואלאימאן עלי סלב שי או
 איגאב שי ואלאימא אליה סוא פי אלימאן לקו' שביתא שקוקא נדרה
 במוהה הרי אילו כינויים לשבועה ואלנדור ואלאימאן תלום אלנאדר
 15 ואלחאלף מתי ואקף אללפֿט בהא לניתה לקו' עד שיהא פיו ולבו שוים
 לאסר אסר על נפשו ימין יקתצי חצר אלנפס ואנקבאין ען פעל שי
 יגוז פעלה לא אן יחל בדלך אשיא מחרמה עליה לקו' איזה הוא
 אסר ביום שחרב בו בית המקדש ביום שמת בו ר' פלוני הרי עלי שלא
 לאכל בשר ושלא לשחות יין ואיצא יכול נשבע לאכל נבלות וטרפות
 20 ושקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה תלמו לזמ' לאסר
 אסר על נפשו לאסור את המותר ולא להמר את האסור ולא יגוז

words. *הני מפשאה* The Wilna edition has *הני מפשאה*. But according to Rashi it is obvious that the first word ought to be *תני*. That commentator takes the second word as the name of a scholar. But our manuscript would seem to indicate that *רב יוסף* fell out in the printed text. It appears that both readings are corrupt. *הרקיא* Read *חרקיא* or *חרקים*.

1. 8. *הרפיא* Read *חרפיא* or *חרפים*. *הרכיא* Read *חרכיא* or *חרכים*. *יוסף* Read after this word: *מנוקנא מנוחנא מפזחנא*: See above, notes on fol. 19 b, l. 24, and fol. 20 a, l. 1.

1. 9. *Ibid.*

1. 10. *שביסאל* The printed text has *עביתאל*, which is more correct, as may be seen from the following line.

1. 11. *אמ'* Insert *שקוקאל* before this word.

1. 12. *כל'* This word ought to be deleted as dittography.

1. 13. *שביתא* *Ibid.*, 10 a. Read *שביתה*.

1. 14. *במוהה* The printed edition has *במוהי*.

1. 15. Yerushalmi Nedarim 1.

1. 17. Tosefta Nedarim 1, 4. The phraseology is entirely different here. See Yerushalmi Nedarim 1, 1.

1. 19. *Sifre Numbers*, section 153 (p. 56 a). Insignificant variants.

1. 21. *להמר* Read *להתיר*.

יגום עלי גירה כנומה עלי נפסה לקו' על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר
על אחרים פאן חלף עלי שי ממתנעא פיגב גלרה לחלפה עלי גיר

21 b

ממכן לקו' אמו' יוחנן נשבע שבועה שלא יישן שלשה ימים מלקין
אתו ויושן לאלתר פאן נדר אלא יאכל אלשי אלפלאני לאנה יוריה וכאן לא
יוריה בל ינפעה פנדרה לרלך מנפסך לקו' קונם בצל זה שני טועם שהבצל
רע ללב אמרו לו והלא כופרי יפה ללב הותר בכופרי ולא בכופרי בלבד
5 הותר אילא בכל הבצלים מעשה היה והתירו' מאיר בכל הבצלים
פאן נדר אלא יסכן בית בעינה פחרם עליה סכאנה ואלגרפה איצא
אלתי עליה לקו' הנודר מן הבית מותר בעלייה דברי' מאיר וחכמ'
אומ' עליה בכלל הבית הנודר מן העליה מותר בבית פאן נדר אלא
יאכל אללחם פחרם מעה אלכבד ואלטחאל ואלגוף איצא לקו' הנודר
10 מן הבישר אסור בכל מיני בשר ואסור בראש וברגלים ובקנה ובכבד
מפני שהן קרבים ואסור בעופות ומותר בדגים וחגבים: פאן נדר
אלא שוא ולם תעקד ניתה כל שוא פחרם עליה אללחם אלמשוי' פאן
קאל מא ישוא פחרם עליה כל משוי וכדלך אלקול פי אלמאלח לא

1. 22. The omission of אן after יגוז is hardly defensible, and is unusual with Ḥefeṣ. [על נפשו וכו'] *Ibid.*

Fol. 21 b, l. 1. Nedarim 15 a, Shebu'ot 25 a.

1. 2. [ויישן] Read ויישן.

1. 3. [קונם וכו'] Nedarim 66 a. [שני] This is an interesting contraction of שני. Comp. לִאֲחִי for לְאִחִי (1 Sam. 25. 6).

1. 6. [סכאנה] For the infinitive سَكَّنَ see Dozy, s. v. The usual infinitive of سَكَّنَ is سَكُون.

1. 7. Nedarim 56 a. Ḥefeṣ naturally decides according to the opinion of the sages.

1. 9. *Ibid.*, 54 b.

1. 10. [ובכבד] After this word the printed text has ובלב.

1. 11. [מפני שהן קרבים ואסור] These words are missing in the printed edition which continues with ועופות. [ברגים] That text has דגים.

1. 12. [אלא] Insert יאכל after this word.

יחרם עליה אלא מאלח אלסמך פאן קאל כל מא מלח פיחרם עליה כל
 ממלוח ואלעלה אלתי לאגלהא יחרם עליה אלשכך כתרה אסתעמאל דלך ¹⁵
 אלשכך פימא אמתנע באלנדר מנה לקו הנודר מן הצלי אין אסור אילא
 בצלי של בשר דב ר יהודה עלי שני טועם אסור בכל הצלויין מן המליח
 אין אסור אילא מן המליח של דג מליח שני טועם בכל המלוחין וקול' לא
 יחל דברו פיגב אמתתאל פעל דלך מע אלמכאן פי אלזמאן אן כאן קד
²⁰ חד לה זמאן פאן כאן מבהמא פיקרם פעלה לילא קטע ען פעלה קאטע
 מא וקר שרחנא דלך פי אלפצל אלאל ומעני לא יחל דברו א א פיקתצי
 פיץ ולא יגב ללנאדר אן יפיץ נדרה ואן כאן כחים פי נפסה ב גירה
 יפצה לקו' לא יחל דברו שלא יעשה דבריו חולין הרי שהיה חכם יפר

22 a

לעצמו והדין נותן אם מפר לאחרים לא יפר לעצמו תלמז לזמז לא
 יחל דברו ואיצא הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו וקאלו איצא
 דבריו אינו מוחל אבל מוחל חפצי שמים ככל היוצא מפיו יעשה
 פיקתצי לזום פעל אלנדר אן כאן אלנדר יגוז אן ינדר מתלה ומזכך פעלה:
⁵ אלשריעה אלז מנה נדור אלנסא אלבלג ולא בלג והן צנוף כמס

l. 15. [עלי] The suspended ה is perhaps a remnant of הרה, as it is quite impossible to read עליה.

l. 16. Nedarim 51 b. The word הנודר is missing in the printed edition, as this paragraph is a continuation of the preceding.

l. 17. [עלי] Read צלי.

l. 18. [בכל] Insert אסור before this word.

l. 22. [פי נפסה] This seems to be a Hebraism representing לעצמו, since this law applies also to an actual sage, and not merely to one who considers himself as such.

l. 23. [לא יחל וכי] *Sifre Numbers*, section 153 (p. 56 a). See Nedarim 81 b. [יפר] Insert לא before this word.

Fol. 22 a, l. 2. Ḥagigah 10 a, Berakot 32 a. The confusion of מִחַל with מִיחַל, due to the *plene* spelling מיחל, is also in Ḥagigah. מיחל is the only correct reading.

l. 3. Nedarim 16 b. Read מיחל in both places.

l. 5. [אלבלג] This is obviously intended as a broken plural of بَالِغ. Such a form is, however, nowhere else recorded.

מנהן נאריה פי בית אביהא לא באלג ולא מזונה ומנהן נאריה מקרסה
 ומנהן מזופופה אלי בעלהא; ומנהן ארמלה ומטלקה;
 פאלאולי מנהן תאמר אית אמראה נדרת נדרא ללה או עקרת
 עקרא פי בית אביהא פי האל צבאיהא פסמעהא אבוהא ואמסך
 10 פנמיע נדורהא ועקודהא אלדי נדרתה ועקדתה עלי נפסהא תאבת פאן
 נהרהא פי יום סמע דלך פנמיע נדורהא ועקודהא תיך גיר תאבתא ואללה
 יגפר להא אד אנתהרהא אבוהא כק' ואשה כי חדר נדר ל' וג' ושמע אביה את
 נדר' וג' ואם הניא אביה אות' וג' ואלומאן אלדי פיה יגו' ללנאריה אן
 תנדר נדרא יגב פעלה מן גיר אן יסתקרא עקלהא פאבנת יב' סנה ויומא
 15 ואחרא פמא פוקה אללהם אלא אן יערץ לעקלהא כלל ונקץ פאמא אלתי
 מנהן להא יא' סנה פמא דונהא פלא יצח נדרהא פארא אנסלך ענהא
 יא' סנה פנדרת פיבחת ען מקראר עקלהא פי גמלה אלסנה אליב פאן
 כאן עקלא צחיחא סאלמא פיפץ אבוהא נדורהא אן אכתאר דלך
 ודלך אן כאן מא נבת פי אלעאנה מנהא שערתינ סוד פאן אמסך
 20 ענהא תבת נדרהא פאן כאנת דאת עקל סכיף פנדרהא לא תאבת

1. 6. [מזונה] This word is rather illegible in the manuscript, but the conjecture ^{مَزْجَة} is self-evident. [מקרסה] This is a Hebraism representing מקרשת.

1. 7. [מזופופה] Read מזופופה.

1. 8. [אית] Vulgar spelling of אִיה.

1. 9. [ואמסך] Sa'adya adds the word ענהא after this one. Indeed the Arabic idiom requires it, and it corresponds in this case to Hebrew לָה. This word probably fell out by oversight, as Hefes uses it below, 1. 20, and on fol. 23 b, l. 4.

1. 11. [תיך] Vulgar spelling of תִּיךְ, due to pronunciation. In a number of Genizah fragments I found this system of transliteration. Thus الشانی becomes אתיני. [תאבתה] Read תאבתה.

1. 12. Num. 30. 4-6.

1. 14. [יסתקרא] Tenth conjugation of قَرَّأَ he investigated. [אבנת] Incorrect spelling of بִּנְתָּ by wrong analogy of אִבְּנִי. It may also be a vulgar spelling of ابنة.

1. 15. [כלל] This may represent كَلَّلَ dullness, or خَلَّلَ deficiency. The latter is naturally preferable by the side of نقص.

פאלעאקלע מנהן להא יב סנה ויומא ואחד פמא פוקה תדעי
נהלא במא כאנת נדרת פי הדא אלזמאן ואנהא לא תפי בה פילזמהא
מא נדרת אן כאן פעל דלך פי אמכאנהא: ואלקאילה ולהא יא פמא

22 b

פמא דונהא באנהא עאלמה באלרי נדרתה פלא ילזמהא נדרהא לקי
בת יא עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין בת שתים עשרה שנה ויום
אחד נדריה קימין ובודקין כל שתים עשרה בן יב שנה ויום אחד נדריו
נבדקין בן יג שנה ויום אחד נדריו קימין ובודקין כל שלש עשרה קודם לזמן
5 הוה אף על פי שאמרו יודעין אנן לשם מי נדרנן ולשם מי הקדישן אין נדריהם
נדריהם נדרים ואין הקדשן הקדש אחר הזמן הוה אף על פי שאמרו אין אנן
יודעין לשום מי נדרנן ולשום מי הקדשנן נדריהן נדרים והקדישן הקדש
ואדא כאן מן אלצחית אלבין קול רבו' בת יב שנה ויום אחד נדריה קימין
ובודקין כל יב קולא מעולא עליה לא מרי פיה וגב קול שמואל אין בין נערות
10 לבגרות אילא ששה חדשים בלבד אן תכן הדא אלשהור אלסת ישיר בה
אלי אלנצ' אלעכיר מן אלסנה אליב ואן אלבריקה פי זמאן סנה אליב ען מענאיין
פי אלנצ' אלעול מנהא מסאלתהא עמא נדרת ולמן אלנדר ופי אלנצ' אל
תאני מנהא פיפחין ען הדא וען אמאראת אלדראך מן דלך נבאת
שער אסוד פי אלעאנה מנהא אקל דלך שערתיין אד דלך ממכנא פי גוארי
15 סנהן יא סנה ונצ' לקי' תינוקת שהביאה שתי שערות חיבת בכל מצות

l. 21. [תדעי] Eighth conjugation of *נעל* *he claimed*.

Fol. 22 b, l. 1. [פמא] To be omitted as dittography.

l. 2. Niddah 45 b. The form of the first person plural is Aramaic. See above, note on fol. 20 b, l. 19.

l. 6. [נדריהם] To be deleted as dittography.

l. 8. *Loc. cit.*

l. 9. Niddah 65 a, Ketubot 39 a.

l. 11. [אלנצ'] Perhaps vulgar *nuṣ*. See above fol. 3 b, l. 15, and fol. 16 a, l. 12.

l. 15. Niddah 52 a. The part unnecessary for our purpose is omitted in the quotation.

האמורות בתורה פאן כאן קר נבתת שערתינ יגב עליהא מא תנדרה
 ממא יצח פעלה ואן כרה אבוהא דלך פאן כאן לם ינבת להא דלך גאיז
 לואלדהא פסך נדורהא פי זמאן אלסנה אליב וקאל רבות' משל משלו
 חכמ' באשה פגה בוהל וצמל פגה עורה תינוקת בוהל אילו ימי
 20 הנעורים ובוזו ובוזו אביה זכאי במציאתה ובמעשי ידיה ובהפר
 נדריה צמל בזמן שבגרה אין לאביה בה רשות ואלצבאיא יסמון
 תינוקות איצא מנר ולאדהן ואלי נבאת שערתינ פי אלעאנה מנהן לקו'
 תינוקת בת יום אחד מטמא בנדה וקאלו האב אינו מפר בבגד' וקד

23 a

דהב קום אלי אן אלסתה אלאשהר אלתי דכרהא שמואל הי בעד אליב
 סנה ופימא תקדם מן אלקול כפאיה עלי צחה מא דכרנאה ושרח
 אלנדר ואלאסר פי הרה אלשריעה ופי אלתי תקדמתהא איצא
 סואן לא כלף בינהמא וקאל רבות' ואסרה אסר אין אסר אילא
 5 שבועה כן הוא אומ' או אסרה אסר על נפשה בשבועה וקו' ושמע
 אביה פיפצל מנהם אלטרש לקו' להוציא את החרש והחריש לה
 מע עלמה בנדר אבנתה במא נדרת' פאן טן באן אלנאדר דלך סוא
 אבנתה תם צח באנהא אבנתה פלה פסך דלך פי וקת עלמה בה לקו'
 שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי שהוא אשתי הרי זה יחזור
 10 ויפר שנ' והחריש לה עד שיהא מתכוין לה ואן אמסך ענהא סאעה

1. 18. *Ibid.*, 47 a. A few phraseological variants.

1. 19. [בוהל] The printed text has בּוּחַל. As in Arabic بَاهِلَةٌ denotes an unmarried woman, it is quite possible that the original reading is preserved here.

1. 21. [ואלצבאיא] صَبَايَا is plural of صَبِيَّةٌ a girl.

1. 23. [האב וכו'] *Ibid.*, 43 b. Nedarim 70 a.

Fol. 23 a, l. 4. *Sifre Numbers*, section 153 (p. 56 b).

1. 5. [כן] Read וכן in accordance with customary usage.

1. 6. *Loc. cit.*

1. 9. *Loc. cit.* See Nedarim 86 b, Tosefta 7, 4. A few phraseological variants.

או אנאז להא תם בדא לה מן ראיא פלא יגוז לה דלך לקו' וקמו כל נדריה
 וכל אסר וג' שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהא מופר מה
 אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר מה אני מקיים
 והפר את נדריה עד שלא קיים או אף משקיים תלמ' לזמ' יקום מגיד
 15 הכתיב שכל נדר שאם קיים שעה אחת אינו רשאי להפר: פאן אנאז
 נדרהא או תבתה תם בדי לה עקיב אלראי פלה דלך לקו' בעי רבה קיים
 ומופר ליכי בבת אחת מה הוא תא שמע דאמ' רבא כל שאינו בזה אחר זה
 אפילו בבת אחת אינו חייב פאן אטלק להא דלך זמאן סאעה פאלנדר
 תאבת לקו' נימא קיים ליכי שעה ואני מפיר ליכי לאחר שעה כמאן דאמ'
 20 לה קיים ליכי לעולם ואם הניא אביה אותה ביום שמעו וג' פיקתצי זגרהא
 פי יום סמאעהא פיה או בלגה דלך פאן בלגה נדרהא או סמעה קבל סלך

1. 11. [בדא לה] Something obviously fell out after these words which can only mean *it appeared to him, it seemed fit to him*. We may supply after לה some such word as *عدل*, and take מן in the sense of *עין*. It is also possible to insert after ראיא the phrase *بدل ذلك* or *عقب ذلك*, and consider מן as *the casual point of departure, the origin and source of a thing* (see Wright, *Arabic Grammar*, vol. II, p. 131 B). A third possibility is to emend מן into *עקב*, and thus reduce the sentence to the form in which it occurs below, l. 16. Although the last suggestion appears to be the simplest, it is graphically the unlikelyest. For it is more reasonable to assume that some words were overlooked, rather than that the copyist misread *עקב* for *מן*. *Sifre Numbers*, section 153 (p. 57 b). Slight variants.

1. 16. [עקיב] An infinitive *عقيب* is nowhere else recorded. It is, however, impossible to assume that *الرأي عقيب* represents *בבת אחת*, or *תוך כרי דבור*, as the sentence would then be corrupt, apart from the difficulty involved in the usage of *رأي*. *Nedarim* 69 b. [בעי וכו']

1. 18. [חייב] This word is missing in the printed text. The talmudic passage obviously means: *a law which is inapplicable to things done one after another, does not apply to them even when they are done simultaneously*. Rashi is accordingly right in interpreting Rabba's decision to imply that the father is not allowed to absolve the vow under these circumstances. Hefesh, however, quotes this passage in support of his view that the father has a right to absolve the vow, as may be clearly seen from *פלה דלך* (l. 16). The addition of the word *חייב* which he had in his text led him to this interpretation.

1. 19. *Ibid.*, 70 a. A *résumé* of a long discussion is given here.

אלנהאר פאמסך אלי בעד אנסלאכה פיתבת עליהא לקו' הפרת נדרים
כל היום כאיזד נדרה בלילי שבת מפר בלילי שבת והשבת עד שתחשך
נדרה עם חשכה מפר עד שלא תחשך שאם חשכה ולא הפר אין יכול להפר

23 b

נדרים
תניא הפרת כל היום ר' יוסי בר ר' יהודה ור' אלעזר בר ר' שמעון אומ' מעת לעת
אמ' ר' שמעון בן פזי אמ' ר' בן לוי אין הלכה כאותו הזוג פאמא אלמתקדסה
פאדא אנתהרהא מקדסהא פי יום סמע דלך או בלגה פנדורהא ועקורהא גיר
תאבתה פאן אמסך ענהא פקד תבת עליהא כק' ואם היו תהיה לאיש וג' ושמע
5 אישה וג' ואם ביום שמוע אי' וג' פאמא אלדליל עלי אן הרה אלגאריה מקדסה
לא מזופה קו' ואם היו תהיה לאישה זו ארושה פאן זפהא והי באלג ועליהא
נדר ממא עליה מן אגלה משקה ודלך ממא לא יגוז לה פסכה ואכתאר
טלאקהא מן אנל דלך פירפע אליהא כאלץ מאלהא לא מא כתב להא עליה
לקו' כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה ונדריה עליה
10 פאלנדור אלתי לם תפסך ולם תתבת לקו' ונדריה עליה נדרים שלא הוקמו ושלא
הופרו ויגוז ללבעל אן יקול לזוגתה וקת תוף אליה אני קד פסכת גמיע אלנדור
אלתי נדרת ודלך אלתי יגוז פסכה לקו' ובן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומ' לה
כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין לכשתיכנס לרשותו

1. 22. *Ibid.*, 76 b. A short clause is omitted. Is that clause an interpolation?

Fol. 23 b, 1. 2. [אמ' ר' שמעון וכו'] In the Talmud there is a long discussion between לעת and this sentence. Is the omission accidental, or is that passage an interpolation by the Saboraim?

1. 4. Num. 30. 7-9.

1. 6. *Sifre Numbers*, section 153 (p. 57 a).

1. 7. מִשְׁקָה = *affliction, inconvenience*.

1. 8. כָּאֵלֶּץ = *pure*. Here apparently it denotes *without increase or addition*.

1. 9. Kiddushin 50 a.

1. 12. [ובן וכו'] Nedarim 72 b. Read *וכן*.

1. 13. [לכשתיכנס] Delete the last י. It would be more idiomatic to read *משתכנס* with printed text.

אין יכול להפר פאן נדרת וזי מקדסה לא באלג פיפצה אלעב ואלבעל גמיעא
 15 לקו' נערה המאורשה אביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל
 הפר הבעל ולא הפר האב אינו מופר ולא יגזו ללאב פסך נדר אבנתה אדא
 כאנת באלג לקו' יפה כח הבעל מכת האב שהבעל מפר בבגר ואין האב מפר
 בבגר ושמע אביה וג' ביום שמע א' וג' מסאוי למא תקדם מן קו' ושמע וג' והניא
 א' וג' וכדלך שרוחהמא וי' יסלח לה פיקתצי גפראן פעלהא אלנדר מן בעד עלמהא
 20 באנה מפסוכא לקו' הרי שנדרה ובטלה והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה
 סליחה תלמ' לזמ' וי' יסלח לה: פאמא אלמזופופה פאלחכם פי נדרהא ופסכה
 באלחכם פי אלמקדסה מנהן כק' ואם בית אישה נדרה וג' ושמע אביה וג'
 ואם הפר יפר וג' וקו' כל נדר וכל שבועת אסר וג' פיקתצי פי' אלבעל כפי'ן
 נדור מקדסה באלגה לא מזופופה וחסב דברנא דלך פימא מצא: כל נדר
 25 וכל שבועת אסר וג' פישיר אלי אלתי מן דלך פיהא חמל עלי אלנפס או עלי אל
 דאת או כליהמא מן דלך לא תדכל אלחמאם ולא תתזין ולא תגיב אלי אלפראש

24 a

ולא תאכל לחם ופאכהה ולא תכדמה ומא נחי הרה ממא פי תרכהא שקא
 אלנפס או אלנפס לקו' ואילו נדרים שהוא מפר נדרים שיש בהן עינוי נפש
 אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט ואם לא אתקשט וקאלו אין לי אילא דברים
 שיש בהן עינוי נפש דברים שבינו לבינה מנין תלמ' לזמ' אלה החקים אשר

1. 15. *Ibid.*, 66 b.1. 17. *Ibid.*, 70 a.1. 20. *Sifre, ibid.* [הרי וכו'] Read either ובטלו (pronominal suffix referring to נדר understood), or ובטל לה, as in printed text.

1. 23. Num. 30. 11-13.

1. 26. [לא] This is rather too elliptical. Read perhaps אלא = אֵלָּא. The assimilated אָן would refer to all the following negatives.

Fol. 24 a, l. 2. Nedarim 79 a. Instead of the second נדרים the printed text has דברים.

1. 3. *Sifre Numbers*, section 155 (p. 58 a). Some phraseological variants. Instead of אין לי the printed text has לא אמרתי.

5 צוה יי' את משה בין איש לאשתו; ואלתוספה פקאל כל שיש בו עינוי נפש
 בין בינו לבינה ובין בינו לבין אחרים יפר דבר שאין בו עינוי נפש בינו לבינה
 יפר בינו לבין אחרים לא יפר כאיוצד קונם שני עושה לפי אבה ולפי אביך לפי
 אחיך ולפי אחי שאני מטילה לבקרך אין יכול להפר מפני שבינה לבין אחרים
 שלא אבחיל ושלא אתקשט ושלא אשמש לך מטתי יפר מפני שבינו לבינה
 10 שלא אמווג לך את הכוס שלא אדיח לך את רגלך שלא אציע לך את חל
 המטה אין צריך להפר וכיפה על כרחה רבן גמליאל אומ' יפר משום שנ' לא יחל
 דברו פאן נדרת באנהא לא תאכל מן תמרה אלבלד אלפלאני פנדרהא תאבת
 אד להא אכל תמר גירה וכדלך אלא תאכל מן טעאם יביעה פלאן אד ימכן שרא
 מתלה מן גירה פאן כאן דאך אלנוע לא יוגד אלא ענד דאך אלביע פיגונו פסכה
 15 לקו' אילו הן נדרי עינוי נפש אמרה קונם פרות העולם עלי הרי זה יפר פרות
 המדינה זו עלי אלא לה ממדינה אחרת פרות חנוני זה עלי אינו יכול להפר
 אם לא היתה פרנסתו אילא ממנו הרי זה יפר' פאן נדרת אלא תאכל
 שי אלא ממא בעלהא מאכלהא וכאן פקירא פיגב תתבית נדרהא אד
 להא אכל בעין אלמבאחאא ללפקרא לקו' קונם שני נהנה לבריות אין
 20 יכול להפר ויכולה היא להנות בלקט ובשכחה ובפיאה' ואב בעל או אב
 גהל באן אללה תברך אטלק לה פי' נדר אלזוגה ואלאבנה תם עלם דלך

1. 5. Tosefta Nedarim 7, 1. Some phraseological variants. With the exception of the few scribal errors (see the following notes) our manuscript has preserved some good readings, as compared with those of Zuckerman.

1. 9. [אבחיל] Read אבחול.

1. 11. [להפר] Read וכיפה. [להפר] Read וכיפה.

1. 14. [אלביע] Read אלבאי' = البَائِغ.

1. 15. Nedarim 79 b. Some phraseological variants. The name of R. Jose is omitted here.

1. 16. [אלא] Read יביא.

1. 18. [מאכלהא] This = مَوْكَلَهَا. There are many other instances where Jewish writers use מ in cases where the rules of Arabic orthography would require و with a hamza. Comp. יאיד = يَوَيْد (Ibn Bal'ām's *Commentary on Judges*, 20, 28, ed. Poznanski).

1. 19. Nedarim 83 b.

1. 20. [ואב בעל] Read . . . ואן.

בעד זמאן פלח אן יפסכה פי יום עלם לה פאן סמע דלך מנהא ולא יעלם
 באנה כאן נדרא תם עלם דלך בעד זמאן פלח פסכה פי יום עלמה בה לקו'
 יודע אני שיש נדרים אבל אָני יודע שיש מפירים יודע אני שיש מפירים
 25 אבל אָני יודע שזה נדר ר' מאיר אומ' לא יפר וחכמ' אומ' יפר' פאן נדרת
 אלא תאכל שי מן אלאשיא זמאן שהר מתלא פאטלק להא מנה אסבועא

24 b

פקד פי' בדלך נדרהא לקו' ואם הפר יפר אתם ולא מקצתם פאן נדרת אלא תאכל
 מן נועין מן אלטעאם פאטלק להא אכל אחרהמא פאלנוע אלאכר איצא מטלקא
 פאן תבת נדרהא פי אחרהמא פיתבת איצא פי אלנוע אלאכר אן כאן נדרהא כליהמא
 מעא לקו' נדרה מן התאנים ומן הענבים הפר לה הבעל לתאנים ולא לענבים לענבים
 5 ולא לתאנים כלו מופר קיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כאילו
 קיים מומת בזמן שהוא נדר אחד אבל אם אמרה תאנה שני טועמת ועוד ענבה
 ונשאל לחכם והתיר לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים אסר לה לתאנים
 ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים לענבים
 ולא לתאנים וקיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הקיום במקומו

1. 22. [פי יום עלם לה] *On the day when he has knowledge* is rather too vague. We should perhaps read *בה* instead of *לה*, as in the next line.

1. 24. [יודע וכו'] *Nedarim* 87 b. [מפירים (first)] Insert *יפר* after this word in accordance with the printed text. Should our manuscript present a genuine variant, the controversy of R. Meir and the sages would refer to both cases.

Fol. 24 b, l. 1. I was unable to locate this passage. It may have formed part of one of the halakic Midrashim.

1. 4. *Sifre Numbers*, section 155 (p. 58 b). If the few scribal errors are disregarded, our text offers superior readings to those of Friedmann's edition. Comp. Friedmann's notes to this passage.

1. 5. [כאילו] Read *כולו*.

1. 6. [מומת] Read *מימת*, dialectic for *מאימתי*. The printed text has more correctly *אימתי*.

1. 9. [וקיים] Delete the *ו*.

10 וההפך במקומו וקאלו איצא נדר שהותר מקצתו הותר כלו ואי רגל אכתאר
 פסך נדר אבנתה ונדרת מרתה וטן אנהא אבנתה ופסכה פאלנדר תאבת
 בל יגב אן ירגע פי פסך נדר מרתה אן אכתאר דלך וכדלך אלקול אן אכתאר
 פסך נדר מרתה וכאנת אבנתה אלנאדרה לקו' נדרה אשתו סבור שנדר בה
 בתו נדרה בתו סבור שנדרה אשתו נדרה בנויר סבר סבור שנדרה בקרבן
 15 נדרה בקרבן כסבור שנדרה בנויר נדרה מן התאינים סבור מן הענבים סבור
 שנדרה מן התאנים הרי זה יחזור ויפר: פאן סמע פי יום סבת באנהא קד
 נדרת פלה פסך נדרהא באלפאט יגיראה עמא ילפט בהא פי אבטאל
 דלך פי זמאן אלחול מתלא יקול להא כלי מן הדא אלדי קד נדרת אל תאכלין
 מנה ודלך בשרט אן יפסך נדרהא פי נפסה פאן דלך יקום מקאם קו' אני
 20 קד פכבת נדרך לקו' מפירין נדרים בשבת לא יאמר אדם לאשתו בשבת
 מופר ליכי מבוטל ליכי בדרך שאומר לה בחול אילא אומר לה טלי אכלי
 טלי שתי הרי זה נדר בטל ובטל מאילין אמר יוחנן וצריך שיבטל בלבן
 ונעל רבות' פרקא פימא בין אלאפאט אלתי בהא יפסך אלווג אימאן מרתה
 ונדרהא ובין אלאפאט אלתי בהא יפסכה אלחכם פקאל אמר יוחנן חכם
 25 שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם ולא כלום בעל אומר מופר ליכי

1. 10. Mishnah Nedarim 9, 6. Babli 66 a has מכללו instead of מקצתו.
 But our reading is quoted 25 b.

1. 13. 'שנדרה בה' Nedarim 86 b. Read 'שנדרה וכו'.

1. 14. [סבר] This word is to be deleted.

1. 15. [הענבים] Insert נדרה מן הענבים which fell out after this word
 through homoioteleuton.

1. 18. [תאכלין] Indicative after אל!

1. 20. *Ibid.*, 77 b. The first three words are quoted on p. 77 a, and
 should have been repeated here, for it is on them that the following
 decision turns. See marginal note in Wilna edition. There are some other
 slight variants.

1. 22. [בלבן] Read מאילין.

1. 24. *Loc. cit.* We have here an essentially different reading, and
 judging from the trend of the discussion, it appears that our manuscript has
 preserved the more genuine reading. The last sentence is found in *Sifre*
Numbers, section 153 (p. 55 b).

1. 25. [חכם] Insert לא אמר after this word.

מבוטל ליכי וחכמ' אומ' שרי' ליכי אבל איפכה לא בעל מפר ואין חכם מפר
חכם מתיר ואין בעל מתיר" פאמא אלארמלה ואלמטלקה פגמיע

25 a

מא עקרתה עלי נפסהא פתאבת עליהא כק' ונדר אלמנה וגרושה וג' פאן כאנו
דואת בעול קד דכלו בהן פיגב עליהמא אלאיפא בגמיע נדורהמא ועקודהמא
לקו' ונדר אלמנה וגרושה מן הנשואין ולא מן הארושין* פאן נדרת ארמלה
או מטלקה מן הנשואין נדרא יתנאוו זמאנה ל' יומא פאתפק תזויגהא
5 ופאפהא קבל דלך פלים ללזוג פסך נדרהא לקו' ונדר אלמנה וגרושה יקו'
עליה כאיצד אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום אף על פי שנשאת בתוך
שלשים יום אינו יכול להפר: פאן קאלת לבעלהא קד נדרת אן אפעל כדי וכדי מ'
בעד ל' יומא מן יומנא הדא פפצה בעלהא תם תארמלת או טלקת פאלפסך תאבת
לק' נדרה והיא ברשות הבעל והפר לה ואמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום אף על
10 פי שנתארמלה או שנתגרשה בתוך שלשים יום הרי זה מופר נדרה בו ביום ונתגרש[ה]
בו ביום אינו יכול להפר זה הכולל כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול
להפר פאן כאן ללארמלה יבם ואחד פלה אן יפסך נדורהא ועקודהא לא אדא כאן לה[א]
שני יבמין לקו' שומרת יבם בין יבם אחד ובין שני יבמין ר' אליעזר אומ' יפר ור'
יהושע אומ' לאחד ולא לשנים ר' עקיבא אומ' לא לאחד ולא לשנים ואלהלכה פי
15 דלך כר' יהושע* תם שרחנא אלקסם אלג' אלחאוי עלי אליא אלשריעה אלמצדר
דכרהא"

אלפצל' אלה מן אלשראיע פי נגאסאת מכעוצה תאליף ראם אלכל חפץ בן

1. 26. [וחכמ' Read וחכם].

Fol. 25 a, l. 1. Num. 30. 10.

1. 3. *Sifre Numbers*, section 154 (p. 57 b). The second half of the sentence is a *résumé*

1. 5. Nedarim 88 b.

1. 7. מ' The dot may indicate that the letter is to be deleted, or that it is an abbreviation of מן. The latter is rather unusual.

1. 9. *Ibid.*, 89 a. Some phraseological variants.

1. 13. *Ibid.*, 74 a.

1. 14. [ואלהלכה] See Maimonides's Code, *Hilkot Nedarim*, 1, 23.

יְצִלֶה מִנָּהּ פִּי אֶלְחַמֵּל וְאֶלְדָּנוּ בִּנְתָת חַיֹּואֲנָת מִכְעוּצָהּ וְגִיר דִּלְךָ יִחְיֶה ט' שְׂרָאִיעַ
 אֹאמֶר תִּלּוֹם פִּי כָל זִמָּן וּזְמָאן¹ אֲשֶׁרִיעָה אֱלֹאִלִי מִנָּה²
 20 תֹּנֹב עָלַי מִן דְּנָא בִּנְתָת אֶלְבַּהֲאִים וְאֶלְחוּשׁ אֶלְנִסָּה אֱלִי זִמָּן אֶלְגְּרֹב אֶלְאֲכַבֵּר
 פֶּאן חֲמֵלָהּ פִּינָס וְתִיאֲבָה וְאֵן יִכּוּנָא עָלַי חֶאֱל נִגְאִסְתַּחֲמָא בְּעַד אֶלְאֶרְתַּחֲאִין
 וְאֶלְגִּסֵּל אֱלִי זִמָּן אֶלְגְּרֹב אֶלְאֲכַבֵּר כִּק' וְלֹאֲלָה תִטְמָאוּ כָל הַנוּגַע וְג' וְכָל הַנוּשָׂא
 מִנְבִּלְתָּם וְג' לְכָל הַבְּהֵמָה וְג' וְכָל הַדּוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו וְג' וְהַנוּשָׂא אֶת נֶבֶל' וְג' אִמָּא
 קוֹל' כָּל הַנוּגַע וְג' פְּעִילִי טִאֲהֶרָה אִדּוּ יִקְעַד בַּהּ נִגְאִסָּה אֶלְגִּסָּם אֶלְדָּאִנִּי בַּהּ לֹא
 25 מָא עֲלֵאָה מִן תּוֹב וְלִקוּ' אֵין הַנוּגַע מִטְמָא בְּגִידִים³ וְאֶלְדָּאִנִּי בִּזְוֹן מִן

25 b

דִּלְךָ וּבִגְמִיעָה סוּא פִּי אֶלְנִסָּה וְאֶלְנֹו מִן הִרָה אֶלְנָתָת פְּעִילִי ג' אֶחָא אֱלֹאִל
 מִנָּהּ אֶלְעִטָּאִם וְאֶלְעֶרוֹק וְאֶלְקֶרוֹן וְאֶלְאֲטִלָּאֶף וְגִירָהּ פֶּאֲנָהּ מִתִּי כֹאֲנָת מִגְרָדָה
 לֹא לֶחֶם עֲלֵיהָּ פֶּאֲלְדָּאִנִּי מִנָּהּ לֹא יִנָּס בַּחֲכָם נִבְלָה וְכִדְלָךְ אֶלְגִּלּוֹד אֱלֹא מָא כֹּאן
 מִנָּהּ גִּלְד כְּנִזִּיר וְגִלְד סָנָאִם רִכְיָן מִן גִּמֵּל וְגִלְד רֹאִם עִנֵּל רִכְיָן וְגִלְד טֵלָף וְגִלְד
 5 סוּאָה וְגִלְד גִּנִּין וְגִלְד תַּחַת אֱלֹאֲלִיָּהּ פֶּאֲנָהּ תִּנָּס כִּלְחֻמָּהּ פֶּאן דִּבְנָת פִּלָּא
 תִּנָּס פֶּאֲמָא גִלְד אֶלְאֲנִסָּאֵן פֶּאֲנָהּ כֹּאִם וּמִדְּבֹוג לִקו' בְּבֵהֶמָה הַעוֹר וְהַרְטוּב

1. 20. [אֶלְנִסָּה] As this word is undoubtedly an adjective qualifying
 מִנָּהּ אֶלְעִטָּאִם וְאֶלְעֶרוֹק וְאֶלְקֶרוֹן וְאֶלְאֲטִלָּאֶף, it cannot be the object of תֹּנֹב. We accordingly miss
 some such words as אֵין יִנָּס which should be supplied. [אֶלְגְּרֹב אֶלְאֲכַבֵּר]
 Literally: *the larger sunset*. This adjective is to emphasize the fact that
 he is not to become clean until it gets utterly dark. Owing to the dual
 form of עֲרִפָּיִם, mediaeval Jewish writers divided the sunset into two parts.
 See Rashi and Ibn Ezra on Exod. 12. 6.

1. 21. [וְאֵין יִכּוּנָא] This is governed by תֹּנֹב.

1. 22. Lev. 11. 24-8.

1. 24. [אִדּוּ] This word is superfluous and should be deleted.

1. 25. *Sifra Shemini*, section 4, 7 (p. 51 b).

Fol. 25 b, l. 6. [כֹּאִם] As this word stands it does not suit the context,
 whether we take it as كَاس or كأس. We ought therefore to read כֹּאִם, and
 regard it as an adjective of בָּאֵס *he was hairy*. It would thus be the
 opposite of מַדְבּוּג. In order to make the sentence complete we would
 have to insert some such word as יִנָּס before כֹּאִם. It is also possible that

והקופה והאליל והעצמות והגידים וקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טמאת
 אוכלין אבל לא טמאת נבלות ואיצא ואלו שיערותיהן כבשרן עור האדם ועור
 החזיר של ישוב ר' יוסי אומ' אף עור חזיר של בר עור חטאית של גמל הרך עור
 הפרסות ועור בית הבשת ועור השליל עור שתחת האליה וכלן שעבדן או שהלך
 10 בהן כרי עבדה טהורים חוץ מן עור האדם" אלגזו אלב' אללחם אלדי אקל מקדארה
 זיתונה מעתדלה פמא פוקהא כאנה ינגם אלדאני אליה לקו' כזית מן הנבלה:
 אלגזו אלג' עצו מקדארה אקל מן זיתונה פמא פוקהא קד גמע לחמא
 ועטמא וערקא מתצל פאנה ינגם אלדאני אליה לקו' אבר כבריתו בשר גידים
 15 ועצמות ואיצא האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות
 כזית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאין בטמאתן וגמיע אל
 אלגנת ואלגזו מנהא וכל ואחר מן אעצאהא אלמנגסה פלא תנגם אלדאני מנהא
 מתי כאן גמיעהא יאבס בל מתי כאנת עלי חאל רטובתהא אן ימכן אן תתרטב

is merely a corruption of נגם, and the ו of the following word has the force of *even*. In my translation I adopted the first interpretation. [בבהמה וכו'] Teharot 1, 4.

1. 8. Ḥullin 122 a.

1. 9. ר' יוסי] The talmudic text in this place has ר' יהודה. But in other places where this Mishnah is quoted, this opinion is ascribed to ר' יוסי. ועור הראש של עגל הרך After this word the printed text has [הרך]. That our manuscript offers no genuine variant is evident from the Arabic *résumé*, where this point is mentioned. These words simply fell out through homoioteleuton.

1. 10. האליה] A number of words follow here in the printed text. But they probably were omitted by the author intentionally, as they deal with creeping things, a subject to which Ḥefes devoted a special precept. See below, note on fol. 26 b, 1. 12.

1. 12. [מעתדלה] Eighth conjugation of عدل = *of middling size*. [כזית וכו'] Teharot 3, 4; 5, 1.

1. 13. [פמא פוקהא] A rather awkward addition. But perhaps the awkwardness was not felt on account of the frequent use of this phrase.

1. 14. *Sifra Shemini*, section 4, 6 (p. 51 b). מן החי is omitted here after אבר.

1. 15. Ohalot 1, 7.

1. 16. [כזית] Read מכזית.

1. 18. [אן ימכן] Read . . . אן.

במא פאתר פתרנע אלי אלחאל אלאול פי זמאן כד סאעה לקו' דם הנדה ובשר
 20 המת מטמאין לחים ומטמאין יבשים אבל הזב והנועי והרוק והשרץ—
 והנבלה ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשים ואם יכולין לשרות
 ולחזור לכמות שהיו מטמאין לחין ומטמאין יבשים וכמה היא שריתן
 בפושרים מעת לעת ואיצא רבן שמעון בן גמליאל אומ' פושרין צריכין שיהיו
 פושרין מעת לעת וקו' וכל הנושא מנבל' וג' יקתצי ננאסה אלחאמל להרה
 25 אלגתת ומא עלאה מן תוב סוא כאן מבאשרא לחמלהא או בתוסט ואסטה
 וקאל רבו' איצא מלמד שהנושא מטמא בגדים ואלגתת אלמנסה אלאהליה

26 a

מנהא ואלבריה ואן כאן פיהא בעץ עלאמאת אלטאהרה מנהא ואלננסה
 פמתסאוויה פי חכם אלננאסה לקו' אלכתאב לכל הבהמה וג' וקו' וכל הולך על
 כפיו יחוי אלחיואנאת אלסאלכאת עלי אכפהא מנהא אלקרד ואלקנפד
 ואבן ערס וענאק אלארץ וכלב אלמא לקו' כל הולך על כפיו זה הקוף כל הולך
 5 להביא את הקופד וחלרת הסנאין ואדני השרה וכלב המים וינדרג פי
 טי קולה בכל החיה אלפיל איצא לקו' בכל החיה להביא את הפיל וישיר בקו'
 וכל הנוגע בהם יטמא אלי אלנאס ואלה ואניה לקו' כל הנוגע בהם יטמא
 בין אדם ובין כלים ומתי כאנת הרה אלנבאל עלי אלה או אניה ותחת הרה
 אלאואני ואלאלה אואני אבר או אלה או מאכול ומשרוב פלן ינגס לדלך
 10 מנהא אלא אלדאני מן אלנבלה לקו' להם הם מטמאין אינן מטמאין לא

1. 19. Niddah 54 b.

1. 22. [שחיו] This is a superior reading to שהן of the printed text.

1. 23. *Ibid.*, 56 a. The first פושרים is omitted in the printed text.

1. 25. [מבאשרא] *Direct, nothing intervening.*

1. 26. $\text{أفلى} =$ [אלאהליה] *Sifra, ibid.*, 4, 8 (p. 51 c). [מלמד ובו'] *domestic.*

Fol. 26 a, l. 2. Leviticus II, 26.

1. 4. *Sifra Shemini*, chap. 6, 5 (p. 51 d).

1. 5. [המים] The printed edition has הים. See, however, Kelim 17, 13.

1. 6. *Sifra, ibid.*

1. 10. *Ibid.*, 6, 10 (p. 52 a). Read להם instead of לכהם.

אֹכְלִים וְלֹא מִשְׁקִים וְלֹא כִלִּים בְּמִשָּׁא וְאֶלְמוּתֵל אֶתִּי וְצִעוּהָ לְדִלְךָ קִדְמָנָא
 פִּתְטוּל פִּנְקֻצְרָהָ לְטוּלָהָ : וְקו' וְטִמָּא עַד הָעֶרֶב יִלְזָמָה דִּלְךָ לִילָא יִדְנוּ בְּשִׁי
 מִן אֶלְאֶקְרָאס לֹא גִירָהָ מִן אֶלְאֶמֹר אֶלְעֶאמִיָּה לְקו' הָא כְּאִיּוֹצֵד טַהוֹר לְחוּלִין מִבְּעוֹד
 יוֹם וְלִתְרוּמָה מִשְׁתַּחֲשֵׁךְ וְנִבְאִיל אֶלְחִיּוֹאן אֶלְסַאבָּח אֶלְשִׁבִּיָּה בְּנִבְאִיל אֶלְצַחְרָאנִי
 15 וְאֶלְצִרִּיָּה אֶלְמִנְגָסָה פִּלָּא תִנְגָס אֶלָּא גַתִּת אֶלְחִיּוֹאן מִנְהָא אֶלְמִסְמָא כֻּלָּב
 אֶלְמָא לְקו' כֹּל שְׁבִים טַהוֹר חוּץ מִכֻּלָּב הַמִּים מִפְּנֵי שְׁחֹא פוֹרָה מִן הִיבּוּשׁ
 אֶלְשִׁרְיָעָה אֶלְבִּ מִנְהָא^א תֹּאמֵר כִּתִּי דְּנִי בְּגַתִּת אֶשְׁכָּאן
 חִיּוּאנָאחַ חֵ' אֶתִּי הִי אֶלְכִּלְדִּ וְאֶלְפֶּאָר וְאֶלְצֵב וְאֶצְנַאפָּה וְאֶלּוֹרֵל וְאֶלְחֶרְדוֹן וְאֶל
 עֻטְאִיָּה וְאֶלְחֶרְבָּא וְאֶלְסַם אֶבְרִין אֵן יִכּוֹן אֶלְדָּאנִי לְדִלְךָ נִגְסָא אֵלִי זְמָאן אֶלְגְּרוֹב
 20 אֶלְאֶכְבֵּר כֶּק' וְזֶה לִכֶּם הַטִּמָּא הִש' וְג' וְהֶאֱנָקָה וְהַכּוּחַ וְג' אֵלָה הַטִּמָּאִים לִכֶּם וְג'
 לְמָא אֶכְרֵג קו' שְׂרִין מִכְרֵג גִּנִּס עֶאֱד פִּדְכֵר מִנְהָא אֶנּוּאֶעָא אֶתִּי הִי אֶלְכִּלְדִּ [וְג']
 וְכֹל וְאַחַד מִן אֶנּוּא לְחוּם הִדָּה אֶלְאֶשְׁכָּאן מִתִּי כֹאן מִנְפַּעֲלָא פִּינְגָס מֹא
 כֹּאן יִנְגָס גַּמְלָתָהּ וְאַלְחַד פִּי דִלְךָ פִּמָּא כֹּאן אֶקֶל מִקְרָאָרָה עִדְסָה פִּמָּא מֹ
 פּוֹקָהָ לְקו' כְּעִדְסָה מִן הִשְׂרִין פִּמָּא כֹּאן דוֹן הִדָּא אֶלְמִקְרָאָר וְכֹאן מִגַּתְמַעָּא
 25 מִן לַחַם וְעֶרֶק וְעֻטָּם פִּינְגָס כְּגַמִּיעַ אֶלְגַּתָּה כּוּא פִּי דִלְךָ אֶנְפַּעֲלָא מִן אֶלְשִׁרִין

1. 11. [וְאֶלְמוּתֵל] ^{مُتَل} ^{مُتَل}, plural of ^{مُتَل}, *example, description*. The orthography is rather exceptional. Comp. ^{סיואן}, fol. 1 b, l. 6.

1. 13. *Ibid.*, 8, 9 (p. 53 c). See Yebamot 74 b.

1. 16. [פּוֹרָה מִן הִיבּוּשׁ] Kelim 17, 13. The printed edition has בּוֹרַח לִיבְשָׁה.

1. 17. ^{אשראין} Read ^{אשראין}. This is the broken plural of the Hebrew word שְׂרִין which does not occur in general Arabic. But as ^{אשכאין} can only mean *bodies, persons*, the reading ^{אשראין} is the only one possible here. This is how שְׂרִיצִים is rendered in Sa'adya's translation. The singular ^{שרص} occurs in Abu'l-Fath's *Samaritan Annals* (p. 82, l. 6). See also Dozy.

1. 19. [וְאֶלְסַם] Read ^{ואלסאם} as in Sa'adya's translation. See also below, fol. 26 b, l. 11.

1. 20. [וְזֶה לִכֶּם] Lev. See above, note on fol. 25 a, l. 20. 11. 29-31.

1. 23. ^מ To be deleted.

1. 24. ^{הגיה} Hagigah 11 a.

26 b

ואלשרץ חי או מיתא לקו' יכול הבשר הפורש מן החי מטמא תלמ' לז'ם
 במותם מה מיתה שאין להם חילופים אף אבר מן החי שאין לה חילופים מה
 השרץ בשר גידים ועצמות אף אבר מן החי כבריתו בשר גידים ועצמות
 וקאלו אברים שאין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת פחות
 5 מכזית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאין בטמאתן *
 ואמא דמה פקאלו פי שרחה וזה לכם הטמא שיטמא כבשרו *
 וסנדר צנוף אלדמא פי שריעה וכל דם לא תא' פי אלפצל אלתאלי להדא
 אלפצל אן שא' אללה * פאמא אלעטאם מנהא אלמגדרה מן אללחם וכרלך
 אטפארהא ושעורהא פלא ינגס לקו' מנבלתם לא מן העצמות ולא מן
 10 השנים ולא מן הצפרנים ולא מן השער שלהן * ואלגלד מן אלזרל ואלחרדון
 ואלעטאיה ואלחרבא ואלסאם אברין פתנגס מתי כאנת גיר מדבונה לא
 מדבונה כמא תנגס גתתהא לקול אלמשנה ואילו שעורותיהן כבשרן עור
 האנקה והכח והלטאה והחומט ר' יהודה אומ' הלטאה כחלדה וכלם שעבדן
 או שהולך בהן כדי עיבודה טהורין חוץ מעור האדם ר' יוחנן בן נורי אומ'
 שמנה שרצים יש להן עורות * ואלתלמוד פקאל תנו רבנן הטמאים לרבות
 15 עורותיהן כבשרן יכול כולם תלמ' לז'ם אלה וכי בתי אלה על כולהי כת אמ'
 ר' למינהו הפסיק העינין וניתני התנשמת אמ' ר' שמואל בר' ר' יצחק רב תיני

Fol. 26 b, l. 1. *Sifra Shemini*, section 6, 3 (p. 52 d). The names of the Tannaim, as well as the opinion of R. 'Akiba, are omitted here. See *Hullin* 128 b.

l. 4. *Ohalot* 1, 7.

l. 6. *Ibid.*, 5, 2 (p. 52 a). The wording there is more explicit: להביא את דמו שיטמא כבשרו.

l. 9. *Ibid.*, chap. 10, 2 (p. 55 b). There it is *בנבלתם* which is erroneous, as it refers to Lev. 11. 35.

l. 12. *Hullin* 122 a. The part relating to animals is omitted here. See above, note on fol. 25 b, l. 10.

l. 15. *Ibid.*, 122 b.

l. 16. [וכי בתי] These two words are corrupt. Read והא.

l. 17. [וניתני] The printed text has וליחשוב. After this word the printed text has 1. תנא הוא.

התנשמת ואליאבסה מן גתת הדה אלאשבאין פלא תנגס פאמא מתי וקעת
 פי מא פאתר כד סאעה פעאדת אלי חאל רטובתהא פתנגס לדלך דליל דלך
 20 פקד דכרנאה פי אלשריעה אלתי קבל הדה פי טי דכרנא לך נבלת בהמה וחיה
 פאן יבס בעין אנואיהא מע אתצאלה בגירה ובעץ למ יבס וכדלך אן
 אחתרק בעין אנואיהא ואלבעין למ יחתרק פאלדי למ יבס ולם יחתרק ינגס
 לא מא יבס ואחתרק מן תלך אלגמלה לקו' אם' ר שמעון בן לקיש שרין
 שיבש ושלדו קימת טמא והא אינן תנן מטמאין לחין ואין מטמאין
 25 יבשים אם' ר זורא לא קשיא הא בסלן הא במקצתן ואיצא אם' ר שמעון בן לקיש
 שרין שנשרף ושלדו קיימת טמא מוטיבי מצאו שרוף על גבי זיתים וכן

27 a

המטלית המהוהה טהורה שכל הטמאות בשעת מציאתן אם' ר זורא לא
 קשיא הא בכלן הא במקצתן ואן כאן אלפאר אלמנפעל מן אלתראב קר
 אנפעל בעצה לחם וגלד ואלבאקי מנה יעלוה גשא מתצל בגלד אללחם
 וכאנת אלתרכה קד אנבתת פיה פאנה ינגס מן דנא בה לקו' עכבר שחציו
 5 בשר וחציו אדמה הנוגע בבשר טמא ובאדמה טהור אם' ר יהושע בן לוי
 והוא שהשריין על פני כלו איבא דמתני לה אסופה ר יהודה אומ' אף הנוגע
 באדמה שכנגד הבשר טמא ואמ' ר יהושע בן לוי והוא שהשריין על פני כלו
 וקו' על הארץ יריד בה אלחיואנאת אלכאניה עלי אלארץ לא אלתי מנהא
 פי אלמא לקו' אף אביא עכבר שבים ששמו עכבר תלמ' לזמ' על הארץ
 10 להוציא את שבים וקאלו תנו רבנן כל שברא הקבה ביבשה ברא כנגדו בים

l. 18. [אלאשראין] Read [אלאשבאין]. See above, note on fol. 26 a, l. 17.

l. 21. [אתצאלה] Read [ובעץ]. [אלבאקי] or [ובעצהא].
 [לם יבס] Read [לם יבס].

l. 23. Niddah 56 a.

l. 25. [בסלן] Read [בכולן]. The copyist mistook כו for ד.
 [אם' ר שמעון וכו'] Ibid.

Fol. 27 a, l. 5. Ḥullin 126 b.

l. 9. *Sifra Shemini*, section 5, 4 (p. 52 b). See also Ḥullin 126 b.

l. 10. Ḥullin 127 a. See also Tosefta Kil'ayim 5, 10. The wording is slightly different.

חוץ החלדה וקו' והצב למינהו פאצנאף אלצב מן דלך אלסקנקור ואלסקאט
 ואלסמנדל לקו' הצב למינהו לרבות מנין של צב כגון ערור וכן הנפלים
 וסמנדרא וקו' כל הנוגע בהם יט אוגב עלי אלדאני בהא והי אמוצא ננאסה
 דאתה לא מא עלאה מן תוב וקאל רבו' איצא אין השרץ מטמא במשא'
 אלשריעה אלג מנה' תאמר אי אניה ואלה וקע עליה 15
 אחד הרה אלאשכאין אלח בעד מותהא אן תנגס לרלך ואן תגמס פי אלמא
 ותבקא עלי חאל ננאסתהא אלי זמאן אלגרב אלכבר תם תטהר כק'
 וכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא מכל כלי עץ וג' בעד מא שבצת
 הרה אלשריעה כלי עץ ובגד ועור ושק עאדת פעמת סאיר אלואאני
 אלמסתעמלאת פקאלת כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם לאן מעני 20
 קולה אשר יעשה מלאכה בהם יקתצי כלים תאמה רואת חרוד
 כאמלה לא תנקץ פי רואתהא וכמאל צנעתה תצלח למא הי לה
 כלים לקו' כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה המטה וערסה משישופם^ה
 בעור הדג גמר שלא לשוף טמאים ר' יהודה אומ' המטה משיסורג
 בה שלשה בתים הסלין של עץ משיחסום ויקוב ושל תמרה אף על פי שלא 25
 קינב מבפנים טמא שכן מקימין כלכלה משיחסום ויקנב ויגמר

1. 11. [חוץ] Insert מן after this word. [אלסקנקור] For the exact meaning of سَقَنَقُور see *Ibn Baṭūṭah's Travels*, vol. III, p. 103, l. 8. Comp. also *Der Islam*, IV, p. 436.

1. 12. [הצב וכו'] *Sifra Shemini*, section 5, 7 (p. 52 b). See also Ḥullin 127 a. [מנין] Read מינין ערור. The *Sifra* has חברבר while the Talmud agrees with our manuscript as regards the name of the creeping thing.

1. 13. [וסמנדרא] The usual texts have סלמנדרא which is in accordance with Greek σαλαμάδα. But as the same word is in Arabic سَمَنْدَل or سَمَنْدَر, the spelling of our manuscript need not necessarily be regarded as a copyist's error.

1. 14. *Ibid.*, 5, 2. See Kelim 1, 1. The wording is slightly different.

1. 16. [אלאשכאין] Read אלאשראין. See note on fol. 26 a, l. 17.

1. 17. [אלאכבר] See above, note on fol. 25 a, l. 20.

1. 18. Lev. 11. 32.

1. 23. Kelim 16, 1-4.

1. 24. [ר' יהודה] The Mishnah has מאיר.

1. 25. [ויקנב] Read ויקנב.

27 b

את התלויה בית הלגנין ובית הכוסות אף על פי שלא קינב מבפנים
 טמא שבין מקימין הקנונים קטנים והקלתות משיחוסם ויקנב
 הקנונים הגדולים והסיגין הגדולים משיעשה שני דודים לרחב שלהן ים
 נפה וכברה וכף של מאזנים משיעשה דוד אחד לרחב שלהן הקופה
 5 משיעשה שתי צפירות לרחב שלה והערק משיעשה בו צפירה אחת
 כלי עור מאימתי מקבלין טומאה התרמל משיחוסם ויקנב ויעשה את
 קיחותיו ור' יהודה אומ' משיעשה את אזניו סקורטיה משיחוסם ויקנב
 ויעשה את ציצותיה ור' יהודה אומ' משיעשה את טבעותיה קוטבליה
 משיחוסם ויקנב ור' יהודה אומ' משיעשה את קיחותיה הכר והכסת
 10 של עור משיחוסור ויקנב ור' יהודה אומ' משיתפרנו וישר בו פחות ^{מחמשי}
 מחמשה טפחים וקאלו איצא כל עין מאימתי מקבל טמאה הסנדל
 משיקמע והמנעל משיגוב על האמום ואם עתיד לכרכם עד שיכרכם
 ולשרטט עד שישרטט אסקרטיא עד שיטפטף וקיטבליא משישרטט
 עור העריסה שהוא עתיד לעשות לו טבור טהור עד שיעשה לו טבור
 15 תפסיר משיחוסם ויקנב מנד יסתכמל עמל שפתיה ויקטע מא יתבקא
 מן אלקצבאן אלנאתיה מנה כלכלה בניגה בית הלגנין גלאף רטליאת'

Fol. 27 b, l. 2. Read [קטנים] הקטנים.

l. 3. Read [דודים] דודים.

l. 4. Read [דור] דור.

l. 8. Read [קיטבליא] קיטבליא.

l. 10. Read [משיחוסם] משיחוסם. The mishnic text has plural suffixes which are more correct.

l. 11. Read [כל עין וכי] Tosefta Kelim baba meši'a 6, 1. 2. Read [כלי עור] כלי. There are a few insignificant variants.

l. 12. Read [לכרכם] Some texts have לכרכב *to make a rim*. The reading of our manuscript is superior, and is satisfactorily explained by Ḥefeş in the following glossary.

l. 15. Read [תפסיר] Maimonides in his commentary on this Mishnah (ed. Derenbourg) mostly amplifies the brief explanations of Ḥefeş.

l. 16. Read [בניגה] This word is not recorded in the lexica. It doubtless denotes a kind of a basket. ^{עֲוֵן} = *hyoscyamus*, or *herbane*; ^{וִינָסָה} = *vinasse*. See Dozy.

ואשבאההא הקנונים אטבאק והסינין קפאף כבאר דודין סאפין צפאיר
 צפירות דודין הערק נפיה. התרמל שביה בשקבאן קיחותיו ערי
 קיטבליא נטע סקורטיא ספרה משינוב על האמום מנר ינשף ערי
 20 אלקאלב לכרכם מנר יועפר ישרטט יכטט וקאלו קולא אכרא מגמועא
 כלי עין אין מקבלין טמאה עד שתנמר מלאכתן כלי עצם מאימתי מקבלין
 טמאה משתנמר מלאכתן היו מחוסרין כסויין טמאים כלי חרש מאימתי
 מקבלין טמאה משיצרפנו בכבשן והוא גמר מלאכתן¹⁷ ואלכלים
 נועין אחדהמא לה גו יחוי הוא ואלאכר דא סטח לא יחוי הוא ואלתי מנהא
 25 לה גו פמנה מא יקבל אלנאסה ומנה מא לא יקבל אלנאסה¹⁸ ואלתי לא
 גו להא פמנהא קאבלה ננאסה ומנהא ליסת קאבלה ננאסה ומנהא קאבלה

28 a

ננאסה כאן להא גו או למ יכי להא דלך¹⁹ פאלתי מנהא לה גו ולא יננס
 פמנהא כלי הקדש נמעא כוי פי דלך באן להא גו או למ יכן להא²⁰ ומנהא
 אואני ממלוה מא קד אעדת לה לא ימכן חמלהא והי מלא מן דלך
 אלכבאר מן אלכואין ואלתואבית אלעטימה ופנטאס אלספינה אלמועא

1. 17. Read דודין [דודין] *סאפין* = *a thin lock, or tress*.
 1. 18. Read דודין [דודין] *שַׁפְּיָן*, plural *שַׁפְּיָרָה*, = *a lock, or tress*.
 1. 17. Read דודין [דודין] *שַׁפְּיָן*, plural *שַׁפְּיָרָה*, = *a lock, or tress*.

1. 18. Although דודין and צפירות are to some extent synonymous, it is quite unusual for Hefes to give a Hebrew equivalent. Furthermore, דודין in the preceding line seems to have two Arabic equivalents, and this again is out of harmony with the author's method. It therefore seems best to delete דודין in this line and to arrange the words as follows: דודין סאפין צפירות צפאיר. My translation is in accordance with this arrangement. *שַׁפְּיָן* [בשקבאן] is a kind of sack for carrying grain. See Dozy. *עָרִי* [ערי], singular *عُرْوَة*, = *handles, or loopholes*.

1. 21. Hefes explicitly says that the following passage occurs in one place; but I was unable to find it. It may have formed part of a halakic Midrash which is no longer extant. The three component parts of this passage, however, are found in three different places: Tosefta Kelim baba meš'a 2, 18; 6, 3; Mishnah Kelim 4, 4.

5 פיה מא ומא יגרי הדא אלמגרי ומנהא מא ימכן חמלה והו מלא ודלך מא
 אערה אלצביאן לילעבו בה מנהא קשר אללפת ואלאתרג ואלקרע ומא
 אשבההא' פאמא מא כאן ממא נחי דלך דא תאבת פי זמאן טויל פינגס
 לקו' כל הכלים שיש להם אחורים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקים
 והמרציפין וג' כלי הקדש אין להם אחורים ותוך ואין להם בית הצביעה
 10 וקאלו שידה ותבה ומגדל וכוארת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אל
 אלכסנדרית אף על פי שיש להם שולים שהן מחזיקין ארבעים סאה בלח
 שהן כורים ביבש הרי אילו טהורים ושאר כל הכלים בין מקבלין ובין
 שאינן מקבלין מקבלין טמאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומ' דרדור עגלה
 וקסמית מלכים ועריבת העבדן ובור ספינה קטנה וארון אף על פי מקבלין
 15 טמאים שאינן עשויים ליטלטל אילא במה שבהן ושאר כל הכלים מקבלין
 טמאין ושאינן מקבלין טהורין אין דברי ר' מאיר לדברי ר' יהודה אילא
 ערבה של בעל הבית וקאלו העשה כלים מדבר שהוא מ' של מעמד טמא
 מדבר שאינו של מעמד טהור הלפת ואתרוג ודלעת יבשה שחקקום
 תינוקות למוד בהם את העפר או שהתקינם לכף מאזנים טהורים הרמון
 20 והאלון והאנוזים שחקקום תינוקות למוד בהן את העפר או שהתקינם
 לכף מאזנים טמאים ומנהא קאעדה מא תחת מלבן כשכל מכצין
 או כרסי ממא הו מסתעד לוצע אלרגלין לקו' חמור שתחת המלבן
 והספסלין שתחת הרגלים אף על פי שחקקום ומקבלין טהורים ואין

1. 8. Kelim 25, 1.

1. 9. *Ibid.*, 25, 9. [כלי הקדש]

1. 10. *Ibid.*, 15, 1. There are some variants besides one or two scribal errors.

1. 16. [טמאים . . . טהורין] These two words have changed positions by mistake. The trend of the argument proves that the reading of the Mishnah is the only one possible, and that our manuscript offers no genuine variant. [אין] Insert בין after this word.

1. 17. [העשה וכו'] Tosefta Kelim baba meši'a 7. 7. מ' This letter is to be deleted.

1. 21. [כשכל] Read בשכל.

1. 22. *Ibid.*, 8, 3.

1. 23. [הרגלים] After this word the printed edition has : טהורים כפותין. These words probably were omitted in this manuscript through homoioteleuton.

בהן משום קבול וקאלו כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע^א ומנהא
 25 מא יעמל מן גלד חיואן כאין פי אלמא אלהם אלא^א אן יציף אליה גלד או

28 b

גירה מן אלתי תקבל נגאסה אמא בלואק או בכרז או בגירהמא
 פאמא אלמצנועה מן גלד חיואן מסמי כלב אלמא פאנה ינגס ואן לם
 ינצף אליה גירה לקו' כל שבים טהור חוין מכלב המים מפני שהוא
 פורה ביבוש דברי ז' עקיבא העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם
 5 מן הגדל בארץ ואפילו חוט ואפילו משיחה דבר שמקבל טמאה
 טמא^ב ולבד שיחברנו לו בדרך חבורו לטמאה^א ומנהא מא יעמל
 מן כתי בקר ומנחותא מן חגארה מנהא קואעד ואנראן ומא שבה
 הדה לקו' שבעת ימים קודם לשריפת הפרה מפרישין את הכרין השורף
 את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה ולשכת
 10 בית אבן היתה נקראת ולמה נקרא שמה לשכת בית אבן שכל מעשיה
 בכלי גללים ובכלי אבנים ובכלי אדמה מאי טעמא וג' תקינו ליה רבנן
 כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דלא מקבלין טמאה כי היכי דלא
 ת ליוולוו בה^א ומנהא טבק מן כשב לה חאפה וגטא קעבה מערה ללבויתא^א
 מעמולה מן דהב ופצה ונחאס וחדיד וגיר דלך מן אלמסבוכא לקו'
 15 הטבלה שיש לה ליובז בכלי עץ טהורה ואיצא כסוי טני של מחבת

1. 24. Baba batra 65 b.

Fol. 28 b, l. 3. Kelim 17, 13. Some variants. See above, note on fol. 26 a, l. 16.

1. 6. [ובלבד וכו'] This clause is not found in the mishnic text. See, however, *Sifra Shemini*, section 6, 10 (p. 53 a).

1. 7. [כתי חֲשִׁי] = *dung*.

1. 8. [שבעת וכו'] Yoma 2 a. See Parah 3, 1. הכהן Read הכהן.

1. 13. [ללבויתא בִּיּוֹתָא] *things that remain overnight, and become stale*. The י' of this word look like י. But there can be no doubt about the reading.

1. 15. [הטבלה] As Hefes treats of the class of vessels which have a receptacle and are not subject to defilement, the reading of our manuscript

של בעלי בתים רבן גמליאל מטמא וחכמי מטהרין בלהטע ומנהא
 אלמתכדה מן עטאם אלטאיר פאן אציף אליהא מא יקבל אלנאסה
 פתקבל לדלך לקו' העשה כלים מעצמות העופות טהורים
 ואיצא חיבר להם מן הגדל בארין אפילו חוט אפילו משיחה דבר
 שהוא מקבל טמאה טמא ומנהא אלתי תכון פי וקת אלעמל רדיפה 20
 ותואל אדא אנקצא אלעמל ודלך כאלה יגשא בהא אלעון ואלכטאם ואל
 מנכל אלרי יסתר מן אלנחל ואשבאההא פלא תקבל נאסה פאמא אן כאנת
 אלאניה מעדה לאניה אכרי לא מפארכה להא פתנגס מן דלך גטא תכת
 וקמטר וקבה וצרף מכאחל ואשבאההא לקו' המקלוט של בקר והחוסם
 שלו והמדף של דבורים והמנפה הרי אלו טהורים כסוי קפסה טמא כיסוי 25
 קמטרא טהור כסוי תבה כסוי טני והמכבש של חרש וכסא שתחת
 הַתְּבָה

29 a

ד

התבה והקמרון שלה והאילונוגין של ספר ובית הנגר ובית המנעול ובית המזוזה
 ותיק נבלים ותק ב[ינור]ות והאמום של גודלי מצנפות והמרכב של זמר ורביעין

is the only one which would suit the context. And yet the view it expresses is diametrically opposed to the decision of the Mishnah, not to speak of the fact that this passage is nowhere to be found. Kelim 27, 1 reads טבלה שאין לה לזביו בכלי עץ טמאה. The only possible solution is that Hefeş had in mind the following passage: המעות אף על פי שיש לה ליזבנו טהור (Tosefta Kelim baba meši'a 10, 4). He omitted the qualifying clause. [כסוי וכו'] Kelim 12, 3. מחבת. Read מתחת.

1. 18. Tosefta, *ibid.*, 7, 5.

1. 19. *Loc. cit.*

1. 21. [אלעון] This can scarcely be right. Below, fol. 29 a, l. 11, we have מלקוט as לעין. Read, perhaps, עדן = dung. Maimonides explains אניה מן גלד יתקט פיהא רות אלבקר כי לא יפסד אלקמח a vessel in which the dung of the oxen is collected in order not to spoil the wheat. This obviously supports my emendation.

1. 24. [וצרף] Instead of וטרף. See above, note on fol. 17 b, l. 10. [והחוסום] Read המלקוט. Kelim 16, 7, 8.

של אֵלִית וּגְנוּגְנִית [ות הע] נִי וּסְמוּכוֹת הַמָּטָה וְכוּפִים שֶׁל תְּפִלָּה וְאִמּוּם שֶׁל גּוֹדְלֵי
 מִסָּאוֹת הָרִי אֵילֹו טְהוּרִים זֶה הַכֹּלֵל אִם ר' יוֹסִי כֹל הַמְשִׁמֵּשׁ מִשְׁמֹשִׁין שֶׁל אֶדָם
 5 בִּשְׁעַת מִלֵּאכָה ^{וְ} וְשֵׁלָא בִּשְׁעַת מִלֵּאכָה טָמָא וְכֹל שְׂאִינוּ אֵילָא בִּשְׁעַת
 מִלֵּאכָה טְהוֹר תּוֹק מִכְחוּל וּבֵית הַכּוּחָל וְתִיק מִכְתָּב וְתִירוּנְתָק וְהִקְיִטְבְּלִיא
 וְסְקוּרְטִיא וּבֵית הַחֲצִים וּבֵית הַפְּרִגּוּשׁוֹת הָרִי אֵילֹו טָמְאִים תִּיק סְמָפוּנִיא
 בּוֹמֵן שֶׁהוּא נּוֹתָנוּ מִלְמַעְלָה טָמָא וּמִצְדּוֹ טְהוֹר תִּיק חֲלָלִים ר' יְהוּדָה מִטְהַר
 מִפְּנֵי שֶׁהוּא נּוֹתָנוּ מִצְדּוֹ וְחָפּוּי הָאֵלָה בֵּית הַלְגִּינִין וּבֵית הַכּוּסוֹת אָף עַל פִּי
 10 יִשְׁהִי שִׁישׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה טְהוֹר שְׂאִינוּ אֵילָא חָפּוּי וּמִשּׁוּם חֲבוּרִי
 כֹּלִים טָמְאִי תַפְסִיר מָא שְׂכַל מִן דְּלָךְ הַמִּלְקוּט שֶׁל בִּקֵּר אֲלִמְגִישִׁי לִלְעִין
 וְהַחֲסוּם שֶׁלֹו אֲלִכְטָאָם הַמֶּדֶף שֶׁל דְּבוּרִים אֲלִמְנַכַּל אֲלִדִּי יִסְתַּר מִן אֲלִנְחַל
 וְהַמְנַפָּה אֲלִמְרוּחָה קַפְסָה אֲלִתְכַת אֲלִמְעִיבָה קַמְטְרָא קַמְטְרָא מִכְבֵּשׁ
 תַּכַּת קַצְרוֹן קְבָה הַאֲלִנְגִין גִּלְאָף הָאִמּוּם אֲלִקְאֵלֵב שֶׁל גּוֹדְלֵי אֲלִפְתָּאֲלִין וּרְבִיעִין
 15 חֲבָאֵל סוּר וּגְנוּגְנִית מִשְׁדֵּר תִּיק גְּמָה תִּרְנִיתִיק פֶּאֲרִשִׁין וְהַמְרַכּוּב שֶׁל זִמְרָא
 אֲלִמְרַכּוּב מִן אֵלָה אֲלִכְשֵׁב לִלְמַחְאֵבִי וְאֲלִמְגִישִׁי הַפְּרִגּוּשׁוֹת אֲלִקְנִאֲדִיל

Fol. 29 a, l. 3. [וכופים] Read וטפוס The printed text has גודלי. עושי means *weavers*, as Hefes explains it later on. Comp. Arabic جَدَل and Hebrew גְּדָלִים.

l. 4. [מסאות] A number of variants are recorded: סאות, סוסות, סותות, עושי. But מסאות is quoted nowhere. We ought, perhaps, to read מסכות *woof*.

l. 6. [תוק] Read תיק. Many words are omitted here. The printed text has תיק טבלה. But as סקורטיא and קיטבליא are usually mentioned together, the reading of our manuscript is to be preferred.

l. 7. [הפרגושות] The mishnic text has הפגושות. Derenbourg has הפגושות.

l. 9. [בית] From this word to the end of the quotation is not found in the Mishnah which enumerates other kinds of vessels.

l. 11. [ללעין] Read, perhaps, ללעין. See above, note on fol. 28 b, l. 21.

l. 13. [אלמעיבה] This can scarcely be right. Read, perhaps, בה, אלמעיבה, as وَعَى = *he kept, retained*.

l. 14. [האלגנין] Read האלגנין.

l. 15. [משר] Read משר = مَشْرَ a doth from which a tent is made.

l. 16. [ללמחאבי] This may, perhaps, mean recitations. It seems to be a plural of مَحَلَّ.

מכתב מכתב קיטבליא נטע סקורטיא ספרה האלה דבוס סמפוניא
 זמארה חלילין נאיין בית הלנינין אלקנאני פאמא אלתי להא גו ותקבל
 ננאסה פאלכלים אלתי לים ואחד מנהא משכין פימא דברנאה ומא
 20 יתתבע מן דלך ממוא לו גו ולא יקבל ננאסה מן דלך קמין ופרש ולחף
 ומכאר וסטיחה וקרבה וקדר וקצה וצנרוק וכזאנה ומסינה וגיר דלך
 ממוא יטול דבר אעינאהא וחד אלמכאט מן אלתיאב אלקאבל
 ננאסה מא כאן אקל מסאחתה ממוא ילי אחד גאהאת אללאבס ג
 קבצאת פמא פוקהא לקו' חלוק של קטן ו' אליעזר אומו כל שהוא

29 b

וחכמ אומו עד שיהא כשיעור ונמדר כפול וקאלו העושה חלוק אם
 ואלננאסה
 ייש בו שלשה על שלשה טמא ואם לאו טהור ואל ננאסה פתלום
 פי סאיר אלמעראת אלמנעטפאת לכרמה אעצא אלברן וגירה מנהא
 גורב ודאן וקלום והו סראויל ובמאן לקו' ואילו נמדרין כפולין אנפיליא

1. 17. [דבוס] = *a mace, a pin*. Sa'adya translates שריה (Job 41. 18) by דבוס. That is the reason why I used that word in my Hebrew translation.

1. 18. [נאיין] נאי = *a kind of flute*. See Dozy.

1. 20. [לו] Read לה.

1. 21. [ומכאר] Is it, perhaps, *מְכֹרֶה a turban*? Or should we read מנאר, corresponding to מנורה?

1. 23. [גאהאת] Read גהאת.

1. 24. [פמא פוקהא] An unnecessary addition. See above, note on fol. 25 b, l. 13. [חלוק וכו'] Kelim 27, 5.

Fol. 29 b, l. 1. [העושה וכו'] Tosefta Kelim baba batra 5, 3. The printed edition has מן הלכר after this word.

1. 2. [ואלננאסה] This word was smudged, and the copyist wrote it above the line. But not being satisfied, he wrote it once more on the margin.

1. 4. [וראן] Read וראן = *رَأَان a kind of legging, or boot*. [ובמראן] וואילו וכו' *حِمْزَان a veil*. No plural *حِمْزَان* is elsewhere recorded. Kelim 27, 6.

5 ופלניא ומכנסים וכובע וכיס של פונדא ומטלית שטלאה על שפה אם
 פשוטה נמדדת פשוטה ואם כפולה נמדדת כפולה: פאמא אלתי לא גו
 להא וקאבלה נגאסה מנהא אכאזין אלכבאזין אלמסתעדה לצנאעה
 אלכבו' פאמא אלמעדאת מנהא פי אלביות לא מפרדאת לצנאעה
 אלכבאזין פלן תקבל אלנגאסה אללהם אלא אן תכן מצאפה אלי כלי אכר
 10 או מזוקה בונגפר או זעפראן ואשבאההמא לקו' דף של נקתומין שקבעו
 בכותל ר' אליעזר מטהר וחכמ' מטמאים ואיצא ארובות של נחתומין
 טמאות ושל בעלי בתים טהורות סירקן אן כרכמן טמאין וקאלו מפני
 מה ארובות של נחתומין טמאות מפני שהן מיוחדות לכלי של בעלי
 בתים טהורות עד שיחזרום לכלי ומנהא גלוד אלחיואן אלגיר כאינה
 15 פי אלמא מתי דבנת ועול עלי אן יעמל מנה כלי לקו' יכול אפילו עור המצה
 וְעוֹר הַחוּפָּה במשמע תלמ' לומ' אשר יעשה מלאכה בהם יצאו עור
 המצה ועור החופה שלא נעשה בהן מלאכה ומעני קו' עור המצה מא
 כאן מן אלגלוד לם ימלח ולא אדכל אלי צנאעה אלדבאנה ועור החופה—
 פאלממלוח פקט לקו' אמ' ר' חייה בר אמי משמא דעולה שלשה עורות
 20 הן מצה חופה ודפתרא מצה דלא מליח ולא קמיה ולא עפיין חופה
 דמליח ולא קמיה ולא עפיין וקאלו עורות של בעל הבית מחשבה
 מטמאתן¹ ומנהא כרקה מסאחתהא ז' קבצאת פי מתלהא פמא
 פוקהא וטאהא מן יטמיהא וטיה או תעד ליצטנע עליהא או תנעל

1. 7. ¹חֻוֹן or ²חֻוֹן a table, or board, has ³أَخَوْنَةٌ and ⁴خُون for its usual plurals. But ⁵أَخَاوِينَ is not precluded.

1. 10. [נקתומין] Read נחתומין. *Ibid.*, 15, 2. [דף וכו']

1. 11. [ארובות וכו'] *Ibid.*

1. 12. [מפני וכו'] Tosefta Kelim baba meši'a 5, 4.

1. 15. *Sifra Tazria'*, chapter 13, 10 (p. 68 c). A few slight variants.

1. 16. [אשר וכו'] The printed text quotes מלאכת עור (Lev. 13. 48).

1. 19. Shabbat 79 a, Giṭṭin 22 a. A few explanatory clauses which interrupt R. Ḥiyya's statement are omitted here. There are one or two other insignificant variants.

1. 21. [עורות וכו'] Kelim 26, 8.

30 a

עלי מרהם או צמאר או דון ז קבצאת פי מתלהא מעדה ליסתכרם
 בהא כדמה מכצוצה יחתפט בהא לפעל מתל דלך או רקעה מסאחת
 קבצאת
 ז אצאבע פי מתלהא פמא פוקהא ~~אז~~ תדנו מן מית או תסאקפה או
 מעולה לירקע בהא או מסאחתה ד קבצאת פי מתלהא פמא פוקהא או
 5 נטע מסאחתה ה קבצאת פי מתלהא פמא פוקהא או חציר מסאחתה
 ז קבצאת פי מתלהא פמא פוקהא יטא דלך או יגלס עליה או יצטנע
 מן יטמיהא או תסאקפה מית או תדנו מנה וגיר דלך מן אלאעיאן אל
 מונסה ומתי אכד מן הדה אלאעיאן אלמקדם דכרהא קבצה פי מתלהא
 פמא פוקהא ואער ליגלס עליה או דון קבצה לים כרם בה ואן צנר
 10 פיקבל ננאסה לקול הבגד מטמא משום שלשה על שלשה למדרס
 ומשום שלש על שלש לטמת המת השק ארבעה על ארבעה העור
 המושה על חמושה מפין ששה על ששה שוין למדרס ולטמא מת ואיצא
 תניא קוצע מכלם ועשה בגד למשכב אין פחות משלשה על שלשה
 למושב טפח ולאחווה כל שהוא ואיצא ולמעמד כל שהוא: ואיצא
 15 הבגד והשק השק והעור העור והמפין מצטרפין דתנן המקצע
 מכלן טפח על טפח טמא טפח על טפח למאי חזי אמר ז שמעון
 בן לקיש משום ז ינאי הואיל וראוי להטלית על גבי חמור ואיצא אין

Fol. 30 a, l. 1. [צמאר] Read צמאר = *ḥama* a bandage.

l. 3. [אצאבע] This word was intended by the copyist to be deleted.

l. 4. [מסאחתה] There can be no doubt that some such word as *ḥama* a sack is to be supplied before this word. See the following quotation from the Mishnah.

l. 10. Kelim 27, 2.

l. 13. Me'ilah 18 a. Our manuscript is more explicit than the mishnic text.

l. 14. [ולאחווה] Read ולאחווה וכו'. I was unable to trace this sentence in this connexion.

l. 15. Sukkah 17 b. Some sentences are omitted here, and it seems that Hefes had a less complicated reading.

l. 17. [אין וכו'] Tosefta Kelim baba meši'a 2, 5.

מטמא אילא המשמש את הצרך ואיצא עור שעשאו לתבריך
 אפילו כל שהוא טמא ואיצא שלש על שלש שנמצאת בתוך
 הבית טמאה שכל הבית מן המוצנע מצאה אחר הרלת כסוחה 20
 או פינדיין צרור בית או מחט תהובה בה או שהיתה פקוקה בכל
 או בקופה טהורה ולעולם אינה טמאה אילא עד שיצניעה לבגד
 ואיצא אם ר' אבא היה ר' נחמיה מטהר במטלית שאין בה שלש על שלש

30 b

דלא חזיא לא לעניים ולא לעשירים והלכה כר' נחמיה וקאלו הורו חכמי
 כר' נחמיה ואיצא שלשה על שלשה שעשאה לאספלונית מלוגמא
 ורטיה טמאה ואיצא שלשה על שלשה שנתמעט אף על פי שטהר
 מן המדרס טמא בכל הטמאות: ואיצא תניא פחות משלשה על שלשה
 5 שהתקינן לפיק בו את המרחץ ולנער בו את הקדרה ולקנה בו את הרחים

1. 18. [עור וכו'] *Ibid.*, baba batra 4, 9.

1. 19. [שלש וכו'] *Ibid.*, 6, 6. A few phraseological variants, besides the scribal errors.

1. 20. [כסוחה] This is certainly corrupt. Some editions read **או בכסוחה**, while Z. has **בסוחה** which our manuscript presupposes.

1. 21. [פינדיין] Z. has **בפונדיין**. The construction of our manuscript is decidedly superior, as the **ב** is almost impossible. **בית** Read **בה**. **תהובה** Read **בכל**. **בכל** Read **בכל**.

1. 22. [שיצניעה] The printed text has **שיצביענה**! There can be no doubt that our manuscript has preserved the correct reading, since the Tosefta speaks of **מוצנע**.

1. 23. Niddah 60 b. In the printed text **אבי**, not **אבא** (is it **ראבא**?), is the authority. There are a few more insignificant variants.

Fol. 30 b, 1. 1. [והלכה] The printed text gives the name of the authority responsible for this decision. It is possible that Ḥefeš did not intend the last three words to be part of the quotation. But when he himself decides he usually says **ואלהלכה**. Comp. below, fol. 32 a, 1. 18. **הורו וכו'** *Ibid.*

1. 2. [שלשה וכו'] Tosefta Kelim baba batra 6, 9.

1. 3. [שלשה וכו'] Kelim 27, 8.

1. 4. [תניא וכו'] Shabbat 29 a. There are a number of variants besides the scribal errors. Read **תנן**, as it occurs in Kelim 28. 2.

בין מוכן ובין שאין מוכן טמא דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומ' בין מוכן ובין
 שאין מוכן טהור ר' עקיבא אומ' מוכן טמא שאינו מוכן טהור אמ' עולא
 אמ' רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן רבולי עלמא הניחה בקופסה דברי הכל
 דעתיה עילוה ורקא ולאשפה דברי הכל בטולי בטלה לא נחלקו אילא
 10 שתלאו בבגדו או הניחו אחרי דלת ור' אליעזר סבר מדלא זרקו לאשפה
 דעתיה עילאוייה וקאלו הדר ביה ר' עקיבא לגביה דר' אליעזר: ואללבוד
 פחכמהא כהכס אלתוב לקי' ומנין לרבות את הלבדים תלמ' לומ' בגד
 ומנהא איצא סתאיר וקלוע מראכב מתי ערין פיהא ננע במקראר ~
 באקלאה או תרנו מן מית או תסאקפה לקי' כל הראוי לטמא טמאת
 15 מת אף על פי שאינו מטמא טמאת מדרס מטמא בנגעים כגון קלע
 של ספינה ווילון ושיבים של שבכה ומטפחת ספרים ונגנלים פאן כאן
 אלמקראר אלדי ינגס ענדה אלתוב או גירה נאקצא פתמם הדה בוצלה מן
 גוהר ינגס פלינטר פאן כאנת אלוצלה מן גוהר אתקל ננאסה מן ננאסה
 אלמוצול בה פינגס לרלך אלוצל ואלמוצול בה אדא ערצת להמא או
 20 לאחדהמא ננאסה: ואן כאנת מן גוהר כפיף אלננאסה פלן ינגסא מן
 אלשי אלדי ינגסא מנה מתי כאן אלוצל מן גירה אתקל ננאסה לקי' העשה
 שנים מן הבגד ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן העור ארבעה
 מן העור ואחד מן המפין טהור העשה מן המפין ואחד מן העור
 ארבעה מן העור ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן ~~הבשר~~ הבגד

1. 9. [ולאשפה] Delete the 1. [ורקה] Read 9.

1. 10. [בבגדו] The printed text has במגוד.

1. 11. [הדר ביה ר' עקיבא] *Ibid.*, 29 b. The reading there is 'הדר וכו'. לגביה דר' יהושע. See also *ibid.*, 40 a.

1. 12. *Sifra Shemini*, section 6, 8 (p. 53 a), where 11 is inserted before 10. That seems to be the correct reading, as 11 is the basis for the derivation.

1. 14. Nega'im 11, 11. A few phraseological variants.

1. 16. [ונגנלים] The printed text has וגלגלון.

1. 21. Kelim 27, 3.

1. 23. [העשה] Read חמישה.

31 a

טמא זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו נטמא מן הקל ממנו טהור :
 פאן ננסת ונקצת ועמל מנהא כלים אכר תצלח למא צלחת לה והי
 עלי חאל אלביאן אלאול פהי איצא עלי חאל ננאסתהא תלך מתאל דלך קרבה
 נקצת פעמל מנהא סטיחה פאמא אן צנע מנהא שכלא אכרא לא יצלח
 5 למתל דלך בנטע ואשבאהה פטאהרא לקו' המת שעשאה שטיח ושטיח
 שעשאו חמת טהור חמת שעשאה תרמל ותרמל שעשאו חמת כר
 שעשאו סדין וסדין שעשאו כר בסת שעשאה מטפחת ומטפחת
 שעשאה כסת טמא זה הכלל כל ששינהו לשמו טמא לשם אחר
 טהור וקאל רבות' פי וגוב אלטמאה באלעזימה ואלקצד כל הכלים
 10 יורדין לידי טמאתן במחשבה ואין עולין מידי טמאתן אילא בשינוי
 מעשה והמעשה מבטל מידי מעשה ומיד מחשבה והמחשבה
 אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה : גרץ בסיט הרה
 אלהלכה הו אן סאיר אלכלים תננס באלעזימה ולא ירתפע מנהא
 חכם אלננאסה מהמא הן כדאך אלא בתניירהא עמא הי עליה
 15 ונקלא^ה מן אלהיאה אלתי הי עליהא אלי הואה אכרי יסקט חכם
 תלך אלהיאה ואלעזימה בהא איצא ואלעזימה בנקלהא אלי מא
 לים בבלי לא יסקט ענהא אלננאסה מהמא הי כלים ולא עזימה
 גירהא תקדמתהא * מעני דלך כל הכלים יורדין לידי טומאתן
 במחשבה הו מתי עזם צאחב כלים מכצועה אן יעמל מנהא
 20 כלים או ינקלהא אלמעני אכר ואן לם יגירהא מן צורתהא אלתי

Fol. 31 a. l. 1. [נטמא] The mishnic text has טמא.

l. 2. [ונקצת] Read ונקצת.

l. 3. [אלביאן] Read אלביאן = كَيْيَان state, condition.

l. 4. [נקצת] Read נקצת.

l. 5. [בנטע] Read חמת. Kelim 28, 5.

l. 7. [בסת] Read כסת.

l. 9. [כל וכו'] Ibid., 25, 9. Slight variants.

l. 15. [הואה] Read היאה.

l. 20. [אלמעני] Delete the & as dittography.

הי עליה פתננס לדלך מתי דנא מנהא מא יננסהא
פאן כאן צאחב אלכלים צאנע יצנעהא ליביעהא פלם תותר
עזימתה פימא הו עאזם עלי ביעה מן דלך לקו' עורות

31 b

של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין
מחשבה מטמאתן של גנב מחשבה מטמאתן
ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן מפני שלא נתיאשו הבעלים
וקאלו ואילו עורות טמאות מדרס עור שחשב עליו לשטיח עור
5 סקרטיא עור קב קטבליא עור חמור עור החמר עור הכתן עור הרופא
עור הערסה עור הלב של קטן עור הכר ועור הכסת מדרס עור הסרק
ועור הסירק ר אליעזר אומ' מדרס וחכמ' אומ' טמא מת וקאלו
פימא ינתקל מן אלנאסאת מן כלי אלי כלי אומ' מר לא תצא בהמה
לא בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה ולא בחותם שבצוארה ולא
10 בחותם שבכסותה וזה וזה אין מקבלין טומאה וזוג דבהמה לא מקבל
טמאה והתניא זוג של בהמה טמא ושל דלת טהור של דלת ועשאו
לבהמה טמא של בהמה ועשאו לדלת אף על פי שקבעו ברלת וחברו

1. 23. Kelim 26, 8.

Fol. 31 b. The beginning of the first three lines in the manuscript has traces of some writing which was obliterated; but the continuity of the text is not disturbed thereby.

1. 3. מפני] The opinion of Rabbi Simeon fell out through homoioteleuton.

1. 4. Kelim 26, 5.

1. 5. [עור החמר] These two words are missing in the printed edition, where they fell out through a sort of homoioteleuton. Maimonides comments upon עור החמור and עור החמר separately. But in the mishnic text printed above the commentary the latter words are missing. The discrepancy escaped Derenbourg. [הכתן] Insert עור הכתף after this word.

1. 6. [הסרק] Read הסרוק.

1. 7. [הסרוק] After this word, too, there are traces of obliterated writing.

1. 8. Shabbat 58a. The first sentence is differently arranged in the printed text. There are also a few phraseological variants.

במסמרים טמא שכל הכלים יורדין לידי טמאתן במחשבה ואין עולין
 מידי טמאתן אילא בשינוי מעשה לא קשיא הא דאית ליה עינבול דא
 15 דלית ליה עינבול: פאמא אלתי לא גו להא ולא תקבל נגאסה פמנהא
 כלי עץ תכרם כדמה קריבה וכדמה בעידה פאמא אלקריבה פלא תננס
 והי סלאים וכלאליב ואגטיה מכצוצה ומנאיר מכצוצה איצא:
 פאמא מא יכרם כדמה בעידה פיננס: פאמא אלקריבה פתכרם בראתהא
 ואלבעידה פתכרם גיראה מן אלכלים מנתא מנאיר וסמאטאת וגיראה אר הרה
 20 כאדמה אלאנסאן ואלכלים אלטסתכדמאת לאכל אלמטצנעאת מן אלאגדיה
 כקצאע ונצאיר ונאמאת וסכאריג וגיראה פמא כאן בהרה אלצפה פיננס
 מתי ערץ להא מא יננסהא לקו' העשוי לשמש את האדם כנון הסולם וכנון
 הקולב ומנורה ואנחותה טהורין העשוי לשמש את האדם ואת משמשי האדם

32 a

כנון השלחן והטבלה והדולפקי טמאים וקאלו איצא כלי עין יכול הסלם
 והקילב והנחותה והמנורה תלז לזמ מכל כלי עין ולא כל כלי עין או יכול

l. 14. Read הא [דא].

l. 19. Only سَمَاطٌ in the sense required here, not سَمَاطَةٌ, is recorded by Belot. But the latter is probably a *nomen unitatis*.

l. 20. [אלאגדיה] This is أَغْذِيَةٌ, plural of غَدَاةٌ, not أَغْذِيَةٌ, plural of غَدَاةٌ, as the latter is restricted to *food eaten in the morning*, that is to say, *breakfast*.

l. 21. Read כקצאע. [ונאמאת] Only جَامٌ is recorded in the lexica. But there may be a *nomen unitatis* جَامَةٌ. [וסכאריג] The plural of سَكْرَجَةٌ is nowhere else given.

l. 22. [העשוי וכו'] Tosefta Kelim baba meši'a 6, 7. [הסולם] The printed text has את הכלים after this word. This seems to be the correct reading as three classes are spoken of.

Fol. 32 a, l. 1. [כלי וכו'] *Sifra Shemini*, section 6, 4 (p. 52 d). The passage there is corrupt, and a comparison with the preceding citation from the Tosefta will leave no doubt that, with the exception of one scribal error, the original reading is here preserved. See also Tosafot Menaḥot 96 b under heading ולדברי, where this Baraita is quoted, and substantially agrees with our text.

l. 2. [מכל כלי עין] *Sifra* has מכלי עין, which does not occur in the Pentateuch.

שאני מוציא את השלחן ואת הטבלה ואת הדולבקי תלמ' לומ' כל כלי עץ ריבה
 מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב מיעט תלמ'
 5 לומ' כל כלי עץ מה כלי עץ מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמ[שי]
 האדם אף אני ארבה את השלחן ואת הטבלה ודולבקי שהן משמשין את
 האדם ואת משמשי האדם ומוציא את הסלם שהוא משמש את האד[ם]
 ואינו משמש את משמשי האדם והקילב והנחותה והמנורה שהן משמשין
 את משמשי אדם ואינן משמשין את האדם' ומנהא כרקה מסאחת[הא]
 10 ג' קבצאת פי מתלהא דמי בהא פי מזבלה ומא אשבההא ומנהא ג' אצאבי[ע]
 פי מתלהא מתי כאנת עלי צמאר או מרהם לקו' שלשה על שלשה שהשל[ית] כה]
 לאשפה טהורה החזירה טמאה לעולם השלכתה מטהרתה והחזרתה ~
 מטמאתה ואיצא שלש על שלש שעשאה לאספלונית מלוגמה ורטיה
 טהורה' ומנהא כסיתאת סוא כאנת סאדגה או מרקומה אללהם אלא אן יערין
 15 פיהא ננע או תדנו מן מית או תסאקפה לק' מטפחות הספרים בין מצוירות
 ובין שאינן מצוירין טמאות דברי בית שמאי ובית הלל אומ' מצוירות
 טהורות ושאינן מצוירות טמאות רבן גמליאל אומ' אלו ואלו טהורות
 ואלהלכה כרבן גמליאל לקו' ר' יוסי וד' שמעון אומ' נראין דברי רבן גמליאל
 במטפחת ספרים ובדבריו אנו מודים: ומנהא מצראע מתרס וגלק וספור

1. 3. מוציא Sifra has מרבה which gives no sense.

1. 5. [כל כלי עץ] Read שק in both cases with Sifra.

1. 8. [והקילב וכו'] This sentence is missing in Sifra, and only the last four words are inserted in brackets. It is obvious that the error there is due to homoioteleuton.

1. 10. רמי Read רמי.

1. 11. [צמאר] Read צמאר. See above, note on fol. 30 a, l. 1. Kelim 27, 12. The reading there is שלש על שלש. That we have no scribal error here, but a genuine variant, is evident from the preceding line where קבצאת טפחים = ג' קבצאת is explicitly mentioned. Maimonides had the same reading as that of printed edition, for he says: יתנהם מנהא שלש על שלש אצבעות ולו כאן מרמי עלי מזבלה.

1. 13. [שלש וכו'] Tosefta Kelim baba batra 6, 9.

1. 14. [כסיתאת] Read כסואת or כסיאת.

1. 15. Kelim 28, 4. Slight variants.

1. 18. Tosefta, *ibid.*

1. 19. [ובדבריו וכו'] This is also the reading of the printed text. But

20 אלרי תחת עקב אלבאב ואלעקב ואלדרונר ואלמתעב ארא כאנת מרכב[ה]
 פי אלבנא לקו' כל בלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת
 והנגר והמנעול והפותה שתחת הציר והציר והקורה והצנור שנעשו
 בקרקע וסאיר מא תקדם דכרה מעמול מן צוף וקטן וגירה פמתי כאן גזל

Elijah of Wilna suggests reading וכדבריו אנו מורים which is preferable as far as the Hebrew is concerned, as the other expression is rather too strong.

1. 20. [ואלדרונר] *دَرَوْنْد* *a bolt of a door*. It is a Persian word. See Dozy. [מרכבה] This word is slightly obliterated, but the restoration, *מִרְכָּבָה* = *מרכבה* inserted, fixed into, is quite obvious.

1. 21. Kelim 11, 2. Slight variants.

1. 22. [והנגר] Read והנגר.

HEBREW TRANSLATION

I a

”זכר את הטומאה נעלמו זה וזה והשתחוה או ששהה כרי השתחואה
או שנדבר עם חברו כרי השתחואה או שנכנס לתוספת העזרה ושהה כרי
השתחואה אינו חייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמע' שהיה ר' ישמע' אומ' ונעלם
ממנו ונעלם ממנו שני פעמים לחייב על היעלם טמאה ועל היעלם מקדש
5 ר' אליעזר ור' עקיבא אומ' אינו חייב אילא על טמאה בלבד.” ואמרו:
”ונעלם ממנו נעלמה ממנו טמאה או יכול נעלם ממנו מקדש תלמ' לומ'
ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טמאה הוא חייב ואינו חייב על העלם
מקדש דברי ר' עקיבא ר' אליעזר אומ' השריץ ונעלם ממנו על העלם השריץ
הוא חייב אין חייב על העלם מקדש ר' ישמ' אומ' ונעלם ממנו ונעלם ממ'
10 שני פעמים לחייב על העלם טמאה ועל העלם מקדש.” ואמרו: ”תניא מנין
שאינו חייב אילא על שיש בו ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והיעלם בינתיים
תלמ' לומ' ונעלם.” והתלמוד אומר בבאור ההשתחואה: ”אמ' רבה לא שנו אילא השתחוה
כלפי חוץ אבל השתחוה כלפי פנים אף על גב דלא שהא: והא השתחוה
קאתני הכי קאמ' איזו היא השתחואה שאין בה שהייה ואיזו היא השתחואה
15 שיש בה שהייה שאין בה שהייה כריעה שיש בה שהייה פישוט ידים ורגלים
וכמה שיעור שהייה פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו ר'
שמעון בן פזי ואמרי לה ר' שמעון בן פזי וחד דעימיה ומני ר' יצחק בר נחמני
ואמרי לה ר' שמעון בר נחמני חד אמ' מכריעה ואילך וחד אמ' כנגד הפסוק
כלו וכל ישראל ראים ברדת הא' וג.” ובפסוק הזה כ”ב מלים.

המדליק את הבערה ויצאה ממקום

המצוה התשיעית ממנו.

20

דליקתה ומצאה קוצים ואכלה נדיש או קמה
או דבר אחר הנמצא בשדה חייב לשלם דמי הנזק, כמו שכתוב: "כי תצא אש ומצ' וג.",
המדליק את הבערה והמביא אותה ושרפה שוים בתשלומי הנזק, אבל אם סבת
דליקתה היתה נשיבת הרוח, לא דבר אחר, המביא פטור, כמו שאמרו: "כי תצא אש

I b

ומצאה קוצ' וג' כי תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבע' פתח הכתוב
בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו. ועוד: "השלח את הבערה ביד חרש שוטה
וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים שלח ביד פקח הפקח חייב
אחר מביא את העצים ואחר מביא את האור המביא את האור חייב בא
5 אחר ולבה המלבה חייב לבתו הרוח כלם פטורין." והמתכוין להדליק
ושאינו מתכוין שוים בתשלומים, כמו שאמרו: "אדם מועד לעולם בין
שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן סמא את עין חברו ושבר את הכלים
משלם נזק שלם." ועוד: "לעשות שאין מתכוין כמתכוין." ואם
עברה האש נהר או שלולית שרחב כל אחד מהם שמנה אמות, או שהיה רחב
10 דרך הרבים שש עשרה אמה ומעלה ואכלה איזה דבר, אינו חייב לשלם דמי הנזק
או זולתו, אבל אם היה הנהר או השלולית ודרך הרבים פחותים מן השעור הזה
חייב לשלם דמי הנזק, כמו שאמרו: "עברה נהר או שלולית שהן רחבין שמנה אמות
פטור." ועוד: "עברה נדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר
פטור." ואמרו: "דרך הרבים מאן תנא א"ל רבא ר' אליעזר היא דא"ל שש עשרה
15 אמה דרך הרבים." ומי שהדליק בערה ברשותו ונתרוממה היא או ניצוציה,
או נתחזקה ושרפה רשותו של חברו, צריכים לראות אם היה בשעור גופה,
שרצה בו המדליק, כדי לעבר מרשותו אל הרשות שנשרפה, חייב המדליק
לשלם את הנזק; אבל אם לא היה בכך גופה כרי לעבר מרשותו אל הרשות
שנשרפה, והסבה הגורמת לשרפה היתה רוח זמני, או דבר אחר, שחוק שלהבתה,
20 המדליק פטור, כמו שאמרו: "המדליק בתוך שלו כמה תעבר הדלקה ר' אלעזר
בן עזריה אומ' רואין אותה כאלו היא באמצע בית כור ר' אליעזר אומ' שש
עשרה אמה דרך הרבים ר' עקיבה אומ' חמשים אמה ר' שמעון אומ' שלם
ישלם המב' א' ה' הכל לפי הדלקה." "א"ל ר' נחמן א"ל רבה בר אבבה א"ל

2 a

רב הכל לפי גובהה של דלקה אם רב יוסף אם רב יהודה אם שמואל הלכה
 כך שמעון. והתוספתא אומרת ברבר השעור שתעבר אותו הבערה שהדלקה,
 כשהיתה הרוח מנישבת, ואכלה איזה דבר: "המדליק בתוך שלו כמה תעבר הדלקה ו'
 אליעזר אומ' שיש עשרה אמה דרך הרבים בשעת הרוח שלשים

5 אמה ו' יהודה אומ' שלשים אמה בשעת הרוח חמשים אמה ו' עקיבה אומ'

חמשים אמה בשעת הרוח שלש מאות אמה מעשה בערב שקפץ האור

יתר משלש מאות אמה והויק שוב מעשה שעברה הדלקה את הירדן

שהיתה קשה במה רברים אמורים בזמן שקפצה אבל אם היתה מסכסכת

והולכת או שהיו עצים מצויים לה אפילו עד מיל הרי זה חייב עברה נהר

10 או גדר או שלולית שהן רחבין שמנה אמות פטור. ואם אכלה גדיש

ונשרפו בינתיים כלי זריעה או גדיים או כבשים כפותים, או דבר אחר

שדרכו להניחו שם, חייב המדליק לשלם דמי כלם. אבל אם

נשרף בינתיים דבר שאין דרכו להניחו שם, אינו חייב לשלם.

ואם אכלה בית דירה חייב לשלם גם דמי כל מה שנשרף בתוכו, כמו שאמרו:

15 "המדליק את הגדיש והיו בו כלים ו' יהודה אומ' משלם כל מה שבתוכו וחכמ'

אומ' אין משלם אלא גדיש של חטים או גדיש של שערים היה גדי כפות לו

ונשרף עמו חייב עבר כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור ומודים חכמ'

ל' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח

בבתים. ואמרו: "ו' יהודה סבר ישלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן

20 סברי כלים הראויין לה אין שאין ראויין לה לא ומה אינהו מורנין וכלי בקר."

וענין דבריו או השרה (משום שכתב או) כל דבר שמניחים בשרות כגון עצים וקנים

ואבני הבנין והדומה להם; והמדליק חייב לשלם דמי כלם, כמו שאמרו: "וכן סור של קנים

ושל קורות וכן מדבך של אבנים ושל צרורות שהתקינו לסיד שנא' או הקמה

2 b

אף האילן בשמע או השרה אפילו לחכה את העפר. ושמנה המצות הללו
 שנזכרו למעלה, החובה לנכות את התשלומים מפרשת בהן; ורק בארץ ישראל,

לא בנולה, כמו שאמר רבא: "אדם באדם ואדם בשור אין גובין אותו בבבל." כונתו:
 אדם שהזק באדם ואדם שהזק בשור. ואם עלתה בידי ראובן בחיץ לארץ
 5 ותפש משמעון התשלומים הננבים בארץ ישראל, והתאונן שמעון על זה
 אל השופט, אין השופט צריך להוציאם מראובן ולהחזירם לשמעון,
 כמו שאמרו: "השתה דאמרת פלגא נוקא קנאסא האיי כלבא דאכל אמרי ושונארא
 דאכלה תרנגולא משונה הוא ולא מוגבין בבבל ואו תפש לא מפקין מיניה."
 ואמרו: "ההוא גברא דאלס ידא דינוקא אתא לקמיה דראבא אמר לו לישמו
 10 ליה כעבדא היכי דאיינ רבא הכי והא רבא הוא דאמ כל ששמין אותו כעבד
 אין גובין אותו בבבל אין הכי נמי ואילא שאני הכא דאקדם ניזק תפש."
 ואם התאונן [ראובן] על שמעון, יכריח השופט את שמעון לרצות את ראובן. והרצוי
 בזה אינו קצוב כמו שהוא קצוב בארץ ישראל, ושעורו בחיץ לארץ כפי שיפשו
 ביניהם הנאמנים שבאנשי המקום, לפי השגת ידי בעלי הדין בזמן ההוא. ואם
 15 מאן שמעון לקבל עליו את הדין מנדים אותו. אבל אם שמעון קבל עליו וראובן
 אינו רוצה להתפשר, מעידים לטובת שמעון. ואם בקש ראובן להביא את שמעון לארץ ישראל
 להשפט עמו שם שומעים לו. ואם מאן שמעון ללכת עמו מנדים אותו, כמו שאמרו: "ואי
 אמר אומניה לדינא בהדי לארץ ישר מוזמנין ליה ואו לא אזיל משמתינן
 ליה ובין כך ובין כך משמתינן ליה לסלוקיה הזיקה מדר נתן דתניא ר' נתן
 20 אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ויעמיד סלם רעוע בתוך
 ביתו חלמ לומ ולא תשים דמים בביתך." נשלם באורנו של החלק
 השלישי הכולל תשע המצוות שנזכרו למעלה.
 החלק הרביעי כולל אחת עשרה מצוות שאין חובה לעשותן בזמן הזה

3 a

לא בארץ ישראל ולא בחוצה לה. מהן תשע מצוות עשה ושתי מצוות לא תעשה.
המצוה הראשונה ממנו. אם שור שלא נודע לגנח נגח
 איש, ומת האיש ההוא, חיבים לסקל את השור ואסור לאכל את בשרו. ובעליו
 נקי מזה, כמו שכתוב: "וכי יגח שור את איש וג'." ובקבלה נכלל שנגיפה ונשיכה
 5 ורביצה ובעיטה שוות בתורת נגיחת, כמו שאמרו: "כנוס שורך ואני אשמרנו

הזק חייב הזיק פטור כנוס שורך ושמרו הזק פטור הזיק ו מאיר אומ
משלם נזק שלם וחכמ אומ על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל
נגיפה ועל נשוכה ועל רבוצה ועל בעוטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם
חצי נזק. וצריכים לסקל את כל אחת מהבהמות בין שדרכן לטרף ובין שאינן
10 טורפות, וכן הדין במיני העופות, כשעשו באדם כמעשה השור הנגח, שסוקלים
אותו בשביל זה, כמו שאמרו: "לעשות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור." ואם
מכרו הבעלים את השור הזה או הקדישוהו, קודם שעמדו בדין בשבילו מותר,
אבל אחרי כן אסור, כמו שאמרו: "שור תם שהמית עד שלא עמד בדין מכרו מכור
והקדשו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והנהיגוהו
15 בין חב עד שלא הזיק ובין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי ומשעמר בדין
מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה כלום
קדמו בעלי חובות והנהיגוהו בין חב עד שלא הזיק ובין הזיק עד שלא חב
לא עשה כלום לפי שאינו משתלם אילא מגופו." ואסור להקריבו, אבל ימכר
ויוציאו דמיו לבדק הבית, או יעזב לנפשו וישמש לקדש. ודבריו את האיש או את
20 האשה יכללו גם כן טמטם ואנדרגנוס וקטנים, כמו שאמרו: "אין לי אילא איש
ואשה מנין לרבות קטן וקטנה וטומטום ואנדרגנוס תלמו לזו את האיש
או את האשה." ואם לקדשו את השור הזה לנגח, והרגל לעשות כזה, כגון שור
האצטדין, ונגח והמית, אין צריכים להמיתו, כמו שאמרו: "שור האצטדין אינו חייב
מיתה שנ כי יגח ולא שיגחוהו." ועוד: "שור האצטדין כשר לגבי מזבח מפני

3 b

שהוא כמעוסה." ולחזק דבריו "ולא יאכל את בשרו" נוסף גם האסור
להנות ממנו. וכן הדין גם במקצת הדברים האסורים שנאמר
בהם "לא יאכל," "לא תאכל," "לא יאכלו," לא בכלם, כמו שאמרו: "אם ו אלעזר
כל מקום שנ לא יאכל לא תאכל לא יאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה
5 במשמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך הכתוב בנבלה לגר
אשר בשעריך ולגוי במכירה דתניא לא תאכלו כל נבלה." ולרבותינו בזה באורים
ופרטים שנוכרים בקצרה בשביל אריכותם. ובעל השור נקי — פטור הוא מכל יתר

התוצאות. והדברים שבעל השור המועד, רצוני לומר, שהועד עליו שהנו שור
 נגח, חיב בהם, אין בעל השור שלא נודע שהנו נגח, רצוני לומר תם,
 חיב בכלם. והדברים שבעל השור המועד חיב בהם הם חמשה. צריך הוא לעדות 10
 עדים שיעידו עליו. חיב לשלם נזק שלם וצריכים להמית את השור אם נגח
 בכונה; אבל אם לא נתכוין לנגח אינו חיב מיתה, אלא משלם את הכפר. חיב
 לשלם לעבד שלשים שקלים. חיב להחזיר דמי הנשחת. וצריך לשלם
 מכספו. וכלם חמשה דברים. והדברים שבעל השור שלא נודע לנגח
 חיב בהם הם שנים. האחד מהם: חיב לשלם חצי דמי הנשחת והנפסד; ואם 15
 נגח והמית ולא התכוין לנגח את ההרוג, אינו חיב מיתה. והשני: צריך הוא
 לשלם מנוף המזיק, לא מכספו, כמו שאמרו: "חמשה דברים בין שור
 תם למועד מועד צריך עדים ותם אין צריך עדים מועד משלם את
 הכופר ותם אינו משלם את הכופר מועד משלם שלשים סלע ותם אינו נותן
 20 שלשים סלע מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק מועד משלם מן
 העלייה ותם משלם מנופו." ועוד: "יש חייב בכפר ופטור מן המיתה ויש
 שחייב במיתה ופטור מן הכפר יש שחייב בזה ובוזו ויש פטור מזה
 ומזה מועד בכונה חייב בזה ובוזו תם שלא בכונה פטור מזה ומזה
 מועד שלא בכונה חייב בכפר ופטור מן המיתה תם בכונה חייב במיתה
 25 ופטור מן הכפר." **המצוה השניה ממנו.** מי שיש לו שור נגח

4 a

מתמול שלשום והתרו בו שישמרנו ולא שמרו, והמית איש, חיבים לסקל את
 השור, וגם הוא ראוי למיתה בידי שמים. ואם חיבוהו לתת כפר הנגח יתן כל
 מה שהושט עליו בפשרה, כמו שכתוב: "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום וג' אם
 כפר יו' ע' וז' או בן יז' וג'." כונת מתמול שלשום — שלשה ימים רצופים, כמו שאמרו: "ר'
 5 יהודה אומ' מועד שהעידו בו שלשה ימים זה אחר זה." ועוד: "יום ואמש
 ושלפניו" והועד בבעליו — גם בפני השופט, כמו שאמרו: "לעולם אין נעשה
 שור מועד עד שיעידוהו בפני הבעלים ובפני בית דין העידוהו בפני הבעלים
 ולא בפני בית דין בפני בית דין ולא בפני הבעלים אין נעשה שור מועד עד

שיעידוהו בפני בעלים ובפני בית דין העידוהו בפני שנים יום ראשון ובפני

שנים יום השני ובפני שנים יום השלישי הרי אלו ז' עדיות והן עדות 10

אחת, ולא ישמרנו בעליו — אם לא שמרו בשחיטה, כמו שאמרו: "ר' אליעזר אומ'

אין לו שמירה אילא סבין." וגם בעליו יומת — מיתה בידי שמים, כמו שאמרו: "שור

שנגח את האדם ומת מועד משלם את הכפר ותם פטור מן הכפר וזה

וזה חיבין מיתה וכן בבן וכן בבת." ואמרו בבארם את הרבר הזה: "אתה אומ'

בידי שמים או אינו אילא בידי אדם וכשהוא אומ' לא תקחו כפר לנפש רוצח וז' הא 15

אין נותנין פדיון למומתין בידי אדם אבל נותנין פדיון למומתין בידי שמים."

ועוד אמרו: "אל' חוקיה וכן תנא דבי חוקיה מות יומת המכה רוצח הוא על

רציחתו אתה הורגו ואין אתה הורגו על רציחת שורו." אם כפר יושת

עליו — בית דין מכריחים אותו שירצה את בעל דינו, כמו שאמרו: "יכול אם אמר

לו מנה יהא נותן לו מנה ואם אל' מאה מנה יהא נותן מאה מנה נאמר כן יושת עליו 20

ונאמר להלן ישית מה יושת עליו האמור להלן בבית דין אף האמור כן בבית דין." ובקבלה

נכלל שעשירים דברים שהתורה לא הזכירם, אין אנו מענישים את העושה אותם, אלא

האלהים יתברך יענש אותו. המבעת את חברו בדבר שהטריף את דעתו, כמו שאמרו: "המבעת

את חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים." המבעת בהמת חברו

ונשתטתה, כמו שאמרו: "המבעת בהמת חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור 25

לשמים." המלעיט בהמת חברו מאכל רותח או דבר מר

4 b

או צאה או סם חמות, כמו שאמרו: "הלעיטה חלתית הרדופני וסם חמות

וציאת התרנגולין פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים." הנותן

אפר פרה אדמה ומה שמזים ממנה לעשות בה אחת המלאכות, והמשקה

את אחת הבהמות מי חטאת, כמו שאמרו: "העושה מלאכה במי חטאת ובאפר חטאת

והנותן מי חטאת לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים." שליח בית דין 5

שנצטו להכות מלקות ארבעים והכה מכה אנושה, כמו שאמרו: "שליח בית דין שהכה

ברשות בית דין והזיק פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים." רופא אמן

שרפא ברשות בית דין והזיק, כמו שאמרו: "רופא אומן שרפא ברשות בית דין

- והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. "ממחה באחת ההכמות שצוה
 10 לחתך עובר מת ממעי אשה כדי שלא תמות בשבילו והזיק לה
 בינתים, כמו שאמרו: "המתתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והזיק
 פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים." הפורץ גדר כדי שתרגענה דרך בו
 בהמות חברו. הכופף קמה או תבואה אחרת של חברו בפני
 דליקה שחממתה ויבשתה או שרפתה. השוכר עדים להעיד.
 15 המכחד עדות הצריכה לחברו והיא לרעתו; כמו שאמרו: "אִם יִהְיֶה בֶן לֹוִי
 ארבעה רברים העשה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואילו הן הפורץ גדר
 בפני בהמת חברו והכופף קמתו של חברו בפני הרליקה והשוכר עדי שקר לחברו
 להעיד והיודע עדות לחברי ואינו מעיד לו." השולח את הבערה ביד חרש שוטה
 או קטן והזיקה, כמו שאמרו: "השולח את הבעירה ביד חרש שוטה
 20 וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים." מי שנשבר כליו
 בדרך הרבים ולא אספן, וההולך שם יעצר בשבילו, כמו שאמרו: "נשברה כדו
 ולא סלקה פטור מדיני אדם וז." המתרגל להעמיד בהמתו שנפלה
 ולא הקימה, כמו שאמרו: "נפלה גמלו ולא העמידה פטור מדיני אדם וז."
 המצוה להמית נפש נקיה ונהרגה על ידי זה, כמו שאמרו: "תניא האומר
 25 לשלוחו צא והרג את הנפש הוא חייב ושולחו פטור שמאי אומ' משום חגי

5 a

- הנביא שולחו חייב שנ' ואתו הרגת בהרב בני עמון ונ' מאי שולחו חייב ביד
 שמים. ואמר ר' שמעון בדבר החיובים, כשהזיקה הבהמה ברשות בעליה וברשות
 שאינה של בעליה וברשות המשותפת לבעל המזיק ולבעל הנזק, וכיוצא בזה:
 "ארבעה דברים היה ר' שמעון בן אלעזר אומ' בנזקין כל מקום שיש רשות לנזק
 5 ולא למזיק חייב בכל למזיק ולא לנזק פטור מן הכל לזה ולזה כגון חצר השותפין
 והבקעה על השן והרגל פטור על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל
 בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק וכל מקום שאין רשות לא
 לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם על השן ועל הרגל משלם נזק שלם ועל
 נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם

10 ותם משלם חצי נזק וְ אֶלְעֶזֶר וְ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר טֶרְפוֹן אוֹמֵר עַל הַכֹּל מִשְׁלָם נֹזֶק
שלם והכמו אוֹמֵר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל מִשְׁלָם נֹזֶק שֶׁלֶם וְעַל נִגְיָהָ וְעַל נִגְיָהָ וְעַל
נְשִׁיכָהּ וְעַל רִבְעִיָּה וְעַל בְּעִיטָה מוֹעֵד מִשְׁלָם נֹזֶק שֶׁלֶם וְתָם מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֶק. וַיֵּשׁ
בְּזֶה דִּיּוּקִים שֶׁהֻזְכְּרוּ רַבּוּתֵינוּ. וְהַהֻכַּחָה שִׁשְׁתִּי הַמְצוֹת הָלָלוּ אֵינָן חוֹבָה עֲלֵינוּ
בִּזְמַן הַזֶּה הִיא מָה שֶׁאָמְרוּ: "דִּינֵי נַפְשוֹת בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הָרַבֵּעַ וְהַנֶּרְבַּע בַּעֲשָׂרִים
15 וּשְׁלֹשָׁה שָׁנָה וְהָרֵגָת אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבֶּן וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ שׁוֹר הַנֶּסְקֵל
בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שָׁנָה הַשּׁוֹר יִסְקֵל וְגַם בַּעֲלֵי יוֹמֵת כַּמִּיתָת הַבַּעֲלִים כֵּן מִיתָת
הַשּׁוֹר." וְהִיכַלְתָּ לָּדִין כָּל הַדְּבָרִים הָלָלוּ נִפְסָקָה מִבְּנֵי אָדָם בָּאַרְבָּעִים הַשָּׁנִים
הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁהָבִית הַשְּׁנִי הָיָה קִיָּם, כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אַרְבָּעִים שָׁנָה קוֹדֵם חָרְבָן הָבִית גָּלְתָה
לֵה סַנְדְּרִי וַיֵּשֶׁבָה בַּחֲנוּת לִמְאֵי הִילְכָתָא אֲמַר יִצְחָק בֶּר אַבְרָהָם שֶׁלֹּא דָנוּ דִּינֵי נַפְשוֹת." וְעוֹד
20 אָמְרוּ: "וְשִׁילָא נִגְדִּיהָ לַהֲוָא גְּבָרָא דְּבַעַל גּוֹיָה אוֹל אֶכֶל בֵּיה קִירְצָה בִּי מַלְכָּא אִיכָא
גְּבָרָא חַד בִּיהוּדָאִי דְּקָא דָּאִין כִּי לֹא נִקּוּט הָרַמְנָא מִמַּלְכָּא אִיתִיהָ
לִּי שִׁילָא אֲמָרִי לִיה אֲמָרִי צַעֲרָתִיהָ לַהֲאִי גְּבָרָא דְּבַעַל חֲמָאֵר אִי הָכִי
בֶּר קַטְלָא הוּא אֲמַר לֵהוּ מִיכִי חָרֹב בֵּית הַמַּקְדֵּשׁ לִית לָן רִשׁוּתָא לְמִידָן דִּינֵי
נַפְשוֹת." **הַמְצוֹה הַשְּׁלִישִׁית מִמֶּנּוּ.**
25 אִם עֲדַת יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ בְּשִׁגְגָה וְנַעֲלָם דְּבַר מַעֲיֵנִי הִקְהֵל וַעֲשׂוּ אֶחָד

5 b

הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים וְאִשְׁמוּ בְּדַבָּר אֲשֶׁר עָשׂוּ, חִיב הִקְהֵל לְהַבִּיא אֶל אֶהֱל מוֹעֵד
פֶּר לַחֲטָאֵת. וְסִמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יָדֵיהֶם עַל רִאשׁוֹ. אַחֵר כֵּךְ יִשְׁחָט, וְהִכְהֵן
הַמִּשְׁיָח יִזֶּה מִדְּמוֹ אֶל פְּנֵי הַפֶּרֶכֶת שֶׁבַע פַּעֲמִים, וְנָתַן מִמֶּנּוּ עַל קֶרְנוֹת
מִזְבֵּחַ הַקֹּטֶרֶת. וְהַנּוֹתֵר יִשְׁפֹךְ אֶל יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה. וְהַקֹּטֶרֶת עַל הַמִּזְבֵּחַ
5 חֲלָבוֹ וְכִלְיוֹתָיו וְהַיּוֹתֶרֶת עַל כִּבְרוֹ. וְכִפֵּר לָהֶם וְנִסְלַח לָהֶם. וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפֶּר
אֶל מַחוּץ לַמִּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טָהוֹר אֶל שַׁפַּךְ הַדָּשֵׁן, וַיִּשְׂרֹף שֵׁם, כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְאִם
כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ וְנָעַ וְנִדְּעָה הַחֲטָאֵת וְזִקְנֵי הָעָם וְזִקְנֵי הָעָם וְזִקְנֵי הָעָם וְזִקְנֵי הָעָם
וְטָבַל הַכֹּהֵן וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם וְזִמְן הָדָם
דְּבָרֵינוּ "עֲדַת יִשְׂרָאֵל" ו"עֵינֵי הָעֵדָה" ו"זִקְנֵי הָעֵדָה" יִכְלָלוּ הַכְּתָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל הַשּׁוֹפְטִים, כִּמוֹ
10 שֶׁאָמְרוּ: "עֲדַת יִשְׂרָאֵל הָעֵדָה הַמִּיּוֹחֶדֶת בְּיִשְׂרָאֵל וְאִיזוּ זֶה סַנְדְּרִין גְּדוֹלָה הַיּוֹשֶׁבֶת בְּלִשְׁכַּת

הגזית,“ ועוד: “פר שנא כן קהל ונאמר להלן קהל מה קהל האמור להלן בית דין אף כן בית דין.” וענין “ונעלם דבר” חלק מן המצוה ולא מצוה כלה, כמו שאמרו: “ונעלם דבר ולא שתתעלם מצוה כלה.” ואמרו: “הורו בית דין לעקר את הגוף אמרו אין נדה בתורה אין שבת בתורה אין עבדה זרה בתורה הרי אילו פטורין הורו לקיים מקצתן ולבטל מקצתן הרי אילו חייבין כאיזוד אמרו יש נדה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור יש עבדה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור הרי אילו חייבין שנ ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף.” “הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אילו חייבין כאיזוד יש דם בתורה אבל אין חייבין אילא על הדם הקרב לשמים יש חלב בתורה אבל אין חייבין אילא על חלב הקרב לשמים יש פגול בתורה אבל אין חייבין אילא על פגול שבשלמים הרי אילו חייבין.” ואמר “מכל מצות יי” להבדילן ממה שאינו מצות יי, כמו שאמרו: “מצות יי ולא מצות המלך ולא מצות בית דין.” ודבריו “אשר לא תעשינה” ענינם דברים שאם נעשו בזדון, לא בשגגה, היה העושה אותם חייב להכרת מות יי (רצוני לומר כרת), כמו שאמרו: “אין חייבין אילא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת.” וזה הוא כגון העושה מלאכה ביום

6 a

הכפורים והאכל חמין בפסח וערל שלא מל וכיוצא בהם, והסמיכה צריכה להיות בקרבן הזה וגם בקרבן שעירי עבדה זרה, אבל לא בקרבנות צבור אחרים, כמו שאמרו: “וכל קרבנות ציבור אין בהן סמיכה חוץ מפר הבא על כל המצות ושעירי עבדה זרה.” ועוד: “אם ראבינא גמירי שתי סמיכות בצבור.” וצריכה להיות בשתי ידי הסומך, כמו שאמרו: “סמיכה ידו על הראש ובשתי ידיו.” ושלשה מראשי העדה צריכים לעשות זאת, כמו שאמרו: “עדה המיוחדים שבעדה, וסמכו זקני הרי שנים ואין בית שקול הרי שלשה.” ופני הזובח צריכים להיות מועדות בשעת השחיטה כלפי מזרח, כמו שאמרו: “כהן גדול היה עומד במזרח ופניו כלפי מערב.” והפר ישחט כלפי המזבח הצפוני, כמו שאמרו: “לפי יי בצפון.” וכוונת מחוץ למחנה — מחוץ לכל מחנותיהם, כמו שאמרו: “חוץ לשלש מחנות.”

המצוה הרביעית ממנו.

אם נשיא יחטא ועשה בשגגה אחד הדברים האסורים ואשם, ואחר כך הודע אליו חטאתו, חיב להביא את קרבנו שעיר עזים תמים, וסמך ידיו על ראשו, ושחטו במקום אשר ישחט את העולה, ולקח הכהן מדמו באצבעו ונתנו על קרנות מזבח העולה, והנותר ממנו ישפך אל יסודו, והקטיר את כל חלבו כחלב זבח השלמים, וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו, כמו שכתוב: "אשר נשיא יחט ונ או הודע אליו ונ וסמך ידו ונ ולקח הכהן ונ ואת כל חלבו ונ," וכונת המלה נשיא היא מלך, כמו שאמרו: "איזה הוא נשיא זה המלך שנ ועשה אחת מכל מצות יי אלהיו, ולהלן הוא אומ' למען ילמד ליראה את יי אלהיו מה אלהיו האמור להלן נשיא שאין על גביו אילא יי אלהיו 20 אף אלהיו האמור כן נשיא שאין על גביו אילא יי אלהיו," וכונת או הודע אליו חטאתו — שידע הוא בעצמו בחטאתו, כמו שאמרו: "הודע אליו ולא יודיעוהו אחרים מנין אפילו אמרו לו שנים תלמו לומר הודע אליו ולא אשר יאמרו לו אחרים," והקרבן הזה חובה עליו בהיותו מלך, ולא קודם לכן, כמו שאמרו: "נשיא יחטא 25 כשיחטא והוא נשיא ולא כשיחטא והוא הדיוט," ואם היה חיב להביא קרבן

6 b

כזה בהיותו מלך, ואחר כך הורידוהו ממלכותו קודם שהקריבהו, צריך להביאו אחר כך, כמו שאמרו: "כהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו וכן הנשיא שחטא ואחר כך עבר מגדולתו משיח מביא פר ונשיא מביא שעיר," אבל אם חטא את החטא הנזכר למעלה אחר שפסקה מלכותו, חיב להביא 5 קרבן כהדיוט, כמו שאמרו: "כהן משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכן הנשיא שעבר מגדולתו ואחר כך חטא כהן משיח מביא פר והנשיא כהדיוט," **המצוה החמשית ממנו.** אם אחד מעם הארץ יחטא בשגגה ועשה אחד הדברים האסורים, ואחר כך הודע אליו חטאתו, חיב להביא את קרבנו נקבה מן העזים או מן הכבשים לחטאת, וסמך ידיו על 10 ראשה, אחר כך תשחט במקום העולה, ונתן הכהן מדרמה באצבעו על קרנות מזבח העולה, והנותר ישפך אל יסודו, ויוסר חלבה כאשר הוסר

חלב קרבן השלמים, והקטיר עליו. וכפר עליו הכהן ונסלח
 לו, כמו שכתוב: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ וג' או הורע אליו חטאתו
 וג' וסמך את ידו וג' ולקח הכהן מדמה וג' ואת כל חלבה וג' ואם כבש וג' וסמך את ידו וג'
 ולקח הכהן מדם החט וג' ואת כל חלבו וג'." הקרבן הזה חובה גם על תלמיד חכם 15
 שעשה בהוראת עצמו, לא בהוראת בית דין; אבל העושה בהוראת בית דין,
 אין הברל אם היה תלמיד חכם או לא, חובת הקרבן מסתלקת ממנו, כמו שאמרו: "תולה
 בעצמו חייב תולה בבית דין פטור כאיצוד הורו בית דין וידע אחד
 מהם שטעו או תלמיד ראוי להוראה כשמעון בן עזי וכשמעון בן
 זומא והלך היחיד ועשה על פיהם יכול יהא חייב תלמו לומ' בעשותה תולה 20
 בעצמו חייב תולה בבית דין פטור." ועוד: "הורו בית דין לעבור על
 אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם
 בין שעשו ועשה עמהם ובין שעשו ועשה אחריהם ובין שלא עשו ועשה

7 a

הרי זה פטור מפני שתלה בבית דין." ובדבריו מעם הארץ יחד את המלך והכהן
 ולא כללם ב"נפש" שנאמר בה "ואם נפש אחת תחטא," והוציאם מן
 הדין הזה, כמו שאמרו: "מעם הארץ פרט לנשיא." בדבריו "בעשותה אחת" רוצה
 לומר כל המעשה כלו שחייבים עליה קרבן, לא מקצתו. ואם עזרו אנשים רבים
 איש לרעהו ועשו בשגגה את כל המעשה שהעושה אותו חייב קרבן, אין כל 5
 אחד מהם, ולא כלם יחדו, חייבים להביא קרבן, כמו שאמרו: "תניא המוציא ככר
 לרשות הרבים חייב הוציאווהו שנים ו' מאיר מחייב ו' יהודה אומ' אם לא
 יכול אחד להוציאו והוציאווהו שנים חייבין ואם לאו פטורין ו' שמעון אומ'
 אף על פי שלא יכול אחד להוציאו והוציאווהו שנים פטורין מנא הני מילי
 דתנו רבנן בעשתה אחת בעשה כלה ולא בעשה מקצתה הא כאיצוד שנים 10
 אחוזין במלגו ולגזין בכרכר ושובטין בקולמוס וכותבין בקנה והוציאווהו
 לרשות הרבים יכול יהו חייבין תלמו לומ' בעשתה בעגול של דבלה והוציאווהו
 לרשות הרבים בקורה והוציאווהו לרשות הרבים ו' יהודה אומ' אם
 לא יכול אחד להוציאו והוציאווהו שנים חייבין ואם לאו פטורין ו' שמעון אומ'
 אף על פי שלא יכול אחד להוציאו והוציאווהו שנים פטורין לכך נאמר 15

בעשתה יחיד שעשה חייב שנים שעשו פטורין, ודבריו במצוה הזאת "מצות יי" וגם "או הודע אליו" שיום בחובתם לדבריו "מצות יי" וגם "או הודע אליו" שנאמרו בבאור שתי המצות הקודמות למצוה החמישית הזאת.

המצוה הששית ממנו.

20 יעשה ולא ידע שאשם חייב להביא איל תמים מן הצאן לקרבן אשם אל הכהן, וכפר עליו על שגגתו ונסלח לו, כמו שכתוב: "ואם נפש כי תחטא ועשׂ וגו' והביא איל תמים זכר וגו' אשם הוא וגו'." בקבלה נכלל שהחטא הזה והשגגה קרו לאיש שהיו לפניו שני מיני מאכל, אחד מהם אסור והשני מותר, ואכל מאחד מהם ולא ידע מאיזה מהם

7 b

אכל; או שהיו אשתו ואחותו אצל, ובא על אחת מהן ולא ידע על איזו מהן בא; או עשה מלאכה ולא ידע אם עשה אותה בזמן התר או בזמן אסור, כמו שאמרו: "חלב ושמן לפניו אבל את אחד מהן ואין ידוע איזה מהן אבל אשתו ואחותו עמו בבית שגג באחת מהן ואין ידוע באיזה מהן שגג שבת ויום טוב עשה 5 מלאכה באחת מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה מביא אשם תלוי." ואם אכל בשגגה דבר שהאוכל אותו בודון חייב כרת צריך להביא, כשהברר לו מעשהו, קרבן חטאת ועל ספקו קרבן אשם תלוי, כמו שאמרו: "דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ספקו אשם תלוי, ר' עקיבא אומר האוכל חלב מביא חטאת בסלע ספק אכל ספק לא אכל מביא אשם תלוי בשני סלעים, התיבה של חלב 10 וחתיה של בשר נותר אכל את אחת מהן ואינו ידוע איזו מהן אכל מביא חטאת ואשם תלוי." ואם אחרי שהביא את הקרבן הברר לו שחטא או שנודע לו שלא חטא צריכים לאחר את שחיטת הבהמה שהוכנה לקרבן כדי שיפול בה מום בעת שתדעה, ותמכר בשביל זה ויקנו בדמיה בהמה אחרת להקריבה קרבן נדבה, כמו שאמרו: "המביא אשם תלוי ואחר כך נודע לו שחטא או נודע לו 15 שלא חטא מה יעשה יצא וירעה בעדר דברי ר' מאיר וחכמי אומ' ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה." **המצוה השביעית ממנו.** אם עדה תשגה בעברה זרה חיבים להביא אל הכהן

פר לעולה ומנחתו ונסכו כמשפט, ושעיר עזים לחטאת.
 וכפר להם ונסלח להם, כמו שכתוב: "וכי תשנו ולא תעשו וג' את כל אשר צוה יי' וג' והיה
 20 אם מעיני העד וג' וכפר הכהן וג' ונסלח לכל ערת וג'." כבר הזכרנו בבאור
 "ואם כל ערת יש וג'" שהכתוב מדבר בסנהדרין, וגם המצוה הזאת מדברת
 בהם, כמו שאמרו: "נאמר בן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה האמורה להלן כלם
 ראויין להוראה אף עדה האמורה בן עד שיהיו כלם ראויין להוראה." והשגנה
 הזאת בעבדה זרה היא. ההוכחה על זה היא דבריהם: "אתה אולם בעבדה זרה הכתוב

8 a

מדבר או אינו אלא באחת מכל המצוות שבתורה תלם לזמ' והיה אם
 מעיני העדה נע' וג' ייחד הכתוב מצוה זו ואמרה בפני עצמה ואיזו זו
 עבדה זרה" – **המצוה השמינית ממנו.** אם נפש תחטא
 בשגגה בעבדה זרה חיבת להקריב עז בת שנתה לחטאת.

5 וכפר עליה הכהן ונסלח לה, כמו שכתוב: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וג'
 וכפר הכהן על הנפש הש'." וההוכחה שהמשגה הזוה של השוגג היה
 בעבדה זרה היא דבריהם: "ואם נפש אחת תחטא בש' עבדה זרה היתה בכלל כל
 המצוות שהיחיד מביא עליה כשבה או שעירה נשיא שעיר משיח ובית
 דין מביאין פר הרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולדין בקבעה
 10 שיהו היחיד נשיא ומשיח מביאין עליה עז בת שנתה לחטאת לכך נאמרה
 פרשה זו." **המצוה התשיעית.**

אם איש גנב ואין ידו משגת להשיב את הגנבה והכפל או שוים
 לבעליה, מַצָּה הוא להמכר כדי שישלם לגנב, כמו שכתוב: "שלם ישלם ואם אין
 לו וג'." כבר בארנו את המצוה הזאת באור מספיק בתוך באורנו "כי תקנה
 15 עבד עב'." בראשית הספר השני, ואין לנו צרך להזכיר דבר כאן. נשלמו באורי תשע
 המצוות שהנן מצוות עשה מן אחת עשרה המצוות שזכרו למעלה בחלק הזה. החלק
 השני ממנו הכולל שתי מצוות לא תעשה. הראשונה והשניה ממנו. מי שנצטווה
 להביא עשירית האיפה, שזכרה בפרשת "ונפש כי תחטא ושם וג'."

נאסר לצקת עליה שמן ולשים עליה לבונה, כמו שכתוב: "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה." בקבלה נכלל שאף על פי שאסור לו לכהן לצקת על הקרבן הזה שמן ולבונה קודם שהקריבהו, מותר לו לשים שמן עליו אחרי שהקריב ממנו מה שצריך להקריבו. ואם שם עליו לבונה קודם שהקריבהו, מותר לו להקריב את הצריך הקרבה, אחרי שלקט את הלבונה, כמו שאמרו: "יכול אם נתן לבונה פסל תל לומ כי חטאת ה מפני מכשיר לבונה מפני שהוא

8 b

יכול ללקטה ופוסל בשמן שאין יכול ללקטו." ואמרו בשמן גם כן: "עליה אין נותן נותן הוא על שיריה." נשלם באורנו של החלק הרביעי הכולל אחת עשרה מצות שנזכרו למעלה.

הספר הרביעי מן המצות שחבר ראש בלה חפץ בן יצליה בדבר הקרבנות

5 הקרבים לנדרבה, ובדבר האסור שחל על מי שאינו מורע אהרן להקריב קרבנות על המזבח,

ובדבר נדרי כסף וערכי הנפשות, וכיוצא בזה; כולל שלשים ושש מצות הנחלקות לשלשה חלקים.

הראשון מהם כולל שמנה עשרה מצות בדבר הקרבנות המובאים מן הבהמות ואין חובה לעשותן בזמן הזה; והן נחלקות לשני חלקים: הראשון מהם כולל עשר מצות

עשה, והשני כולל שמנה מצות לא תעשה. החלק השני כולל שבע מצות בדבר הקרבנות המובאים מן הדגן וכיוצא בזה, ואין חובה לעשותן בזמן הזה; והן נחלקות לשני חלקים: 10 הראשון מהם כולל חמש מצות עשה והשני כולל שתי מצות לא תעשה.

החלק השלישי כולל אחת עשרה מצות בדבר הנכסים, וערכי הנפשות, וכיוצא בזה, והן נחלקות לשני חלקים: הראשון מהם כולל שמנה מצות, חמש מהן מצות עשה ושלוש מצות לא תעשה, שאין חובה לעשותן בזמן הזה; והשני כולל שלש מצות עשה שחובה לעשותן בכל זמן ומקום. וכלן שלשים ושש מצות. באור החלק הראשון. 15

המצוה הראשונה מן עשר המצות שהנן מצות עשה.

המתנדב להקריב עולה מן הבקר מצוה להביא זכר תמים שאין בו מום

אל אהל מועד. אחר כך יסמך ידיו על ראשו לכפר עליו. אחרי־כן יִשַּׁחט ודמו יורק סביב על המזבח אשר אצל פתח אהל מועד. אחר כך יִפְשַׁט וינתח לנתחיו, ויִשְׂרָף באש על המזבח אחרי שרחצו את קרבו וקרעיו במים, כמו שכתוב: "אם 20 עלה קרבנו מן הבק וג' וסמך את יד וג' והפשיט וג' ונתנו וג' וערכו וג' וקרבו וקרעיו וג'." דבריו "אל פתח וג'" מכונים שצריך להיות שם בעת שמקריבים את קרבנו בין שרצה ובין שמאן, כמו שאמרו: "יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול על כרהו תלם לזר לרצונו

9 a

הא כאי־צד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני." וענין דבריו "וסמך ידו על ראש הפ' וג'" במקום המיוחד, לא וזלתו, כמו שאמרו: "במקום שסומכין שוחטין." וכונת דבריו "ונרצה לו" כפרה על עברת מצות עשה שלא הזכיר לנו הכתוב ענש העובר עליה, כגון "ועשית מעקה," "ועשו להם ציצית," וכיוצא בהן; 5 וכפרה על עברת מצות לא תעשה שאפשר לתקנה, ותקנה, כגון "לא תקח האם על הבנים וג' שלח תשלח וג'." "ולא תותירו מז' עד ב'." וכיוצא בהן, כמו שאמרו בזה: "מלמד שהמקום נרצה לו על מה המקום נרצה לו אם תאמר על דברים שחביבין עליהן מיתת בית דין מיתה בידי שמים כרת בידי שמים מלקות ארבעים חטאות ואשמות הרי ענשן אמור על מה המקום מרצה 10 על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בהם קום עשה." והכפרה תשלם אחרי שהתודה והסיר ידיו, כמו שאמרו בזה וגם בדבר הסמיכה: "כאי־צד סומך זבח עומד בצפון ופניו במערב וסומך במערב ופניו במערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו של זבח

ולא היה מניח ידיו על גבי החזה ולא היה מניח ידיו זו על זו ולא היה דבר חוצץ בין ידים לקרנות ומתודה עליו עון עבירה על חטאת עון חטאת על אשם 15 עון אשמה על עולה עון לקט ושכחה ופיאה שאין להם ודוי דברי ר' יוסי הגלילי ואז' לו ר' עקיבה על מה עולה מכפרת דברים שיש בהן ענש אמור לא תעשה שלהן אמורה על מה עולה מכפרת על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בהן קום עשה." ומלת "ושחט" שתומה: התיר לכהן וגם לזר לשחט, כמו שאמרו: "שחיטה בכל כשרה בנשים ובזרים ובעבדים

20 ובטמאים ואפילו בקרשי קרשים ובלבד שלא יהיו הטמאים נוגעין

בבשר. אבל דבריו "והקריבו בני אהרן הכהנים א' ה' כונתם שהעבודה הזאת מיוחדת לכהנים, לא לזרים, כמו שאמרו: "מקבלה ואילך מצות כהנה, אבל שחיטה כשרה בכל אדם." וכונת המלה "סביב" שיזה את הדם על קרן המזבח אשר במערב ודרום, וגם על הקרן אשר בצפון ומזרח, כמו שאמרו: "שתי מתנות שהן ארבע." ועוד:

9 b

"יכול יקיפנו כחוט תלם לז' וזרקו הא' כאיצר הפסיק ארבע מתנות סביב." ודבריו "ונתח אותו לנתחיו" ענינם אברים מיחדים, והם הראש והידים והדפנים והצואר והרגלים והחזה והגב והקרוב והירכים, כמו שאמרו: "חותך את הראש ונותנו למי שזכה בו חותך את הכרעים וג' חותך את הידים עלה לרגל הימנית 5 חותכה וג' נטל את הקרבים וג' נטל את החזה וג' עלה לדופן הימנית וג' בא לו לגרה וג' בא לו לדופן השמאלית וג' בא לו לעוקץ וג' נטל רגל השמאלית וג'." וערכו על האש — כל עצים שיהיו, חוץ מעצי זית וגפן, כמו שאמרו: "כל העצים כשרים חוץ משל זית ושל גפן אבל באלו רגילים במרכוות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן." המצוה השנייה ממנו. המתנדב להקריב עולה מן הצאן 10 מצוה להביא זכר תמים אשר אין בו מום. אחר כך ישחט על ירך המזבח צפונה לפני י'. וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב. אחר כך ינתח לנתחיו וישרף אחרי שרחצו את קרבו וכרעיו, כמו שכתוב: "ואם מן הצאן קר וג' ושחט וג' ונתח אותו וג' והקרוב והכרעים וג'." וענין "ונתח" אברים מיחדים, כמו שאמרנו למעלה בבאורנו במצוה שלפני המצוה הזאת. אחר כך יעלו אותם כמו שהם על המזבח, כמו שאמרו: "לנתחיו אין נתחים לנתחיהם." 15

המצוה השלישית ממנו. המתנדב להקריב עולה מן העוף

מצוה להביא מן התורים או בני היונה. והכהן יקריב אותו על המזבח. אחר כך ימלק את ראשו ויקטירו על המזבח וימצה דמו על קיר המזבח אחרי שהסיר המראה והנוצה. וישליך אותו אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן. 20 אחר כך ישסע כנפיו ולא יבדיל, ויקטירו על המזבח, כמו שכתוב: "ואם מן העוף על ק' וג' והקריבו הכהן וג' והסיר את מ' וג' ושסע אותו בכ' וג'." למדנו מדבריו "והקריב מן התורים או מן בני היונה א' ק'" שהגדולות שבתורים ראויות לקרבן משיגמר

מראיהו להצהיב; אבל בני היונה כאשר יתחיל מראיהם להצהיב לא יכשרו לקרבן, כמו שאמרו: "מן התורים ולא כל התורים מן בני היונה ולא כל בני היונה פרט

10 a

לתחלת הציהוב שבזה ושבזה אימתי תורין כשרין משיצהיבו אימתי בני יונה פסולין כשיצהיבו. וכונת "ומלק את ראשו" שיחתך את גידי הנגרת והערף, וגם הקנה והושט. כל זה בצפרנו. וצריך להבדיל את הראש מן הגוף, כמו שאמרו: "מולק בצפרן ואינו מבדילו כשם ששחיטתה אחד או רוב אחד כך מליקתה אחד או רוב אחד וכשם שמולק בחטאת העוף כך הוא מולק בעולת העוף אילא שבעולת העוף היה מבדיל." ולקשי המלאכה הזאת אמרו: "וזו מעבודות קשות שבמקדש." והתוספתא אומרת: "כאיצד מולקין חטאת העוף נותן שני נפיה בין שני אצבעותיו שתי רגליה בין שתי אצבעותיו והיה מותח צוארה על גבי אצבעותיו והיה מולק בצפורן ממול ערפה ואינו מבדיל והזה מרמה על קיר המזבח וכשם ששחיטתה אחד או רוב אחד כך מליקתה אחד או רוב אחד." **המצוה הרביעית ממנו.**

מִצְוָה אֲנִי לְהַבִּיאַ עֹלֹתֵינוּ וּזְבָחֵינוּ וּמַעֲשֵׂרֵינוּ וְתִרְמוֹמוֹתֵינוּ וְנִדְרֵינוּ וְנִדְבּוֹתֵינוּ וּבִכּוֹרוֹת בִּקְרָנוּ וְצִאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַמִּיחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ וּבָאת שְׁמָה וְהִבֵּאתֶם שְׁמָה עִ וְז." במלה "מעשרותיכם" יתכן למעשר בהמה ודגן, כמו שאמרו: "בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן." **המצוה החמשית ממנו.** בעל קרבן השלמים מצוה להביא בידיו את החלב ואת החזה להניף אותם לפני יי. אחר כך יקטר החלב על המזבח, כמו שכתוב: "ידיו תביאנה את אש זב וְהַקְטִיר הִכֵּהוּ זב." ובקבלה נכלל שהכהן היה מניח ידו תחת יד בעל הקרבן בשעת התנופה, כמו שאמרו: "כהן מניח ידו תחת יד הבעלים." והתנופה צריכה להיות כלפי צידים שונים, בשביל הטעמים שהזכירו בחמינו, כמו שאמרו: "מוליך מביא מעלה מוריד." ואמרו: "אִם ר' חייא בר אבא אִם ר' יוחנן מוליך ומביא למי שהרוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתני הכי אִם ר' חמא בר עוקבא אִם ר' יוסי בר חנינה מוליך ומביא כדי לעצור רוחות

10 b

רעות מעלה ומוריר כדי לעצור טללים רעים.”

המצוה הששית ממנו.

מצוים אנו לקחת מן הצאן ומן הכבשים הקרבים שלמים את חלבם, ואת החלב המכסה את הקרב, ויתר החלב אשר על הקרב, והכליות והחלב אשר עליהן ועל הכסלים והיותרת על הכבד, ולהקטיר אותם על המזבח, כמו שכתוב: “והקריב מזבח השלם וגו” 5 ואת שתי הכליות וגו’ והקטירו הכהן המז וגו’.” אם שוחט קרבן שלמים חשב שאיננו שלמים אלא בכור ומעשר, פוסלת מחשבתו זו את הקרבן; ואם חשב, בעת שחטו בכור ומעשר, שהנו שלמים, אין מחשבתו פוסלת את הקרבן, כמו שאמרו: “הבכור והמעשר ששחטן לשום שלמים כשרין ושלמים ששחטן לשום וכו’.” ואם בעל הקרבן שנה ולא סמך ידיו עליו 10 אינו פסול, כמו שאמרו: “השלמים אף על פי שלא סמך עליהן.”

המצוה השביעית ממנו. מצוים אנו להקריב עם הכבשים והאילים

והפרים, שהנם עולות ונדרים ונדבות, וכיוצא בהם, סלת ויין ושמן; לבל כבש עשרון, שהנו תשכ דרכמונים, ויין רביעית ההין, שהנו ש דרכמונים, ושמן כמו יין; ולאיל שני עשרונים סלת ושלישית ההין יין ושמן כמו יין; 15 ולפר שלשה עשרונים סלת וחצי ההין יין ושמן כמו יין, כמו שכתוב: “ועשיתם אשה ליי עלה או זבח וגו’ והקריב המקריב קר וגו’ ויין לנסך רביעית ה וגו’ או לאיל תעשה מ וגו’ ויין לנסך של וגו’ וכי תעשה בן בק ע וגו’ והקריב על בן הבק וגו’ ויין תקריב לנסך חצי ההין וגו’.” והנסכים אינם חובה לכל מה שהזכרנו אלא לקצתם. ואמרו רבותינו: “שומע אני כל הקרב לאשים יטען נסכים תלמ לומ עולה אין לי אילא עולה 20 מנין לרבות את השלמים תלמ לומ זבח משמע מביא את אילו ומביא את חטאת ואשם תלמ לומ לפלא נדר או בנדבה לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה משמע מוציא את אילו ומביא את עולת חובה הבאה ברגלים כשהוא אומ או במועדיכם להביא את עולת חובה הבאה ברגלים משמע מביא את עולת חובה הבאה ברגלים ומביא את חטאת חובה הבאה ברגלים 25 ברגלים תלמ לומ וכי תעשה בן בקר עלה או זבח בן בקר היה בכלל יצא

II a

מוצא מן הכלל ולימד על הכלל מה בן הבקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאינם באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים.”

המצוה השמינית ממנו.

אם הבקר והצאן שהתנדב היו בעלי ברכים שמוטות, או שהיו קלוטים, 5 מצוה הוא להקריבם לנדבה, לא לנדר, כמו שכתוב: ”ושור ושה שרוע וז.” וכונת המלה ”שרוע” מי שברכו שמוטה, ויגרר את אחת מרגליו בשביל זה. וקלוט הוא מי שנתכוזו שריריו ונבהה בשביל זה אחת מרגליו, כמו שאמרו: ”השחול והכסול איזהו שחול שנשמטה ירכו כסול שאחת מירכותיו גבוהה.” או רגלו כרגל הסוס או החמור, כמו שאמרו: ”שרוע שנשמטה ירכו וקלוט פרסות רגליו 10 דומות לסוס פרסות רגליו דומות לחמור.” והתלמוד אומ’ בבארו זה: ”קלוטות אמ’ רב פפא לא תימ’ דעגילן ולא סדיקן אילא כיון דעגילין אף על גב דסדיקן.” וכונת דבריו ”נדבה תעשה א’” שימכרנה ויוציא דמיה לבדק הבית, כמו שאמרו: ”נדבה תעשה אתו אתו אתה עשה נדבה לבדק הבית ואין אתה עושה תמימים לבדק הבית מיכן אמרו המקדיש תמימים לבדק הבית עובר בעשה.” 15

המצוה התשיעית ממנו. אם היה הקרבן

נדבה או נדר מִצָּנָה הוא לאכל אותו ביום הקרבן ולמחרתו, כמו שכתוב: ”ואם נדר או נדבה וז.” כיון שאמר ”ביום הקריבו את זבחו יאכל ומז’” ולא אמר ”עד בקר,” כמו שאמר בקרבן תודה, מותר לאכל אותו במשך היום הראשון לשחיטתו ובליל מחרת, ובבקר שאחר כך, ולא בלילה שאחר הבקר ההוא, כמו 20 שאמרו: ”יכול יאכל לאור שלישי ודין הוא זבחים נאכל ליום אחד זבחים נאכל לשני ימים מה זבחים הנאכלין ליום אחד לילה אחריו אף זבחים הנאכלין לשני ימים יהא לילו אחריו תלמ’ לזמ’ עד יום עד יום הוא נאכל אינו נאכל לאור שלישי.”

המצוה העשירית ממנו. המקריב קרבן תודה

לוי מצוה להוסיף עליו חלות מצות בלולות בשמן ורקיץ מצות משוחות בשמן וחלות מרבכות מסלת בלולות בשמן וחלות

II b

לחם חמץ, כמו שכתוב: "אם על תודה יקר וג' על חלות לחם חמץ יק' וג'." משקל לחם החמץ עשרה עשרונים ויתר המינים, שהנם חלות מצות ורקיקי מצות וג' וסלת מרבכת וג', עשרה עשרונים, כמו שאמרו: "על חלות לחם חמץ כנגד חמץ הביא מזה מה חמץ עשרה עשרונות אף מצות עשרה עשרונות." והחלות והרקיקים — עשרה עשרה מכל אחד מהם.

וכלם כאחד ארבעים. והראיה לזה מה שנאמר: "והקריב ממנו אחד מכל קרבן וג'"; משום שקרא לדבר הנזכר תרומה, הברר שהנו חלק אחד מעשרה. והנשאר יאכלוהו בעליו, כמו שאמרו: "תרומה לוי איני יודע כמה הריני דן נאמר כן תרומה לוי ונא תרומה בתרומת המעשר מה תרומת המעשר אחד מעשרה אף זו אחד מעשרה." ואמרו: "לא יהו כלם אילא קרבן אחד תלמ' לומ' והקריב על זבח התודה ואומ' והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לוי נמצא לחמה של תודה ארבעים חלות נוטל מהן ארבע ונותן לכהן שנא לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה והשאר נאכל לבעלים." ומדת השמן חצי לוג שהנו חמישים דרכמונים, כמו שאמרו: "חצי לג שמן לתודה ורביעית יין לניזיר ויא' יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני." נשלם באורנו של עשר המצות שנזכרו למעלה.

שמנה המצות שהנן מצות לא תעשה.

המצוה הראשונה ממנו. אסור לזבח קרבן תודה לוי יתברך להזתיר מן הבשר עד מחרת הבקר של מחרת יום שחיתתו, אבל יאכלנו ביום הקריבו אותו ובליל מחרתו, כמו שכתוב: "ובשר זבח תודת שלמיו וג'." וכונת פשוטו של "לא יניח ממנו עד בקר" — המשמרת האחרונה של הלילה; אבל בקבלה נכלל שאסור לו להפליג באכילתו אחר הצות, כמו שאמרו: "אוכל הוא כל הלילה אם כן למה אמרו חכמי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה." **המצוה השניה ממנו.** אסור לנרב לקרבן בהמה שהנה עורת או שבורה או חרוצה או בעלת יבלת או

I2 a

גרב או ילפת, כמו שכתוב: "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תק' א' לוי." במלה "עורת" נכללו סומאה בשתי עיניה וסומאה באחת מעיניה, כמו שאמרו: "בין

הסומא בשתי עיניו ובין הסומא באחת מעיניו, וב"שבור" נכללו שבר יד ורגל וזנב, כמו שאמרו: "שבור מה תלמ' לומ' לפי שנאמר שבר יד או שבר רגל אין לי אילא שנשברה ידו או רגלו מנין לרבות שבר הזנב תלמ' לומ' או שבר, וכונת "חרין" 5 רים עין שנקב שנפגם ונסדק, כמו שאמרו: "חרין של עין שנקב או שנפגם אי שנסדק, וענין "יבלת" מי שיש לו שתי יבלות כאלו שבצואר גדי, כמו שאמרו: "זה בעל היבלת, וענין "גרב" גרב לח, כמו שאמרו: "גרב זה החרס, ו"ילפת" זו חזוית, ונראה שהוא גרב יבש, כמו שאמרו: "ילפת זו חזוית 10 המצרית, ודק ותבלול הם מקצת מומי האדם, ואם נמצאו בבהמות הכשרות לקרבן פוסלים הם אותן, כמו שאמרו: "הא יבלת דלא כתיבא באדם דק ותבלול דלא כתיבא בבהמה מילף ילפי מהדרי דתניא באדם לא נאמר יבלת בבהמה לא נאמר דק ותבלול מנין ליתן את האמור בזה ואת האמור בזה לזה תלמ' לומ' גרב גרב ילפת ילפת לגזרה שוה, ונברר כל מה שבארנו למעלה 15 במצוה הזאת ועוד ענינים אחרים במקומו, בספר השלשים וישיה של המצות.

המצוה השלישית והרביעית ממנו. אסור להקריב בהמה מעוכה וכתותה ונתוקה וכרותה, ולעשות דבר כזה בארצנו, כמו שכתוב: "ומעוך וכתות וז' וג.", ענין "מעוך" בהמה שנתמעכה ונחלשה ביצתה ויצא הלבן ממנה. וכונת "כתות" מי שהודקו ביציו או ששמו עליהן סם ונמעכו ונחלשו. 20 ו"נתוק" — שנכרת גידו משרשן, ו"כרות" — שנכרת מקצת גידו ממנו, כמו שאמרו: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות כלן בביצים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' מעוך וכתות בביצים ונתוק וכרות בגיד, ונשלים את באור הענין הזה והדומה לו בספר העשירי. ואסור לעשות כדבר הזה לאדם ולבעלי חיים אחרים, כמו שאמרו: "אין לי אילא בהמה חיה ועוף מנין תלמ' לומ' בארצכם, והתוספתא אומרת: "המסרס"

12 b

את האדם ואת הבהמה ואת החיה ואת העופות בין גדולים ובין קטנים בין זכרים ובין נקבות הרי זה חייב ר' יהודה אומ' המסרס את הזכרים חייב את הנקבות פטור, ובמלה "ובארצכם" נכללת גם ארץ סוריא וכיוצא בה; ודגמתו "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך וג.", "לא תעשק שכיר עני ואביון מ' וג."

5 והדומה להם, כמו שאמרו: "אין לי אילא בארץ בחוצה לארץ מנין תלם לזמ לא תעשו כל מקום שאתם מנין אף באדם תלם לזמ ובכם דברי בן חנינאי."

המצוה החמשית והששית ממנו. אסור לנו להביא

קרבן מאתנן זונה ומחיר כלב, כמו שכתוב: "לא תביא אתנן זונה וזמ כל זז." ואמרו רבותינו: "איזה הוא אתנן האומר לזונה הא לך זה בשכרך הרי זה אתנן ואפילו מאה כלם אסורים." ואמרו: "אין לי אילא אתנן זונה אתנן כל העריות 10 מנין תלם לזמ לא תביא אתנן זונה מכל מקום." ואופן האתנן הוא גם כן בהמה שימסר אדם לחברו שיש לו שפחה בשכר שתלין אצלו והוא יקבל אותה מיד, כמו שאמרו: "האומר לחברו הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי רבי אומ אינו אתנן וחכמ אומ אתנן." ומחיר כלב כונתו בהמה שנתקבלה תחת כלב.

15 ושני שותפין שחלקו טלאים שלהם וכלב לשני חלקים שוים במספרם, תאסר המנה שלא עלה הכלב בכללה, כמו שאמרו: "איזה הוא מחיר כלב האומר לחברו הא לך טלה זה תחת כלב זה וכן שותפין שחלקו אחד נוטל עשרה ואחד נוטל תשעה וכלב שכנגד כלב אסורין ושעם כלב מותרין." ומי שעשה הפך המצוה הזאת, והביא 20 לזי יתברך אתנן כלב ומחיר זונה, מותר לו, כמו שאמרו: "תנו רבנן אתנן כלב ומחיר זונה שניהם מותרין שנ שנים ולא ארבעה." וולדות האתנן וולדות מחיר כלב מותרות לקרבן, כמו שאמרו: "ולדותיהן מותרין שנ גם שניהם ולא ולדותיהן." ואמרו בבאור בית יי אלהיך לכל נדר: "להוציא פרת חטאת שאינה באה לבית לכל נדר להביא את העוף שהיה 25 בדיון ומה המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר כלב חלין עליהן

13 a

עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר כלב חלין עליהן תלם לזמ לכל נדר להביא את העוף." **המצוה השביעית ממנו.**

אסור להחליף ולהמיר בהמה שהוכנה להקרב בבהמה אחרת. ואם נעשה הדבר הזה תהייה שתיהן לזי, כמו שכתוב: "לא יחליפנו ולא ימ אט זז." אם החליף את הולד של הנדר 5 לא תהיה תמורתו קדש; וכן אם החליף את התמורה לא תהיה תמורתה קדש, כמו שאמרו:

"הקדש עושה תמורה ולא הולד ולא תמורה עושין תמורה." "טוב ברע"—
 אף על פי שהחליף בעל מום בתמים, כמו שאמרו: "תמימין בבעלי מומין ובעלי
 מומין בתמימין." "ואם המר ימר"—שָׁנָה הכתוב לרבות גם את האשה והיורש, כמו
 שאמרו: "ואם המר ימר לרבות את האשה ואם המר ימר לרבות את היורש."
 10 וענין "בהמה בבהמה" שלא יחליף בהמה אחת במאה בהמות, או מאה בהמות
 בבהמה אחת בין שהרבה ובין שהפחית, כמו שאמרו: "אחת במאה ומאה באחת,"
 משום שהעברי קורא לבעלי חיים בהמיי הרבה בהמה, ולאחד גם כן בהמה, כמו שאמרו:
 "ר' שמעון אולו בהמה בבהמה לא בהמה באמרו לו בהמה אחת קרואה בהמה
 ובהמות רבות קרואות בהמה." וענין "יהיה קדש" בכל האופנים,
 15 בין מויד ובין שונג, כמו שאמרו: "יהיה קדש לעשות שונג כמזיר." **המצוה השמינית**
ממנו. אסור לנו לאכל בחוץ למקום המיוחד את מעשר הדגן והתירוש והיצהר
 ובכורות הצאן והבקר והנדרים והנדבות והתרומות, כמו שכתוב: "לא תוכל לאכל
 בשעריך וז." את המעשרות נזכיר בספר הששי ואת הבכורות
 נזכיר בספר הארבעה עשר. והנדרים שנכון לעשותם בזמן הזה ומה שאינו
 20 נכון לעשותם, כבר הזכרנו פריהם בספר הראשון, לבר מה שזכיר
 במה שיבוא אחר זה. ובדבר "ותרומת ידיך" אמרו רבותינו: "אילו הבכורים."
 וכבר בארנו זה בספר הראשון. נשלם באורנו של החלק הראשון הכולל שמנה
 עשרה מצות. **החלק השני** כולל שבע מצות בדבר הקרבנות המובאים מן הדגן
 וכיוצא בזה, שאין חובה לעשותן בזמן הזה; והן נחלקות לשני חלקים; הראשון כולל

13 b

חמש מצות עשה והשני כולל שתי מצות לא תעשה. **באור החלק**
הראשון. המצוה הראשונה ממנו. המתנדב להביא קרבן מנחה
 מסלת מִצָּנָה לצקת עליה שמן ולשים עליה לבונה; ויביא אותה אל
 הכהן וקמין ממנה מלא קמצו מסלתה ומשמנה עם כל לבונתה.
 5 והקטיר אותם על המזבת, קרבן מתקבל ומרצה ליה, כמו שכתוב: "ונפש כי תקריב
 קרבן מנחה וז' והביאה אל בני אהרן הכהנים וז'." המדה הפחותה בקרבן הזה
 עשרון שמשקלו תִּשָּׁב דרכמונים; והמשקל הפחות שבשמן ק' דרכמונים, כמו שאמרו:

” ר נתן אומֵּ בִּנְיָן אֵב לְכָל הַמִּתְנַדֵּב מִנְחָה שְׁלֵא יִפְחוּת מִעֲשָׂרוֹן וְלֹג שֶׁמֶן. ” וְהַמִּנְחוֹת שְׁצָרִיכִים לִקְמוֹץ מִהֶן, עֲשֶׂרָה מִיָּנִים הֵן: ” מִנְחַת הַסֶּלֶת וְהַמִּחְבֶּת וְהַמֵּרְחֶשֶׁת 10 וְהַחֲלוֹת וְהַרְקִיקִים וּמִנְחַת גִּרִּים וּמִנְחַת נָשִׁים וּמִנְחַת הָעוֹמֵר וּמִנְחַת הַחוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוֹת רִ שְׁמַעוֹן אֹמֵר מִנְחַת חוּטָא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמָצָה וְהַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעֲצָמוֹ וְהַשִּׁירִים קָרֵבִין לְעֲצָמוֹ. ” וְשַׁעֲוֵר קְמִיצָה רָחֵב שְׁלֹשׁ אֲצָבוֹת הַכֶּף, שֶׁהֵן חוּץ מִן הָאֲגוּדֵל וְהָאֲצָבָה, עַד אֲשֶׁר יָגִיעַ אֶל הַכֶּף וְלֹא יִדְבִּיקֵן בַּכֶּף; וַיִּקְמֵץ בָּהֶן מִתַּחַת מֵלֵא קִמְצוֹ וְלֹא יוֹסִיף עָלָיו, כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: ” אִם לֹא אֲבִי לִרְבָּה 15 כְּאִיּוֹצֵד קוֹמֵצִין כְּדִקְמָצִי אִינְאִשָּׁא אוֹתִיבִיהָ זֹו זֹרֶת זֹו קְמִיצָה זֹו אִמָּה זֹו אֲצָבָה זֹו גּוּדֵל אִילָא לְהַשְׁוֹת הִיכָא עֲבִיד אִם רַב זֹוֹטְרָא בֵּר טוֹבִיהָ אִם רַב חוּפָה שְׁלֹשׁ אֲצָבוֹת עַל פֶּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ תֵּנִיא נְמִי הִכִּי מֵלֹא קִמְצוֹ יִכּוֹל מֵלֹא קִמְצוֹ מְבוֹרֵץ תִּלְמָ לֹמֵם בְּקִמְצוֹ אוֹ בְּקִמְצוֹ יִכּוֹל קוֹמֵץ בְּרָאשֵׁי אֲצָבוֹתָיו תִּלְמָ לֹמֵם מֵלֵא קִמְצוֹ הֵא כְּאִיּוֹצֵד חוּפָה אֵת 20 פֶּס יָדוֹ בַּמִּחְבֶּת וּבַמֵּרְחֶשֶׁת מוֹחֵק בְּאֲצָבוֹתָיו מִלְמַעְלָה וּלְמַטָּה. ” וְעוֹד אָמְרוּ: ” הַקּוֹמֵץ הַזֶּה וְהַחֲסִיר פֶּסוּל אִיזָה הוּא יִתִּיר שְׁקוֹמְצוֹ מְבוֹרֵץ וְחֹסֵר שְׁקִמְצוֹ בְּרָאשֵׁי אֲצָבוֹתָיו. ”

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה מִמֶּנּוּ.

הַמִּתְנַדֵּב קָרְבוֹ מִנְחָה מִמֵּאֲפָה תִּנּוֹר מִצָּנָה לְהַבִּיא חֲלוֹת מִצוֹת מִסֶּלֶת בְּלוֹלוֹת בְּשֶׁמֶן אוֹ רִקִּיקֵי מִצוֹת מְשׁוּחִים בְּשֶׁמֶן, כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ” וְכִי תִקְרִיב

I4 a

קָרְבֵּן מִנְחָה מֵאֲפָה הִ זֶה. ” כּוֹנֵת דְּבָרָיו ” חֲלוֹת מִצוֹת בְּלוֹלוֹת בֶּשֶׂל וְזֶה ” שִׁישׁ לוֹ בְּרִירָה, כְּלוֹמֵר, רָצָה מִבִּיא חֲלוֹת, רָצָה מִבִּיא רִקִּיקִים, כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: ” אִם רִ יְהוּדָה מִנִּין לְאוֹמֵר הָרִי עָלֶי מִנְחַת מֵאֲפָה שְׁלֵא יִבִּיא מִחֲצָה חֲלוֹת וּמִחֲצָה רִקִּיקִים תִּלְמָ לֹמֵם קָרְבֵּן קָרְבֵּן אֶחָד הוּא מִבִּיא וְאִין מִבִּיא חֲלוֹת וְרִקִּיקִים אִם רִ שְׁמַעוֹן וְכִי נֹאמֵר 5 קָרְבֵּן קָרְבֵּן שְׁנֵי פַעֲמִים וְהֵלֵא לֹא נֹאמֵר אִלָּא קָרְבֵּן אֶחָד וְנֹאמֵר בּוֹ חֲלוֹת וְרִקִּיקִים רָצָה לְהַבִּיא חֲלוֹת יִבִּיא רִקִּיקִים יִבִּיא מִחֲצָה חֲלוֹת וּמִחֲצָה רִקִּיקִים יִבִּיא וְכִשְׁהוּא קוֹמֵץ בּוֹלֵל וְקוֹמֵץ מִשְׁנִיהֶם וְאִם קִמֵץ וְלֹא עָלָה בִּידוֹ אִילָא אֶחָד מִשְׁנִיהֶם דִּין. ” וְעוֹד אָמְרוּ: ” אִלּוּ מִנְחוֹת נִקְמָצוֹת וְשִׁירִיהֶן לְכֹהֲנִים מִנְחַת הַסֶּלֶת וְהַמִּחְבֶּת וְהַמֵּרְחֶשֶׁת וְזֶה, ” וְאָמְרוּ: ” אִם רַב פֶּפֶא כָּל הִיכָא

10 רתנן עשר תנן ומאי קא משמע לן לאפוקי מדר' שמעון דאמ' מחצה חלות ומחצה
 רקיקין יביא קא משמע לן דלא. ושעור השמן שמושחים בו את הרקיקים, על
 כל אחד מהם כחצי עגול, כמו שאמרו: "באיצד מושחין מושח פני כל הרקיק
 ו' שמעון אומ' מושח פני כל הרקיקים כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים
 מנחה שהיתה באה מחצה חלות ומחצה רקיקין מביא לג שמן וחוצהו
 15 נותן מחצה לחלות ומחצה לרקיקין ו' שמעון אומ' מושח את הרקיקין
 כמין כי ושאר השמן נותן לחלות וכן היה ו' שמעון אומ' רקיקי מנחת ישראל
 פתיתתן בכזיתים כדי שיהא שולט בהן לקמצן חצי לג מים לשוטה וחצי
 לג לשמן לתורה נותן מחצה לחלות ומחצה לרקיקין ו' שמעון אומ' מושח
 את הרקיקין כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים וכן היה ו' שמעון אומ'
 20 האומ' הרי עלי מנחת מאפה מביא מחצה חלות ומחצה רקיקין ובולל
 ונוטל מן האמצע ואם נתן ממין על חברו יצא. "מאי כמין כי אמ' רב כהנא
 כמין כי יוני." **המצוה השלישית ממנו.**

המתנדב קרבן מנחה על המחבת מצוה להביא סלת מצה
 בלולה בשמן. אחר כך יפת אותה פתים ויצק עליה שמן, כמו שכתוב: "ואם
 מנחה על המחבת

14 b

ק' וג פתות אותה וג." וההוכחה שמחבת היא קערה דברי רבותינו: "מחבת
 צפה ומעשיה קשים," "פתות אתה פ'" — שעורה כזית. כמו שאמרו: "מנחת
 ישראל קופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל מנחת כהנים קופל
 אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל מנחת כהן משיח לא היה
 5 מכפלה ו' שמעון אומ' מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן פתיתה
 מפני שאין בהן קמיצה וכל שאין בהן קמיצה אין בהן פתיתה וכלם
 פתיתתן בכזיתים," ואמרו: "תניא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומ' בר' שהחינו
 וקיימנו וג' נטלן לאכלן אומ' המוציא לחם מן הארץ ותנן וכלן פתיתתן
 בכזיתים," ופותתים כל מיני המנחות חוץ משתי הלחם ולחם הפנים,
 10 כמו שאמרו: "מנחה לרבות כל המנחות לפתים יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים
 תלמ' לומ' אתה מה ראת לרבות את כל המנחות ולהוציא שתי הלחם

ולחם הפנים אחר שריבה הכתוב מיעט מה אילו מיוחדין שיש מהם לאשים
יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהם לאשים.”

המצוה הרביעית ממנו. המתנדב קרבן הנעשה

15 במרחשת מצוה לעשות אותו מסלת ושמן, כמו שכתוב: ” ואם מנחת מרחשת קרבנך

וג.” הראיה שמרחשת היא כלי טגון דבריהם: ” מה בין מחבת למרחשת מרחשת

יש לה כיסוי ומחבת אין לה כיסוי דברי ר' יוסי הגלילי ר' חנניה בן גמליאל

אומ' מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים מחבת צפה ומעשיה קשים.”

המצוה החמשית ממנו. מִצִּיּוֹם אנו למלח את הקרבנות, כמו שכתוב:

” וכל קרבן

20 מנחתך במלח תמ' וג.” אין דבריו אלה מרבים כל המנחות למליחה, אלא החלק הקרב

על המזבח, לא זולתו, כמו שאמרו: ” יכול תהא מנחה כלה טעונה מלח תלמ' לזמ'

קרבן הקומץ טעון מלח ואין כל המנחה טעונה מלח.” ודבריו ” ולא תשבית

מלח” ענינם מלח שגרגריו עבים, משום שהוא נשאר על הדבר הנמלח

ואינו נמס מהרה, כמו שאמרו: ” ולא תשבית לא תשבית מלהביא מלח שאינה

15 a

שובתת ואיזו זו סדומית ומנין אם לא מצא סדומית יביא אסתרקנית

תלמ' לזמ' תקריב מלה רבה.” ענין ” על כל קרבנך חמ' — למלח את כל החלקים

הקרבים, כמו שאמרו: ” תניא בשלשה מקומות המלח ניתנה בלשכת המלח

ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח בלשכת המלח ששם מולחין עורות

5 קדשים ועל גבי הכבש ששם מולחין את האברים ובראשו של מזבח

ששם מולחין הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת

נסכים ועלת העוף.” ואופן מליחת הדבר הנמלח הוא על שני צדי האבר, כמו שאמרו:

” תנו רבנן באיצוד הוא עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו

ונותן עליו מלח ומעלהו אמ' אביי וכן לצלי.” נשלם באורנו של חמש המצות

10 שנוכרו למעלה. שתי המצות שהנן מצות לא תעשה.

המצוה הראשונה ממנו. אסור להקריב שאור או דבש, כמו שכתוב: ” כי כל

שאר וכל דבש וג.” והקדמונים היו קוראים לחמר דבש, כמו שאמרו: ” איזה הוא

דבש זה דבש תמרים. ומה שיוכיח שהכונה כאן לתמר לא לדבשו דבריו "קרבו ראשית
 תקריבו א' ל'". וזה מדבר בבכורים; וכיון שלא יתכן להקריב בכורים
 15 דבש, למדנו שזה תמר לא דבש, כמו שאמרו: "אין מביאין בכורים משקין אילא
 היוצא מן הויתים ומן הענבים ואין מקריבין על גבי המזבח אלא היוצא מן
 הויתים ומן הענבים." ואם נתערב מעט משני הדברים הללו בדבר הקרב, אסור
 להקריבו, כמו שאמרו: "אין לי אילא המרבה הממועט מנין תלמ' לזמ' כל שאר ואין
 לי אילא הוא עצמו ערובין מנין תלמ' לזמ' כי כל שאר' דבש לא תקטירו
 20 אין לי אילא המרבה הממועט מנין תל' לזמ' דבש אין לי אילא הוא עצמו
 ערובין מנין תלמ' לזמ' וכל דבש." **המצוה השניה ממנו.**
 אסור לזר שאינו מבני אהרן להתערב בבני אהרן בדבר שנתעלו בו על כל ישראל,
 כמו שכתוב: "וזר לא יקרב אליכם." ואמרו רבותינו: "וזר לא יקרב אליכם למה נאמרה לפי

15 b

שהוא אומ' וזהו הקרב יומת עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמ' לזמ'
 וזר לא יקרב אליכם, נשלם באורנו של החלק השני הכולל שבע המצות
 שנזכרו למעלה, החלק השלישי יכלל אחת עשרה מצות בדבר הנכסים
 וערכי הנפשות וכיוצא בזה: והן נחלקות לשני חלקים: הראשון כולל שמנה מצות שאין
 5 עלינו חובה לעשותן בזמן הזה, חמש מהן מצות עשה ושלוש מצות לא תעשה; והשני
 יכלל שלש מצות עשה שחובה לעשותן בכל זמן ומקום. **באור חמש המצות
 שהנן מצות**

עשה. המצוה הראשונה ממנו. כל איש שנדר נפשו לז' מצוה שערכו יהיה, מיום
 שמלאו לו עשרים שנה עד יום מלאת לו ששים שנה, חמשים שקלי כסף בשקל
 הקדש, כמו שכתוב: "איש כי יפלא נדר וג' והיה ערכו הז' וג'." ואם הנודרת היתה אשה
 10 יהיה ערכה, מיום שמלאו לה עשרים שנה עד יום מלאת לה ששים שנה, שלשים שקל, כמו
 שכתוב: "ואם נקבה היא וג'." ואם האיש הנודר היה בן ששים שנה ומעלה, ערכו יהיה
 חמשה עשר שקל; והאשה בת ששים שנה, עשרה שקלים, כמו שכתוב: "ואם מבן ששים
 שנה ומעלה וג'." וערך הנדור מיום שמלאו לו חמש ימים ועד חמש שנים, חמשה
 שקלי כסף. ואם היתה נקבה — שלשה שקלים, כמו שכתוב: "ואם מבן חמש ימים ועד בן

15 חמש שנים וג.' וערך הנדור, מיום שמלאו לו חמש שנים ועד עשרים שנה, עשרים שקלי כסף. ואם היתה נקבה — עשרה שקלים, כמו שכתוב: "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים ש' וג.'" ואם היה הנודר עני, כלומר, מן מערכו, יכריחנו הכהן לתת כפי אשר תשיג ידו, כמו שכתוב: "ואם מן הוא מערכך וג.'" והמשנה אומרת: "הכל מעריכין ונערכין ונודרין ונידרין כהנים לויים וישראל גרים ונשים ועבדים טומטום ואנדרגנוס נודרין ונדרין ומעריכין אבל לא נערכין 20 שאינו נערך אילא זכר ודאי ונקבה ודאית' חרש שוטה וקטן נידרין ונערכין אבל לא נודרין ולא מעריכין מפני שאין בהן דעת פחות מבן חדש נדר אבל לא נערך." הטעם של דבריהם "שאינו נערך אילא זכר ודאי ונקבה ודאית'" משום ש'י יתברך אמר: "והיה ערכך הזכר וג' ואם נקבה היא וג'." וגם

16 a

טעם דבריהם "פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך" הוא משום ש'י יתברך אמר בדבר הערכים "ואם מבן חדש וג'." ויש הברלים בין נדר לערך. אם אמר אחד דמי ידי עלי יעריכנו השופט כפי היתרון שיש לעבד ביד מן העבד בלא יד. אבל אם אמר ערך ידי עלי אינו צריך לתת כלום. ואם אמר אחד מאבריו 5 הראשים, כלומר, לבו, או ראשו, או כבדו, חייב לתת דמי כל גופו, משום שקיום גופו תלוי בכל אחד מהם, כמו שאמרו: "דמי ידי עלי שמין אתו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד." "ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום ערך ראשי וערך כבדי עלי נותן ערך כלו זה הכלל כל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כלו." ואם נדר בן חדש או בן חמש שנים וכיוצא בהם, ולא שלם, 10 אינו חייב אלא לפי שנות הנדור בעת שנדר, כמו שאמרו: "העריכו פחות מבן חמש ונעשה יתר על בן חמש פחות מבן עשרים ונעשה יתר על בן חמש ונעשה יתר על בן עשרים נותן כזמן הערך." ואם אמר חצי ערכי עלי ישלם כזה, כמו שאמרו: "חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו;" אבל אם אמר ערך חצי עלי חייב לשלם ערך כלו; ואם אמר חצי דמי עלי חייב לתת חצי דמיו; אבל אם אמר דמי חצי עלי חייב לשלם דמי כלו, כמו שאמרו: 15 "ערך חצי עלי נותן כלו חצי דמי עלי נותן חצי דמיו דמי חצי עלי נותן דמי כלו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כלו." וגם העני אינו נותן בערכו פחות

מסלע, ואם העשיר אינו מוסיף כלום. ואם היה בידיו פחות מסלע ואחר כך העשיר חייב לתת ערך עשיר, כמו שאמרו: "אין בערכין פחות מסלע ולא יותר מחמשים סלע באיזנר נתן סלע והעשיר אין נותן כלום פחות מסלע והעשיר נותן 20 חמשים סלע היו בידיו ה' סלעים ו' מאיר אומ' אין נותן אילא אחת וחכמ' אומ' נותן את כלם." **המצוה השניה ממנו.** כל איש שהקדיש ביתו ליי מצוה שיעריכנו הכהן לפי טובתו ורעתו. ואם רצה המקדיש לגאל אותו ישלם את אשר העריכו הכהן ויוסיף חמש, כמו שכתוב: "ואיש כי יקדיש את ביתו קד' וג' ואם המקדיש יגאל וג'." ורבותינו אמרו בבאור הענין הזה: "יכול

16 b

בבית דירה הכתוב מדבר כשהוא אומ' ואם המקדיש יגאל את ביתו הרי בית דירה אמור." ואמרו: "ואם המקדיש יגאל את ביתו לרבות את האשה ואם גאל יגאל לרבות את היורש." **המצוה השלישית ממנו.** כל איש שנדר ליי בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליי, מצוה 5 להעמיד אותה לפני הכהן והעריך אותה לפי טובתה ורעתה. ואם רצה המקדיש לפדותה יוסיף חמש על ערכה, כמו שכתוב: "ואם כל בהמה טמאה וג' והעריך הכהן א' וג' ואם גאל יגאלו וג'." בדבריו "בהמה טמאה" אינו מתכוון לטמאה שבבהמות אלא לבעלת מום שאסור להקריב כמות, כמו שאמרו: "יכול בבהמה טמאה הכתוב מדבר כשהוא אומ' ואם בבהמה טמאה ופרה בע' וג' הרי 10 בהמה טמאה אמורה הא אינו מדבר אילא בפסולי המוקדשים שיפדו יכול יפדו על מום עובר תלמ' לומ' אשר לא יקריבו ממנו קרבן ליי יצא בעל מום עובר שהוא כשר למחר: טמאה לרבות את המתה." ואמרו רבותינו ברבר הקדש וערכים וחרמים: "תניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה הקדיש העריך החרים בהמה תעקר פרות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח איזה הוא 15 עיקור נועל דלת בפניה ומתה מאליה." **המצוה הרביעית ממנו.** כל נזיר שמת עליו מת פתאם, או שלא נזהר, ונפסקה תחלת נזרו, מצוה לגלח את ראשו ביום השביעי שהוא יום טהרתו ולהביא ביום השמיני לטמאתו

שתי תורים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד. ועשה
 20 אחר מהם לחטאת ואחד לעולה וכפר עליו מאשר חטא בשביל המת.
 וקדש את ראשו ביום ההוא. אחר כך ישוב לנזרו ויביא כבש בן שנתו לקרבן
 אשם. והימים שעברו מנזרו קודם שנטמא, יפלו מן הזמן שנדר
 להיות נזיר, לפי שנפסק נזרו, כמו שכתוב: "וכי ימות עליו וג' וביום
 השמיני וג' ועשה הכהן וג' והזיר לוי את ימי וג'." כונת דבריו "וכי ימות" שהיה

I7 a

הנזיר במקום שהיה שם חולה ומת פתאם בעת שהוא היה שם, או שהיה אצל
 אדם בריא ומת בפתע, בין שהיה הנזיר שוגג ובין שדבר מנעהו מלצאת משם,
 כמו שאמרו: "וכי ימות לרבות שנפל הבית עליו ועל המת בפתע פתאם לרבות
 שמת עמו בפונדק." ועוד: "בפתע להביא את האנוס פתאם להביא את
 5 השוגג דברי ר' יאשיהו ר' יונתן אול' בפתע זה שוגג פתאם זה אנוס."
 "וגלח ראשו ביום טהרתו" — ביום השביעי אחרי שנטמא מן המת. אחר כך צריכים
 להיות עליו בשלישי וגם בשביעי מאפר הפרה, כמו שכתוב: "הוא יתחטא בו ביום הש' וג'."
 ואמרו רבותינו: "תגלחת טמאה כאיזוד היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח
 בשביעי ומביא קרבנותיו בח' ואם גלח בח' מביא קרבנותיו בו ביום דב'
 10 ר' עקיבא אמ' לו ר' טרפון מה בין זה למצורע אמ' לו שזה טהרתו תלויה
 בימיו ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו אינו מביא את קרבנותיו אלא אם כן היה מערב שמש."
 ואם חל יום השביעי שלו להיות בשבת או ביום טוב מאחרים את טהרתו למחרת,
 כמו שאמרו: "ביום טהרתו ביום הזאתו בשביעי אין לי אלא בשביעי שמיני תשיעי עשירי מנין
 תלמ' לז' יגלחנו אין לי אלא ביום בלילה מנין תלמ' לז' יגלחנו אין לי אלא
 15 תגלחת טמאה תגלחת טהרה מנין תלמ' לז' יגלחנו מיכן אמרו תגלחת
 טמאה כאיזוד מגלח ואחר כך מביא ואם הביא ואחר כך גולח לא יצא."
 "וביום השמיני יביא שתי ת' וג'—" הבררה בידו לבחר באיזה מהם שירצה; ויש לזה דגמאות
 שבארנו בשלמות במבוא לספר הזה. "והביא" — כונתו שחובה עליו להביאם
 בעצמו, כמו שאמרו: "מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן עד שיביאן אל הכהן
 20 אל פתח אהל מועד." "מאשר חטא על הנפש" — כונתו שחטא לנפשו

שלא נזהר בראוי מטמאת מת, כמו שאמרו: "ר' אלעזר הקפר אומ' וכי באין
נפש חטא זה שצריך כפרה שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה אם המצער נפשו
מן היין צריך כפרה קל וחומר
למצער נפשו מן כל דבר ר' ישמעאל אומ' בנויר טמא הכת מדבר שנ
וכפר עליו מאשר חטא על הנ' שמיטמא למתים." "וקדש את ראשו

17 b

ביום ההוא והזיר ליי את ימי נורו" — תחלת ימי נורו צריכה להיות מיום
התנלחת, כלומר, היום השביעי, כמו שאמרו: "נמצאנו למדים שמתחיל למנות מיום
שנולח." "והימים הראשונים יפלו" — אם עוד נשאר מימי נורו, כמו שאמרו: "והימים
הראשונים יפלו ונ' מי שיש לו אחרונים סותר את הכל מנין שאם אמר הריני נויר מאה
5 יום נטמא ביום מאה חסר אחד סותר את הכל תלמי לומ' והימים הראשונים
יפלו ונ'." ואם אכל דבר היוצא מן הגפן לא יפְתְרו הימים שעברו מנוירותו,
אבל ילקה כמו שנבאר במה שיבוא. **המצוה החמשית ממנו.**
כל נויר שמלאו ימי נורו מצוה להביא ביום מלאת הימים אל פתח
אהל מועד שלש צאן, והן: כבש בן שנתו תמים לעולה
10 וכבשה בת שנתה תמימה לעולה ואיל תמים לזבח השלמים, וסל
מצות, חלות מצות בלולות בשמן וגם ריקי מצות משוחים בשמן ומנחתם
ונסכיהם. והכהן יקריב אותם לפני יי ויעשה את חטאתו ואת עולתו. ואת האיל
יעשה זבח שלמים ליי על סל המצות. אחר כך יעשה את מנחתו ואת נסכו
אשר אתם. ונלח הנויר אצל פתח אהל מועד את שער ראשו ולקחו והשליכו
15 על האש אשר תחת זבח השלמים. ולקה הכהן את הזרע בשלה מן
האיל וחלת מצה וריקי מצה שלו ונתן אותם על כפי הנויר אחרי שנלח
את שערו והניף אותם תנופה לפני יי ויהיו קדש לכהן עם חזה התנופה
ושוק התרומה, ואחר ישתה הנויר יין, כמו שכתוב: "וזאת תורת הנויר ביום
מלאת ונ' והקריב את קרבנו ליי ונ' וסל מצות ונ' והקריב לפני יי ונ'
20 ואת האיל יעשה ונ' ונלח הנויר פתח ונ' ולקה הכהן ונ' והניף אתם תנופה
ל' ונ'." בדבריו "ביום מלאת ימי נורו" רוצה לומר מי שיש לנוירו זמן קצוב,
לא נויר עולם, כמו שאמרו: "אחד נויר ימים ואחד נויר עולם לקרבן טהרה או

18 a

אף קרבן טמאה תלמ' לז' ביום מלאת ימי נזרו לא אמרתי
 אילא במי שיש לו פסיק לנזירותו. והחלות והרקיקים שצריכים להביא
 הן עשר עשר, באו שאמרו: "חלות תורה והנזירה שהן באות עשר עשר." והמשיחה
 כחצי עגול, כמו שאמרו: "ורקיקי מצ' מש' יכול כדרך המשוחים בשמן כדי קיום
 5 שמן כאיזוד הוא עושה טובל באצבעו ונותן אחת על זו ואחת על זו כמין
 כי." "ולקח את שער נזרו ונתן על האש" — אמרו שמדביק אל השער מעט
 מרטב הבשר ומשליך על האש, כמו שאמרו: "תניא ואחר כך נוטל את הרוטב
 ונותן על שער ראש נזרו ומשלח את הרוד של שלמים ואם שלח תחת הרוד
 של חטאת יצא רוטב מז' לן אם קרא אשר תחת זבח השלמים מזבח יהיה תחתיו."
 10 "והניף אתם הכהן תנופה לפני יי" — כונתו שינענע כלפי כל צד וצד, כמו
 שאמרו: "מוליך ומביא מעלה ומוריד שז' אשר הונף ואשר הורם." ועוד אמרו: "אם
 ר' חייה בר אבא אם ר' יוחנן מוליך ומביא למי שהרוחות שלו ומעלה ומוריד
 למי שהשמים והארץ שלו הוא במערבא מתני הכי אם ר' חמא בר עוקבה אם ר'
 יוסי בר חנינא מוליך ומביא כדי לעצר רוחות רעות מעלה ומוריד כדי
 15 לעצר טללים רעים." "לפני יי" — בצד מזרח, כמו שאמרו: "לפני יי" במזרח
 שבכל מקום שנא לפני יי הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב.
 נשלם באורנו של חמש המצות שנזכרו למעלה, שלש מצות לא תעשה.
 הראשונה מהן. אסור לו לנזיר לאכל דבר מענבי הגפן בין לח ובין יבש ולשתות
 דבר הנעשה מהם, כגון יין ושכר, וכל יין ושכר ועיסים, וגם לאכל חרצן וזג,
 20 כמו שכתוב: "דבר אל בני ישראל ואמ' אלה איש או אשה כי יפלא לנדר זג
 מיי ושכר יזיר זג כל ימי ז' זג." ולדבריו ענבים לחים נוסף הבסר
 מן הגפן כמו שאמרו: "לחים להביא את הבסר יבשים להביא כל יבשים."

18 b

ויש הבדל בין מלת גפן וכרם, משום שגפן נופל ביחוד על מיני הגפן
 ולא על זולתם, וכרם יכלל גם עצי זית, כמי שכתוב: "ויבער מגדיש ועד
 קמה וע' כ'." ואמרו רבותינו: "אם רב פפא כרם זית איקרי סתמא לא

איקרא. ואמר "מגפן היין" משום שכיון ביחוד לגפן, לא לזולתו. ועליו אינם
 5 אסורים על הנזיר ואינם אסורים בערלה ונטע רבעי; אבל עלי עין אשרה
 אסורים, כמו שאמרו: "העלים והלולבין מגפנים ומסמדר מותרין בערלה וברביעי
 ובנזיר ואסורין באשרה." ואם שתה הנזיר יין משקלו כה דרכמונים ומעלה
 צריכים להלקותו, כמו שאמרו: "אמ ר' אלעזר עשר רביעיות הן נקיט רב כהנא בתריה
 חמש סומקאתא וחמש חיוראתא חמש סומקאתא מאי ניהו נזיר ועשי
 10 הפסח הורו ונכנס ומתים נזיר רביעית יין לנזיר עושי הפסח דאמ' רב יהודה
 אמ' שמואל ארבעה כוסות הללו צריכין שיהיו בהן כדי רביעית שהורו שתה
 רביעית יין לא יורה ונכנס שתה רביעית יין ונכנס למקדש
 חייב מיתה ומתים דתניא מנין לרביעית דם שיצאה משני מתים שיהא
 מטמא באהל שנא ועל כל נפשות מת לא יב חמש חיוראתא חלת נזיר
 15 ומצורע שנפסלו בשבת חלת רביעית שמן לחלה נזיר רביעית שמן לנזיר
 מצורע רביעית שמן למצורע שנפסלו דתנן
 ושאר כל המשקין פוסלין את הגויה ברביעית בשבת דתנן ושאר כל
 המשקין ברביעית ושאר כל השפוכים ברביעית להוצאת שבת ותו ליכא
 והאיכא מי רביעית נוטלין ממנו לידים לאחד ואפילו לשנים בפלוגאתא
 20 לא קא מירי והאיכא היה מביא פילי של חרס ונותנין לתוכה חצי לג
 מים מן הכיור ור' יהודה אומ' רביעית בפלוגאתא לא קא מירי
 והאיכא כמה מים נותנין לתוכה כל שהוא ר' זכאי אומ' רביעית
 בפלוגאתא לא קא מירי והאיכא מקוה בר מההיא דבטלוה רבנן."

19 a

והבאורים של הענינים האלה ארכים, ואנחנו נקצר אותם, משום שבדעתנו
 להרחיב בבאור הקצבות, רצוני לומר השיעורים, בספר שניחד לזה. ואמרו
 בענין הזה ובדבר הוספת המלקות בשבילו: "חייב על היין בפני עצמו ועל הענבים
 בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן ועל הזוגין בפני עצמן." אמר רבא אבל
 5 חרצן לוקה שתים משום חרצן ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין וזג לוקה
 שתים חרצן וזג לוקה שלש משום חרצן ומשום זג ומשום כל אשר

יעשה מגפן היין. ועוד: "וְאֶלְעֹזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר אֵינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיאֲכַל שְׁנֵי חֲרָצִינִין וְזֶגֶן." החרצן הוא הקליפה, והזג הוא הגרעין שבתוך הענב, כמו שאמרו: "אֵילוֹ הֵן הַחֲרָצִינִין וְאֵלוֹ הֵן הַזִּגִין הַחֲרָצִינִין אֵילוֹ הַחֲצִיזִינִין וְהַזִּגִין אֵילוֹ הַפְּנִימִיִּים" 10 דברי ר' יהודה ו' יוסי אומ' כדי שלא תטעה בזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי ענבול. ואמרו בדבר משרת ענבים: "משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין אסור." **המצוה השניה ממנו.** אסור לו לנזיר לגלח את שער ראשו בעת נזירותו וצריך הוא לגדלה, כמו שכתוב: "כֹּל יְמֵי נְדָר נֹזֵר וְג." ורבתינו אמרו שזמן הנזיר אינו פחות משלשים יום, כמו שאמרו: "סתם 15 נזירות שלשים יום אמר הריני נזיר אחת גדולה הריני נזיר אחת קטנה אפילו מיכן ועד סוף העולם נזיר שלשים יום הריני נזיר ויום אחד הריני נזיר ושעה אחת הריני נזיר אחת ומחצה הרי זה נזיר שתים הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת נזיר שלשים ואחד יום שאין נזירין שעות." ואם אמר בנדרו: "הרי שמתי מספר ימי נזירותי כמספר שער ראשי או כמספר גרגירי 20 החול והעפר" צריך להיות נזיר כל ימי חייו, כמו שאמרו: "הריני נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר עולם ומגלח אחת לשלשים יום." ואם אמר כמספר ימות השנה חייב להיות נזיר לכל יום ממנה שלשים יום, כמו שאמרו: "הריני נזיר כמנין ימות השנה מונה נזירות כמנין ימות השנה אם ר' יהודה מעשה היה וכיון שהשלים מת." וצריכים להוסיף גם

19 b

יתר הכלים שמשירים בהם את השער אל ענין "תער לא יעבר על ראשו." ואם נפל מקצת שער, משום שחפף את המקום ההוא או שספספו בחזקה, אין בכך כלום, כמו שאמרו: "נזיר בין שגלח בין בזוג ובין בתער או שספספ כל שהוא חייב נזיר חופף ומספספ אבל לא סורק ו' ישמעאל אומ' לא יחף 5 באדמה מפני שהיא משרת את השער." ואם היה נזיר עולם מותר לו להקל את שערו כשהכביד עליו ולתת כפרו קרבן שיקריב, כמו שאמרו: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ומביא שלש בהמות." ואם נראתה בנזיר צרעת טמאה צריך לגלח את כל שער ראשו ביום טהרתו, אף על פי

שעדין לא מלאו ימי נזירותו, כמו שאמרו: "נאסר הנזיר בשלש מצות מלשחות
 10 יין ומלגלח ומלטמא למתים והותר בשתים מהם מצוה לגלח
 תגלחת מצוה וליטמא על מת מצוה." ומן הזמן שעבר לנזירותו יפלו
 שלשים יום, כמו שאמרו: "והתגלחת אינה סותרת אילא שלשים יום ואין
 חייבין עליה קרבן." וענין "עד מלאת הימים" כשהיה לזמנו זמן
 קצוב לא נזיר עולם. ודבריו "גדל פרע שער ראשו" כונתם שהיה איש שעיר; ואם
 15 היה קרח חייב ביתר דיני הנזירות, כמו שאמרו: "כי נזר אלהיו על ראשו
 בין שיש לו שער ובין שאין לו שער." ומי שרומז בחיובי הנזירות עליו, אף על פי
 שבטא מלים שכונתם סתומה, חייב להיות נזיר, מאחר שהמלים
 שהוציא מפיו ענינן נזירות, כמו שאמרו: "כל כנויי נזירות כנזירות האומר
 איהא נזיר הרי זה נזיר איהא נאה נזיר נזיק נזיח ופזיח הרי זה נזיר
 20 הריני בזה הריני מסלסל הריני מכלכל הריני עלי לשלח פרע הרי זה נזיר
 הרי עלי בצפרים ו' מאיר אומ' נזיר וחכמ' אומ' אינו נזיר." ואם רמז
 ברמזיה לרדבד הרומז לרמזיה הזאת אינו חייב בחיובי הנזיר,
 כמו שאמרו: "בית שמאי אומ' כינויי אסורים ובית הלל אומ' כינויי
 כינויין מותרין." היכי דאמי כינויי כינויין דנזירות תיני רב יוסף מנויקנא

20 a

מנזינהא מיפזאנא. **המצוה השלישית ממנו.** אסור לו
 לנזיר להכנס במקום שיש שם מת, כמו שכתוב: "כל ימי הזירו ליי' ע' וי." מותר לו
 לנזיר להתעסק בקבורת מת מצוה כשאין אחר שמותר לו לקברו, כמו שאמרו: "כהן גדול
 ונזיר אינן מיטמאין לקרובותיהן היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה
 5 ו' אליעזר אומ' יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר וחכמ' אומ' יטמא נזיר
 ואל יטמא כהן גדול אלא להו' ו' אליעזר יטמא כהן גדול שאינו מביא
 קרבן על טמאתו ואל יטמא נזיר שהוא מביא קרבן על טמאתו אמרו לו
 יטמא נזיר שקדושתו קדושת שעה ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת
 עולם." ואמרו: "איזה הוא מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרין
 10 עונין אתו אין זה הוא מת מצוה." ואל האסור לגעת במת יתוסף גם האסור

לגעת בדמו שמשקלו חמשים דרכמונים ומעלה; ויטמא גם על ידי חלק מן המת ששעורו כזית ומעלה, כמו שאמרו בענין הזה וזולתו: "על אילו טמאות הנזיר מגלה על המת ועל כזית מן המת ועל כזית נצל ועל מלוא תרוד רקב ועל השררה ועל הגלגלת ועל איבר מן המת ועל איבר מן החי שיש עליהם בשר כראוי ועל חצי קב עצמות ועל חצי לג דם ועל מגען ועל משאן ועל אהלן ועל עצם כשעורה." ואת המאמר הזה נבאר במצוה השניה מן הספר התשעה עשר. ואמרו בבאור "הרקב": "תנו רבנן איזה הוא מת שיש לו רקב מת שנקבר ערום בארון של שיש על גבי רצפה של אבנים זה הוא מת שיש לו רקב ואיזה הוא מת שאין לי רקב נקבר בכסותו בארון של שיש על רצפה של אבנים זה הוא מת שאין לו רקב אמר עולא אין רקב אילא הבא מן הבשר ומן הנידים ומן העצמות." ואמרו: "תנו כל שבמת מטמא חוץ מן השנים ומן השער והצפורן ובשעת חבורן הכל טמא." ומצות הנזיר אינה חובה בזמן הזה. ההוכחה לזה היא דברי רבותינו: "כל נזיר עד שלא חרב בית המקדש נזיר משחרב בית המקדש אינו נזיר." נשלם באורנו של שלש המצות שנוכרו למעלה.

20 b

החלק הכולל שלש מצות עשה.

המצוה הראשונה ממנו. הנזיר מצוה לשלם את נדרו, כמו שכתוב: "מוצא שפתיך תשמר וע' וג.", המלה "ועשית" ענינה שצריכים לזרוז לעשות מה שנדר, והכונה בזה שבית דין חייבים לזרוז לעשות כדבריו כשידעו שיש בידו היכלת לעשותם, כמו שאמרו: "ועשית הרי זו אזהרה לבית דין שיעשוק." ואמרו בבאור הענין הזה: "כאשר נדרת זה נדר ליי אלהיך אלו ערכין וחרמים והקדש נדבה זו נדבה אשר דברת זו הקדש וברק הבית בפך זו צדקה." וכבר בארנו זה בספר הראשון.

המצוה השניה ממנו. איש שנדר נדר ליי או נשבע שבועה לאסר אסר על נפשו מצוה לבל יחל דברו, אלא יעשה ככל היוצא מפיו, כמו שכתוב: "איש כי ידר נדר ליי או הש' וג." בר דעת חייב לשלם את נדרו אף על פי שלא היה אילא יב שנה ויום אחד

בעת שנדר, ואם לא ידע מה שנדר ואינו בר דעת אין הנדר חל עליו, ואם היה מספר שנותיו פחות משנים עשרה שנה ויום אחד, אף על פי שהוא בר דעת, אינו חייב בנדרו גם אם יכול לקימו. אבל אם היה בעת שנדר בן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה, והיה בר דעת, ויש לאל ידו לעשות מה שנדר, ואמר: "אין לי שום הבחנה ומושג במי שנדרתי לו ולא אדענו", חייב לשלם את נדרו, כמו שאמרו: "בן י"ב שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן י"ז שנה ויום אחד נדריו קימין ובדקין כל שלש עשרה קודם הזמן הזה אף על פי שאומרים יודעין אנן לשם מי נדרנן ולשם מי הקדשנן אין נדריהן נדרין ואין הקדישן הקדש לאחר הזמן הזה אף על פי שאומרים אין אנן יודעין לשום מי נדרנן ולשום מי הקדשנן נדריהן נדרים והקדישן הקדש", ודבריו "כי תדר נדר ליי" כונתם שהנדר יהיה ברור ומובן, ושצריך לצרף אליו שם אלהים, ולהזכיר את התנאי אם היה הנדר על תנאי. ודוקא כשהיה הענין שנדר אפשר; אבל אם לא היה אפשר, אין הנדר חל עליו, כמו שאמרו: "את שהסמך את נדרו בדבר שאיפשר

2I a

לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר." והמפרש את נדרו והרומז אליו שוים בנדר, כמו שאמרו: "האומר קונם קונח קונס הרי אילו כנויים לקרבן חרק חרך חרף הרי אילו כינויין לחרם נויק נזיה נפזיה הרי אילו כינויין לנזירות," ואם היתה הרמזיה רמז אל הרמזיה הזאת, אינו חייב לעשות את נדרו, כמו שאמרו: "בית שמאי אומ' כינויין אסורין ובית הלל אומ' כינויין כינויין מותרין היכי דאמי כינויין כינויים תיני רב יוסף מקנימנה מקניחנא מקניסנא כינויין כינויים דחרם תיני רב יוסף טפשא חרקיא חרכיא חרפא כינויין כינויים דנזירות תיני רב יוסף מניקנא מניחנא מפזחנא," וגם בשבועות דבריהם כך, כמו שאמרו: "כינויין כינויים דשבועה היכי דאמי שבואל שבותאל שקוקאל שבואל בן גרשום משמע אילא שבובאל שבותאל שקוקאל אמי שמואל שיבתא לא אמי כלום אשקוקא לא אמי כלום קדנאסא לא אמי כלום." והשבועה לבלי עשות דבר או לעשותו והרמז אל הדבר שוים בדיני שבועה, כמו שאמרו: "שבותא שקוקא נדרה

במוהה הרי אילו כינויים לשבועה. והנדרים והשבועות חלים על הנודר
 15 והנשבע רק כשהמלים מתאימות לכונתו, כמו שאמרו: "עד שיהא פיו ולבו שוים."
 "לאסר אסר על נפשו" — שבועה המתכונת לעצר את הנפש, ולהמנע מעשות דבר
 שמותר לעשותו, ולא שיתיר על ידי זה דברים האסורים עליו, כמו שאמרו: "איזה הוא
 אסר כיום שחרב בית המקדש כיום שמת בו פלוני הרי עלי שלא
 לאכל בשר ושלא לשתות יין." ועוד: "יכול נשבע לאכל נבלות וטרפות
 20 ושקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה תלמ' לומ' לאסר
 אסר על נפשו לאסור אתה מותר ולא להתיר את האסור." ואסור
 לגזר על אחרים כמו שגזר עליו, כמו שאמרו: "על נפשו הוא אסור ואינו אסור
 על אחרים." ואם נשבע על דבר שאי אפשר לעשותו, צריכים להלקותו על שנשבע

21 b

על דבר שאין לאל ידו לעשותו, כמו שאמרו: "אמ' י' יוחנן נשבע שבועה שלא יישן שלשה
 ימים מלקין אותו ויישן לאלתר." ואם נדר שלא יאכל דבר פלוני משום שהוא מזיק לו, ולא
 היה מזיק לו, אלא מועיל לו, נדרו בטל, כמו שאמרו: "קונם בצל שני טועם שהבצל
 רע ללב אמרו לו והלא כופרי יפה ללב הותר בכופרי ולא בכופרי בלבד
 5 הותר אילא בכל הבצלים מעשה היה והתירו י' מאיר בכל הבצלים."
 ואם נדר שלא ידור בבית כמו שהוא, אסור לו לדור בו וגם בעליה
 אשר עליו, כמו שאמרו: "הנודר מן הבית מותר בעלייה דברי י' מאיר וחכמ'
 אומ' עליה בכלל בית הנודר מן העליה מותר בבית." ואם נדר שלא
 יאכל בשר אסור גם בכבד ובטחול ובקרבים, כמו שאמרו: "הנודר
 10 מן הבשר אסור בכל מיני בשר ואסור בראש וברגלים ובקנה ובכבד
 מפני שהן קרבים ואסור בעופות ומותר בדגים וחגבים." ואם נדר שלא
 יאכל צלי ולא כון במחשבתו לכל צלי, אסור בבשר צלוי, אבל אם
 אמר "מה שִׁנְצָה", אסור בכל צלי. וכיוצא בזה האמירה בדבר המליח, אינו אסור
 אילא במליח של דג. אבל אם אמר "כל מה שימלח" אסור
 15 בכל מליח. והטעם שבשבילו נאסר האיש הזה בכל דבר, משום שהאיש הזה היה
 משתמש הרבה בדבר שהוא רוצה לאסר על עצמו בנדר, כמו שאמרו: "הנודר מן הצלי
 אין אסור

אילא בצלי של בשר דב ר יהודה צלי שני טועם אסור בכל הצליון מן המליה
 אין אסור אילא מן המליה של דג מליה שני טועם אסור בכל המלוחין. ודבריו "לא
 יחל דברו" כונתם שצריך לעמוד בדבורו עד כמה שאפשר בזמן המיוחד אם
 20 קבע לו זמן; ואם סתם דבריו צריך להקדים ולעשותו כדי שלא יעצרנו שום
 מעצור. וכבר בארנו זה בספר הראשון. וענין "לא יחל דברו" יכלל גם כן
 הפרה; ואסור לנודר להפר נדרו, אף על פי שהוא בעצמו חכם, אבל איש
 אחר יפרנו, כמו שאמרו: "לא יחל דברו שלא יעשה דבריו חולין הרי שהיה חכם לא יפר

22 a

לעצמו והדין נותן אם מפר לאחרים לא יפר לעצמו תלמי לומי לא
 יחל דברו. ועוד: "הוא אינו מיחל אבל אחרים מיחלין לו." ואמרו עוד:
 "דבריו אינו מיחל אבל מיחל חפצי שמים." ודבריו "ככל היוצא מפיו יעשה"
 כונתם שחייב לעשות נדרו, אם מותר לנדר כמוהו ואפשר לעשותו.
 5 **המצוה השלישית ממנו.** נדרי הנשים הבוגרות ושאינן בוגרות, והן חמשה מינים.
 נערה בבית אביה שלא בגרה ושלא נשאה. נערה שנתארסה.
 אשה שפנסה לבעלה. אלמנה וגרושה.
 הראשונה מותן. כל אשה שנדרה נדר או אסרה אסר בבית
 אביה בעודה נערה, ואביה שמע והחריש לה, מצננה שכל
 10 נדריה ואסריה שנדרה ושאסרה על נפשה יקומו. אבל אם
 הניא אותה ביום שמעו זה, כל נדריה ואסריה לא יקומו וי'
 יסלח לה, כי הניא אביה אותה, כמו שכתוב: "ואשה כי תדר נדר ל' וג' ושמע אביה
 את נדר וג' ואם הניא אביה אות וג'." והזמן שמותר לנערה לנדר נדר
 שהיא חייבת לעשותו גם אם לא נבדק שכלה, הוא שנים עשרה שנה ויום
 15 אחד ומעלה, ובלבד שאין בשכלה פחת או פגם. ובת עשתי
 עשרה ומטה אין נדרה קים' ואם מלאו לה
 עשתי עשרה שנה, ונדרה, צריכים לבדק את מדת שכלה בכל השנה השנים עשרה;
 אם היה שכלה בריא ושלם יפר אביה נדריה, אם רצה בזה;
 ודוקא כשהביאה שתי שערות שחורות במקום הערות. ואם החריש לה,

20 יקום נדרה. ואם היתה בעלת דעת קלה, נדרה לא יקום.
ובת דעת שמלאו לה שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה, שטענה שלא
ידעה לשום מה נדרה בזמן ההוא, ולפיכך לא תקים אותו, החובה עליה
לעשות מה שנדרה, אם יש לאל ידה, ובת עשתי עשרה שנה ומטה

22 b

שאמרה שידעה לשם מי נדרה, אין חובת נדר חלה עליה, כמו שאמרו:
”בת יא שנה ויום אחד נדרה נבדקין בת שתיים עשרה שנה ויום
אחד נדרה קימין ובודקין כל שתיים עשרה בן יב שנה ויום אחד נדריו
נבדקין יג שנה ויום אחד נדריו קימין ובודקין כל שלש עשרה קודם לזמן
5 הזה אף על פי שאמרו יודעין אנן לשם מי נדרנן ולשם מי הקדישנן אין נדרהם
נדרים ואין הקדשן הקדש אחר הזמן הזה אף על פי שאמרו אין אנן
יודעין לשום מי נדרנן ולשום מי הקדשנן נדרהן נדרים והקדישן הקדש.”
וכיון שברור ומוכן שדברי רבותינו ”בת יב שנה ויום אחד נדרה קימין
ובודקין כל יב“ הם דברים שיש לסמך עליהם ואין בהם ספק, מוכח כי ששה
10 החדשים שהוכיח שמואל בדבריו ”אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד“ מתכונים
אל החצי השני מן השנה השתיים עשרה, וכי הבדיקה במשך השנה השתיים עשרה
על שני אופנים: בחצי הראשון שואלים אותה לשם מה נדרה ולמי הנדר, ובחצי השני
שואלים אותה על הדבר הזה ובודקים אותה בדבר סימני הבגרות, כגון צמיחת
שערות שחורות במקום הערוה, לכל הפחות שתי שערות, כיון שהדבר הזה אפשר
15 בנערות ששנותיהן עשתי עשרה וחצי, כמו שאמרו: ”תינוקת שהביאה שתי שערות חיבת
בכל מצות האמורות בתורה.” ואם הביאה שתי שערות חיבת היא בכל מה שנדרה
אם אפשר לעשותו, אף על פי שאביה לא רצה בזה. אבל אם עדין לא הביאה שתי שערות,
מותר לאביה להפך נדרה במשך השנה השתיים עשרה. ואמרו רבותינו: ”משל משלו
הכמל באשה פנה בוהל וצמל פנה עודה תינוקת בוהל אילו ימי
20 הנעורים ובזו ובזו אביה זכאי במציאתה ובמעשי ידיה ובהפך נדרה
צמל בזמן שבגרה אין לאביה בה רשות.” והנערות נקראות
גם כן תינוקות מיום שנולדו עד שהביאו שתי שערות במקום הערוה, כמו שאמרו:
”תינוקת בת יום אחד מטמאה בנדה.” ועוד אמרו: ”האב אינו מפר בבגד.” ויש

23 a

סוברים כי ששה החדשים שהוכיר שמואל הם אחרי השנה השתים עשרה ;
 ומה שאמרנו לפני זה מספיק להוכיח שנכוחה דעתנו שהוכרנו, ובאור
 הנדר והאסר במצוה הזאת וגם במצוה הקודמת שזה,
 אין הברל ביניהן. ואמרו רבותינו: "ואסרה אסר אין אסר אילא
 5 שבועה וכן הוא אומ' או אסרה אסר על נפשה בשבועה," ודבריו "ושמע
 אביה" מוציאים את החרש, כמו שאמרו: "להוציא את החרש," "והחריש לה" —
 אף על פי שידע את הנדר שנדרה בתו, ואם חשב שהנודרת היתה אחרת,
 ואחר כך הברר לו שזו בתו, הרשות בידו להפך אותו בזמן שנודע לו, כמו
 שאמרו: "שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי שהיא אשתי הרי זה יחזור
 10 ויפר שנ' והחריש לה עד שיחא מתכוין לה," ואם החריש לה שעה אחת,
 או הרשה לה, ואחר כך נראה לו לחזור מדעתו, אסור לו לעשות כן, כמו שאמרו: "וקמו כל
 נדריה וכל אסר ונ' שאם נדרה וקיים וחזר והפך שומע אני יהא מופר מה
 אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר מה אני מקיים
 והפך את נדריה עד שלא קיים או אף משיקיים תלמ' לומ' יקום מגיד
 15 הכתוב שכל נדר שאם קיים שעה אחת אינו רשאי להפך," ואם הרשה לה
 לעשות נדרה או קים אותה, ואחר כך נראה לו לשנות את דעתו, מותר לו לעשות כן, כמו
 שאמרו: "בעי רבה קיים ומופר ליכי בבת אחת מה הוא תא שמע דאמ' רבא כל שאינו בזה
 אחר זה אפילו בבת אחת אינו חייב," ואם הרשה לה זמן שעה אחת, הנדר
 קים, כמו שאמרו: "נימי קיים ליכי שעה ואני מפיר ליכי לאחר שעה כמאן דאמ'
 20 לה קיים ליכי לעולם," וכונת "ואם הניא אביה אותה ביום שמעו ונ'" שנער בה
 ביום ששמע או שהוגד לו שנדרה; ואם הוגד לו או שמע שנדרה קודם שעבר
 היום, והחריש עד אחרי שעבר היום, יקום נדרה, כמו שאמרו: "הפרת נדרים
 כל היום כאיחד נדרה בלילי שבת מפר בלילי שבת והשבת עד שתחשך
 נדרה עם חשכה מפר עד שלא תחשך שאם חשכה ולא הפך אין יכול להפך

23 b

תניא הפרת נדרים כל היום ר' יוסי בר יהודה ור' אלעזר בר ר' שמעון אומ' מעת
 לעת אומ' ר' שמעון בן פזי אומ' ר' לוי אין הלכה כאותו הוגג. והארוסה —
 אם הניא אותה הארוס ביום ששמע או שהוגד לו, נדריה ואסריה לא
 יקומו. ואם החריש לה, יקומו עליה, כמו שכתוב: "ואם היו תהיה לאיש וזו וגו' ושמע
 5 אישה וזו ואם ביום שמוע א' וזו." והראיה שהאשה הזאת היא ארוסה,
 לא נשואה, דבריהם: "ואם היו תהיה לאיש זו ארושה." ואם כנסה כשהיא בוגרת
 ועליה נדר שיש לו ממנו צער, והוא מן הנדרים שאסור לו להפרם, ורצה
 לגרש אותה בשביל זה, יתן לה את הכסף שהביאה, לא את כתובתה, כמו
 שאמרו: "כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה," וכונת דבריו "ונדריה
 10 עליה" נדר שלא הופר ושלא הוקם, כמו שאמרו: "ונדריה עליה נדרים שלא הוקמו ושלא
 הופרו." ומותר לבעל לומר לאשתו בעת שתנשא לו: "אני כבר הפרתי כל נדריך
 שנדרת" — והדברים אמורים בנדרים שמותר להפרם —, כמו שאמרו: "וכן הבעל עד שלא
 תכנס לרשותו אומ' לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין
 לכשתכנס לרשותו אין יכול להפר." ואם נדרה כשהיא ארוסה, קודם שבגרת, שניהם, האב
 15 והבעל, יפרו אותה, כמו שאמרו: "נערה המארשה אביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר
 הבעל הפר הבעל ולא הפר האב אינו מופר." ואסור לאב להפר נדר בתו אחרי
 שבגרת, כמו שאמרו: "יפה כח הבעל מכח האב שהבעל מפר בבגרת ואין האב מפר
 בבגרת." "ושמע אביה וזו ביום שמע א' וזו" — הדברים הללו שוים לדברים שקדמו "ושמע וזו
 והניא א' וזו," וגם באורם שוה. "ויי יסלח לה" — כונתו שיסלח לה אם עשתה את הנדר אחרי
 20 שידעה שהנו מופר, כמו שאמרו: "הרי שנדרה ובטל לה והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה
 סליחה תלמ' לומ' ויי יסלח לה." ודין הנשואה בדבר נדרה והפרו
 כדין הארוסה, כמו שכתוב: "ואם בית אישה נדרה וזו ושמע אביה וזו
 ואם הפר יפר וזו." וכונת דבריו "כל נדר וכל שבועת אסר וזו" — שהבעל מפר נדרי אשתו כמו
 שיפר נדרים של ארוסה בוגרת קודם שנשאת, וכמו שהזכרנו במה שקדם. ודבריו "כל נדר
 25 וכל שבועת אסר וזו" — רומזים אל נדרים שיש בהם ענוי נפש או ענוי הגוף,
 או שניהם כאחד, כגון שלא תכנס למרחץ ושלא תתקשט ושלא תשמיץ לו במטה

24 a

ושלא תאכל בשר ופרות ושלא תשרת אותן, וכיצא בזה, דברים שיש בעזיבתם ענוי
 נפש או ענוי הגוף, כמו שאמרו: "ואילו נדרים שהוא מפר נדרים שיש בהן עינוי נפש
 אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט ואם לא אתקשט." ואמרו: "אין לי אלא דברים
 שיש בהן עינוי נפש דברים שבינו לבניה מנין תלם לזמ' אלה החקים אשר
 5 צוה יי' את משה בין איש לאשתו." והתוספתא אומרת: "כל שיש בו עינוי נפש
 בין בינו לבניה ובין בינה לבין אחרים יפר דבר שאין בו עינוי נפש בינו לבניה
 יפר בינו לבין אחרים לא יפר כאיזנר קונם שני טועם לפי אבה ולפי אביו לפי
 אחיו ולפי אחי שאני מטיילה לבקרך אין יכול להפך מפני שבינה לבין אחרים
 שלא אכחול ושלא אתקשט ושלא אשמש לך מטתי יפר מפני שבינו לבניה
 10 שלא אמוזג לך את הכוס שלא אדיח לך את רגלך שלא אציע לך את
 המטה אין צריך להפך וכופה על כרחה רבן גמליאל אומ' יפר משום שז' לא יחל
 דברו." ואם נדרה שלא תאכל פרות מדינה פלונית, נדרה קים,
 מפני שתוכל לאכל פרות מדינה אחרת; וכן אם נדרה שלא תאכל את המאכלים
 שימכר פלוני, משום שתוכל לקנות מאחר, ואם המין ההוא לא ימצא אלא אצל המוכר
 15 ההוא, מותר להפך, כמו שאמרו: "אילו הן נדרי עינוי נפש אמרה קונם פרות העולם עלי הרי זה
 יפר פרות המדינה זו עלי יביא לה פרות ממדינה אחרת פרות חנוני זה עלי אינו יכול להפך
 אם לא היתה פרנסתו אילא ממנו הרי זה יפר." ואם נדרה שלא תאכל
 דבר אלא מה שבעלה מאכיל אותה, והיה ענין צריכים לקים נדרה, משום שתוכל
 לאכל דברים המותרים לעניים, כמו שאמרו: "קונם שני נהנה לבריות אין
 20 יכול להפך ויכולה היא להנות בלקט ובשכחה ובפיאה." ואם בעל או אב
 לא ידע שיי' יתברך התיר לו להפך נדר אשתו ובתו, ואחר כך נודע לו
 הדבר הזה, יכול להפך ביום שנודע לו; ואם שמע אותה נודרת ולא ידע
 שזה נדר, ואחר כך נודע לו הדבר, יכול להפך ביום הַיָּדַע לך, כמו שאמרו:
 "יודע אני שיש נדרים אבל איני יודע שיש מפירים יפר יודע אני שיש מפירים
 25 אבל איני יודע שזה נדר ר' מאיר אומ' לא יפר וחכמ' אומ' יפר." ואם נדרה
 שלא תאכל דבר מהדברים במשך חדש ימים, למשל, והתיר לה שבוע אחד,

24 b

הפר על ידי זה את נדרה, כמו שאמרו: "ואם הפר יפר אותם ולא מקצתם." ואם נדרה
 שלא תאכל שני מיני מאכל, והתיר לה לאכל אחד מהם, גם המין השני מותר לה.
 ואם קים את נדרה באחד מהם יקום גם במין השני, אם אסרה אותם עליה
 כאחד, כמו שאמרו: "נדרה מן התאנים ומן הענבים הפר לה הבעל לתאנים ולא לענבים
 5 לענבים ולא לתאנים כלו מופר קיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כלו
 קיים אימתי בזמן שהוא נדר אחד אבל אם אמרה תאנה שני טועמת ועוד ענבה
 ונשאל להם והתיר לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים אסר לה לתאנים
 ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים לענבים
 ולא לתאנים קיים לה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים הקיום במקומו
 10 וההפר במקומו." ועוד אמרו: "נדר שהותר מקצתו הותר כלו." ואיש שרצה
 להפר נדרי בתו, ונדרה אשתו, וסבר שזו היא בתו, והפר לה, הנדר קים,
 וצריך לחזור ולהפר נדר אשתו, אם רצה; והוא הדין אם רצה
 להפר נדר אשתו, ובתו היתה הנודרת, כמו שאמרו: "נדרה אשתו סבור שנדרה
 בתו נדרה בתו סבר שנדרה אשתו נדרה בנויר סבור שנדרה בקרבן
 15 נדרה בקרבן כסבור שנדרה בנויר נדרה מן התאנים סבור מן הענבים נדרה מן הענבים
 סבור שנדרה מן התאנים הרי זה יחזור ויפר." ואם שמע ביום השבת שנדרה,
 צריך להפר נדרה במלים שהנן שונות מאלה שישתמש בהן לבטל נדר
 בימות החול; למשל, יאמר לה: "אכלי מן הדבר הזה שנדרת לבלי אכל
 ממנו." ובתנאי שיפר את נדרה בלבד, וזה הוא כאלו אמר: "אני כבר
 20 הפרתי נדרך," כמו שאמרו: "מפירין נדרים בשבת לא יאמר אדם לאשתו
 בשבת מופר ליכי מבוטל ליכי כדרך שאומר לה בחול אילא אומר לה טלי אכלי
 טלי שתי הרי זה נדר בטל ובטל מאליו אם ר' יוחנן וצריך שיבטל בלבד."
 ורבותינו שמו הבדל בין המלים שבהן יפר הבעל שבועות אשתו
 ונדרה ובין המלים שבהן יפר החכם, ואמרו: "אם ר' יוחנן חכם
 25 שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם לא אמר ולא כלום בעל אומ' מופר ליכי
 מבוטל ליכי וחכם אומ' שרי ליכי אבל איפכה לא בעל מפר ואין חכם מפר
 חכם מתיר ואין בעל מתיר." ואלמנה וגרושה — כל

25 a

אשר אסרה על נפשה יקום עליה, כמו שכתוב: "ונדר אלמנה וגרושה וז". ואם היו בעולות בעל, וכבר כנסו, חיבות הן לקים את כל נדריהן ואסריהן, כמו שאמרו: "ונדר אלמנה וגרושה מן הנשואין ולא מן האירושיין". ואם אלמנה או גרושה מן הנשואין נדרה נדר לאחר שיעברו שלשים יום, וקודם שעבר הזמן 5 נשאת וכנסה, אין לבעלה להפר נדרה, כמו שאמרו: "ונדר אלמנה וגרושה יקו עליה כאיזוד אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום אף על פי שנשאת בתוך שלשים יום אינו יכול להפר". ואם אמרה לבעלה נדרתי שאעשה כזה וכזה לאחר שלשים יום מן היום הזה, והפר לה בעלה, ולאחר כך נתארמלה או נתגרשה, ההפר במקומו עומד, כמו שאמרו: "נדרה והיא ברשות הבעל והפר לה ואמרה הריני נזירה לאחר 10 שלשים יום אף על פי שנתארמלה או שנתגרשה בתוך שלשים יום הרי זה מופר נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום אינו יכול להפר זה הכלל כל שיצאה לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר". ואם היה לאלמנה יבם אחד יוכל להפר נדריה ואסריה, אבל לא כשהיו לה שני יבמים, כמו שאמרו: "שומרת יבם בין יבם אחד ובין שני יבמים ר' אליעזר אומ' יפר ור' יהושע אומ' לאחד ולא לשנים ר' עקיבא אומ' לא לאחד ולא לשנים". והלכה בזה 15 כר' יהושע. נשלם באורנו של החלק השלישי הכולל עשתי עשרה מצות שנזכרו למעלה.

הספר החמישי מן המצות בדבר טמאות מיחדות שחבר ראש כלה

חפ' בן

יצליח בדבר משא ומגע בפגרי בהמות מיחדות, וכיוצא בזה, כולל תשע מצות עשה הנהוגות בכל זמן ומקום. המצוה הראשונה ממנו. 20 מי שנגע בנבלות הבהמות והחיות הטמאות צריך להיות טמא עד הערב. ואם נשא אותן יטמא הוא ובגדיו. ושניהם יהיו בטמאתם אחרי הטבילה והכבוס עד הערב, כמו שכתוב: "ולא לה טמא כל הנוגע וז' וכל הנשוא מנבלתם וז' לכל הבהמה וז' וכל הולך על כפיו וז' והנשוא את נבל וז'". 25 ודבריו "כל הנוגע וז'" הם כפשוטם, כונתם שיטמא הגוף הנוגע בהם, ולא הדבר אשר עליו, כגון בגדים, וכמו שאמרו: "אין הנוגע מטמא בגדים". והנוגע בחלק מן

25 b

הדבר או בכלי שוים בתורת טמאה. והחלק של הנבלות הללו על שלשה אופנים.
 הראשון מהם העצמות והגידים והקרנים והטלפים, וכיוצא בהם. אם היו ערומים,
 בלי בשר, הנוגע בהם לא יטמא בתורת נבלה. וכן העורות, חוץ מעור
 החזיר ועור דבשת של גמל הרך ועור של ראש עגל הרך ועור הפרסה ועור
 5 הערוה ועור השליל ועור שתחת האליה — והעורות הללו מטמאים כבשרם; ואם עברו
 אינם מטמאים. ועור האדם יטמא בין שלא עבר ובין שעבר, כמו שאמרו: "בבהמה
 העור והרוטב

והקופה והאליל והעצמות והגידים והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טמאת
 אוכלין אבל לא טמאת נבלה." ועוד: "ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור
 החזיר של ישוב וי יוסי אומ אף עור חזיר של בר עור חטארית של גמל הרך עור
 10 הפרסות ועור בית הבשת ועור השליל עור שתחת האליה וכלן שעבדן או שהלך
 בהן כדי עברה טהורים חוץ מעור האדם." החלק השני בשר ששעורו אינו
 פחות מכזית בינוני ומעלה. וזה יטמא את הנוגע בו, כמו שאמרו: "כזית מן הנבלה."
 החלק השלישי אבר ששעורו פחות מכזית ומעלה שיש בו בשר ועצמות
 וגידים מדבקים. וזה יטמא את הנוגע בו, כמו שאמרו: "אבר כבדיתו בשר גידים
 15 ועצמות." ועוד: "האברים אין להם שעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות
 מכזית מן הנבלה ופחות מכעדרשה מן השרץ מטמאין בטמאתן." וכל הנבלה
 או חלק ממנה או כל אחד מהאברים המטמאם, אינם מטמאים את הנוגע בהם
 כשהם יבשים, אלא כשהם לחים, או כשאפשר להרטיבם במים
 פושרים וישובו לכמות שהיו בראשונה בזמן עשרים וארבע שעות, כמו שאמרו: "דם
 20 הנדה ובשר המת מטמאין לחים ומטמאין יבשים אבל הזוב והנועי והרוק והשרץ
 והנבלה ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשים ואם יכולים לשרות
 ולחזור לכמות שהיו מטמאין לחין ומטמאין יבשים וכמה היא שריתן
 בפושרים מעת לעת." ועוד: "רבן שמעון בן גמליאל אומ פושרין צריכין שיהיו
 פושרין מעת לעת." ודבריו "וכל הנשוא מנב וז" כונתם שהנשוא את הנבלות הללו
 25 יטמא הוא והבגדים שעליו, אין הבדל בין שלא היה דבר חוצץ בינו לבין הנבלה ובין
 שהיה דבר חוצץ. וגם רבותינו אמרו: "מלמד שהנשוא מטמא בגדים." והנבלות המטמאות
 בין של ישוב

26 a

ובין של בר ובין אלה שיש בהן סימני טהרה ובין שיש בהן סימני טמאה, כלן שוות בתורת טמאה, כמו שאמר הכתוב: "לכל הבהמה וז". ודבריו "וכל הולך על כפיו" יכללו הבהמות ההולכות על כפיהן כגון הקוף והקפוד

והחלדת הסנאין ואדני השדה וכלב המים, כמו שאמרו: "כל הולך על כפיו זה הקוף כל הולך להביא את הקפוד וחלדת הסנאין ואדני השדה וכלב המים". ובכלל דבריו

"בכל החיה" נכלל גם הפיל, כמו שאמרו: "בכל החיה להביא את הפיל". ודבריו "כל הנוגע בהם יטמא" ירמוז אל אדם וכלים, כמו שאמרו: "כל הנוגע בהם יטמא

בין אדם ובין כלים". ואם הנבלות הללו היו על כלי מלאכה או כלי בית ותחת הכלים הללו היו כלי בית או כלי מלאכה אחרים או אכל ומשקה אינו נטמא אלא

הנוגע בנבלה, כמו שאמרו: "לכם הם מטמאין אינן מטמאין לא

אוכלים ולא משקים ולא כלים במשא". והבאורים ששמו קדמונינו לדבר הזה

יארכן, ואנחנו נקצרים בשביל אריכותם. ודבריו "וטמא עד הערב" מצריכים אותו

להיות כך כדי שלא יגע בקדש, לא בזולתו מן הדברים הכלליים, כמו שאמרו: "הא כאיזוד טהור לחולין מבעור יום ולתרומה משתחשך". ונבלות בעלי החיים השטים במים, הדומות

לנבלות חיות המדבר והישוב המטמאות, אינן מטמאות, חוץ מנבלת החיה הנקראת כלב

המים, כמו שאמרו: "כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא פורה מן היבוש" **המצוה השניה ממנו.** מי שנגע בנבלות שרצים,

שמנה בעלי החיים, שהם החלד והעכבר והצב ומיניו והאנקה והכח והלטאה

והחמט והתנשמת, מצוה להיות טמא עד הערב,

כמו שכתוב: "וזה לכם הטמא בש וז והאנקה והכוח וז אלה הטמאים לכם וז".

אחרי שהמלה "שרץ" כללה את כל הסוג שב והזכיר מינים אחרים כגון החלד וז,

וכל חלק מחלקי הבשר של השרצים הללו כשהוא נפרד, מטמא בכל מה

שיטמא כלו. והשעור בזה כל מה שמדתו אינה פחותה מערשה ומעלה,

כמו שאמרו: "כערשה מן השרץ". וכל מה שהוא פחות מן השעור הזה ויש בו

בשר וגידים ועצמות מטמא ככל הנבלה כלה, אין הברל בזה בין שפרש מן השרץ

26 b

והשרץ חי ובין שהוא מת, כמו שאמרו: "יכול הבשר הפורש מן החי יטמא תלמו לזמ
 במותם מה מיתה שאין לה חילופים אף אבר מן החי שאין לה חילופים מה
 השרץ בשר גידים ועצמות אף אבר מן החי כבריתו בשר וגידים ועצמות."
 ואמרו: "אברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת פחות
 5 מכזית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאין בטמאתו."
 ובדבר הדם אמרו בבארם אותו: "זה לכם הטמא שיטמא כבשרו."
 ונזכיר את מיני הדם במצות וכל דם לא תאכלו בספר שאחרי הספר
 הזה אם ירצה השם. ובדבר העצמות, אלו שאין עליהן בשר, וכן
 הצפרנים והשער, אינן מטמאין, כמו שאמרו: "מנבלתם לא מן העצמות ולא מן
 10 השנים ולא מן הצפרנים ולא מן השער שלהם." ועור האנקה והכח
 והלטאה והחמט והתנשמת מטמא כשהוא בלתי מעבר — אבל לא
 כשהוא מעבר — כמו שתטמא הנבלה, כמו שאמרה המשנה: "ואילו שעורותיהן כבשרן
 עור האנקה והכוח והלטאה והחמט ו' יהודה אומ' הלטאה כחלדה וכלן שעברן
 או שהולך בהן כדי עבודה טהורין חוץ מעור האדם ו' יצחק בן נורי אומ'
 15 שמנה שרצים יש להן עורות." והתלמוד אימ': "תנו רבנן הטמאים לרבות
 עורותיהן כבשרן יכול כולם תלמו לזמ' אלה והא אכלהי כח' אומ'
 ו' למינהו הפסיק העינין וניתי התנשמת אומ' ו' שמואל בר יצחק רב תיני
 התנשמת." והיבשה מנבלות השרצים אינה מטמאה, אבל אם נפלה
 במים פושרים עשרים וארבע שעות וחזרה ללחותה הקודמת, מטמאה, והראיה
 20 לזה כבר הוזכרנו במצוה שלפני המצוה הזאת בעת שהזכרנו ארבע נבלות בהמה וחיה,
 ואם יבשו מקצת החלקים אף על פי שהם מדבקים באחרים שעדין לא יבשו; וכן אם
 נשרפו מקצת החלקים ומקצתם לא נשרפו; החלק שלא יבש ושלא נשרף מטמא,
 אבל לא החלק שיבש ונשרף מן הנבלה, כמו שאמרו: "אמ' ו' שמעון בן לקיש שרץ
 שיבש ושלדו קימת טמא והא אנן תנן מטמאין לחין ואין מטמאין
 25 יבשים אמ' ו' זורא לא קשיא הא בכולן הא במקצת." ועוד: "אמ' ו' שמעון בן לקיש
 שרץ שנשרף ושלדו קיימת טמא מוטיבי מצאו שרוף על גבי זיתים וכן

27 a

הַמְטִילִית הַמַּהוּהָה טַהוּרָה שְׁכַל הַטְמָאוֹת כְּשַׁעַת מְצִיאתָן אִמֹּר זִירָא לֹא
 קְשִׁיָּא הָא בְּכוּלָן הָא בְּמִקְצָתָן. וְאִם הֶעֱכֹבֵר הַנוּצֵר מִן הָעֶפֶר כִּבְר
 נַעֲשֶׂה חֲצִיו בֶּשֶׂר וְעִיר, וְעַל הַנִּשְׁאָר עֲלֶה כְּסוּי שְׁנִדְבֵק בְּעוֹר הַבֶּשֶׂר,
 וְכִבְר יֵשׁ בּוֹ תְּנוּעָה, הִרְיָהּ מְטָמָא אֶת הַנוּנֵעַ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "עֲכָבֵר שְׁחִצִּי
 5 בֶּשֶׂר וְחִצִּי אֲדָמָה הַנוּנֵעַ בְּבֶשֶׂר טָמֵא וּבְאֲדָמָה טַהוּרָה אִמֹּר רִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי
 וְהוּא שֶׁהֲשִׁרִין עַל פָּנַי כְּלוֹ אִיכָא דְּמִתְנִי לֵהּ אִסִּיפָא רִי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵף הַנוּנֵעַ
 בְּאֲדָמָה שֶׁכִּנְגַד הַבֶּשֶׂר טָמֵא וְאִמֹּר רִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי וְהוּא שֶׁהֲשִׁרִין עַל פָּנַי כְּלוֹ." וּבְדִבְרֵי
 "עַל הָאָרֶץ" רוּצָה לֹמֵר בְּעַלֵּי הַחַיִּים שִׁישְׁנִם עַל הָאָרֶץ, וְלֹא אֱלוֹ שִׁישְׁנִם
 בְּמִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אֵף אֲבִיָּא עֲכָבֵר שְׁבִים שְׁשֻׁמוֹ עֲכָבֵר תִּלְמֵ לֹמֵר עַל הָאָרֶץ
 10 לְהוֹצִיא אֶת שְׁבִים." וְאָמְרוּ: "תְּנוּ רִבְנָן כֹּל שֶׁבְּרָא הַקָּבָה בִּיבֶשֶׁה בְּרָא כִּנְגְרוֹ בִּים
 חוּץ מִן הַחֲלָדָה." וּדְבָרֵיו "הַצֵּב לְמִינֵהוּ" עֲנִינִם מִיְּנֵי הַצֵּב כְּגוֹן הָעֶרּוּד וּבֶן הַנִּפְּלִים
 וְהַסְלִמְנִדְרָא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "הַצֵּב לְמִינֵהוּ לְרִבּוֹת מִיְּנֵין שֶׁל צֵב כְּגוֹן עֶרּוּד וּבֶן הַנִּפְּלִים
 וְסִמְנִדְרָא." וּדְבָרֵיו "כֹּל הַנוּנֵעַ בָּהֶם יֵט" מְצַרִּיכִים עַל הַנוּנֵעַ בָּהֶם כְּשֶׁהֵם מְתִים טְמָאִת
 נּוֹפֵן, לֹא טְמָאִת הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו, וְגַם רִבּוּתֵינוּ אָמְרוּ: "אֵין הֲשִׁרִין מְטָמָא בְּמִשְׁאָ." וְ
 15 הַמְצוּהָ הַשְּׁלִישִׁית מִמֶּנּוּ. כְּלִי בֵּית אוֹ כְּלִי מִלֵּאכָה שֶׁנִּפְּלָ עָלָיו
 אֶחָד מִשְׁמֵנָה הַשְּׂרָצִים הִלְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת טָמֵא, וְיִטְבֵּל בְּמִים;
 וַיִּשְׁאָר טָמֵא עַד הָעֶרֶב; וְאַחֵר כֵּךְ יִטְהַר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:
 "וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמָתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ וְנִי." אַחֲרֵי שֶׁפִּרְטָה
 הַמְצוּהָ הַזֹּאת וְאָמְרָה "כְּלִי עֵץ וּבִגְד וְעוֹר וְשֶׁק" חוֹרָה וּרְבִתָּה כֹּל הַכֵּלִים
 20 שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם, וְאָמְרָה "כֹּל כְּלִי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בּוֹ מִלֵּאכָה בָּהֶם," מִשּׁוּם שֶׁעֲנִין
 דְּבָרֵיו "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִלֵּאכָה בָּהֶם" כּוֹנֵתוֹ כֵּלִים שֶׁנִּגְמְרוּ, בְּעַלֵּי מְדוֹת קְבוּעוֹת,
 שֶׁאֵינֶם חֲסֵרִים בְּנוֹפֵם וּשְׁלֵמוֹת מִלֵּאכָתָם, וְרִאיוּיִם הֵם לְדַבֵּר שֶׁנַּעֲשׂוּ בִשְׁבִילָן,
 כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כְּלִי עֵץ מֵאִימָתִי מִקְבִּלִין טוֹמָאָה הַמְטָה וְהָעֶרְסָה מִשִּׁישׁוּפֵם
 בְּעוֹר הָרֶג נִגְמַר שֶׁלֹּא לְשׁוֹף טְמָאִים רִי יְהוּדָה אוֹמֵר הַמְטָה מִשִּׁיסְרָג
 25 בָּהּ שְׁלֵשָׁה בָּתִּים הַסֵּלִין שֶׁל עֵץ מִשִּׁיחֶסוֹם וַיִּקְנֵב וְשֶׁל תְּמָרָה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא
 קִינֵב מִבְּפָנִים טָמֵא שֶׁכֵּן מִקִּימִין כֹּלְכֵלָה מִשִּׁיחֶסוֹם וַיִּקְנֵב וַיִּגְמַר

27 b

את התלויה בית הלגנין ובית הכוסות אף על פי שלא קינב מבפנים
 טמא שכן מקימין הקנונים קטנים והקלתות משיחוסם ויקנב
 הקנונים הגדולים והסיגין הגדולים משיעשה שני דורים לרחב שלהן ים
 נפה וכברה וכף של מאזנים משיעשה דור אחד לרחב שלהן הקופה
 5 משיעשה שתי צפירות לרחב שלה והערק משיעשה בו צפירה אחת
 כלי עור מאימתי מקבלין טומאה התרמל משיחוסם ויקנב ויעשה את
 קיחותיו ור יהודה אומ' משיעשה את אזניו סקורטיה משיחוסם ויקנב
 ויעשה את ציצותיה ור יהודה אומ' משיעשה את טבעותיה קיטבליה
 משיחוסם ויקנב ור יהודה אומ' משיעשה את קיחותיה הכר והכסת
 10 של עור משיחוסם ויקנב ר יהודה אומ' משיחוסם וישיר בה פחות
 מחמשה טפחים. ועוד אמרו: "כלי עין מאימתי מקבל טמאה הסנדל
 משיקמוע והמנעל משינוב על האמם ואם עתיד לברכם עד שיכרכם
 ולשרטט עד שישרטט אסקרטיא עד שיטפטף וקיטבליא משישרטט
 עור העריסה שהוא עתיד לעשות לו טבור עד שיעשה לו טבור."

15 **פרוש.** משיחוסם ויקנב: מעת שיגמר מלאכת שפתיו ויחתוך מה שנשאר
 מן הקסמים הבולטים ממנו. כלכלה: מין סל. בית הלגנין: תיק של כוסות
 והדומה להן. הקנונים: קערות. והסיגין: קופות גדולות. דורין: פתילות דקות.
 צפירות: פתילות. הערק: מחצלת. התרמל: דומה לשק. קיחותיו: לולאות.
 קיטבליא: מצע של עור. סקורטיא: שלהן עור. משינוב על האמם: משייבש על
 20 הדפוס. לברכם: כשישימו עליו כרכם. ישרטט: יציר. ואמרו מאמר אחר כולל:
 "כלי עין אין מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן כלי עצם מאימתי מקבלין
 טמאה משתגמר מלאכתן היו מחוסרין כסויין טמאים כלי חרש מאימתי
 מקבלין טמאה משיצרפנו בכבשן והוא גמר מלאכתן." והכלים הם שני
 מינים, אחד מהם שיש לו תוך מחזיק אויר, והשני שיש לו שטח שאינו מחזיק אויר, ואלו
 25 שיש להם תוך, יש מהם המקבלים טמאה, ויש מהם שאינם מקבלים טמאה, ואלו
 שאין להם תוך יש מהם המקבלים טמאה ויש שאינם מקבלים טמאה. ויש המקבלים

28 a

טמאה בין שיש להם תוך ובין שאין להם תוך. ואלו שיש להם תוך ואינם טמאים,
 כגון כלי הקדש כלם, אין הברל בין שיש להם תוך ובין שאין להם. וכן
 כלים שמלאו אותם דברים שהוכנו בשבילם ושאי אפשר לשאת אותם כשהם מלאים,
 כגון הגדולות שבשדות והתבות הגדולות ובור הספינה ששמים בו
 5 מים, וכיוצא בהם. ומהם כלי שאפשר לשאת אותו כשהוא מלא, כגון דבר
 שהכיניוהו תינוקות לשחק בו, כגון קליפת הלפת והאתרג והדלעת והדומה
 להם. ואם אחד הדברים הללו יכול להתקים זמן רב, יטמא, כמו שאמרו:
 "כל הכלים שיש להם אחורים ותוך, כגון הכרים והכסתות והשקים
 והמרציפין וזי." "כלי הקדש אין להם אחורים ותוך ואין להם בית הצביעה."
 10 ואמרו: "שידה תבה ומגדל וכוארת הקש וכורת הקנים ובור ספינה
 אלכסנדריא אף על פי שיש להם שולים שהן מחזיקין ארבעים סאה בלח
 שהן כורים ביבש הרי אילו טהורים ושאר כל הכלים בין מקבלין ובין
 שאינן מקבלין מקבלין טמאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומ' דרדור עגלה
 וקסטית מלכים ועריבת העבדן ובור ספינה קטנה וארון אף על פי מקבלין
 15 טמאים שאינן עשויים ליטלטל אילא במה שבהן ושאר כל הכלים מקבלין
 טהורין ושאין מקבלין טמאים אין בין דברי ר' מאיר לדברי ר' יהודה אילא
 ערבה של בעל הבית." ואמרו: "העשה כלים מדבר שהוא של מעמד טמא
 מדבר שאינו של מעמד טהור הלפת ואתרג ודלעת יבשה שחקקום
 תינוקות למוד בהם את העפר או שהתקינם לבף מאזנים טהורים הרמון
 20 והאלון והאגוזים שחקקום תינוקות למוד בהן את העפר או שהתקינם
 לבף מאזנים טמאים." ומהם מכוונה שתחת מלבן בצורה מיחדה,
 או ספסל שהתקן להניח עליו את הרגלים, כמו שאמרו: "חמור שתחת המלבן
 והספסלין שתחת הרגלים טהורין כפותין שתחת הרגלים אף על פי שחקקום ומקבלין טהורים ואין
 בהן משום קבול." ועוד אמרו: "כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע." ומהם
 25 כלי הנעשה מעור בעל חי הנמצא במים, חוץ מזה שחבר אליו עור או

28 b

דבר אחר המקבל טמאה, בין שחברו בדבק או בחוט, או בדבר אחר, אבל כלי הנעשה מעור בעל החי הנקרא כלב המים יטמא אף על שלא חבר אליו דבר אחר, כמו שאמרו: "כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא פורה ביבוש דברי ר' עקיבא העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם מן הגדל בארץ ואפילו חוט ואפילו משיחה דבר שמקבל טמאה 5 טמא ובלבד שיחברנו בדרך חבורו לטמאה." ומהם כלי הנעשה מגללי בקר והרברים החצובים מאבנים, כגון מכונות ומוריגים והדומה להם, כמו שאמרו: "שבעת ימים קודם לשרפת הפרה מפרישין את הכהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה ולשכת בית אבן היתה נקראת ולמה נקרא שמה לשכת בית אבן שכל מעשיה 10 בכלי גללים ובכלי אבנים ובכלי אדמה מאי טעמא וז' תקינו ליה רבנן כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דלא מקבלין טמאה כי היבין דלא ליזלזלו בה." ומהם קערות עץ שיש להן שפה וכסוי טני שהוכן לשירים הנעשה מזהב וכסף ונחשת וברזל וכיוצא בהם מן המתכות, כמי שאמרו: "הטבלה שיש לה לזיבין בכלי עץ טהורה," ועוד: "כסוי טני של מתכת 15 של בעלי בתים רבן גמליאל מטמא והכמ' מטהרין." ומהם כלים הנעשים מעצמות העופות; אבל אם חבר להם דבר המקבל טמאה, מקבלים הם על ידי זה, כמו שאמרו: "העשה כלים מעצמות העופות טהורים." ועוד: "חיבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט אפילו משיחה דבר 20 שהוא מקבל טמאה טמא." ומהם כלים שהנם בשעת מלאכה שמוש לכלי אחר, ויפסקו מלהיות שמוש כשנגמרה המלאכה, כגון הכלי שמכסים בו את הצאת, והחסום, והכלי המנן מפני הדבורים, והדומה להם, אינם מקבלים טמאה. אבל אם היה הכלי מוכן לכלי אחר שלא יפרדו זה מזה לעולם, יקבל טמאה, כגון כסוי תבה וקמטרא וקמרון ותיק של מכחול, והדומה להם, כמו שאמרו: "המלקוט של בקר 25 והחסום שלו והמדף של דבורים והמנפה הרי אלו טהורים כסוי קפסה טמא כיסוי קמטרא טהור כסוי תבה כסוי טני והמכבש של חרש וכסא שתחת

29 a

התבה והקמרון שלה והאילוננין של ספר ובית הנגר ובית המנועול ובית המזוזה
ותיק נבלים ותיק כנורות והאמום של גודלי מצנפת והמרכב של זמר ורביעין
של אלית וגנוגנות העני וסמוכות המטה וטיפוס של תפילה ואמום של גודלי
מסאות הרי אילו טהורים זה הכלל אם ר' יוסי כל המשימש משמשין של אדם

5 בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה טמא וכל שאינו אילא בשעת

מלאכה טהור תיק מכחול ובית הכוחל ותיק מכתב ותרינתק והקיטבליא

וסקרטיא ובית החצים ובית הפרגושות הרי אילו טמאים תיק סימפניא

בזמן שהוא נותנו מלמעלה טמא ומצדו טהור תיק חללים ר' יהודה מטהר

מפני שהוא נותנו מצדו וחפוי האלה בית הלגינין ובית הכוסות אף על פי

10 שיש בו חמשה על חמשה טהור שאינו אילא חפוי ומשום חבורי

כלים טמא. "פרוש המלים הקשות כאן. המלקוט של בקר: המכסה את הצאה.

והחסום שלו: מין רסן. המדף של דבורים: כלי המגן מפני הדבורים.

והמנפה: מין רחת. קפסה: תבה שמניחים בה בגדים. קמטרא: ארון ספרים. מכבש:

מין כסא. קמרון: כסוי עגל. האלגנין: תיק. האמום: דפוס. של גודלי: הטוים. ורביעין:

15 חבלים שחורים. גנוגנת: יריעת אהל. תיק: כסוי. תרנתיק: שני כסויים. והמרכוב של זמר:

המרכוב הוא כלי עשוי מעץ שמשחקים ומזמרים עליו. הפרגושות: מנורות.

מכתב: קולמוס. קיטבליא: מצע של עור. סקרטיא: שלחן עשוי מעור. האלה: שריה.

סמפוניא:

נבל. חלילין: מיני כנור. בית הלגינין: בקבוקים. והכלים שיש להם תוך ומקבלים

טמאה, הם הכלים שאין אחד מהם נכלל במה שהזכרנו והדומה להם

20 שיש להם תוך ואינם מקבלים טמאה; כגון כתנות ומרברים ושמיכות

וכובע ושיטה וחמת וקדרה וקערה ותבה ושרה ודוד וכיוצא בהם

שיאריך להזכיר את מיניהם, ושעור הבגדים התפורים המקבלים

טמאה, השעור היותר פחות הוא מה שיעלה על אחד מצדי הלוכש לשלשה

טפחים ומעלה, כמו שאמרו: "חלוק של קטן ר' אליעזר אומ' כל שהוא

29 b

וחכמ' אוֹמ' עד שיהא כשעור ונמדד כפול. ואמרו: "העושה חלוק אם
 יש בו שלשה על שלשה טמא ואם לאו טהור." והטמאה נופלת
 על כל הכלים שהתקנו ושנעשו לשמש אברי הנוף וכיוצא בהם, כגון
 אנפילא ונעל ומכנסים, שהם שרולים, וזעיפים, כמו שאמרו: "ואילו נמדדין כפולין
 5 אנפילא ופלניא ומכנסים וכובע וכיס של פונדא ומטלית שטלאה על השפה אם
 פשוטה נמדדת פשוטה ואם כפולה נמדדת כפולה." והכלים שאין להם תוך
 ומקבלין טמאה הם כגון הדפים של הנחתומים שהוכנו למאפה
 הלחם, אבל אלה שהוכנו בבתים ולא יחדו למלאכת
 הנחתומים אינם מקבלים טמאה אלא אם כן חברו לכלי אחר
 10 או שקשמו בששר או כרכם, והדומה להם, כמו שאמרו: "דף של נחתומין
 שקבעו בכותל ו' אליעזר מטהר וחכמ' מטמאים." ועוד: "ארובות של נחתומין
 טמאות ושל בעלי בתים טהורות סירקן או כרכמן טמאין." ואמרו: "מפני
 מה ארובות של נחתומין טמאות מפני שהן מיוחדות לכלי של בעלי בתים
 טהורות עד שיחזרום לכלי." ומהם עורות בעלי החיים שאינם חיים
 15 במים שעבדו וגמר בדעתו לעשות מהם כלי, כמו שאמרו: "יכול אפילו עור המצה
 ועור החופה במשמע תלמ' לזמ' אשר יעשה מלאכה בהם יצאו עור
 המצה ועור החופה שלא נעשה בהן מלאכה." וענין דבריו "עור המצה" —
 עורות שלא נמלחו ולא הכנסו למלאכת העבוד; "ועור החופה" — עור
 שנמלח בלבד, כמו שאמרו: "אמ' ו' חייה בר אמי משמא דעולא שלשה עורות
 20 הן מצה חופה ודפתרא מצה דלא מליח ולא קמיה ולא עפיין חופה
 דמליח ולא קמיה ולא עפיין." ואמרו: "עורות של בעל הבית מחשבה
 מטמאות." ומהם מטלית שמדתה שלשה טפחים על שלשה טפחים ומעלה שדרס
 עליה אחד המטמא אותה טמאת מדרס, או שהוכנה לשכב עליה, או ששמים אותה

30 a

על מלוגמא ורטיה, או פחותה משלשה טפחים על שלשה טפחים שהוכנה להשתמש
 בה שמוש מיוחד, שמשמטר בה בשביל עבודה דומה לזו, או התיכה שמדתה

- שלשה טפחים על שלשה טפחים ומעלה שננעה במת או האהילה עליו, או שחושבים לתקן בה דבר אחר, או שק שמדתו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ומעלה, או
- 5 מצע שמדתו חמשה טפחים על חמשה טפחים ומעלה או מפין שמדתו ששה טפחים על ששה טפחים ומעלה שדרם או ישב או שכב עליהם המטמא אותם, או שהאחילו על מת או שננעו בו, וכיוצא בזה מן הדברים המטמאים, ואם לקח טפח על טפח ומעלה מן הדברים הללו שזכרו לעיל, והבינו לשבת עליו, או פחות מטפח שאין משתמשים בו, אף על פי שנפחת
- 10 יקבל טמאה, כמו שאמרו: "הבגד מטמא משום שלשה על שלשה למדרם ומשום שלש על שלש לטמאת מת השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה מפין ששה על ששה שוין למדרם ולטמא מת", ועוד:
- "תניא קוצע מכלם ועשה בגד למשכב אין פחות משלשה על שלשה למושב טפח ולאחיוה כל שהוא", ועוד: "ולמעמד כל שהוא", ועוד:
- 15 "הבגד והשק והעור העור והמפין מצטרפין דתנן המקצע מכלן טפח על טפח טמא טפח על טפח למאי חזי אמי ר' שמעון בן לקיש משום ר' ינאי הואיל וראוי להטילת על גבי חמור", ועוד: "אין מטמא אילא המושמש את הצרך", ועוד: "עור שעשאו לתכריך אפילו כל שהוא טמא", ועוד: "שלש על שלש שנמצאת בתוך
- 20 הבית טמאה שכל הבית מן המוצנע מצאה אחרי הדלת או בסוּחָה או פיגורין צרור בה או מחט תחובה בה או שהיתה פקוקה בסל או בקופה טהורה ולעולם אינה טמאה אילא עד שיצניעה לבגד", ועוד: "אמי ר' אבא היה ר' נחמיה מטהר במטלית שאין בה שלש על שלש

30 b

- דלא חויה לא לעניים ולא לעשירים", והלכה כר' נחמיה, ואמרו: "הורו חכמי כר' נחמיה", ועוד: "שלשה על שלשה שעשאה לאספלונית מלוגמא ורטיה טמאה", ועוד: "שלשה על שלשה שנתמעט אף על פי שטהור מן המדרם טמא בכל הטמאות", ועוד: "תניא פחות משלשה על שלשה
- 5 שהתקינן לפיק בו את המרחץ ולנער בו את הקדרה ולקנח בו את הרחים

בין מוכן ובין שאין מוכן טמא דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומ' בין מוכן ובין
 שאין מוכן טהור ר' עקיבא אומ' מוכן טמא שאינו מוכן טהור אומ' עולא
 אומ' רבה בר בר חנה אומ' ר' יוחנן רבולי עלמא הניחה בקופסה דברי הכל
 דעתיה עילוה זרקה לאשפה דברי הכל בטולי בטלה לא נחלקו אילא
 שתלאו בבגדו או הניחו אחורי דלת ור' אליעזר סבר מרלא זרקו לאשפה 10
 דעתיה עילאוייה. ואמרו: "הדר ביה ר' עקיבא לגביה דר' אליעזר." ולבדים
 תורתם כתורת בגד, כמו שאמרו: "ומנין לרבות את הלבדים תלמו לומר בגד."
 ומהם גם וילונות וקלעי ספינה כשנמצא בהם נגע כשעור
 פול, או שנגעו במת או שהאחילו עליו, כמו שאמרו: "כל הראוי לטמא טמאת
 מת אף על פי שאינו מטמא טמאת מדרס מטמא בנגעים כגון קלע 15
 של ספינה ווילון ושבים של שבכה ומטפחת ספרים וגנגלים." ואם היה
 הבגד וכיוצא בו פחות מן השעור המטמא והשלימו על ידי שחבר אליו
 דבר מקבל טמאת, צריכים לראות, אם היתה טמאת הדבר שחבר חמורה מטמאת
 הדבר שחברו אליו, יטמאו שניהם, כשנמצאה טמאה בשניהם או
 באחד מהם. ואם היתה טמאתו קלה לא יטמא מן הדבר 20
 המטמא אותו כשחברו לו דבר שטמאתו חמורה, כמו שאמרו: "העשה
 שנים מן הבגד ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן העור ארבעה
 מן העור ואחד מן המפין טהורה חמשה מן המפין ואחד מן העור
 ארבעה מן העור ואחד מן השק שלשה מן השק ואחד מן הבגד

31 a

טמא זה הכלל כל שחיבר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור.
 ואם נטמאה ונתמעטה, ועשה ממנה כלים אחרים הראויים למה שהיא היתה
 ראויה כשהיתה במעבה הקודם, תשאר במצב טמאתה זו, כגון חמת
 שנתמעטה ועשה ממנה שטיח. אבל אם עשה ממנה כלי אחר שאינו ראוי
 למה שהיא היתה ראויה מקודם, כגון מצע והדומה לו, טהורה, כמו שאמרו: "חמת 5
 שעשאה שטיח ושטיח שעשאו חמת טהור חמת תרמל ותרמל שעשאו חמת כר
 שעשאו סדין וסדין שעשאו כר כסת שעשאו מטפחת ומטפחת

שעשאה כסת טמא זה הכלל כל ששינהו לשמו טמא לשם אחר
 טהור. ואמרו רבותינו בדבר נפילת הטמאה במחשבה ובכונה: "כל הכלים
 10 יורדין לידי טמאתן במחשבה ואין עולין מידי טמאתן אילא בשינוי
 מעשה והמעשה מבטל מידי מעשה ומידי מחשבה והמחשבה
 אינה מבטלת לא מיר מעשה ולא מיר מחשבה." הכונה של באור
 ההלכה הזאת היא: הנה כל הכלים נטמאים במחשבה ודין טמאה לא יעלה מהם
 כל זמן שהם בצורתם; אלא כשישנה אותם ממה שהיו בתחלה,
 15 ויעביר אותם מן צורתם לצורה אחרת, יפל מהם דין אותה
 הצורה וגם המחשבה שחשב בהם, והמחשבה לשנותם ולעשותם
 לדבר שאינו כלי לא יסלק מהם את הטמאה, כל זמן שהם כלים; ולא מחשבה
 אחרת שקרמה לה. ענין "כל הכלים יורדין לידי טמאתן
 במחשבה" הוא: כשהחליט בעל כלים מיחרים לעשות מהם
 20 כלים או לשנות אותם ולעשותם לדבר אחר, אם לא שנה אותם מצורתם
 יקבלו טמאה כשנגע בהם דבר שיטמא אותם;
 אבל אם בעל הכלים היה אמן שיעשה אותם למכרם אין מחשבתו פועלת
 כלום על הדברים שחשב למכר; כמו שאמרו: "עורות

31 b

של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין
 מחשבה מטמאתן של גנב מחשבה מטמאתן
 ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן מפני שלא נתיאשו הבעלים.
 ואמרו: "ואילו עורות טמאות מדרם עור שחשב עליו לשיטוי עור
 5 סקרטיא עור קטבליא עור חמור עור החמר עור הכתן עור הכתף עור הרובא
 עור הערסה עור הלב של קטן עור הכר ועור הכסת מדרם עור הסרוק
 ועור הסורק ו' אליעזר אומ' מדרם וחכמ' אומ' טמא מת." ואמרו
 בדבר הטמאות העוברות מכלי אל כלי: "אמ' מר לא תצא בהמה
 לא בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה ולא בחותם שבצוארה ולא
 10 בחותם שבכסותה וזה וזה אין מקבלין טומאה וזוג דבהמה לא מקבל

טמאה והתניא זוג של בהמה טמא ושל דלת טהור של דלת ועשאו
 לבהמה טמא של בהמה ועשאו לדלת אף על פי שקבעו בדלת וחברו
 במסמרים טמא שכל הכלים יורדין לירי טמאתן במחשבה ואין עולין
 מירי טמאתן אילא בשינוי מעשה לא קשיא הא דאית ליה עינבול הא
 15 דלית ליה עינבול, וברבר הכלים שאין להם תוך ואינם מקבלים טמאה: מהם
 כלי עץ שמשתמשים בהם שמוש קרוב ושמוש רחוק, אלו שמשתמשים בהם
 שמוש קרוב, אינם מקבלים טמאה, כגון סלמות וקולבים ובסוים מיוחדים, וגם מנורות מיוחדות;
 ואלו המשתמשים שמוש רחוק טמאים. השמוש הקרוב הוא כמשתמשים בגופו,
 והרחוק כשישמש כלים אחרים, כגון מנורות ומפות, וכיוצא בהם, משום שאלה
 20 משמשות את האדם ואת הכלים שמשתמשים בהם לאכל את הדברים הנעשים מן המטעמים,
 כגון קערות ופנכות, וכוסות וקערות קטנות, וכיוצא בהן, וכל מה שהוא מן הסוג הזה יטמא
 כשקרה בו דבר המטמא אותו, כמו שאמרו: "העשוי לשמש את האדם כגון הסולם וכגון
 הקולב ומנורה ואנחותה טהורין העשוי לשמש את האדם ואת משמשי האדם

32 a

כגון השלחן והטבלה והדולפקי טמאים." ואמרו: "כלי עץ יכול הסלם
 והקולב והנחותה והמנורה תלמו לזו מכל כלי עץ ולא כל כלי עץ או יכול
 שאני מוציא את השלחן ואת הטבלה ואת הדולפקי תלמו לזו כל כלי עץ ריבה
 מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב מיעט תלמו
 5 לזו שק מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי
 האדם אף אני ארבה את השלחן ואת הטבלה ודולפקי שהן משמשין את
 האדם ואת משמשי האדם ומוציא את הסלם שהוא משמש את האדם
 ואינו משמש את משמשי האדם והקולב והנחותה והמנורה שהן משמשין
 את משמשי אדם ואינן משמשין את האדם, ומהם מטלית שמרתה
 10 שלשה טפחים על שלשה טפחים שהשליכוה לאשפה, וכיוצא בה, ומהם שלש
 אצבעות על שלש אצבעות כשהיתה על רטיה או מלוגמא, כמו שאמרו: "שלשה על שלשה
 שהשליכה

לאשפה טהורה החזירה טמאה לעולם השלכתה מטהרתה והחזרתה
 מטמאתה," ועוד: "שלש על שלש שעשאה לאספלונית מלוגמה ורטיה

טהורה, "ומהם מטפחות, בין שאינן מצירות ובין מצירות, אלא אם כן נמצא 15
 בהן נגע או נגעו במת או האהילו עליו, כמו שאמרו: "מטפחות הספרים בין
 מצוירות ובין שאינן מצוירין טמאות דברי בית שמאי ובית הלל אומ' מצוירות
 טהורות ושאין מצוירות טמאות רבן גמליאל אומ' אלו ואלו טהורות." 20
 והלכה כרבן גמליאל, כמו שאמרו: "י יוסי ור' שמעון אומ' נראין דברי רבן
 גמליאל במטפחת ספרים וכדבריו אנו מורים," ומהם הדלת והנגר והמנעול והפותה
 שתחת הציר והציר והקורה והצנור כשהם קבועים
 בבנין, כמו שאמרו: "כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת
 והנגר והמנעול והפותה שתחת הציר והציר והקורה והצנור שנעשו
 בקרקע." ויתר הכלים שזכרו למעלה הנעשים מצמר ופשתים, וכיוצא בו, ואם היה מטוה

CORRECTIONS IN ARABIC TEXT OF ḤEFEŞ

Fol. 7 a, l. 3. **לאחכם** should read **אלחכם**

Fol. 28 a, l. 1. **יכי** should read **יכן**

ADDITIONAL NOTE

In the *Jewish Review*, 1913, p. 212, there appeared an article by Mr. Jack Mosseri describing some Genizah fragments in the library of the Cairo Jewish Community, and mention was made of autograph fragments of Ḥefeş b. Yaşliah's Book of Precepts. Thus far I have not been able to secure a photograph or detailed description of those fragments.

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: Feb. 2005

Preservation Technologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS



0 013 793 170 9

